

АНАЛІЗ

СТАНУ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОЧИНСТВА

МІСЦЕВИМИ СУДАМИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У 2018 РОЦІ

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Розділ I. Аналіз даних судової статистики про стан здійснення судочинства місцевими судами області за 2018 рік	3
§ 1. Показники надходження справ і матеріалів. Навантаження на суддів	3
§ 2. Статистичні дані по справах цивільного судочинства.....	5
§ 3. Статистичні дані по справах кримінального судочинства	8
§ 4. Статистичні дані по справах адміністративного судочинства.....	12
§ 5. Статистичні дані по справах про адміністративні правопорушення	12
Розділ II. Аналіз практики застосування апеляційним судом вимог законодавства про судовий збір та судові витрати, які підлягають стягненню в дохід держави.....	14
Розділ III. Аналіз застосування місцевими судами практики Європейського суду з прав людини та дотримання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при розгляді цивільних і кримінальних справ у 2018 році.....	22
§ 1. Справи цивільного судочинства	22
1.1. Аналіз положень національного законодавства	22
1.2. Аналіз статистичних даних	24
1.3. Підстави застосування практики Європейського суду та Конвенції і протоколів до неї місцевими судами	26
1.4. Аналіз статистичних даних та критерії застосування практики Європейського суду судами апеляційної інстанції	34
§ 2. Справи кримінального судочинства.....	41
2.1. Застосування рішень Європейського суду та положень Конвенції судьями місцевих судів області	43
2.2. Застосування положень Конвенції та практики Європейського суду судами апеляційної інстанції.	63
Розділ IV. Аналіз стану дотримання місцевими судами процесуальних строків	72
§ 1. Справи цивільного судочинства	72
1.1. Причини порушення судьями строків розгляду справ в порядку цивільного судочинства	76
1.2. Цивільні справи зупинені провадженням	83
§ 2. Справи кримінального судочинства.....	85
2.1. Причини порушення судьями строків розгляду справ в порядку кримінального судочинства.....	89
2.2. Кримінальні провадження, за якими особи утримуються під вартою	105
Розділ V. Аналіз підстав скасування рішень та ухвал місцевих судів у цивільних справах	108
§ 1. Аналіз статистичних даних	108
§ 2. Підстави скасування рішення і постановлення нового чи зміни судового рішення, визначені нормами ст. 376 ЦПК України	112
2.1. Скасування та зміна рішень місцевих судів з постановленням нових у зв'язку з неповним з'ясуванням судом обставин, що мають значення для справи, недоведеністю обставин, що мають значення для справи, які суд вважав встановленими (ч. 1 п.п. 1, 2 ст. 376 ЦПК України).....	112
2.2. Скасування рішень суду першої інстанції з підстав невідповідності висновків суду обставинам справи та порушення або неправильного застосування норм матеріального або процесуального права (п.п. 3, 4 ч. 1 ст. 376 ЦПК України)	118
2.3. Скасування рішень суду першої інстанції з підстав порушення норм процесуального права (ч. 3 ст. 376 ЦПК України)	126
§ 3. Підстави скасування рішень місцевих судів із закриттям провадження у справі або залишенням позовних заяв без розгляду.....	129
§ 4. Результати перегляду судом апеляційної інстанції ухвал, постановлених судами першої інстанції Полтавської	

області у 2018 році.....	136
§ 5. Застосування положень Конвенції та практики ЄСПЛ при перегляді судових рішень місцевих судів в апеляційній інстанції.....	151
5.1. Порушення місцевими судами положень Конвенції та неврахування практики ЄСПЛ під час ухвалення рішень.....	151
5.2. Порушення місцевими судами положень Конвенції та неврахування практики ЄСПЛ під час постановлення ухвал.....	154
Розділ VI. Аналіз підстав скасування судових рішень місцевих судів у кримінальних справах	156
§ 1. Аналіз статистичних даних.....	156
1.1. Кількість справ (проваджень) за апеляційними скаргами на вироки, що надійшли на розгляд до апеляційного суду.....	156
1.2. Якість постановлених місцевими судами вироків за наслідками апеляційного перегляду.....	156
1.3. Кількість справ (проваджень) за апеляційними скаргами на ухвали, що надійшли на розгляд до апеляційного суду та якість постановлених місцевими судами ухвал за наслідками апеляційного перегляду	159
§ 2. Підстави скасування вироків судів першої інстанції	161
2.1. Невідповідність висновків суду, викладених у вирокі, фактичним обставинам кримінального провадження (ст. 409 КПК України)	161
2.2. Істотне порушення вимог кримінального процесуального закону (ст. 412 КПК України)	162
2.3. Порушення вимог кримінального процесуального закону під час розгляду цивільного позову в межах кримінального провадження.....	165
2.4. Неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність	165
2.5. Необґрунтоване призначення покарання із застосуванням ст.69 КК України.....	167
2.6. Протягом вказаного періоду мали місце випадки безпідставного застосування ст.75 КК України.....	167
2.7. Неправильне звільнення від відбування покарання у зв'язку з амністією.....	168
§ 3. Підстави зміни вироків судів першої інстанції	169
§ 4. Підстави скасування ухвал судів першої інстанції.....	172
§ 5. Підстави зміни ухвал судів першої інстанції.....	175
Розділ VII. Аналіз підстав скасування та зміни ухвал слідчих суддів	175
§ 1. Аналіз статистичних даних.....	176
§ 2. Запобіжні заходи.....	179
2.1. Тримання під вартою.....	180
Підстави скасування ухвал слідчих суддів про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.....	180
Підстави скасування ухвал слідчих суддів місцевого суду про відмову у застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.....	185
2.2. Домашній арешт.....	186
§ 3. Заходи забезпечення кримінального провадження	187
3.1. Тимчасовий доступ до речей і документів.....	187
3.2. Арешт майна.....	189
Підстави скасування ухвал слідчих суддів місцевого суду про арешт майна.....	190
Підстави скасування ухвал слідчих суддів про відмову в задоволенні клопотання про накладення арешту на майно.....	191
§ 4. Аналіз інших ухвал слідчих суддів	191
4.1. Причини скасування ухвал слідчих суддів, постановлених за результатами розгляду скарг на рішення про закриття кримінального провадження.....	191
4.2. Причини скасування ухвал слідчих суддів про повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора	194
4.3. Причини скасування ухвал слідчих суддів про відмову у відкритті провадження по скарзі на рішення, дії або бездіяльність слідчого, прокурора.....	195
Розділ VIII. Підстави скасування та зміни рішень у справах про адміністративні правопорушення	196
Післямова.....	205

ПЕРЕДМОВА

На виконання плану роботи Полтавського апеляційного суду на поточний рік здійснено аналіз стану здійснення судочинства судами першої інстанції у 2018 році. У ході його проведення було опрацьовано, узагальнено та проаналізовано дотримання судами області строків розгляду справ у порядку цивільного та кримінального судочинства, якість прийнятих судами місцевими судами судових рішень за справами вказаних категорій та справами про адміністративні правопорушення, проаналізовано застосування судами області під час їх розгляду практики Європейського суду з прав людини¹ та дотримання ними вимог Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (РИМ, 4.XI.1950)².

Під час проведення аналізу узагальнено дані, що містяться у статистичних звітах, які були сформовані судами області та/або були надані ТУ ДСА України в Полтавській області, інформаційні довідки, аналізи й узагальнення місцевих судів щодо результатів роботи у минулому році тощо.

Варто звернути увагу на те, що Указом Президента України від 29 грудня 2017 року № 452/2017 «Про ліквідацію апеляційних судів в апеляційних округах» Апеляційний суд Полтавської області ліквідований та одночасно утворений Полтавський апеляційний суд в апеляційному окрузі, що включає Полтавську область, з місцезнаходженням у місті Полтаві.

У газеті «Голос України» № 188 (6943) від 05 жовтня 2018 року опубліковано оголошення в.о. голови новоствореного суду про початок роботи Полтавського апеляційного суду з 05 жовтня 2018 року, у зв'язку з чим Апеляційний суд Полтавської області припинив здійснення правосуддя. Тож, загалом упродовж 2018 року в Полтавській області діяли: **31 місцевий суд**³, **Апеляційний суд Полтавської області** (з 01 січня по 05 жовтня 2018 року) та **Полтавський апеляційний суд** (з 05 жовтня 2018 року й дотепер).

Хоча цей аналіз стосується, перш за все, місцевих судів, а вивчення та узагальнення практики здійснення судочинства судами апеляційної інстанції за планом роботи суду має здійснюватися у межах інших аналізів, без наведення й опрацювання статистичних даних, що стосуються роботи Апеляційного суду Полтавської області та Полтавського апеляційного суду, він не буде повним та змістовним. З огляду на вказане, надалі за потреби будуть наводитися не лише статистичні дані щодо діяльності місцевих судів області, але також відомості як щодо Апеляційного суду Полтавської області чи Полтавського апеляційного суду, так і узагальнена інформація щодо обох судів апеляційної інстанції, про що буде зазначатися додатково.

Розділ I. Аналіз даних судової статистики про стан здійснення судочинства місцевими судами області за 2018 рік

§ 1. Показники надходження справ і матеріалів. Навантаження на суддів

За даними судової статистики, впродовж 2018 року кількість справ (проваджень), що надійшли до судів області, у порівнянні з минулим роком збільшилася на 11,30 %. Загалом, до судів першої інстанції надійшло 114 849 справ, проваджень та матеріалів (кримінальних, цивільних, адміністративних та справ про адміністративні правопорушення), постанов, подань, клопотань, позовних заяв, заяв та скарг, що на 11 658 більше, аніж у 2017 році, коли їх кількість становила 103 191. З них:

- 47 119 справ та проваджень у порядку кримінального судочинства, що на 12 633 більше (+26,81 %), аніж у 2017 році, коли їх було 34 486;

¹ Далі по тексту — «ЄСПЛ», «Європейський суд».

² Далі по тексту — «ЄКПЛ», «Конвенція».

³ Нагальна потреба у постійному повному найменуванні місцевих судів Полтавської області в цьому аналізі відсутня як така, що не має істотного сенсового навантаження, в скорочення назв не призведе до неоднозначності. Водночас, постійне використання повних назв судів буде призводити до зайвого ускладнення тексту та гіршого його сприйняття. Відтак, повні назви місцевих судів будуть зазначатися лише за нагальної потреби, а загалом далі по тексту назви будуть наводитися у скороченій формі (як то «Полтавський (районний суд)» замість «Полтавський районний суд Полтавської області», «Київський м. Полтави» замість «Київський районний суд м. Полтави Полтавської області» тощо).

- 2 306 справ та матеріалів у порядку адміністративного судочинства, що на 1 460 менше (-38,77 %), аніж у минулому році, коли таких справ надійшло 3 766;
- 42 096 справ та матеріалів у порядку цивільного судочинства, що на 2 151 більше (+5,38 %) у порівнянні з минулим роком, коли таких справ було 39 945;
- 23 328 справ та матеріалів про адміністративні правопорушення, що на 1 595 менше (-6,40 %), аніж у 2017 році, коли їх кількість становила 24 923.

Як зазначалося вище, у 2018 році в Полтавській області діяли 31 місцевий суд та два суди апеляційної інстанції — Апеляційний суд Полтавської області та Полтавський апеляційний суд (до та з 05 жовтня 2018 року відповідно). За даними статистичних звітів, штатна чисельність суддів становила 177 осіб у зазначених місцевих судах і по 40 осіб⁴ в Апеляційному суді Полтавської області та Полтавському апеляційному суді. Фактично ж мали повноваження щодо розгляду судових справ 135 суддів в місцевих судах, 29 в Апеляційному суді Полтавської області й 26/27 в Полтавському апеляційному суді (станом на 05 жовтня / 31 грудня 2018 року відповідно). При підготовці статистичних даних для узагальнення навантаження розраховувалося виходячи з усієї чисельності суддів, передбаченої відповідними Указами Президента України, а тому потрібно мати на увазі, що, у зв'язку з неукомплектованістю судів реальне навантаження на суддів, які працюють фактично, істотно більше.

Статистичне середньомісячне навантаження⁵ на одного суддю місцевого суду на місяць у 2018 році дещо збільшилося у порівнянні з 2017 роком та становило 59,02 справ і матеріалів, що на 7,76 більше, ніж у минулому звітному періоді, коли середньомісячне навантаження становило 51,26. З них:

- кримінальних справ і матеріалів — 24,2 (у 2017 році — 17,13);
- цивільних справ та матеріалів — 21,62 (у 2017 році — 19,84);
- справ про адміністративні правопорушення — 11,98 (у 2017 році — 12,38);
- справ адміністративного судочинства — 1,18 (у 2017 році — 1,87).

Вище навантаження мали наступні суди області (у порівнянні з ССМН):

- Октябрський м. Полтави — 108,86 (+49,84);
- Автозаводський м. Кременчука — 80,37 (+21,35);
- Київський м. Полтави — 69,46 (+10,44);
- Крюківський м. Кременчука — 68,8 (+9,78);
- Глобинський — 65,09 (+6,07);
- Лубенський — 64,01 (+4,99).

Найменше навантаження справ у 2018 році мали (у порівнянні з ССМН):

- Семенівський — 32,91 (-26,11);
- Кременчуцький — 34,36 (-24,66);
- Шишацький — 35,52 (-23,5);
- Решетилівський — 35,85 (-23,17);
- Ленінський м. Полтави — 37,58 (-21,44);
- Диканський — 37,61 (-21,41).

Для порівняння, у 2018 році статистичне середньомісячне навантаження Апеляційного суду Полтавської області та Полтавського апеляційного суду становило 12,3 на суддю палати з розгляду цивільних справ і 11,5 на суддю палати з розгляду кримінальних справ.

Водночас, необхідно виокремити, що упродовж 2018 року Апеляційним судом Полтавської області та Полтавським апеляційним судом розглянуто загалом 3 280 (2 923 та 357 у кожному з судів відповідно) клопотань про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії. Однак

⁴ За показниками, які відображені у звіті 2-азс. Водночас, для Полтавського апеляційного суду штатна чисельність суддів станом на 31 грудня 2018 року не була затверджена, а суд здійснював діяльність згідно з тимчасовим штатним розписом, який відповідав фактичній кількості повноважних суддів.

⁵ Далі по тексту — «ССМН». Даний показник обраховується виходячи зі штатної чисельності суддів, а тому у порівнянні з фактичним середньомісячним навантаженням є істотно заниженим.

на розгляд таких клопотань мали повноваження лише 2 судді (тобто, лише за даною категорією справ середньомісячне навантаження на двох суддів склало загалом 149,09).

§ 2. СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ПО СПРАВАХ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

У 2018 році у провадженні місцевих судів Полтавської області перебувало 50 119 справ цивільного судочинства. З них закінчено провадження в 40 389 справах або 80,59% від загальної кількості, що перебували у провадженні. Залишок становив 9 730, а це 19,41% від кількості справ, які перебували у провадженні.

Для порівняння, у 2017 році у провадженні місцевих судів Полтавської області перебували 47 297 справ цивільного судочинства. З них закінчено провадження у 38 680 справах або 81,78% від загальної кількості, що перебували у провадженні. Залишок становив 8 617 справ або 18,22%.

Кількість справ наказного провадження, які знаходилися на розгляді, у порівнянні з минулим звітним періодом, збільшилася та становила 8 562. У той час як в минулому році таких справ було 5 255. Тобто різниця становить 3 307. Розглянуто у 2018 році 7 809 справ або 91,2% від справ, що перебували у провадженні. Залишилися не розглянутими 753 або 8,8% від кількості справ, які перебували у провадженні.

Необхідно зазначити, що кількість справ позовного провадження дещо зменшилася в порівнянні з минулим роком. У 2018 році перебувало у провадженні 28 816 справ, що на 227 справ менше, ніж у минулому звітному періоді (2017 рік — 29 043 справ). Розглянуто у 2018 році 22 497 справ позовного провадження, а це 78,07% від кількості справ, які перебували у провадженні (2017 рік — 22 884 справи або 78,79%). Залишилися нерозглянутими 6 319 справ (21,93% від кількості справ, що перебували у провадженні). У 2017 році залишок становив 6 159 справ або 21,21%.

Кількість справ окремого провадження у порівнянні з минулим звітним періодом зменшилася. Протягом 2018 року перебувало у провадженні 2 945 справ, а це на 126 справ менше, ніж у минулому звітному періоді. У 2017 році їх було у провадженні 3 071. Розглянуто 2 593, а це 88,05% від кількості справ, що перебували у провадженні. Залишилися нерозглянутими 352 справи (11,95%).

На оперативність розгляду справ позовного провадження впливав фактор відкладення справ. Відповідно до даних, що надані ТУ ДСА України (форма 1-мзс) у 2018 році провадження не закінчено і розгляд на кінець звітного періоду відкладено у 2 620 справах, у тому числі у зв'язку з неявкою одного з учасників процесу, що беруть участь у справі, — у 697 справах; через невручення судових повісток — 181; через неявку інших учасників процесу — у 15 справах.

У 2017 році були дані наступними: провадження не закінчено і розгляд на кінець звітного періоду відкладено у 3 282 справах, у тому числі у зв'язку з неявкою одного з учасників процесу, що беруть участь у справі, — у 702 справах; неявкою інших учасників процесу — у 39 справах.

Варто зазначити, що кількість справ позовного провадження, які не розглянуті судами області в терміни понад 6 місяців, дещо збільшилася.

У 2018 році кількість справ, що не розглянуті місцевими судами області у строки від 6 місяців до 1 року, становила 517 (2017 рік — 493). Найбільшу кількість таких нерозглянутих справ мали наступні суди:

- Автозаводський м. Кременчука — 115;
- Кременчуцький — 58;
- Октябрський м. Полтави — 38;
- Ленінський м. Полтави — 33;
- Крюківський м. Кременчука — 29;
- Лубенський — 26;
- Кобеляцький — 22;
- Миргородський — 17.

У строки від 1 року до 2 років у 2018 році не розглянуто 236 справ (2017 рік — 311). Найбільшу кількість нерозглянутих справ мали:

- Автозаводський м. Кременчука — 52;
- Ленінський м. Полтави — 30;
- Октябрський м. Полтави — 26;
- Решетилівський — 18;
- Новосанжарський — 12.

У строки понад 2 роки не розглянуті судами області у 2018 році 67 цивільних справ (2017 рік — 29 справ). Не розглянули справи понад 2 роки наступні суди:

- Октябрський м. Полтави — 17;
- Ленінський м. Полтави — 13;
- Хорольський — 9;
- Зіньківський — 7;
- Автозаводський м. Кременчука — 6;
- Крюківський м. Кременчука, Лохвицький — по 3;
- Кременчуцький та Решетилівський — по 2;
- Гадяцький, Машівський, Новосанжарський, Полтавський і Чутівський — по 1.

Місцеві суди області, відповідно до ст. 262 Цивільного процесуального кодексу України⁶ реагували на причини й умови, що призвели до порушень прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб та держави.

У 2018 році постановлено 6 окремих ухвал щодо причин та умов, які спричинили порушення у сфері цивільних правовідносин. У 2017 році було винесено 16 окремих ухвал.

Розглянуто 6 539 справ з ухваленням заочного рішення. Кількість постановлених заочних рішень у 2017 році майже не змінилася, тоді ця цифра становила 6 502.

За участі присяжних розглянуті 536 справ окремого провадження (2017 рік — 390 справ цієї категорії).

Судом видано 30 324 документи на виконання на суму 500 018 630 гривень, у тому числі про стягнення судового збору на суму 7 259 148 гривень.

У режимі відеоконференції судові провадження у 2018 році здійснювалося у 314 справах (2017 рік — 101).

Відповідно до чинного законодавства учасники процесу мають право заявляти клопотання про повне фіксування судового процесу технічними засобами. У поточному році цим правом скористалися 5 778 осіб (2017 рік — 7 510).

Законність і обґрунтованість судових рішень, ухвалених при розгляді цивільних справ перевірялася в апеляційному порядку. Так, у 2018 році в апеляційній інстанції перебувало на розгляді 3 770 справ за апеляційними скаргами, закінчено провадження за 2 972 справами (з яких відмовлено у відкритті провадження у 218 (5,8%) справах та повернуто 686 (18,2%) апеляційних скарг) або 78,8% від кількості справ, що перебували у провадженні судів апеляційної інстанції. Залишок нерозглянутих справ становив 798 справ (21,2% від кількості справ, які перебували у провадженні). Статистичні дані стосовно відсотка повернутих справ свідчить, що місцеві суди не завжди дотримуються вимог ЦПК України при направленні справ у апеляційну інстанцію.

Для порівняння із попереднім роком, у 2017 році в апеляційній інстанції перебувало на розгляді 3 402 справи за апеляційними скаргами. З них повернуто до місцевих судів 355 справ або 10,4% від кількості тих, що перебували на розгляді. Закінчено провадження за 2 528 справами або

⁶ Далі по тексту — «ЦПК України».

74,3% від кількості справ, що перебували у провадженні.

Із закінчених провадженням справ у 2018 році задоволено 886 апеляцій (29,8% від кількості закінчених провадженням справ); закрито апеляційне провадження у 22 справах, з яких по 17 справах закрито апеляційне провадження у зв'язку з прийняттям відмови від апеляційної скарги.

У минулому звітному періоді було задоволено апеляції по 1 058 справах, а це становило 41,6% від кількості закінчених провадженням справ у апеляційній інстанції. Закрито апеляційне провадження по 32 справах. З них у зв'язку з прийняттям відмови від апеляційної скарги по 20 справах.

Апеляційною інстанцією у 2018 році перевірено законність і обґрунтованість постановлених рішень по 1 400 справах. З них скасовано 466 рішень або 33,29%. Отже, стабільність розгляду рішень дещо погіршилася та становила 66,71%. У 2017 році було закінчено провадження — 1 717, скасовано за 551 апеляцією (32,09%). Отже, стабільність розгляду цивільних справ місцевими судами області у 2017 році становила 67,91%.

З ухваленням нового рішення у 2018 році розглянуті 424 справи, а це 90,99% від кількості скасованих. У 2017 році ці цифри становили 503 та 91,29%.

Із закриттям провадження у справі після скасування рішення у 2018 році апеляційною інстанцією розглянуто 27 справ (5,79%), тоді як у 2017 році — 26 або 4,72%.

Із залишенням заяви без розгляду — 14 (3,00%), а у 2017 році — 22 (3,99%).

У 2018 році апеляційною інстанцією змінено 93 рішення, а це 6,6% від кількості переглянутих справ. У 2017 році було змінено 97 рішень, що становило 3,8% від кількості розглянутих.

У звітному періоді залишено без змін 838 рішень, а це 59,9% від кількості переглянутих рішень апеляційною інстанцією. У минулому році було залишено в силі 1 069 рішень, що становило 62,3 % від кількості розглянутих. Отже, якість розгляду рішень дещо погіршилася.

Найкращі показники стабільності розгляду судових рішень у 2018 році мали наступні суди:

- Кременчуцький — 87,9%;
- Комсомольський — 78%;
- Козельщинський — 76,9%;
- Машівський — 75%;
- Миргородський — 73,8%;
- Чутівський — 68,7%;
- Пирятинський — 66,6.

Між тим, у деяких судах стабільність судових рішень є низькою:

- Котелевський — 28,8%;
- Хорольський — 37,5%;
- Зіньківський та Полтавський — 45,5%.

Усього у 21 суді області показник стабільності розгляду судових рішень нижчий за середньо обласний.

В апеляційному порядку у 2018 році перевірено 636 ухвал місцевих судів.

За результатами розгляду ухвал місцевих судів за апеляційними скаргами:

- відхилено апеляційних скарг і залишено ухвалу без змін – 312, що становить 49% від кількості розглянутих апеляційних скарг на ухвали суддів (у 2017 році відсоток становив 47,4);

- скасовано 323 ухвали, тобто 50,8% від кількості перевірених в апеляційній інстанції (у 2017 році відсоток становив 52,1);
- змінена 1 ухвала, або 0,2% (2017 рік — 0,5%).

Зокрема, скасовано і змінено:

- 7 ухвал про відмову у видачі судового наказу;
- 39 ухвал про повернення заяви позивачеві;
- 14 ухвал про відмову у відкритті провадження;
- 22 ухвали про закриття провадження у справі;
- 40 ухвал про залишення позову без розгляду.

Найбільшу кількість скасованих та змінених ухвал у 2018 році мали наступні суди:

- Октябрський м. Полтави — 67;
- Автозаводський м. Кременчука та Київський м. Полтави — по 22;
- Полтавський — 17.

Найбільш поширеними причинами скасування та зміни судових рішень судовою палатою в цивільних справах було те, що недостатньо досліджувалися докази чи обставини, які мають значення для справи, справи були розглянуті за відсутності будь-кого з осіб, які беруть участь у справі, не повідомлених про час і місце судового засідання, а також коли суд вирішив питання про права та обов'язки осіб, як не були притягнуті до участі у справі.

У 2018 році апеляційною інстанцією була постановлена 1 окрема ухвала за порушення норм права та помилки допущені судом першої інстанції.

З фіксуванням судового процесу технічними заходами у 2018 році апеляційною інстанцією розглянуто 1 030 справ (2017 рік — 2 014 справ)

Відеоконференції проведені по 63 справах.

§ 3. СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ПО СПРАВАХ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Загалом, за даними судової статистики протягом 2018 року в судах області перебувало у провадженні 49 745 справ і матеріалів кримінального судочинства. Ця цифра складається з кількості кримінальних проваджень, клопотань, скарг, заяв під час досудового розслідування (розгляд яких здійснюють слідчі судді), справ у порядку надання міжнародної правової допомоги, справ у порядку виконання судових рішень, справ про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, кримінальних справ і матеріалів за Кримінально-процесуальним кодексом України (в редакції 1960 року)⁷ тощо. У минулому році ця цифра становила 36 426, тобто, загальна кількість таких справ зросла на 13 319 (+36,56%).

На розгляді в судах першої інстанції Полтавської області у 2018 році перебувало 6 662 справи кримінального провадження, з яких 4 986 кримінальних проваджень (74,84%) від загальної кількості справ були розглянуті. З винесенням вироку розглянуто 3 860 проваджень, що становить 77,42% від закінчених провадженням справ. За результатами розгляду в минулому році затверджено угоди в 1 399 провадженнях (28,06%).

У 2017 році ці цифри відповідно становили: 6 826 кримінальних проваджень перебували на розгляді. Закінчено провадження у 5 273 справах (77,25% від загальної кількості справ, що знаходилися на розгляді). З винесенням вироку розглянуто 4 311 проваджень та справ, що становило 81,76% від закінчених провадженням справ. У тому числі затверджено угоди в 1 333 провадженнях (25,28%).

Разом з цим, кількість і питома вага нерозглянутих кримінальних проваджень на кінець звітного періоду збільшилася і становила 1 679 справ або 25,20% від загальної кількості, що

⁷ Далі по тексту — «КПК 1960 року».

перебували у провадженні (на кінець 2017 року залишок становив 1 553 справ або 22,75%).

Найбільший залишок нерозглянутих кримінальних справ мав місце в:

- Октябрському м. Полтави — 164 справи;
- Автозаводському м. Кременчука — 155 справ;
- Лубенському — 115 справ;
- Ленінському м. Полтави — 112 справ;
- Миргородському — 90 справ.
- Полтавському — 84 справ;
- Київському м. Полтави — 75 справ;
- Крюківському м. Кременчука — 71 справа.

Станом на кінець минулого року місцевими судами області не розглянуті у термін **понад 2 роки** 63 кримінальні справи (2017 рік — 47 справ), зокрема: Автозаводський м. Кременчука — 18 справ; Октябрський м. Полтави — 10 справ; Крюківський м. Кременчука — 5 справ; Ленінський м. Полтави — 4 справи; Миргородський, Гадяцький та Хорольський — по 3 справи; Лубенський, Глобинський, Кобеляцький, Пирятинський, Полтавський, Чутівський, Шишацький — по 2 справи; Гребінківський, Зіньківський, Новосанжарський — по 1 справі.

Не розглянуті у термін **від 1 до 2 років** 184 кримінальних проваджень (2017 рік — 157), зокрема: Автозаводський м. Кременчука — 246; Октябрський м. Полтави — 17; Ленінський м. Полтави — 13, Полтавський — 14; Гребінківський, Крюківський, Новосанжарський — по 11; Миргородський — 10; Глобинський — 9; Київський м. Полтави — 8; Зіньківський — 7; Кременчуцький, Пирятинський — по 6; Комсомольський, Лубенський — по 5; Гадяцький, Кобеляцький, Хорольський, Чорнухинський — по 4; Машівський, Оржицький — по 3; Шишацький — 2; Великобагачанський, Котелевський, Чутівський — по 1.

Кількість нерозглянутих кримінальних проваджень і справ у строки **від 6 місяців до 1 року** дещо збільшилася та становила 295 (2017 рік — 234 справи). Найбільше таких справ не розглянуто в наступних судах:

- Автозаводський м. Кременчука — 32;
- Октябрський м. Полтави — 31;
- Новосанжарський — 27;
- Кременчуцький — 24;
- Комсомольський міський суд — 21;
- Ленінський м. Полтави — 18;
- Лубенський — 16;
- Крюківський м. Кременчука та Київський м. Полтави — по 14.

Як негатив слід зазначити, що кількість нерозглянутих справ, за якими особи утримуються під вартою і рахуються за судами понад шість місяців, у 2018 році збільшилася. Так, у звітному періоді таких матеріалів було 76 та кількість осіб становила 105. У минулому звітному періоді ці цифри становили — 51 та 64 відповідно.

Несумлінне використання процесуальних прав та невиконання процесуальних обов'язків деякими учасниками процесу також негативно впливали на оперативність правосуддя.

У 2018 році причинами відкладення розгляду справ були:

- нездійснення доставки до суду обвинуваченого, який тримається під вартою — 318 випадків (2017 рік — 347);
- неприбуття обвинуваченого — 2 510 (2017 рік — 2 430);
- хвороба обвинуваченого — 57 (2017 рік — 88);
- неприбуття прокурора — 41 (2017 рік — 42);
- неприбуття захисника — 419 (2017 рік — 393);
- неприбуття свідків та потерпілих — 1 341 (2017 рік — 1 394);
- неприбуття інших учасників процесу — 134 (2017 рік — 138).

З інших підстав розгляд справ відкладався у 7 651 випадку у 2018 році (у 2017 році відкладення з інших причин мало місце у 7 473 випадках).

Слід зазначити, що судами області, як в попередніх, так і в звітному періоді вживалися заходи для підвищення оперативності розгляду справ. Зокрема:

- застосовано судом привід обвинуваченого — у 692 випадках (2017 рік — 747);
- застосовано судом привід свідка — 291 (2017 рік — 296);
- накладено грошове стягнення (на осіб) — 26 (2017 рік — 25);
- змінено обвинуваченому запобіжний захід на взяття під варту — 28 (2017 рік — 31).

Як відмічалось й раніше, обрання неналежного запобіжного заходу на стадії досудового слідства призводить до зупинення провадження в справі у зв'язку з розшуком підсудного. Так, суди зупинили провадження у 160 кримінальних провадженнях та справах, у тому числі в зв'язку з розшуком підсудного 144 або 90 % від усіх справ, зупинених провадженням. В минулому році ці цифри становили: зупинено провадження у 147 кримінальних провадженнях та справах, у тому числі у зв'язку з розшуком підсудного — 132 або 89,8% від усіх справ, зупинених провадженням.

Оперативність призначення до розгляду судами кримінальних справ значно погіршилася. Так, кількість кримінальних проваджень, призначених до підготовчого судового засідання з порушенням строків, встановлених ст. 314 Кримінального процесуального кодексу України становила 114 (2017 рік — 69) та 178 (2017 рік — 141) з порушенням ст. 316 Кримінального процесуального кодексу України⁸.

У 2018 році збільшилася кількість справ, у яких судом обрано запобіжний захід тримання під вартою. Так, у 2018 році ця цифра становила 101, а у 2017 — 90.

У 2018 році судами області взято під варту 161 особу (протягом 2017 року судами взято під варту 251 особу). Звільнено з-під варту 41 особу, що на 8 осіб менше, ніж в минулому році.

Необхідно зазначити, що кількість справ, за якими провадження закрито, збільшилася. За 2018 закрито 1 005 кримінальних проваджень, що на 155 більше, ніж в минулому році, коли їх було 850.

У 2018 році до судів області під час досудових розслідувань перебувало у провадженні 38 018 клопотань та скарг (2017 рік — 22 728). З них слідчі судді розглянули 37 225 (2017 рік — 21 819) клопотань, скарг, заяв, а це 97,9% (2017 рік — 96%), з яких задоволено 32 452 клопотань (2017 рік — 16 991) або 87,2% від кількості розглянутих (2017 рік — 77,9%). Залишок нерозглянутих клопотань, скарг, заяв під час досудового розслідування на кінець звітного періоду становив 793 або 2% від тих, що перебували у провадженні (2017 рік — 4%).

Протягом звітного періоду у провадженні судів області перебувало 4 887 справ в порядку виконання судових рішень. З них розглянуто 4 504 (або 92,2% від кількості тих, що перебували у провадженні), з яких задоволено 3 039 (67,5% від кількості розглянутих). Залишок нерозглянутих подань та клопотань становив 383 (не розглянуті у строки понад рік — відсутні).

У минулому звітному періоді перебувало у провадженні 6 675 справ в порядку виконання судових рішень. З них розглянуто 6 211 (93% від кількості тих, що перебували у провадженні). Залишок нерозглянутих справ становив 464, з них не були розглянуті понад рік — 16.

З фіксуванням судового процесу за допомогою звукозаписувальних технічних засобів розглянуто 18 054 кримінальних справ, або 38,5% від кількості тих, провадження в яких закінчено (2017 рік — 7 596 або 22,7%). У режимі відеоконференції судові провадження здійснювалось у 585 справах (2017 рік — 297).

З інших судів та після скасування судового рішення надійшли 867 справ. У 2017 році ця цифра становила 345. А 942 кримінальні провадження направлені з поданнями для визначення

⁸ Далі по тексту — «КПК України»

підсудності (2017 рік — 414).

У 2018 році розглянуто 5 справ судом присяжних (в 2017 році таких справ було 4).

У 2018 році в апеляційному порядку (сукупно Апеляційний суд Полтавської області та Полтавський апеляційний суд) перебували у провадженні 2 525 справ з апеляційними скаргами та поданнями щодо перегляду судових рішень за апеляціями. У минулому році ця цифра становила 1 929. З них було повернуто 99 (3,9% від тих, що перебували у провадженні). У минулому звітному періоді ці цифри становили 105 справ та 5,4%.

Розглянуто у 2018 році 1 470 справ, а це 58,2% від кількості справ, що перебували у провадженні (в тому числі з перевірки вироків та ухвал — 1 115). У 2017 році було розглянуто 1 479 справ, що становило 76,7% від кількості справ, які перебували у провадженні. У тому числі, з перевірки вироків, постанов та ухвал — 1 140 або 77,1% від загальної кількості, що перебували у провадженні, з них 384 апеляції задоволено, що становить 26% від числа розглянутих по суті (2017 рік — задоволено 379 апеляцій або 3,2% від числа розглянутих).

Залишок нерозглянутих справ на кінець звітного періоду становив 1 055 або 41,8% від кількості справ і проваджень, які перебували у провадженні (минулий звітний період — 450 справ або 23,3%)

Якість розгляду кримінальних справ (за кількістю осіб) характеризуються такими даними. В апеляційному порядку перевірено вироків відносно 437 осіб, у тому числі апеляції задоволено відносно 160 осіб (із них вирок скасовано відносно 79 осіб, змінено відносно 81 особи), що становить 36,6% від кількості осіб, відносно яких вирок були перевірені в апеляційному порядку. Тому стабільність розгляду кримінальних справ та проваджень у 2018 році становила 63,4%. В минулому році ця цифра становила 66,8%.

Підставами для скасування вироків були:

- невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи — 10;
- істотне порушення кримінально-процесуального закону — 28;
- неправильне застосування кримінального закону — 27;
- невідповідність призначеного судом покарання ступені тяжкості злочину та особі засудженого — 9.

Збільшилася кількість постановлених нових вироків. Так, у 2018 році їх було постановлено 36 (2017 рік — 31).

У 2018 році перебувало в апеляційному провадженні 528 ухвал та постанов місцевих судів, з яких розглянуто відносно 238 осіб. З них скасовано відносно 86 осіб, що становить 36% від кількості переглянутих, та ухвали відносно 3 осіб змінені, а це 1,3%. Це свідчить про те, що якість винесених місцевими судами ухвал та постанов становила 62,7 %.

В апеляційному порядку у 2018 році перевірено 500 апеляцій на ухвали слідчих суддів. Апеляції задоволено відносно 159 осіб, що становить 31,8% від кількості перевірених. У 442 провадженнях було порушено термін розгляду апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді (ст. 422 КПК України).

У 2017 році було перевірено 515 таких апеляцій. Апеляції задоволено відносно 179 осіб, а це 34,8% від перевірених. Термін розгляду апеляційної скарги на ухвалу слідчого судді було порушено у 410 провадженнях.

З фіксуванням судового процесу за допомогою звукозаписувальних технічних засобів розглянуто в апеляційній інстанції 3 110 кримінальних проваджень (у 2017 році 1 226).

У режимі відеоконференції судові провадження здійснювалось у 225 справах (2017 рік — 160).

Звільнено з-під варті за результатами розгляду апеляційних скарг 19 осіб.

Слідчими судьями Апеляційного суду Полтавської області та Полтавського апеляційного суду постановлено 3 280 ухвал з приводу вирішення питання про надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії (2017 рік — 3 843).

Винесено 2 315 ухвал про направлення кримінального провадження з одного суду до іншого в межах юрисдикції одного суду апеляційної інстанції (2017 рік — 1 137).

§ 4. СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ПО СПРАВАХ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

У 2018 році у провадженні судів області по першій інстанції перебувало 2 166 адміністративних справ, що на 1 392 справи менше, ніж в минулому звітному періоді, коли їх було 3 558. З них провадження закінчено у 1 848 справах, а це 85,3% від тих справ, які перебували у провадженні. Залишок нерозглянутих справ становить 318 справ або 14,7 % справ від кількості справ, що перебували у провадженні.

У 2018 році розглянуто 810 справ адміністративного судочинства (в той час, як у 2017 році їх було розглянуто 1 660). Зокрема: під час підготовчого провадження — 41 (2017 рік — 12); у порядку письмового провадження — 341 (2017 рік — 1 180); у скороченому провадженні — 428 (2017 рік — 468).

Суб'єктами звернень в справах адміністративного судочинства були 2 806 фізичних осіб та 282 юридичні особи, в тому числі суб'єкти владних повноважень — 2.

З фіксуванням судового процесу технічними засобами розглянуто 860 справ, а це 46,5% від загальної кількості справ, закінчених провадженням (2017 рік — 1 460 справ, а це 50,9%).

В режимі відеоконференції розглянуто 9 справ.

У 2018 році відкладено розгляд та не закінчено провадження на кінець звітного періоду по 144 справах. З них: у зв'язку з неявкою одного з учасників процесу, що беруть участь у справі — по 34 справах (невручення судових повісток — 14, з інших підстав — 20).

У 2017 році було відкладено розгляд та не закінчено провадження на кінець звітного періоду в 337 адміністративних справах. З них: у зв'язку з неявкою одного з учасників процесу, що беруть участь у справі — в 94 справі (невручення судових повісток — 7, інші підстави — 58).

Не розглянуті від 6 місяців до 1 року — 19 справ (2017 рік — 41 справа), від 1 року до 2 років — 21 справа (2017 рік — 21 справа), понад 2 роки — 5 справ.

§ 5. СТАТИСТИЧНІ ДАНІ ПО СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Згідно зі статистичними даними, протягом 2018 року на розгляд місцевих загальних судів Полтавської області надійшло 22 841 справа (матеріал про адміністративні правопорушення), що на 1 567 справ менше у порівнянні з аналогічним періодом минулого року, коли їх було 24 408.

Усього перебувало на розгляді 24 807 справ про адміністративні правопорушення. Розглянуто 23 107 справ або 93% від кількості справ, які перебували у провадженні (з них повернуто 4 575 справ). Залишок нерозглянутих справ про адміністративні правопорушення становив 1 701 справа або 7 % від кількості справ, що перебували на розгляді.

До місцевих судів Полтавської області у 2017 році надійшло 24 408 справ про адміністративні правопорушення. Всього перебувало на розгляді 26 444 справ про адміністративні правопорушення. У 2017 році розглянуто 24 355 справ (92% від кількості справ, що перебували у провадженні). Залишок складав 2 089 справ або 8 % від кількості тих справ, що перебували на розгляді.

Дещо зменшилася кількість осіб, стосовно яких суди із різних підстав закрили провадження у справах. Так, у 2018 році було закрито провадження у справах стосовно 8 046 осіб або 34,8% від числа розглянутих, в той час, коли у 2017 році таких осіб було 8 106 або 33,3%.

За малозначністю вчиненого правопорушення з усним зауваженням на адресу правопорушника щодо недопустимості протиправних діянь суди звільнили від адміністративної відповідальності 1 184 особи або 14,7% від тих осіб, стосовно яких справи закрито.

За відсутністю події складу адміністративного правопорушення закрито справ відносно 1 620 осіб або 20%.

У зв'язку з закінченням строків накладення адміністративного стягнення, передбачених ст. 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення⁹, ст. 467 Митного кодексу України, закрито справи відносно 5 016 осіб або 62,3%.

З розглянутих у 2018 році справ на 10 430 осіб накладено адміністративні стягнення (в 2017 році ця цифра становила 12 001 особа).

Основні:

- попередження — відносно 144 осіб або 1,4% (2017 рік — відносно 160 осіб або 1,3%);
- штраф — відносно 9 630 осіб або 92% (2017 рік — відносно 10 196 осіб або 84,96%);
- позбавлення спеціального права — відносно 80 осіб або 0,8% (2017 рік — 25 осіб або 0,2%);
- громадські роботи — відносно 271 особи або 2,6% (2017 рік — 1 290 осіб або 10,7%);
- суспільно-корисні роботи — відносно 141 особи або 1,4%;
- адміністративний арешт — відносно 149 осіб або 1,4% (2017 рік — 311 осіб або 2,6%).

Додаткові:

- оплатне вилучення предмета — відносно 4 осіб або 0,04% (2017 рік — 3 особи);
- конфіскація предмета — відносно 659 осіб або 6,3% (2017 рік — 471 особа);
- позбавлення спеціального права (керувати транспортним засобом) — відносно 1 699 осіб або 16,3%.

Сума накладеного штрафу становила 260 915 гривень, з них добровільно було сплачено — 99 344 гривень (38,08%).

Сума заподіяної матеріальної шкоди у 2018 році становила 170 618 гривень, з яких відшкодовано 39 970 гривень (23,43%).

Вилучено 44 грами наркотичних засобів.

Для порівняння наведемо наступні дані. У 2017 році сума накладеного штрафу за адміністративні правопорушення становила 36 791 907 гривень з них сплачено добровільно 8 624 589 гривень (23,44%).

Розмір заподіяної матеріальної шкоди становив 102 296 гривень, з них відшкодовано 22 298 гривень (21,80%).

Вилучено 5,1 грама наркотичних засобів.

Слід звернути увагу на той факт, що оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення органів, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, є важливою умовою захисту прав громадян і посадових осіб, запобігання правопорушенням, забезпечення законності в діяльності цих органів, ефективним засобом виховання поваги до закону, прав і свобод, честі та гідності інших людей.

Місцеві суди, в основному, належним чином здійснюють провадження у справах про адміністративні правопорушення. Водночас вони ще припускаються помилок при розгляді справ, що призводить до перегляду винесених постанов.

У 2018 році збільшилася кількість апеляційних скарг в справах про адміністративні

⁹ Далі по тексту — «КУпАП».

правопорушення. В апеляційному провадженні протягом 2018 року перебували 905 скарг та подань на постанови місцевих судів за справами про адміністративні правопорушення (2017 рік — 631). З них повернуто 175 скарг (19,3% від кількості скарг, які перебували на розгляді). Розглянуто 429 скарг (47,4% від загальної кількості, що перебували у провадженні). З них: 250 (58,3% від кількості розглянутих) постанов залишені без змін; 138 постанов (32,2%) скасовані та 41 (9,5%) змінені.

Найбільшу кількість скасованих постанов про адміністративні правопорушення мали наступні суди:

- Ожтябрьський м. Полтави — 30 (21,7% від загальної кількості скасованих постанов про адміністративні правопорушення);
- Крюківський м. Кременчука — 16 (11,6%);
- Київський м. Полтави — 19 (13,8%);
- Ленінський м. Полтави — 10 (7,2%).

До скасування та зміни постанов, як і в минулі звітні періоди, призвели: вирішення справи з порушенням вимог ст. 268 КУпАП за відсутності особи, яка притягувалася до адміністративної відповідальності, а також даних про її своєчасне сповіщення про час і місце розгляду справи; неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Розділ II. АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ АПЕЛЯЦІЙНИМ СУДОМ ВИМОГ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО СУДОВИЙ ЗБІР ТА СУДОВІ ВИТРАТИ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ СТЯГНЕННЮ В ДОХІД ДЕРЖАВИ

Частиною 1 статті 133 ЦПК України встановлено, що судові витрати складаються з судового збору та витрат, пов'язаних з розглядом справи.

Конвенція, Рекомендація щодо заходів, які полегшують доступ до правосуддя № R (81) 7, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 14 травня 1981 року, та практика Європейського суду з прав людини під час застосування цієї Конвенції не визнають необхідність сплати судових витрат обмеженням права доступу до суду. Разом із тим, ураховуючи положення пункту 1 статті 6 Конвенції та прецедентну практику Європейського суду (зокрема, рішення від 19 червня 2001 року у справі «Креуз проти Польщі» (Kreuz v. Poland)), сплата судових витрат не повинна перешкоджати доступу до суду, ускладнювати цей доступ таким чином і такою мірою, щоб завдати шкоди самій суті цього права, та має переслідувати законну мету.

При здійсненні правосуддя у цивільних справах суди повинні вирішувати питання, пов'язані з судовими витратами (зокрема, щодо відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх сплати), у чіткій відповідності до ЦПК України, Закону України від 08 липня 2011 року № 3674-VI «Про судовий збір», а також інших нормативно-правових актів України, забезпечуючи при цьому належний баланс між інтересами держави у стягненні судового збору за розгляд справ, з одного боку, та інтересами позивача (заявника) щодо можливості звернення до суду, з другого боку.

З 05 жовтня 2018 року розпочав роботу Полтавський апеляційний суд, а тому звітний період розподіляється на роботу Апеляційного суду Полтавської області починаючи з січня 2018 року по жовтень 2018 року, та роботу Полтавського апеляційного суду з жовтня 2018 року і до кінця року.

За період з січня 2018 року по вересень 2018 року включно у провадженні Апеляційного суду Полтавської області перебувало на розгляді 1 636 скарг, за подання яких передбачено сплата судового збору. Судовий збір був сплачений за подання 1 409 скарг із загальної кількості. Розрахункова сума судового збору, що підлягала сплаті за подання скарг, становить 4 531 038 гривень. Фактичний розмір судового збору, який був стягнутий в дохід держави, складає 2 663 392 гривень (58,78%).

У провадженні Полтавського апеляційного суду за період з жовтня 2018 року по грудень 2018 року перебувало на розгляді 631 скарга, за подання яких передбачена сплата судового збору. Судовий збір був сплачений за подання 572 скарг із загальної кількості. Розрахункова сума судового збору, що підлягала сплаті за подання скарг, становить 1 819 135 гривень. Фактичний розмір

судового збору, який був стягнутий в дохід держави, складає 1 175 488 гривень (64,62%).

Загалом, сумарно в обох судах апеляційної інстанції у 2018 році перебувало на розгляді 2 267 скарг, за подання яких передбачена сплата судового збору, судовий збір був сплачений за подання 1 981 скарги. При цьому, розрахункова сума судового збору, що підлягала сплаті за подання скарг, становить 6 350 173 гривень, а фактичний розмір судового збору, який був стягнутий в дохід держави, складає 3 838 880 гривень (60,45%).

Для порівняння, за 2017 рік в провадженні Апеляційного суду Полтавської області перебувало 2 510 скарги за подання яких передбачена сплата судового збору. Судовий збір був сплачений за подання 2 180 скарг із загальної кількості. Розрахункова сума судового збору, що підлягала сплаті за подання скарг, становила 3 348 889 гривень. Фактичний розмір судового збору, який був стягнутий в дохід держави, склав 3 027 026 гривень (90,39%).

Залежно від об'єкта і суб'єкта подання апеляційної скарги до Полтавського апеляційного суду, розмір розрахованого і фактично сплаченого в дохід держави протягом 2018 року судового збору розподіляється наступним чином:

Об'єкт і суб'єкт оскарження		Кількість скарг	Розрахункова сума судового збору	Фактична кількість скарг	Фактична сума судового збору
апеляційні скарги на рішення суду; заяви про приєднання до апеляційної скарги на рішення суду; апеляційні скарги на судовий наказ, заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами		444	1 628 662	403	988 360
апеляційні скарги на ухвалу суду; заяви про приєднання до апеляційної скарги на ухвалу суду		186	189 591	168	186 247
з них:	юридична особа або фізична особа – підприємець	88	155 056	86	88
	фізична особа	98	34 535	82	36 997
заяви про видачу судового наказу; заяви у справах окремого провадження; заяви про забезпечення доказів або позову; заяви про перегляд заочного рішення; заяви про скасування рішення третейського суду(міжнародного комерційного арбітражу); заяви про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду(міжнародного комерційного арбітражу); заяви про видачу виконавчого документа на підставі рішення іноземного суду; заяви про роз'яснення судового рішення		1	881	1	881
з них:	юридична особа або фізична особа – підприємець	1	881	1	881

Залежно від об'єкта і суб'єкта подання апеляційної скарги до Апеляційного суду Полтавської області, розмір розрахованого і фактично сплаченого в дохід держави протягом 2018 року судового збору розподіляється наступним чином:

Об'єкт і суб'єкт оскарження		Кількість скарг	Розрахункова сума судового збору	Фактична кількість скарг	Фактична сума судового збору
апеляційні скарги на рішення суду; заяви про приєднання до апеляційної скарги на рішення суду; апеляційні скарги на судовий наказ, заяви про перегляд судового рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами		1 156	4 089 921	979	2 225 447
апеляційні скарги на ухвалу суду; заяви про приєднання до апеляційної скарги на ухвалу суду:		476	438 386	426	435 295
з них:	юридична особа або фізична особа – підприємець	191	336 542	173	337 622
	фізична особа	285	101 844	253	97 673
заяви про видачу судового наказу; заяви у справах окремого провадження; заяви про забезпечення доказів або позову; заяви про перегляд заочного рішення; заяви про скасування рішення третейського суду(міжнародного комерційного арбітражу); заяви про видачу виконавчого документа на примусове виконання рішення третейського суду(міжнародного комерційного арбітражу); заяви про видачу виконавчого документа на підставі рішення іноземного суду; заяви про роз'яснення судового рішення		3	2 643	3	2 562
з них:	юридична особа або фізична особа – підприємець	3	2 643	3	2 562

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» № 3674-VI, судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, – у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі.

Згідно з п. 1.1. та 1.2. ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір», ставки, що діяли протягом звітного періоду становили: за позовну вимогу майнового характеру, яка подана фізичною особою, 1% ціни позову, але не менше 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб (704,80 гривень) та не більше 5 розмірів мінімальної заробітної плати (8 810 гривень); за позовну вимогу майнового характеру, яка подана юридичною особою (або фізичною особою-підприємцем), 1,5 % ціни позову, але не менше 1 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб (1 762 гривень) і не більше 350 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (616 700 гривень); за позовну вимогу немайнового характеру, яка подана фізичною особою розмір ставки становить 0,4 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб (704,80 гривень); за позовну вимогу немайнового характеру, яка подана юридичною особою (або фізичною особою-підприємцем) розмір ставки становить 1 прожитковий мінімум для працездатних осіб (1 762 гривень).

Необхідно також враховувати правову позицію Верховного Суду, який постановою від 28 листопада 2018 року у справі № 761/11472/15-ц зазначив, що позовна вимога про стягнення моральної шкоди є майновою вимогою, якщо відшкодування визначене у грошовому вимірі.

Вимога про відшкодування моральної шкоди, визначена у грошовому вимірі, є майновою вимогою, а отже, судовий збір підлягає стягненню як за вимогу майнового характеру.

Вирішуючи питання про відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою судді апеляційного суду перевіряють чи відповідає розмір сплаченого позивачем в дохід держави до суду першої інстанції судового збору загальному обсягу заявлених позивачем вимог.

Так, встановивши, що при вирішенні питання про відкриття провадження у справі, місцевий суд не звернув уваги на те, що не всі позовні вимоги були оплачені судовим збором та при ухваленні судового рішення не вирішив питання стягнення на користь держави несплаченого судового збору у відповідності до ст. 141 ЦПК України суд апеляційної інстанції повертав такі справи до суду першої інстанції для вирішення питання про ухвалення додаткового рішення щодо стягнення судових витрат по всім позовним вимогам, які були предметом розгляду в суді.

Наприклад, ухвалою Полтавського апеляційного суду від 27 листопада 2018 року цивільну справу (№524/2579/18) за позовом Ільницької Раїси Данилівни до Прасолова Олега Івановича про припинення права на частку у спільному майні та визнання права власності повернуто до Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області для вирішення питання про постановлення додаткового рішення.

Підставою вказаної процесуальної дії було те, що ухвалюючи оскаржуване судові рішення, місцевий суд стягнув з відповідача на користь держави судовий збір лише за одну заявлену позовну вимогу, а питання про стягнення судового збору ще по двох вимогах залишилось не вирішеним згідно з вимогами ст. 141 ЦПК України.

Під час вирішення питання про відкриття апеляційного провадження у справі або/чи прийняття до розгляду документа, що є об'єктом справляння судового збору, суддя-доповідач, серед іншого, повинен перевірити відповідність сплаченої за подання апеляційної скарги суми судового збору розміру ставок, встановлених Законом України «Про судовий збір», порядку сплати судового збору, а у разі відсутності документа про сплату судового збору перевірити наявність пільг зі сплати цього платежу.

Пунктом 1.6. ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір», закріплено, що за подання до суду апеляційної скарги на рішення суду фізичною особою або юридичною сплачується судовий збір в розмірі 150 відсотків ставки, що підлягала сплаті при поданні позовної заяви, іншої заяви і скарги.

Крім того, пунктом 1.9. ч. 2 ст. 4 Закону України «Про судовий збір» встановлено, що за подання до суду апеляційної скарги на ухвалу суду фізичною особою сплачується судовий збір у

розмірі 0,2 розміру від прожиткового мінімуму для працездатних осіб (352,40 гривень), а юридичною особою (або фізичною особою-підприємцем) в розмірі 1 прожиткового мінімуму для працездатних осіб (1 762 гривень).

Відповідно до положень ст. 9 Закону України «Про судовий збір», судовий збір сплачується за місцем розгляду справи та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України.

Як і в Апеляційному суді Полтавської області так і в Полтавському апеляційному суді було сформовано практику, згідно з якою перед відкриттям провадження по справі суддя перевіряє інформацію про зарахування судового збору, сплаченого згідно з квитанцією чи іншим платіжним документом, до спеціального фонду Державного бюджету. Дані про надходження судового збору до бюджету надаються Державною казначейською службою України.

Також, у ході узагальнення встановлено, що у разі встановлення суддями апеляційного суду того, що судовий збір надмірно сплачено на рахунок апеляційного суду, суд постановляє ухвалу про повернення надмірно сплаченого судового збору.

При цьому, у більшості випадків, відповідно до роз'яснень п. 5 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 року № 10 «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах», суддя, постановляючи ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху, одночасно цією ж ухвалою відповідно до Порядку повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до державного або місцевого бюджетів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 03 вересня 2013 року № 787 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25 вересня 2013 року за № 1650/24182, вирішує питання про повернення помилково сплаченого судового збору.

Зокрема, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 02 квітня 2018 року по справі за позовом Ільчука К.Б. до Кузнецової О.В. про стягнення безпідставно отриманих грошових коштів та відшкодування моральної шкоди (№ 524/8838/16-ц) клопотання Ільчука К.Б. про повернення надмірно сплаченого судового збору задоволено. Повернуто Ільчуку К.Б. надмірно сплачену суму судового збору у розмірі 106,40 гривень.

Одночасно цією ж ухвалою відповідно до Порядку повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до державного або місцевого бюджетів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 03 вересня 2013 року № 787 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25 вересня 2013 року за № 1650/24182, суд вирішив питання про повернення надмірно сплаченого судового збору.

Також на стадії відкриття провадження у справі суддя-доповідач вирішує питання про відстрочення чи розстрочення сплати судового збору, зменшення розміру цього платежу, що підлягає сплаті, або звільнення від його сплати.

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про судовий збір», визначено пільги щодо сплати судового збору, відповідно до якої від його сплати звільняються позивачі за подання окремих позовів, а також деякі категорії осіб, визначені законом, незалежно від виду позову.

При цьому позивачі, які звільнені від сплати судового збору при пред'явленні окремих позовів, і деякі категорії осіб незалежно від виду позову звільняються від сплати судового збору не лише при пред'явленні позову, а й при поданні апеляційних чи касаційних скарг, заяв про перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами та Верховним Судом України.

Протягом 2018 року до Апеляційного суду Полтавської області було подано 48 скарг, до Полтавського апеляційного суду – 174 скарги особами, які мають пільги щодо сплати судового збору, відповідно до положень ст. 5 Закону України «Про судовий збір». Розрахункова сума судового збору, що підлягала сплаті за подання вищевказаних скарг складає: до Апеляційного суду Полтавської області - 290 050 гривень, до Полтавського апеляційного суду – 81 726 гривень.

Розподіл кількості поданих скарг і сум судового збору до Апеляційного суду Полтавської області, що підлягали сплаті за їх подання до державного бюджету України, за категоріями осіб, звільнених від сплати судового збору, виглядає наступним чином:

Особа, що подає апеляційну скаргу	Кількість скарг	Сума судового збору
позивачі — у справах про стягнення заробітної плати та поновлення на роботі	33	48 301
позивачі — у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи	2	21 848
позивачі — у справах про стягнення аліментів, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів чи зміну способу їх стягнення, а також заявники у разі подання заяви щодо видачі судового наказу про стягнення аліментів	19	19 382
позивачі — у справах щодо спорів, пов'язаних з виплатою компенсації, поверненням майна, або у справах щодо спорів, пов'язаних з відшкодуванням його вартості громадянам, реабілітованим відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні»	1	1 057
інваліди Великої Вітчизняної війни та сім'ї воїнів (партизанів), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку особи	1	1 057
інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів	92	166 568
позивачі — громадяни, віднесені до 1 та 2 категорій постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи	6	12 102
учасники бойових дій, Герої України — у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав	20	19 734

У справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих внаслідок вчинення кримінального правопорушення, а також, особами, які страждають на психічні розлади, та їх представниками (у справах щодо спорів, пов'язаних з розглядом питань стосовно захисту прав і законних інтересів особи під час надання психіатричної допомоги), виборцями (у справах про уточнення списку виборців), військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори (у справах, пов'язаних з виконанням військового обов'язку, а також під час виконання службових обов'язків) та громадянами, які у випадках, передбачених законодавством, звернулися із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб, апеляційні скарги не подавалися. Відповідно, відносно до вказаних категорій осіб обидві графи наведеної таблиці мають показник «0».

Розподіл кількості поданих скарг і сум судового збору до Полтавського апеляційного суду, що підлягали сплаті за їх подання до державного бюджету України, за категоріям осіб, звільнених від сплати судового збору, виглядає наступним чином:

Особа, що подає апеляційну скаргу	Кількість скарг	Сума судового збору
позивачі — у справах про стягнення заробітної плати та поновлення на роботі	6	7 144
позивачі — у справах про стягнення аліментів, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів чи зміну способу їх стягнення, а також заявники у разі подання заяви щодо видачі судового наказу про стягнення аліментів	10	10 572
інваліди Великої Вітчизняної війни та сім'ї воїнів (партизанів), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку особи	1	1 057
інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів	25	46 331
позивачі — громадяни, віднесені до 1 та 2 категорій постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи	4	3 172
учасники бойових дій, Герої України — у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав	2	13 451

Решта категорій громадян з апеляційними скаргами не зверталися, а тому обидві графи мають відповідний показник «0».

Як показує судова практика, позивачі нерідко при поданні апеляційної скарги й несплаті судового збору посилаються у скарзі на те, що спір виник із правовідносин, що регулюються законами, які звільняють їх від сплати судового збору, зокрема, Законом України «Про захист прав споживачів».

Разом з тим, практика суддів апеляційного суду щодо вирішення питання відкриття

провадження по таких справах різняться.

Наприклад, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 16 січня 2018 року по справі за позовом Чубарова І.Ю. в інтересах якого діє Мосієнко В.Б. до Полтавського виробничого підприємства «Універсал» Українського товариства глухих, треті особи Всеукраїнська громадська організація інвалідів «Українське товариство глухих», Чубарова Світлани Миколаївни про визнання недійсними тарифів апеляційну скаргу Чубарова І.Ю. залишено без руху.

Постановляючи ухвалу, суд виходив з того, що ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» визначено, що споживачі звільняються від сплати судового збору лише за позовами, що пов'язані з порушенням їх прав. Таким чином, суд дійшов висновку, що, оскільки у Законі України «Про захист прав споживачів» не передбачено звільнення споживачів від сплати судового збору за подання апеляційної скарги, то посилання заявника на приписи ст. 22 ЗУ «Про захист прав споживачів» не зумовлює звільнення позивача від сплати судового збору за подання апеляційної скарги у даній цивільній справі.

Однак, при вирішенні питання відкриття апеляційного провадження, зокрема, у справі за позовом Пантелесева Юрія Юрійовича до Товариства з обмеженою відповідальністю "Нова Пошта" третя особа Інспекція з питань захисту прав споживачів у Полтавській області про захист прав споживачів (№ 569/2028/16-ц), Полтавський апеляційний суд прийшов до висновку, що апеляційна скарга за формою і змістом відповідає вимогам ст. 356 ЦПК України, не зважаючи на те, що при поданні такої скарги позивачем не було сплачено судовий збір.

Загалом, у справах вказаної категорії, суд має виходити із правової позиції, яка висловлена у постанові Великої палати Верховного суду № 14-57цс18 від 21 березня 2018 року.

Так, у згаданій постанові Велика палата Верховного Суду зазначила, що «у ст. 5 Закону України «Про судовий збір» визначено перелік пільг щодо сплати судового збору, проте системний і комплексний аналіз зазначеного Закону і ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» дає правові підстави зробити висновок про те, що сама по собі відсутність такої категорії осіб у переліку осіб, які мають пільги щодо сплати судового збору, встановленому (ст. 5 Закону України «Про судовий збір»), не може безумовно означати те, що споживачі такої пільги не мають, оскільки така пільга встановлена спеціальним законом, який гарантує реалізацію та захист прав споживачів.

За основу приймається те, що ст. 5 Закону України «Про судовий збір» не містить вичерпного переліку осіб, яким надано пільги щодо сплати судового збору, як і не містить позиції про те, що пільги надаються лише за пред'явлення позову. Спеціальний закон, звільнивши споживачів від сплати судового збору за подання позову зазначив, що вони звільняються з метою захисту своїх порушених прав (ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Відповідно до ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» споживачі звільняються від сплати судового збору за позовами, пов'язаними з порушенням їх прав.

Відповідно до Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про судовий збір» у ч. 3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 7, ст. 84) слова «державного мита» замінені словами «судового збору».

Отже, при прийнятті Закону України «Про судовий збір» законодавець передбачив можливість застосування Закону України «Про захист прав споживачів» при визначенні пільг певних категорій осіб щодо сплати судового збору.

У постановах Верховного Суду України від 06 вересня 2017 року у справі № 6-185цс17 та від 11 жовтня 2017 року у справі № 6-91бцс17 висловлена правова позиція про те, що споживач звільняється від сплати судового збору лише при поданні позовної заяви й має сплатити судовий збір за подання до суду, зокрема апеляційної скарги.

Відступаючи від практики Верховного Суду України, колегія суддів Великої Палати Верховного Суду вважає, що порушені права можуть захищатись як у суді першої

інстанції (при пред'явленні позову), так і на наступних стадіях цивільного процесу, а саме при апеляційному перегляді. Ці стадії судового захисту є єдиним цивільним процесом, завдання якого є справедливий розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушеного права (ст. 22 «Про захист прав споживачів», ст. 1 ЦПК України у редакції на час постановлення оскарженої ухвали, ст. 2 ЦПК України у редакції на час розгляду справи Верховним Судом)».

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про судовий збір» встановлено, що враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі.

Суд може зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати на підставі, зазначеній у частині першій цієї статті.

Установлено, що в Апеляційному суді Полтавської області існувала, а в Полтавському апеляційному суді встановлена практика звільнення, зменшення, відстрочення сплати судового збору, особі, що подала відповідне клопотання, яке може бути виражене як у скарзі, так і окремим документом.

Аналіз практики Апеляційного суду Полтавської області та Полтавського апеляційного суду по вирішенню питання звільнення, зменшення чи відстрочення особі сплати судового збору дає підстави для висновку, що зазначені клопотання задовольняються у разі подання такими особами доказів на підтвердження того, що їх майновий стан перешкоджає сплаті судового збору у встановленому законодавством порядку і розмірі.

Зокрема, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 16 липня 2018 року у справі № 2-1368/1991 за скаргою Павлик Нелі Георгіївни на дії державного виконавця Глобинського районного ВДВС ГТУЮ у Полтавській області, задоволено клопотання скаржника про звільнення від сплати судового збору. При цьому судом враховані довідка податкової інспекції та довідка про доходи Павлик Н.Г., з яких вбачається, що остання не може сплатити судовий збір одноразовим платежем, оскільки її дохід становить на місяць 544 гривень.

Ухвалою Полтавського апеляційного суду від 22 грудня 2018 року по справі № 554/7579/18 за позовом Пшенишного В.М., Пшеничної Ганни Миколаївни, Єгорової Лілії Вячеславівни до Дочірнього підприємства «Електромотор-побут» Приватного акціонерного товариства «Електромотор» про визнання права власності на кімнату в гуртожитку за набувальною давністю, відстрочено сплату судового збору до ухвалення рішення у справі. Задовольняючи клопотання про відстрочення сплати судового збору суд врахував, що скаржники мають нестабільний матеріальний стан через постійний простій ПрАТ «Електромотор», де вони працюють, та мають затримку з оплати заробітної плати понад два місяці.

Ухвалою Полтавського апеляційного суду від 14 грудня 2018 року у справі за позовом Васіча О.Є. до Кушнірової О.В. про поділ та виділ майна, що є об'єктом права спільної власності подружжя в натурі (№ 534/1052/17) клопотання Кушнірової О.В. про звільнення від сплати судового збору задоволено частково. Зменшено розмір судового збору, що підлягає сплаті при зверненні Кушніровою О.В. з апеляційною скаргою до 7500 гривень.

Ухвала апеляційного суду мотивована тим, що скаржник не довела відсутність у неї можливості у повній мірі сплатити судовий збір, тому суд вирішив зменшити розмір судового збору до тієї суми, яка підлягала сплаті позивачем при зверненні до суду першої інстанції.

У разі недоведеності особою наявності обставин, що перешкоджають сплаті судового збору, такі клопотання залишають без задоволення, а відповідну апеляційну скаргу без руху, з наданням строку для сплати судового збору у встановленому законом розмірі.

Так, ухвалою Полтавського апеляційного суду у справі № 554/3237/18 за у справі за позовом Соколова Владислава Сергійовича до Головного управління Національної поліції в Полтавській області, Головного управління Державної казначейської служби України у Полтавській області, Державної казначейської служби України про відшкодування матеріальної та моральної шкоди завданої неправомірними діями, у задоволенні клопотання Державної казначейської служби України про відстрочення сплати судового збору до ухвалення судового рішення відмовлено. Скаржник зазначав, що не є розпорядником коштів, призначених для сплати судового збору, однак апеляційний суд не вбачає підстав для відстрочення сплати судового збору на підставі ст. 8 Закону України «Про судовий збір».

Відповідно до ч. 2 ст. 136 ЦПК України якщо у встановлений судом строк судові витрати не будуть сплачені, заява відповідно до статті 257 цього Кодексу залишається без розгляду, або витрати стягуються за судовим рішенням у справі, коли сплата судових витрат була відстрочена або розстрочена до ухвалення цього рішення.

На виконання наведених положень закону, у випадку, коли оплату судових витрат суддею-доповідачем апеляційного суду було відстрочено до ухвалення рішення, такі витрати стягуються судовим рішенням у справі.

Так, Постановою Апеляційного суду Полтавської області від 03 липня 2018 року у справі за заявою Бойка К.О., заінтересована особа Полтавське об'єднане управління Пенсійного фонду України Полтавської області про встановлення факту, що має юридичне значення (№ 545/853/18) стягнуто на користь держави судовий збір не сплачений при подачі апеляційної скарги, сплата якого була відстрочена ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 14 червня 2018 року.

Також питання стягнення в дохід держави судового збору, сплата якого була відстрочена ухвалою суду, вирішується шляхом постановлення додаткових рішень чи ухвал, в порядку ст. 270 ч.1 п.3, ч.2 ЦПК України.

Проте, аналіз практики апеляційного суду свідчить, що не завжди питання стягнення в дохід держави судового збору, сплата якого була відстрочена ухвалою суду, знаходить своє вирішення за результатами розгляду справи.

Так, 02 травня 2018 року Апеляційним судом Полтавської області було прийнято постанову за результатами розгляду справи № 554/1304/18-ц за позовом Литвинчука М.Ю. до Якимчука О.В., Сластьоненка П.В. про стягнення суми за прострочення грошового зобов'язання. Однак, постановляючи вказану ухвалу судом не було вирішено питання стягнення судового збору, сплата якого була відстрочена ухвалою суду від 05 квітня 2018 року.

Разом з тим, встановивши під час судового розгляду цивільної справи, якщо судовий збір за подання апеляційної скарги не був сплачений або був сплачений не у повному обсязі, колеґії суддів апеляційного суду вирішують питання стягнення недоплаченого судового збору під час ухвалення судового рішення по справі.

Постановою Полтавського апеляційного суду від 06 грудня 2018 року у справі № 530/1155/16 за позовом Мащенко Г.М. до Мащенко П.І. про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя, з позивача було стягнуто на користь держави недоплачений судовий збір у розмірі 3 735 гривень 38 копійок.

Протягом 2018 року Апеляційним судом Полтавської області після відкриття апеляційного провадження по справі було виявлено факт недоплати судового збору по 80 апеляційних скаргах. У таких випадках суддями Апеляційного суду Полтавської області під час ухвалення судового рішення було досягнуто в Державний бюджет України судовий збір у загальному обсязі на суму 127 754 гривень.

Полтавським апеляційним судом протягом 2018 року після відкриття апеляційного провадження по справі було виявлено факт недоплати судового збору по 12 апеляційних скаргах. У таких випадках суддями Полтавського апеляційного суду під час ухвалення судового рішення було

достягнуто в Державний бюджет України судовий збір у загальному обсязі на суму 179 16 гривень.

Статтею 4 Закону України «Про судовий збір» передбачено справляння судового збору за видачу судом документів, у тому числі копій судового рішення з урахуванням установленної ставки за кожний аркуш копії, за видачу в електронному вигляді копії технічного запису судового засідання, за видачу копій документів, долучених до справи, з урахуванням установленної ставки за кожний аркуш копії.

Так, у 2018 році до Апеляційного суду Полтавської області надійшло 7 заяв про видачу судом документів, за які сплачено 268 гривень, серед яких 3 заяви про повторну видачу копій судового рішення, за які сплачено 53 гривень., 4 заяви про видачу в електронному вигляді копії технічного запису судового засідання, за які сплачено 215 гривень.

До Полтавського апеляційного суду у 2018 році надійшла 1 заява про повторну видачу копій судового рішення, за яку сплачено 12 гривень.

Підсумовуючи викладене можна стверджувати, що судді суду апеляційної інстанції в цілому вірно керуються Законом України «Про судовий збір» та застосовують норми Цивільного процесуального кодексу України, враховують роз'яснення, викладені в Постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 року № 10 «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах», а також дотримуються прецедентної практики Європейського суду з прав людини щодо принципу доступу до правосуддя.

Розділ III. АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ МІСЦЕВИМИ СУДАМИ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ДОТРИМАННЯ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ПРИ РОЗГЛЯДІ ЦИВІЛЬНИХ І КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ У 2018 РОЦІ

§ 1. СПРАВИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

1.1. АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Актуальність питання застосування практики Європейського суду з прав людини не викликає сумніву. Розгляд цього питання слід розпочати з аналізу положень національного законодавства, що визначають значення рішень Європейського суду з прав людини.

Норми Конституції України визначають, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (ст. 9 Конституції України). Таким чином, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та протоколи до неї набули статусу частини національного законодавства.

Положеннями статті 19 Закону України «Про міжнародні договори України» закріплено, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Закон прямо визначає, що якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» встановлює, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права (ст. 17 Закону). При тому під практикою Суду закон розуміє всю без винятку практику Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини (ст. 1 Закону). Окрім того, Закон також визначив правила застосування практики Європейського суду з прав людини у сфері законодавства та в адміністративній практиці.

Чинні процесуальні кодекси мають своє власне бачення на питання застосування практики ЄСПЛ.

Цивільний процесуальний кодекс України визначає, що суд застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини як джерело права (ч.4 ст.10).

Конвенція та Протоколи до неї є частиною національного законодавства України, відповідно до статті 9 Конституції України, як чинний міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України. Ратифікація Конвенції відбулася на підставі Закону України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року, а чинності для України Конвенція набула 11 вересня 1997 року.

Ратифікувавши Конвенцію та протоколи до неї, держава передусім бере зобов'язання гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у Конвенції та цих протоколах.

У пункті 1 частини першої Закону України № 475/97-ВР від 17 липня 1997 р., на підставі якого відбулася ратифікація Конвенції та окремих протоколів до неї, зазначено, що: «Україна повністю визнає на своїй території [...] щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції».

Відповідно до змісту ст.17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», при розгляді справ українські суди повинні застосовувати Конвенцію та практику Європейського суду з прав людини як джерело права.

Також, п.12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року №14 «Про судові рішення у цивільній справі» роз'яснив, що «в мотивувальній частині кожного рішення у разі необхідності мають бути посилання на Конвенцію та рішення Європейського суду, які згідно з Законом №3477 «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» є джерелом права і підлягають застосуванню в такій справі».

Рішення Європейського суду є офіційною формою роз'яснення основних (невідчужуваних) прав кожної людини, закріплених і гарантованих Конвенцією, яка є частиною національного законодавства, та у зв'язку з цим — джерелом законодавчого правового регулювання і правозастосування в Україні.

Таке законодавче визнання обов'язкової юрисдикції Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції, зумовлює вивчення практики ЄСПЛ та застосування національного законодавства з урахуванням позиції ЄСПЛ, оскільки саме в його рішеннях розкривається зміст більшості положень Конституції.

Ратифікувавши Конвенцію та протоколи до неї, держава передусім зобов'язалася гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у цих документах. У пункті 1 частини першої Закону України №475/97-ВР від 17 липня 1997 року, на підставі якого відбулася ратифікація Конвенції та окремих протоколів до неї, зазначено, що «Україна повністю визнає на своїй території дію статті 25 Конвенції щодо визнання обов'язковою і без укладення спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції».

Стаття 18 цього Закон України № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визначає порядок посилання на Конвенцію та практику Суду.

Так, відповідно до змісту вказаної статті законодавець визначив, що для цілей посилання на текст Конвенції суди використовують офіційний переклад Конвенції українською мовою. Для цілей посилання на Рішення та ухвали Суду та на ухвали Комісії суди використовують переклади текстів рішень Суду та ухвал Комісії, надруковані у виданні, передбаченому в статті 6 цього Закону. У разі відсутності перекладу Рішення та ухвали Суду чи ухвали Комісії суд користується оригінальним текстом. У разі виявлення мовної розбіжності між перекладом та оригінальним текстом суд користується оригінальним текстом. У разі виявлення мовної розбіжності між оригінальними текстами та/або в разі потреби мовного тлумачення оригінального тексту використовується

відповідна практика Суду.

При цьому варто зауважити, що йдеться саме про «практику Суду» у значенні, розкритому у статті 1 цього Закону, тобто практику ЄСПЛ та Європейської комісії з прав людини, а не лише про рішення щодо України. Важливо пам'ятати, що у Законі України № 3477-IV немає положень, які б забороняли застосовувати рішення чи ухвали ЄСПЛ, постановлені щодо інших країн.

Вірне та системне застосування практики Європейського суду з прав людини судом при ухваленні рішень сприяє реальному закріпленню верховенства права, як загального принципу, гарантованого Конституцією України (ст. 8), та справедливому судовому розгляду спорів і втіленню положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

1.2. АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ

Відповідно до інформації, здобутої в ході узагальнення інформації, місцевими судами Полтавської області протягом 2018 року ними при вирішенні спорів та заяв у 2 693 справах застосовано Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, а також практику ЄСПЛ, що на 595 більше у порівнянні з 2017 роком (у цей період місцевими судами області ухвалені рішення з застосуванням практики ЄСПЛ та Конвенції у 2 108 справах).

Прослідковуючи сталу динаміку росту застосування судами практики ЄСПЛ та Конвенції, слід зазначити, що протягом 2016 року судами Полтавської області мало місце застосування вказаних джерел права у 1 353 справах, у 2015 році — 900 справах, у 2014 році — у 480 справах.

Під час розгляду цивільних справ окрім застосування усталеної практики Європейського суду з прав людини (мало місце у 1 501 справі з загальної кількості — 2 108 справ), місцевими судами для вирішення спорів та врегулювання спірних правовідносин застосовувалися одночасно і положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Досліджуючи питання застосування судами області правових висновків ЄСПЛ, викладених у рішеннях, слід звернути увагу на наступне.

Оскільки Україна визнає юрисдикцію Євросуду в усіх питаннях, які стосуються тлумачення й застосування конвенції, останнє має здійснюватися з обов'язковим урахуванням страсбурзької практики не тільки щодо України, а й щодо інших держав. Проте на рівні нормативно-правових актів не врегульований порядок перекладу, реєстрації та оприлюднення рішень ЄСПЛ.

Більше того, згідно зі ст.14 закону «Про міжнародні договори України» набрання міжнародним договором чинності для України безпосередньо не пов'язане з моментом його офіційного оприлюднення або реєстрації. Натомість, Конституція гарантує кожному право знати свої права й обов'язки (ч.1 ст.57). Оскільки прецедентне право Європейського суду є тлумаченням норм конвенції та протоколів до неї та одночасно визначає права й обов'язки громадян, можна стверджувати, що застосування рішень, які офіційно не перекладені державною мовою та не доведені до відома населення у встановленому законом порядку, є прямим порушенням конституційних прав громадян.

Отже, судові рішення може ґрунтуватися тільки на нормах конвенції та рішеннях ЄСПЛ, перекладених та оприлюднених у порядку, визначеному ст.6 закону №3477-IV. Проте, за цим законом, офіційному перекладу та оприлюдненню підлягають лише остаточні рішення ЄСПЛ у справах проти України:

- якими визнано порушення конвенції;
- щодо справедливої сатисфакції;
- щодо дружнього врегулювання;
- про схвалення умов односторонньої декларації.

Що ж до вердиктів, у яких Суд не знайшов порушень Україною конвенції, але які містять тлумачення її норм, а також щодо вердиктів, які стосуються інших країн, то закон не визначає державного органу, на який покладено обов'язок здійснювати офіційний переклад.

Порядок посилання на конвенцію та практику ЄСПЛ визначений ст. 18 закону №3477-IV. Але її положення не узгоджуються з вимогами ст.57 Конституції.

Відповідно до п.7 постанови Пленуму ВСУ «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 1.11.96 №9, згідно з ч.2 ст. 57 акта найвищої юридичної сили є нечинними, а отже, не можуть застосовуватися, ті закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права й обов'язки громадян, які не доведені до відома населення в установленому законом порядку. Це означає, що судові рішення не може ґрунтуватися на неоприлюднених нормативно-правових актах такого змісту.

Крім того, потребує застосування ст.10 Конституції, згідно з якою державною мовою в Україні є українська.

Зі змісту досліджених судових рішень, встановлено, що існує два основних способи (формати) посилання на ЄСПЛ та практику ЄСПЛ.

Посилання на конкретне рішення (кілька рішень) з поясненням значення для обґрунтування рішення суду. Наприклад: «Відповідно до прецедентної практики Європейського суду з прав людини, деякі форми нематеріальної шкоди, включаючи моральні страждання, за самою їхньою природою не завжди можна підтвердити конкретними доказами (рішення у справі «Абдулазіз, Кабалес і Балкандалі проти Сполученого Королівства» (Abdulaziz, Cabales and Balkandaliv. the United Kingdom) від 28 травня 1985 року, серія А, № 94, п.96), але це не заважає суду присуджувати грошову компенсацію, якщо у нього є розумні підстави вважати, що заявник зазнав моральної травми, яка потребує такого відшкодування» (рішення у справі №524/9069/17).

Частина досліджених рішень у мотивувальній частині містять виклад правових позицій ЄСПЛ, хоча вказівка на їх джерело (назву рішення) відсутня (наприклад, у такий спосіб часто застосовуються правові позиції ЄСПЛ щодо ст. 8 та ст. 10 ЄКПЛ). Наприклад, рішення у справі № 552/6686/17.

Частина рішень обмежуються лише загальним згадуванням ЄКПЛ у переліку правових джерел для розгляду справи.

А також, у багатьох випадках застосування положень Конвенції полягало у «формальному» чи «декларативному» посиланні при ухваленні судового рішення на ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини, згідно з якою кожен при вирішенні питань щодо його цивільних прав і обов'язків, має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом.

Наприклад: рішення у справі № 552/3663/18 при вирішенні трудового спору, суд у мотивувальній частині сказав: «Розумність тривалості судового розгляду має визначатися з огляду на обставини справи та наступні критерії: складність справи, поведінка заявника та компетентних органів, а також важливість предмета позову для заявника у справі (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Фрідлендер проти Франції»).

Особлива сумнінність є необхідною при розгляді трудових спорів (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Руотоло проти Італії»).

Відповідно до ст. 1 Першого Протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, згідно з якою кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права». Також суд вказав, що Європейський суд з прав людини в зміст поняття майна включає і «правомірні очікування»/законні сподівання» вчиняти певні дії.

У справі «Кечко проти України», суд зазначив, що «поняття власності», яке міститься в першій частині статті 1 Протоколу №1, має автономне значення, яке не обмежене власністю на фізичні речі і не залежить від формальної класифікації в національному законодавстві: деякі інші права та інтереси, наприклад, борги, що становлять майно, можуть також розглядатися як «майнові права», і таким чином, як «власність» і цілях вказаного положення».

При цьому суди зазначають, що Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини є складовою частиною загальнонаціонального законодавства України, і при цьому ніяких інших висновків при вмотивуванні підстав задоволення чи відмови у задоволенні позовних вимог не висловлюють.

Такі посилання, звісно ж не суперечать чинному законодавству, але і не свідчать саме про застосування судом положень Конвенції для вирішення спору між учасниками правовідносин, або відновлення права особи.

У багатьох випадках такий формат посилання є виправданим, особливо тоді, коли це супроводжується іншими логічно і змістовно пов'язаними аргументами мотивувальної частини.

Наприклад: рішення у справі № 533/49/18, суд вирішуючи питання про визначення додаткового строку на прийняття спадщини застосував висновки Європейського суду з прав людини в справі «Ілхан проти Туреччини» від 27 червня 2000 року відносно того, що при вирішенні питання пропуску строку на вчинення дій має застосовуватись правило встановлення всіх обставин з певною гнучкістю і без надзвичайного формалізму, воно не застосовується автоматично і не має абсолютного характеру.

Також при обробці статистичних даних, отриманих від місцевих судів області, окрім збільшення чисельності судових рішень, у яких суди застосовують як практику ЄСПЛ, так і положення Конвенції (зазначено вище), позитивним зрушенням є також і той факт, що всіма судами області без виключення, але мало місце їх застосування протягом 2018 року.

Для порівняння, у 2015 році Диканський, Решетилівський та Семенівський районні суди взагалі не застосовували у своїй практиці ні Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, ні практику Європейського суду.

1.3. ПІДСТАВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ ТА КОНВЕНЦІЇ І ПРОТОКОЛІВ ДО НЕЇ МІСЦЕВИМИ СУДАМИ

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод складається з преамбули й 59 статей. При цьому основний її текст доповнюють протоколи, які поступово розширюють перелік прав та свобод, або вносять зміни до Конвенції.

Конвенція та протоколи до неї гарантують: право на життя (стаття 2); право на справедливий суд (стаття 6); право на повагу до сімейного та приватного життя (стаття 8); свободу думки, совісті і віросповідання (стаття 9); свободу вираження поглядів, зокрема свободу засобів масової інформації (стаття 10); свободу зібрань та об'єднань (стаття 11).

Практика Європейського суду з прав людини визначає загальні положення та принципи судочинства, які мають застосовуватися судами під час розгляду цивільних справ, а саме: верховенство прав, принцип законності, принцип процесуальної рівності, принцип змагальності, принцип гласності та відкритості, забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішень, обов'язковість судових рішень.

Звертаючись до практики ЄСПЛ, «Під терміном «закон» [...] слід розуміти як норми, встановлені писаним правом, так і правила, що сформувалися у прецедентному праві. Закон має відповідати якісним вимогам, насамперед, вимогам «доступності» та «передбачуваності» (див. рішення у справі «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства» (Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom), заява № 18139/91, рішення від 23 червня 1995 року, п. 37).

Суд зазначає, що «закон» повинен бути належним чином доступним: громадянин повинен мати змогу отримати адекватну інформацію за обставин застосування правових норм у конкретному випадку. Крім того, норма не може розглядатися як «закон», якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю, щоб громадянин міг регулювати свою поведінку. Громадянин повинен мати можливість — у разі необхідності за належної правової допомоги — передбачити, наскільки це розумно за конкретних обставин, наслідки, до яких може призвести певна дія (див. рішення у справі «Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства»).

Ці наслідки не повинні бути «передбачуваними» з абсолютною точністю: досвід показує, що це недосяжно. Знову ж, тоді як певність є дуже бажаною, вона може призвести до надмірної закостенілості, а закон повинен пристосовуватися до обставин, що змінюються. Таким чином, не можна уникнути ситуації, коли багато законів викладені термінами, які є, тією чи іншою мірою, неясними і тлумачення та застосування яких є питанням практики (див. рішення у справі «"Санді Таймс" проти Сполученого Королівства» від 26 квітня 1979 року, серія А, № 30, п. 49). Наскільки чітко не були б сформульовані правові положення, завжди існує елемент судового тлумачення, оскільки завжди існує потреба у роз'ясненні спірних питань та в пристосуванні до зміни обставин. Ухвала щодо прийнятності Заяви № 65518/01 «Салов проти України» (Salov v. Ukraine) від 27 квітня 2004 року.

Саме тому, застосування як висновків рішень ЄСПЛ, так і положень Конвенції, у свою чергу має на меті забезпечити належний захист прав і основоположних свобод громадян держави та інших осіб.

Так, за критерієм підстав застосування Конвенції та практики ЄСПЛ у місцевих судах Полтавської області протягом аналізованого періоду, склалася наступна картина:

Посилання на п. 1 ст. 6 та ст. 13, ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод міститься у близько 658 судових рішеннях місцевих судів.

В свою чергу, п.1 ст. 6, ст. 13 Конвенції з огляду на порушення права на виконання рішення суду протягом розумного строку застосований у більшості:

- при вирішенні питання про відкриття провадження (при визнанні заяв неподаними та їх поверненні) з посиланням на висновки ЄСПЛ з приводу того, що не повинно бути занадто формального ставлення до передбачених законом вимог, так як доступ до правосуддя повинен бути не лише фактичним, але й реальним (Рішення Суду у справі Жоффер де ля Прадель проти Франції від 16 грудня 1992 року). Та на рішення Європейського суду з прав людини у справах «Осман проти Сполученого королівства» від 28 жовтня 1998 року та «Креуз проти Польщі» від 19 червня 2001 року, на рішення в справі "Bellet v. France (Белле проти Франції)" Європейський суд з прав людини зазначив, що право на доступ до суду має "застосовуватися на практиці і бути ефективним". Для того, щоб право на доступ було ефективним, особа повинна мати реальну можливість оскаржити дію, що порушує його права";
- при вирішенні питання про відвід, самовідвід судді з посиланням на вимогу «безсторонності», згідно з судовою практикою Європейського суду з прав людини (рішення Європейського суду з прав людини у справі «Веттштайн проти Швейцарії», рішення у справі «Білуха проти України»);
- залишаючи позовні заяви без розгляду, застосували висновки ЄСПЛ, викладені у рішенні в справі «Уейт і Кеннеді проти Німеччини», у якому суд вказував, що право на доступ до суду, гарантоване п. 1 ст. 6 Конвенції, не є абсолютним і може підлягати у деяких випадках обмеженням, такі обмеження презюмуються, оскільки за своїм місцем право на доступ до суду вимагає регламентації з боку держави;
- при вирішенні питання про відмову у задоволенні заяви про перегляд заочного рішення, застосували висновки ЄСПЛ у справі «Гурепка проти України №2», у якому наголошується на принципі рівності сторін — одному зі складників ширшої концепції справедливого судового розгляду, який передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість відстоювати свою позицію у справі в умовах, які не ставлять її в суттєво менш сприятливе становище в порівнянні з опонентом;
- при вирішенні питання про поновлення строку, з посиланням на те, що «при вирішенні питання пропуску строку на вчинення дій має застосовуватися правило встановлення всіх обставин з певною гнучкістю і без надзвичайного формалізму, воно не застосовується автоматично і не має абсолютного характеру (висновки ЄСПЛ у справі «Ілхан проти Туреччини від 22 червня 2000 року). Також з посиланням на принцип правової визначеності, який передбачає дотримання принципу *res judicata*, тобто принципу остаточності рішення (висновки ЄСПЛ у справі «Устименко проти України»;

- при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби; поданнями державних виконавців в ході виконання судового рішення; інших питань, пов'язаних з виконанням судових рішень, — з посиланням на те, що Європейський Суд з прав людини зауважив, що право на суд стало б ілюзорним, якщо б правова система держави дозволяла, щоб кінцеве та обов'язкове рішення суду залишалось невиконаним, що завдавало б шкоду одній зі сторін. Виконання рішень, ухвалених будь-яким судом, слід розглядати як невід'ємну частину «судового розгляду» для цілей ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод;
- вирішуючи питання за клопотаннями сторони про закриття провадження у справі, суди застосовують рішення «Жофр де ля Прадель проти Франції» від 16 грудня 1992 року, *Bellet v. France* (Белле проти Франції), вмотивовуючи ефективність права на доступ до суду.

Так, наприклад:

Вирішуючи питання про наявність підстав для задоволення самовідводу судді, Лубенський міськрайонний суд у справі № 539/402/17 вказав, що «згідно практики Європейського Суду з прав людини, наявність безсторонності відповідно до вимог п. 1ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 року, повинна визначатися за суб'єктивними та об'єктивними критеріями. Відповідно до суб'єктивного критерію беруться до уваги особисті переконання та поведінка окремого судді, тобто чи виявляв суддя упередженість або безсторонність у даній справі. Відповідно до об'єктивного критерію визначається, серед інших аспектів, чи забезпечував суд, як такий, та його склад відсутність будь-яких сумнівів у його безсторонності. У кожній окремій справі слід враховувати, чи мають стосунки, що розглядаються, таку природу та ступінь, що свідчать про небезсторонність суду.

Відповідно до практики ЄСПЛ потрібні докази фактичної наявності упередженості судді для відсторонення його від справи. При чому суддя вважається безстороннім, якщо тільки не з'являються докази протилежного. Таким чином, існує презумпція неупередженості судді, а якщо з'являються сумніви щодо цього, то для його відводу в ході об'єктивної перевірки має бути встановлена наявність певної особистої заінтересованості судді, певних його прихильностей, уподобань стосовно однієї зі сторін у справі. При цьому враховується думка сторін, однак вирішальними є результати об'єктивної перевірки.

У п. 43 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Ветштайн проти Швейцарії» вказано, що особиста безсторонність суду презюмується, поки не надано доказів протилежного».

При вирішенні клопотання представника відповідача про закриття провадження у справі № 524/8300/18 суд «керувався вимогами ч. 1 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини, згідно з якою кожен має право на доступ до суду.

Право на доступ до суду має «застосовуватися на практиці і бути ефективним» (*Bellet v. France* (Белле проти Франції), § 38). Для того, щоб право на доступ було ефективним, особа «повинна мати реальну можливість оскаржити дію, що порушує його права» (*Bellet v. France* (Белле проти Франції)).

Європейський суд з прав людини акцентує увагу на тому, що право на доступ до суду має бути ефективним. Зокрема, суд зазначає, що не повинно бути занадто формального ставлення до передбачених законом вимог, так як доступ до правосуддя повинен бути не лише фактичним, але і реальним (рішення «Жофр де ля Прадель проти Франції» від 16 грудня 1992 року).

У Рішенні по справі «Белле проти Франції» від 4 грудня 1995 року Європейський суд з прав людини зазначив, що стаття 6 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду. Рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права.

Так, Європейський суд з прав людини у своїй практиці наголошує на тому, що право на

розгляд справи означає право особи звернутися до суду та право на те, що його справа буде розглянута та вирішена судом. При цьому особі має бути забезпечена можливість реалізувати вказані права без будь-яких перепон чи ускладнень. Здатність особи безперешкодно отримати судовий захист є змістом поняття доступу до правосуддя. Перешкоди у доступі до правосуддя можуть виникати як через особливості внутрішнього процесуального законодавства, так і через передбачені матеріальним правом обмеження. Для ЄСПЛ природа перешкод у реалізації права на доступ до суду не має принципового значення.

У справі «Bellet v. France», Європейський Суд з прав людини зазначив, що стаття 6 параграфу 1 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду. Рівень доступу, наданих національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві.

У справі № 534/900/17 при вирішенні питання про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України, суд застосував висновки, що містяться у рішенні Європейського суду з прав людини «Хлюстов проти Росії» від 11 липня 2013 року де «суд визнав порушення п.п. 2 та 3 ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції по захисту прав людини та основоположних свобод, у зв'язку з необґрунтованим втручанням в право заявника на виїзд з країни. Оскільки на обґрунтування обмеження права заявника на виїзд з країни, служба судових виконань посилалась на несплату заборгованості по судовому рішенню добровільно, не зазначивши ніяких інших причин для застосування даної міри, не пояснивши, як обмеження на виїзд може допомогти меті стягнення заборгованості. З врахуванням викладеного Європейський суд дійшов висновку, що національна влада не виконала своїх обов'язків по забезпеченню того, що будь-яке втручання в право особи на виїзд з країни, виправдано і співмірно на протязі всього терміну його дії у відповідних обставинах справи».

Окремою гілкою застосування практики ЄСПЛ залишається правозастосовна діяльність судів області при вирішенні заяв в порядку окремого провадження про встановлення фактів на тимчасово окупованій території України (50 судових рішень протягом аналізованого періоду).

Так, суди посилаються на практику Міжнародного суду ООН, так звані «намібійські винятки»: документи, видані окупаційною владою, повинні визнаватися, якщо їх невизнання веде за собою серйозні порушення або обмеження прав громадян. Так, у Консультативному висновку Міжнародного суду ООН від 21 червня 1971 року «Юридичні наслідки для держав щодо триваючої присутності Південної Африки у Намібії» зазначено, що держави – члени ООН зобов'язані визнавати незаконність і недійсність триваючої присутності Південної Африки в Намібії, але «у той час як офіційні дії, вчинені урядом Південної Африки від імені або щодо Намібії після припинення дії мандата є незаконними і недійсними, ця недійсність не може бути застосовна до таких дій як, наприклад, реєстрація народжень, смертей і шлюбів».

Європейський суд з прав людини послідовно розвиває цей принцип у своїй практиці. Так, якщо у справі «Лоїзиду проти Туреччини» (Loizidou v. Turkey, 18.12.1996, §45) ЄСПЛ обмежився коротким посиланням на відповідний пункт названого висновку Міжнародного суду, то у справах «Кіпр проти Туреччини» (Cyprus v. Turkey, 10.05.2001) та «Мозер проти Республіки Молдови та Росії» (Mozer v. the Republic of Moldova and Russia, 23.02.2016) він приділив значну увагу аналізу цього висновку та подальшої міжнародної практики. При цьому ЄСПЛ констатував, що «Консультативний висновок Міжнародного Суду, що розуміється в сукупності з виступами і поясненнями деяких членів суду, чітко показує, що в ситуаціях, подібних до тих, що наводяться в цій справі, зобов'язання ігнорувати, не брати до уваги дії існуючих de facto органів та інститутів [окупаційної влади] далеко від абсолютного. Для людей, що проживають на цій території, життя триває. І це життя потрібно зробити більш стерпним і захищеним фактичною владою, включаючи їх суди; і виключно в інтересах жителів цієї території дії згаданої влади, які мають відношення до сказаного вище, не можуть просто ігноруватися третіми країнами або міжнародними організаціями, особливо судами, в тому числі й цим [ЄСПЛ]. Вирішити інакше означало б зовсім позбавляти людей, що проживають на цій території, всіх їх прав щоразу, коли вони обговорюються в міжнародному контексті, що означало б позбавлення їх навіть мінімального рівня прав, які їм належать» (Cyprus v. Turkey, 10.05.2001, §96). Спираючись на сформульований у цій справі підхід, ЄСПЛ у справі «Мозер

проти Республіки Молдови та Росії» наголосив, що «першочерговим завданням для прав, передбачених Конвенцією, завжди має бути їх ефективна захищеність на території всіх Договірних Сторін, навіть якщо частина цієї території знаходиться під ефективним контролем іншої Договірної Сторони [тобто є окупованою]» (Mozer v. the Republic of Moldova and Russia, 23.02.2016, §142). При цьому, за логікою Міжнародного суду ООН і ЄСПЛ, визнання актів окупаційної влади в обмеженому контексті захисту прав мешканців окупованих територій ніяким чином не легітимізує таку владу.

З урахуванням цього, суди застосовували названі загальні принципи («Намібійські винятки»), сформульовані в рішеннях Міжнародного суду ООН та Європейського суду з прав людини, в контексті оцінки документів про смерть особи, виданих закладами, що знаходяться на окупованій території, як доказів, приходячи до висновку, що можливості збору доказів смерті особи на окупованій території можуть бути істотно обмеженими, у той час як встановлення цього факту має істотне значення для реалізації цілої низки прав людини, включаючи право власності (спадкування), право на повагу до приватного та сімейного життя тощо

Застосування практики ЄСПЛ щодо дотримання ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що гарантує право на повагу до приватного та сімейного життя районними судами області при ухваленні судових рішень мало місце у 107 справах, у категоріях: позбавлення батьківських прав, визначення місця проживання дитини, усунення перешкод у користуванні житлом (майном), визнання осіб такими, що втратили право на користування житловим приміщенням.

Слід звернути увагу, що втручання у право на повагу до сімейного життя становить порушення статті 8, якщо воно здійснюється не «згідно із законом», не має однієї або кількох законних цілей, зазначених у пункті 2 статті 8, а також не є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення такої цілі чи цілей (див. рішення від 7 серпня 1996 р. у справі «Йогансен проти Норвегії» (Johansen v. Norway), Reports 1996-III, с. 1001–1002, п. 52). Під необхідністю втручання мається на увазі, що воно відповідає нагальній соціальній потребі, і, зокрема, є пропорційним до поставленої законної мети (див., наприклад, згадане вище рішення у справі «Кутцнер проти Німеччини», п. 60, та рішення від 18 грудня 2008 р. у справі «Савіні проти України» (Saviny v. Ukraine), заява № 39948/06, п. 47). Рішення у справі «Курочкін проти України» (Kurochkin v. Ukraine) від 20 травня 2010 року, заява № 42276/08.

Суди мають звертати увагу на те, що виправданість втручання у права, гарантовані Конвенцією має місце за сукупності трьох умов: законності, легітимності умов та принципу пропорційності.

Поняття «приватне життя» у практиці ЄСПЛ не є чітко визначеним, і охоплює широкий спектр питань, серед яких:

- персональні дані про людину;
- деякі аспекти фізичного та соціального «я» особи («Мікулич проти Хорватії» (Mikulić v. Croatia) від 7 лютого 2002 р., заява № 53176/99, п. 53);
- встановлення та підтримання стосунків з іншими людьми та зовнішнім світом («Бурґгартц проти Швейцарії» (Burghartz v. Switzerland) від 22 лютого 1994 року, серія А, № 280-В, п. 47; «Німітц проти Німеччини» (Niemietz v. Germany) від 16 грудня 1992 р., Серія А, № 251-В, п. 29);
- ім'я, прізвище особи (зміна, написання) («Гійо проти Франції» (Guillot v. France) (№ 1) від 23 вересня 1996 р., заява № 22500/93; «Булгаков проти України» (Bulgakov v. Ukraine) від 11 вересня 2007 р., заява № 59894/00); «Гарнага проти України» (Garnaga v. Ukraine) від 16 травня 2013 року, заява № 20390/07;
- зовнішній вигляд особи;
- визначення персональної ідентичності (вибір імені, способу одягатись, сексуальна ідентичність тощо (див., наприклад, рішення у справі «В. проти Франції» (B. v. France) від 25 березня 1992 року, серія А, № 232-С, п. 63; «Бурґгартц проти Швейцарії» (Burghartz v. Switzerland) від 22 лютого 1994 р., серія А, № 280-В, п. 24; «Даджен проти

- Сполученого Королівства» (*Dudgeon v. the United Kingdom*) від 22 жовтня 1991 року, серія А, № 45, п. 41);
- право визначати своє приватне життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб («Пек проти Сполученого Королівства» (*Peck v. The United Kingdom*) від 28 січня 2003 р., заява № 44647/98);
 - право на доступ до інформації, пов'язаної з особою та визначенням її правового статусу («Гаскін проти Сполученого Королівства» (*Gaskin v. the United Kingdom*) від 7 липня 1989 р., серія А, № 159, п. 39; «Мікулич проти Хорватії» (*Mikulić v. Croatia*) від 7 лютого 2002 р., заява № 53176/99; «Од'євр проти Франції» (*Odievre v. France*) від 13 лютого 2003 р., заява № 42326/98),
 - здоров'я людини, медичне втручання («Гласс проти Сполученого Королівства» (*Glass v. the United Kingdom*) від 9 березня 2004 р., заява № 61827/00), вільне розпорядження своїм тілом («Крістіна Гудвін проти Сполученого Королівства») від 11 липня 2002 р.;
 - збирання медичних даних, складання історії хвороби, конфіденційність медичних даних («Пантелеєнко проти України» (*Panteleyenko v. Ukraine*) від 29 червня 2006 р., заява № 11901/02);
 - право особи на фізичну і моральну (психічну) цілісність («Х та Y проти Нідерландів» (*X and Y v. the Netherlands*) від 26 березня 1985 р., серія А, № 91, п. 22);
 - право на особистісний розвиток;
 - право особи на безпечне довкілля («Лопес Остра проти Іспанії» (*Lopez Ostra v. Spain*) від 9 грудня 1994 р. заява № 16798/90, «Геттон та інші проти Сполученого Королівства» (*Hatton and others v. The United Kingdom*), заява № 36022/97, «Гримковська проти України» (*Grimkovskaya v. Ukraine*) від 21 липня 2011 року, заява № 38182/03); та ін.

Так, розглядаючи справу № 554/1480/15-ц за позовом про виселення з будинку відомого житлового фонду Міністерства оборони України, суд сказав наступне: Статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. При розгляді справ щодо захисту права кожного на житло Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував, що втрата житла є найбільш крайньою формою втручання у право на повагу до житла; при втручанні у право на повагу до житла необхідно враховувати не тільки підстави, передбачені в національному законодавстві, але й повинно відповідати «нагальній суспільній необхідності», зокрема бути співрозмірним із переслідуваною законною метою.

Європейський суд з прав людини у справі «Кривіцька та Кривіцький проти України» (№ 8863/06) від 02.12.2010 року зазначено, що згідно з Конвенцією поняття «житло» не обмежується приміщенням, яке законно займано або створено. Чи є конкретне місце проживання «житлом», яке підлягає захисту на підставі пункту 1 статті 8 Конвенції, залежить від фактичних обставин, а саме — від наявності достатніх та триваючих зв'язків із конкретним місцем. Концепція «житла» має першочергове значення для особистості людини, самовизначення, фізичної та моральної цілісності, підтримки взаємовідносин з іншими, усталеного та безпечного місця в суспільстві (рішення від 27 травня 2004 р. у справі «Коннорс проти Сполученого Королівства» (*Connors v. the United Kingdom*). Враховуючи, що виселення є серйозним втручанням у право особи на повагу до її житла, Суд надає особливу вагу процесуальним гарантіям, наданим особі в процесі прийняття рішення (рішення у справі «Зехентнер проти Австрії», п. 60). Зокрема, навіть якщо законне право на зайняття приміщення припинено, особа вправі мати можливість, щоб співрозмірність заходу була визначена незалежним судом у світлі відповідних принципів статті 8 Конвенції.

Також, ст. 8 Конвенції застосовувалася судами і при врегулюванні правовідносин при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав.

Наприклад: У справі № 536/2049/17 про позбавлення батьківських прав, стягнення аліментів на утримання неповнолітніх дитинуй, суд при ухваленні рішення застосував висновки ЄСПЛ у справі «Савіні проти України», яке 18 березня 2009 року набуло статусу остаточного, у якому зазначається, що при вирішенні питання про відібрання дітей від батьків необхідно чітко встановити чим зумовлено незадовільність виховання дітей; чи є такі дії єдиним безальтернативним вирішенням цієї проблеми та чи є достатньо

виправданим таке серйозне втручання в сімейне життя. Окрім цього, суд застосував норми ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Норми ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що врегульовують свободу вираження поглядів, та судова практика ЄСПЛ щодо врегулювання спорів, пов'язаних із порушенням цієї статті, застосовувалася районними судами протягом 2018 року при ухваленні судових рішень у категорії справ здебільшого про захист честі, гідності та ділової репутації, у 24 справах при вирішенні спору по суті.

При цьому основними є посилання на рішення ЄСПЛ: «Лінгенс проти Австрії», «Нікула проти Фінляндії», «Яновський проти Польщі», «Ляшко проти України», «Джерсилд проти Данії», «Швидка проти України», «Бладет Тромсо і Стенсаас проти Норвегії», «Хендісайд проти Сполученого Королівства», «Кастелс проти Іспанії», «Торгейр Торгейрсон проти Ісландії».

Так, наприклад:

У справі № 548/1649/17 суд окрім рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лінгенс проти Австрії», згідно якого визначено, що існування фактів можна довести, а правдивість критичного висловлювання не підлягає доведенню, послався на висновки ЄСПЛ у рішеннях по справі «Хендісайд проти Сполученого Королівства», справі «Кастелс проти Іспанії», справі «Торгейр Торгейрсон проти Ісландії», що преса має право і повинна поширювати інформацію, яка становить суспільний інтерес, для того, щоб громадськість мала повне уявлення про спектр думок, ідей, позицій на політичному або громадському обрії. При цьому підкреслюється, що висловлювання окремих осіб і навіть чутки можуть використовуватися як належне джерело інформації.

При вирішенні спору у справі № 530/973/суд звернув увагу на те, що при дотриманні умов § 2 статті 10 Конвенції, право вільно передавати інформацію поширюється не лише на "інформацію" та "ідеї", які сприймаються сприятливо або вважаються необразливими чи нейтральними, але й такі, які ображають, шокують чи викликають стурбованість. Такі є вимоги плюралізму, толерантності і лібералізму, без яких немає "демократичного суспільства" (рішення у справі *Handyside v. United Kingdom*). Крім того вказав, що Європейський Суд з прав людини у своєму рішенні у справі "Новая газета" і Бородянський проти Росії" від 28 березня 2013 року відзначив особливу роль професії журналіста у суспільстві разом з його обов'язком висвітлювати діяльність органів державної влади, в тому числі, якщо вона, імовірно, проходить з порушенням закону. Також суд визнав і право журналіста на оціночні судження. При цьому Європейський Суд з прав людини виділив, як можливі варіанти фундаменту, на якому можна побудувати свою оцінку, підтвердження висловлювання яким-небудь джерелом чи посилання на незалежне дослідження.

При вирішенні спору у справі № 544/332/16-ц Октябрський районний суд Полтавської області, вмотивовуючи висновки, вказував, що Європейський суд з прав людини у своїй практиці виходить з позиції Європейського Суду: "... стаття 10 Конвенції захищає право журналістів оприлюднити інформацію з питань, що становлять суспільний інтерес, за умови, що вони діють сумлінно і ґрунтуються на точних фактичних даних, а також представляють надійну і точну інформацію відповідно до журналісткою етикою. потрібні особливі підстави для того щоб засоби масової інформації могли бути звільнені від свого звичайного обов'язку перевіряти фактичні твердження, які можуть бути наклепом по відношенню до приватних осіб. ... необхідно також показати існування об'єктивного зв'язку між оскаржуваним твердженням і особою, яка подала позов про захист честі". Суд застосував висновки, викладені в рішенні по справі "ТОВ "Вісті" і Ухов проти Росії" від 30 травня 2013 року у якому Суд встановив, що відсутні порушення статті 10 Конвенції у зв'язку з втручанням національних судів в право вільно висловлювати свою думку, а також пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з неупередженістю судді.

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практика ЄСПЛ у категорії спорів, що стосуються врегулювання права власності, успішно

застосовується місцевими судами області. Так, виявлено її застосування судами у 1 101-й справі.

Мали місце посилання на рішення ЄС з прав людини: ««Фабрис проти Франції», «Скетч проти Сполученого королівства», «Федоренко проти України», «Новоселецький проти України», «Золотас проти Греції», «Кечко проти України», «East/West Alliance Limited» проти України», «Ісмаїлов проти Російської Федерації», «Спорронг і Льоннрот проти Швеції», «Гаші проти Хорватії».

При вирішенні даної категорії справ місцеві суди вірно враховують правові висновки Верховного Суду України, висловлені за результатами розгляду справи № 6-2510цс15 та справи № 6-92цс13.

Так, наприклад:

У цивільній справі № 524/3786/18 про визнання права власності на об'єкт нерухомого майна суд вірно застосував ст. 1 Першого Протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, згідно з якою кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права». Також суд вказав, що Європейський суд з прав людини в зміст поняття майна включає і «правомірні очікування»/«законні сподівання» вчиняти певні дії.

Вмотивовуючи підстави задоволення позовних вимог, вказав на те, що можливість захисту права особи за статтею 1 Протоколу до Конвенції, ЄСПЛ загалом перевіряє доводи держави про те, що втручання в право власності відбулося у зв'язку з обгрунтованими сумнівами щодо законності набуття особою права власності на відповідне майно, зазначаючи, що існують відмінності між тією справою, в якій законне походження майна особи не оспорується, і справами, в яких особи позбавлені права власності на майно, яке набуто злочинним шляхом або щодо якого припускається, що воно було придбане незаконно (рішення та ухвали ЄСПЛ у справах «Раймондо проти Італії» від 22 лютого 1994 року, «Філіпс проти Сполученого Королівства» від 5 липня 2001 року, «Аркурі та інші проти Італії» від 5 липня 2001 року, «Рієла та інші проти Італії» від 4 вересня 2001 року, «Ісмаїлов проти Російської Федерації» від 6 листопада 2008 року).

Окрім цього, у справі № 528/1220/17 за позовом про визначення додаткового строку на прийняття спадщини, суд вказав, що згідно ст.1 Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. При цьому Європейський суд з прав людини в зміст поняття майна включає і «правомірні очікування»/ «законні сподівання» вчиняти певні дії. Зокрема, у рішенні у справі «Броньовські проти Польщі» (Broniowski v. Poland), заява №31443/96, пункт 98, ECHR 2002-X, що згодом відображено і у рішенні «Сук проти України», заява №10972/05, пункт 22, ECHR 2011, встановлено, що поняття «майно» в першій частині статті 1 Першого протоколу має автономне значення, яке не обмежується правом власності на фізичні речі та є незалежним від формальної класифікації в національному законодавстві. Питання, що має бути розглянуто, полягає у тому, чи надавали заявнику обставини справи, розглянуті в цілому, право на інтерес, який по суті захищається статтею 1 Першого протоколу.

Застосування норм ст. 5 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод мало місце у справах про стягнення аліментів на дитину та розірвання шлюбу, а також при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої злочином та визнання осіб такими, що втратили право на користування житловим приміщенням.

Здебільшого, таке застосування мало декларативний характер і зводилося до цитування судом відповідної норми, наприклад у справах №№ 536/1191/18, 536/2253/17, 536/741/18 тощо.

Стаття 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод – 36 справах, застосовано переважно у категорії справ про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України та вилучення або без вилучення паспортного документа для виїзду за кордон.

Так, наприклад:

У справі № 539/3782/18 за заявою особи про скасування заходів забезпечення позову у вигляді обмеження у праві виїзду за межі України, суд, при постановленні ухвали про відмову у задоволенні подання державного виконавця про обмеження особи у праві виїзду застосував положення ст. 2 протоколу № 4. А також висновки ЄСПЛ у справі «Гочев проти Болгарії» («Gochev v. Bulgaria» від 26.11.2009) Європейський суд з прав людини сформулював загальні стандарти щодо права на свободу пересування, зазначивши, що таке обмеження має відповідати одразу трьом критеріям: по-перше, має ґрунтуватися на законі, по-друге, переслідувати одну з легітимних цілей, передбачених у ч. 3 ст. 2 Протоколу №4 до Конвенції, і по-третє, знаходитися в справедливому балансі між правами людини та публічним інтересом (тобто бути пропорційним меті його застосування). При цьому при вирішенні питання про пропорційність обмеження даного права з метою стягнення неоплачених боргів слід пам'ятати, що таке обмеження може бути виправдано лише тоді, коли воно дійсно сприятиме погашенню заборгованості; проте навіть якщо зазначене обмеження свободи пересування було виправданим на самому початку, воно може стати непропорційним і таким, що порушує права людини, якщо воно автоматично продовжуватиметься протягом тривалого періоду. Тому застосування такого обмеження має періодично переглядатися судом (принаймні в останній інстанції) з метою з'ясування доцільності його подальшого застосування, причому обсяг судового розгляду повинен дозволити суду взяти до уваги всі фактори, й у тому числі ті, що стосуються пропорційності такого обмеження.

У справі «Хлюстов проти Росії» («Khlyustov v. Russia» від 11.07.2013 року) ЄСПЛ також застосував указані стандарти при вирішенні питання щодо заборони виїзду боржника за кордон у зв'язку з невиконанням судового рішення про стягнення заборгованості. Зокрема, ЄСПЛ не погодився з владою РФ з питання додержання в результаті накладення обмеження на право заявника залишати свою країну принципу, згідно якого таке обмеження має бути необхідним в демократичному суспільстві в контексті п.3 ст. 2 Протоколу №4 Конвенції. Європейський Суд вказав, що необхідність додержання цього принципу закладена і в національному законодавстві, яке не передбачає автоматичного накладення таких обмежень.

Наведені дані показують, що при застосуванні ЄКПЛ та практики ЄСПЛ судді найчастіше намагаються знаходити відповіді на питання, що мають безпосередній зв'язок із предметом судового розгляду і повинні становити основу чи суттєвий компонент мотивувальної частини рішення. У більшості рішень посилання на ЄКПЛ стосуються матеріально-правових та процесуальних аспектів предмету судового розгляду. Приблизно третина випадків стосуються окремих процесуальних питань, що є суміжними з предметом судового розгляду (наприклад, розгляд клопотань, оцінювання окремих обставин тощо).

1.4. АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ ТА КРИТЕРІЇ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ СУДАМИ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Протягом січня – вересня 2018 року Апеляційним судом Полтавської області при вирішенні цивільних справ у 292 справах з них колегією суддів чи суддею одноособово застосовано Конвенцію та практику ЄСПЛ. Даний показник є значно більшим у порівнянні з попереднім 2017 роком, у якому протягом усього періоду з січня по грудень застосування ЄКПЛ та практики ЄСПЛ мало місце у 147 справах.

З жовтня 2018 року по кінець року Полтавським апеляційним судом було ухвалено 117 судових рішень у цивільних справах (постанова, ухвала), у яких суд застосував Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод, а також практику ЄСПЛ

З аналізу судових рішень вбачається, що положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод були застосовані апеляційним судом (Апеляційним судом Полтавської області та Полтавським апеляційним судом) у 87 цивільних справах. При ухваленні рішень у 322 справах від загальної кількості — застосована практика ЄСПЛ з посиланням на конкретні рішення.

З аналізу судових справ вбачається, що при застосуванні практики Європейського суду апеляційний суд релевантно її застосовував. Посилаючись на рішення Європейського суду, апеляційний суд розкривав зміст певних принципів та підходу Європейського Суду до вирішення

певної категорії справ за статтями Конвенції 6, 8, 10, 11, та протоколів до неї № 1, № 4.

Так встановлено, що застосування ст. 2 Протоколу № 4 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує кожному право на вільне пересування мало місце у 40-а справах, які стосувалися вирішення клопотань державних виконавців про обмеження у праві виїзду за кордон та спору про надання дозволу на виїзд неповнолітньої дитини за кордон.

Наприклад:

У справі № 2-856/11 колегія суддів, вмотивовуючи підстави задоволення апеляційної скарги посилалася на ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який гарантує деякі права і свободи, не передбачені в Конвенції та у Першому протоколі до неї, який ратифіковано Законом України № 475/97-ВР від 17.07.97 р. та відповідно до ст. 9 Конституції він є частиною національного законодавства України, встановлено право кожного вільно залишати будь-яку країну, включно зі своєю власною.

На здійснення цих прав не можуть бути встановлені жодні обмеження, крім тих, що передбачені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної чи громадської безпеки, для підтримання публічного порядку, запобігання злочину, для захисту здоров'я чи моралі або з метою захисту прав і свобод інших осіб.

З посиланням на ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод судом апеляційної інстанції всього ухвалено судових рішень за результатами закінчення апеляційного провадження — 87 справ.

Встановлено, що апеляційний суд при ухваленні 21 рішення у справі посилався на п. 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка закріплює право кожного на звернення до суду, на розгляд його справи упродовж розумного строку.

Це стосувалось взагалі справ щодо відкриття провадження у справі, вирішення клопотання про звільнення від сплати судового збору, поновлення строку на апеляційне оскарження рішення суду.

Так, у справі № 530/1739/16-ц колегія суддів, відмовляючи у відкритті провадження, вмотивовуючи підстави для цього, вказала, що відповідно до сталої практики ЄСПЛ, вирішення питання щодо поновлення строку на оскарження перебуває в межах дискреційних повноважень національних судів, однак такі повноваження не є необмеженими. Від судів вимагається вказувати підстави. Однією із таких підстав може бути, наприклад, неповідомлення сторін органами влади про прийняті рішення у їхній справі. Проте навіть тоді можливість поновлення не буде необмеженою, оскільки сторони в розумні інтервали часу мають вживати заходів, щоб дізнатись про стан відомого їм судового провадження (див., *mutatis mutandis*, рішення у справі "Олександр Шевченко проти України" (974_256) (Aleksandr Shevchenko v. Ukraine), заява N 8371/02, п. 27, рішення від 26 квітня 2007 року, та "Трух проти України" (Trukh v. Ukraine) (ухвала), заява N 50966/99, від 14 жовтня 2003 року).

У кожній справі національні суди мають перевіряти, чи підстави для поновлення строків для оскарження виправдовують втручання у принцип *res judicata* (принцип юридичної визначеності), коли національне законодавство не обмежує дискреційні повноваження судів ні у часі, ні в підставах для поновлення строків (пункт 41 рішення у справі "Пономарьов проти України" (Заява N 3236/03).

Аж у 264 судових рішеннях, у тому числі і при вирішенні процесуальних питань, судом апеляційної інстанції (Апеляційним судом Полтавської області та Полтавським апеляційним судом) здебільшого декларативно було застосовано норми п. 1 ст. 6 та 13 Конвенції, які закріплюють право кожного на звернення до суду з будь-яким позовом та на ефективний засіб юридичного захисту.

Так, наприклад:

У справі № 527/405/18, залишаючи апеляційну скаргу без руху, суд послався на вимоги ч. 1 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини, згідно з якою кожен має право на доступ до суду. Вказав, що право на доступ до суду має «застосовуватися на практиці і бути

ефективним» (Bellet v. France (Белле проти Франції), § 38). Для того, щоб право на доступ було ефективним, особа «повинна мати реальну можливість оскаржити дію, що порушує його права» (Bellet v. France (Белле проти Франції)).

У рішеннях Європейського Суду з прав людини висловлена позиція, що держава вправі висувати свої вимоги щодо доступу до суду апеляційної інстанції (Толстой-Милославський проти Сполученого Королівства), 13 липня 1995, Серія А № 316-В). Рішення суду щодо виконання вимог закону не є перешкоджанням у доступі до правосуддя.

Умотивовуючи підстави залишення апеляційної скарги без задоволення, апеляційний суд у справі № 530/333/18 вказував на те, що Європейський суд з прав людини вказав, що п.1 статті 6 Конвенції зобов'язує суди давати обґрунтування своїх рішень, але це не може сприйматись як вимога надавати детальну відповідь на кожен аргумент. Межі цього обов'язку можуть бути різними в залежності від характеру рішення. Крім того, необхідно брати до уваги, між іншим, різноманітність аргументів, які сторона може представити в суд, та відмінності, які існують у державах-учасниках, з огляду на положення законодавства, традиції, юридичні висновки, викладення та формулювання рішень. Таким чином, питання, чи виконав суд свій обов'язок щодо подання обґрунтування, що впливає зі статті 6 Конвенції, може бути визначено тільки у світлі конкретних обставин справи (Проніна проти України, № 63566/00, § 23, ЄСПЛ, від 18 липня 2006 року).

У справі № 524/10030/16 про витребування майна з чужого незаконного володіння та відшкодування моральної шкоди, апеляційний суд, надаючи оцінку доводам апеляційної скарги та висновкам місцевого суду, вказав, що суд зобов'язаний дати відповіді на всі доводи і заперечення сторін, в іншому разі буде порушено вимоги ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо справедливого судового розгляду в такому його елементі як мотивування судового рішення судом. Колегія суддів вважає безпідставним посилання місцевого суду на рішення ЄСПЛ у справі «Руїс Торіха проти Іспанії» (Ruiz Torija v. Spain) від 9 грудня 1994 року, серія А, N 303-А, про те, що: «...суд повторює, що згідно з його ustalеною практикою, яка відображає принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються. Хоча пункт 1 статті 6 Конвенції зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною в залежності від характеру рішення...», виходячи з наступного.

У справі № 554/4490/18 про визнання протиправними дій, вирішуючи питання щодо обґрунтованості рішення суду першої інстанції про закриття провадження у справі, вказав, що Європейський суд у своїй практиці виходить з того, що доступ до правосуддя займає основне місце у системі глобальних цінностей демократичного суспільства. Відповідно до прецедентної практики Європейського суду з прав людини, реалізуючи положення пункту 1 статті 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо доступності правосуддя та справедливого судового розгляду, суд виходить з принципу недопустимості обмеження права громадян на звернення до суду для вирішення певного питання, і що з боку держави не повинні чинитись правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права. Зокрема у рішенні від 04 червня 1995 року у справі «Беллет проти Франції» (Bellet v. France) суд зазначив, що «стаття 6 § 1 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду. Рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права». Також, Європейський суд зазначає, що положення пункту 1 статті 6 та 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному право подати до суду будь-який позов, що стосується його прав і обов'язків цивільного характеру (рішення від 21.02.1975 року у справі «Голден проти Сполученого королівства» п.36) та кожен має право на ефективний засіб юридичного захисту (ст.13 Конвенції).

Відповідно до вище викладеного, місцевий суд безпідставно закриття провадження по даній справі, чим обмежив право позивача на доступ до правосуддя з огляду на принцип

Статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено право на повагу до приватного і сімейного життя. Пунктом 1 ст. 8 Конвенції передбачено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

Судом апеляційної інстанції у 5 справах застосовано норми ч. 1 ст. 8 Конвенції.

Так, в справі № 552/630/18 за позовом про визнання права на довічне безоплатне користування житловим приміщенням, апеляційний суд, дійшов висновку про застосування при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини як джерело права. За змістом ст.8 Конвенції з прав людини і основоположних свобод, кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Відповідно до рішення Європейського суду з прав людини від 02 грудня 2010 року у справі "Кривіцька і Кривіцький проти України" поняття «житло» не обмежується приміщенням, яке законно займано або створено. Чи є конкретне місце проживання «житлом», яке підлягає захисту на підставі пункту 1 статті 8 Конвенції, залежить від фактичних обставин, а саме — від наявності достатніх та триваючих зв'язків із конкретним місцем (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Прокопович проти Росії» (Prokopych v. Russia), заява № 58255/00, п. 36, ECHR 2004-XI. В пункті 36 рішення Європейського суду з прав людини від 18 листопада 2004 року у справі «Прокопович проти Росії» ЄСПЛ визначив, що поняття «житло» за змістом статті 8 Конвенції не обмежується жилим приміщенням, зайнятим на законній підставі і юридично оформленим. "Житло" є самостійним поняттям, яке не визначається у відповідності з внутрішнім законодавством. Чи є конкретне місце проживання "житлом", відносно якого діють гарантії пункту 1 статті 8, залежить від фактичних обставин, а саме наявності достатніх та стійких зв'язків з визначеним місцем. Таким чином, у рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Прокопович проти Росії» визначено, що тривалий час проживання особи в житлі (незалежно від його правового режиму) є достатньою підставою для того, щоб уважати відповідне житло належним такій особі в розумінні ст. 8 Конвенції.

У 38 справах судом апеляційної інстанції (Апеляційним судом Полтавської області та Полтавським апеляційним судом) для врегулювання спору та вмотивування висновків суду застосовано статтю 1 Протоколу Першого до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо захисту власності, відповідно до якої кожна фізична або особова особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Так, при розгляді справи № 545/169/18, вирішуючи спір про усунення перешкод у користуванні власністю, апеляційний суд вказав наступне.

Відповідно до положень ст. 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 р., кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Так, предметом регулювання статті 1 Першого протоколу до Конвенції є втручання держави в право на мирне володіння майном.

Втручання держави у право на мирне володіння майном є законним, якщо здійснюється на підставі закону — нормативно-правового акта, що має бути доступним для заінтересованих осіб, чітким та передбачуваним у питаннях застосування та наслідків дії його норм.

Втручання держави в право на мирне володіння майном може бути виправдано за наявності об'єктивної необхідності у формі суспільного, публічного, загального інтересу, який може включати інтерес держави, окремих регіонів, громад чи сфер людської діяльності. Саме національні органи влади мають здійснювати первісну оцінку існування проблеми, що становить суспільний інтерес, яка б вимагала таких заходів.

Втручання в право власності розглядається як порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо не було дотримано справедливої рівноваги (балансу) між інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням, та інтересами особи, яка так чи інакше страждає від втручання. «Справедлива рівновага» передбачає наявність розумного співвідношення (обґрунтованої пропорційності) між метою, що передбачається для досягнення, та засобами, які використовуються. Необхідного балансу не буде дотримано, якщо особа несе «індивідуальний і надмірний тягар». При цьому з питань оцінки «пропорційності» ЄСПЛ, як і з питань наявності «суспільного», «публічного» інтересу, визнає за державою достатньо широку «сферу розсуду», за винятком випадків, коли такий «розсуд» не ґрунтується на розумних підставах.

Суд наголошує на тому, що перша та найбільш важлива вимога статті 1 Першого протоколу до Конвенції полягає у тому, що будь-яке втручання державного органу у право на мирне володіння майном повинно бути законним (див. рішення у справі «Іатрідіс проти Греції» (*Iatridis v. Greece*) [ВП], заява № 31107/96, п. 58, ECHR 1999-II). Вимога щодо законності у розумінні Конвенції вимагає дотримання відповідних положень національного законодавства та відповідності принципів верховенства права, що включає свободу від свавілля (див. рішення у справі «Антріш проти Франції», від 22 вересня 1994 року, Series A № 296-A, п. 42, та «Кушоглу проти Болгарії» (*Kushoglu v. Bulgaria*), заява № 48191/99, пп. 49-62, від 10 травня 2007 року).

В рішенні Європейського суду з прав людини та основоположних свобод від 14 жовтня 2010 року у справі «Щокін проти України» визначено концепцію якості закону, зокрема з вимогою, щоб він був доступним для заінтересованих осіб, чітким та передбачуваним у своєму застосуванні. Відсутність у національному законодавстві необхідної чіткості і точності порушує вимогу «якості закону». В разі коли національне законодавство припустило неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків осіб, національні органи зобов'язані застосувати найбільш сприятливий для осіб підхід. Тобто вирішення колізій у законодавстві завжди тлумачиться на користь особи.

У справі № 554/10397/16-ц за позовом про визнання недійсним та скасування рішення про надання у власність земельної ділянки, визнання недійсним державного акта на право власності на земельну ділянку, зобов'язання вчинити дії з повернення земельної ділянки, апеляційний суд вказав, що до спірних правовідносин про витребування земельних ділянок із володіння набувачів та повернення їх у власність держави підлягає застосуванню стаття 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі Перший протокол, Конвенція), відповідно до якої кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Відповідно до сталої практики ЄСПЛ (серед багатьох інших, рішення ЄСПЛ у справах «Спорронг і Льюнрот проти Швеції» від 23 вересня 1982 року, «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21 лютого 1986 року, «Щокін проти України» від 14 жовтня 2010 року, «Серков проти України» від 7 липня 2011 року, «Колишній король Греції та інші проти Греції» від 23 листопада 2000 року, «Булвес» АД проти Болгарії» від 22 січня 2009 року, «Трегубенко проти України» від 2 листопада 2004 року, «East/West Alliance Limited» проти України» від 23 січня 2014 року) напрацьовано три критерії, які слід оцінювати на предмет сумісності заходу втручання в право особи на мирне володіння майном із гарантіями ст. 1 Першого протоколу, а саме: чи є втручання законним; чи переслідує воно «суспільний», «публічний» інтерес; чи є такий захід (втручання в право на мирне володіння майном) пропорційним визначеним цілям. ЄСПЛ констатує порушення ст. 1 Першого протоколу, якщо хоча б одного критерію не буде додержано.

Прийняття рішення про передачу в приватну власність землі державної чи комунальної власності позбавляє Український народ загалом (ст. 13 Конституції України) або конкретну територіальну громаду правомочностей власника землі в тому обсязі, який дозволяє її статус як землі відповідно державної чи комунальної власності. В цьому контексті в сфері земельних правовідносин важливу роль відіграє конституційний принцип законності набуття та реалізації права власності на землю в поєднанні з додержанням засад правового порядку в Україні, відповідно до яких органи державної

влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст.ст. 14, 19 Конституції України).

Отже, правовідносини, пов'язані з вибуттям земель із державної чи комунальної власності, становлять «суспільний», «публічний» інтерес, а незаконність (якщо така буде встановлена) рішення органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, на підставі якого земельна ділянка вибула з державної чи комунальної власності, такому суспільному інтересу не відповідає.

Стаття 1 Першого протоколу гарантує захист права на мирне володіння майном особи, яка законним шляхом, добросовісно набула майно у власність, і для оцінки додержання «справедливого балансу» в питаннях позбавлення майна мають значення обставини, за якими майно було набуто у власність, поведінка особи, з власності якої майно витребується.

Згідно з практикою ЄСПЛ (наприклад, рішення від 8 липня 1986 року в справі «Літгоу та інші проти Сполученого Королівства») одним з елементів дотримання принципу «пропорційності» при втручанні в право особи на мирне володіння майном є надання їй справедливої та обґрунтованої компенсації, тому покупець, у якого вилучається майно, не позбавлений можливості порушувати питання про відшкодування завданих збитків на підставі статті 661 ЦК України, яка встановлює, що у разі вилучення за рішенням суду товару у покупця на користь третьої особи на підставах, що виникли до продажу товару, продавець має відшкодувати покупцеві завдані йому збитки, якщо покупець не знав або не міг знати про наявність цих підстав.

Ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якою закріплена свобода вираження поглядів, застосовано судом при розгляді 11 справ.

У справі № 527/2543/15-ц за позовом про спростування недостовірної інформації та стягнення моральної шкоди, вирішуючи спір і даючи оцінку доказам у справі, апеляційний суд вказував, що Застосовуючи положення статті 10 Конвенції про захист прав людини та основних свобод в рішеннях у справах «Нікула проти Фінляндії», «Яновський проти України» та інших, Суд підкреслює, що межі допустимої інформації щодо посадових та службових осіб можуть бути ширшими порівняно з межами такої ж інформації щодо звичайних громадян.

Свобода дотримуватися своїх поглядів є основною передумовою інших свобод, гарантованих статтею 10 Європейської конвенції з прав людини, і вона користується майже абсолютним захистом у тому сенсі, що можливі обмеження, закладені в пункті 2 цієї статті. Крім того, поряд з інформацією чи даними, що підлягають перевірці, стаття 10 захищає і погляди, критичні зауваження або припущення, правдивість яких не може бути піддана перевірці на правдивість. Оціночні судження також користуються захистом — це передумова плюралізму поглядів.

У справі № 553/1256/17 про захист честі, гідності, ділової репутації, визнання інформації недостовірною та спростування недостовірної інформації, апеляційний суд, вмотивовуючи підстави відхилення апеляційної скарги, застосував сталу практику ЄСПЛ (справи «Лінгенс проти Австрії», «Українська Прес-Груп проти України», «Хендісайд проти Сполученого Королівства», «Торгейр Торгейрсон проти Ісландії» визначені такі критерії (підходи) для правильного вирішення спорів цього виду. Загальні:

- втручання у здійснення свободи вираження поглядів є правомірним за наявності трьох взаємопов'язаних умов:

- втручання має бути встановлене законом;

- втручання має забезпечити один (одну) або кілька інтересів або цінностей, а саме: національну безпеку, територіальну цілісність, громадську безпеку, охорону порядку або запобігання злочинам, охорону здоров'я або моралі, захист репутації або прав інших осіб, запобігання розголошенню конфіденційної інформації, підтримання авторитету і безсторонності суду;

- втручання є необхідним у демократичному суспільстві.

Спеціальні (свобода преси):

- поряд з інформацією чи даними, які підлягають перевірці, стаття 10 Конвенції захищає і погляди, критичні зауваження або припущення, правдивість котрих не може бути піддана перевірці на правдивість. Оціночні судження, зокрема ті, що стосуються політичної сфери, певного гострого громадського інтересу, користуються особливим захистом — це передумова плюралізму поглядів, конче важливого для демократичного суспільства;

- преса має особливий статус щодо користування передбаченими ст.10 Конвенції свободами — свобода преси дає громадськості одну з найкращих можливостей дізнатися про наміри і позицію політичних лідерів, сформувані про них свою думку; на пресу покладено місію передавати інформацію та ідеї, що становлять громадський інтерес;

- є надмірною, невиправданою у демократичному суспільстві вимога доводити правдивість опублікованих чуток і тверджень щодо питань, які становлять загальносуспільний інтерес;

- стаття 10 Конвенції захищає не тільки інформацію або ідеї, які сприймаються позитивно або вважаються необразливими чи незначущими, а й ті що ображають, шокують чи непокоять; погляди, висловлені в сильних виразах чи з перебільшенням, також користуються захистом, ступінь якого залежить від контексту і мети критики; журналістська свобода включає також можливість вдаватися до перебільшень або навіть провокувати;

- межа допустимої критики щодо політичного діяча чи іншої публічної особи є значно ширшою, ніж окремої пересічної особи.

Суд дійшов висновку, що ключовими питаннями, які підлягають дослідженню у цій справі, є з'ясування характеру поширеної інформації: чи є вона твердженням про факти або ж оціночним судженням автора; якою є мета опублікованої інформації, чи пов'язана публікація інформації з певним значущим громадським (суспільним) інтересом та чи дотримана межа допустимої критики.

Також, застосування висновків ЄСПЛ апеляційним судом мало місце і в ході розгляду справ про відшкодування моральної шкоди.

Так, у справі № 554/8632/16-ц при перегляді рішення суду першої інстанції у справі за позовом про відшкодування моральної шкоди, апеляційний суд вказав, що при виборі і застосуванні норми матеріального права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права викладені в постановках Верховного Суду.

Як зазначено в п. 43 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кривіцька та Кривіцький проти України» (Заява № 30856/03), зокрема, положення закону мають бути достатньо чіткими у своїх термінах, а також закон має передбачати засоби юридичного захисту проти свавільного застосування (див., серед багатьох інших джерел, рішення від 12 червня 2008 р. у справі «Власов проти Росії» (Vlasov v. Russia), заява № 78146/01, п. 125). Функція роз'яснення та тлумачення положень національного закону належить насамперед національним судам (див., наприклад, рішення у справі «Озтурк проти Туреччини» (Ozturk v. Turkey) [ВП], заява № 22479/93, п. 55, ECHR 1999-VI).

Надавши оцінку обставинам справи та висновкам місцевого суду апеляційний суд відмовив у задоволенні апеляційної скарги.

За результатами проведеної аналітичної діяльності встановлено, що як районними судами області, так і судом апеляційної інстанції ухвалення судових рішень та вирішення спорів між учасниками судового процесу здійснюється з урахуванням усталеної та прецедентної практики ЄСПЛ, а також із застосуванням положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Наведені дані показують, що при застосуванні ЄКПЛ та практики ЄСПЛ суди найчастіше намагаються знаходити відповіді на питання, що мають безпосередній зв'язок із предметом судового розгляду і повинні становити основу чи суттєвий компонент мотивувальної частини рішення.

У більшості рішень посилання на ЄКПЛ стосуються матеріально-правових та процесуальних аспектів предмету судового розгляду. Приблизно третина випадків стосуються окремих процесуальних питань, що є суміжними з предметом судового розгляду (наприклад, розгляд клопотань, оцінювання окремих обставин тощо).

З огляд на узагальнені дані відмічається стала тенденція на збільшення практики застосування судами Конвенції та висновків ЄСПЛ як джерела права у відповідності до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» та ст. 9 Конституції України.

Поряд з цим, діапазон застосування в рішень Європейського суду з прав людини рішень є досить вузьким або ж однотипним.

Зі змісту досліджених судових рішень, надісланих на виконання узагальнення, та в ході ознайомлення зі змістом інших рішень, що опубліковані у ЄДРСР, встановлено, що багато суддів, без будь-якого зв'язку з висновками суду у мотивувальній частині рішення, які б вказували на підстави задоволення або відмови у задоволенні позову, здійснюють посилання як на Конвенцію, так і на рішення ЄСПЛ. При цьому, хоча і правильно застосовують їх для врегулювання сфери спірних правовідносин, такі посилання не містять чітко визначеного смислового значення, а носять виключно декларативний характер.

Дане питання потребує більш детального вивчення та вжиття заходів щодо усунення наявних прогалин.

Судами звертається увага на те, що однією із проблем застосування практики ЄСПЛ є проблема забезпечення суддів опублікованим офіційним перекладом повних текстів рішень, функція виконання чого покладається на державний орган, відповідальний організаційно-матеріальне забезпечення судів, і її належне виконання також потребує вирішення.

§ 2. СПРАВИ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Зі статистичної інформації вбачається, що застосування Конвенції та практики ЄСПЛ набувають для більшості місцевих судів Полтавської області все більшої актуальності.

Узагальнення показало, що суди здебільшого правильно застосовують у судових рішеннях норми національного та міжнародного законодавства, виходять з того, що Конституція України має найвищу юридичну силу, а її норми є нормами прямої дії. Це зобов'язує суди при розгляді конкретних справ керуватись насамперед нормами Конституції України, як нормами найвищої юридичної сили. Крім того, суди дотримуються засади законності кримінального провадження у разі, якщо норми Кримінального процесуального кодексу України суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Конвенція прийнята з метою додержання країнами-підписантами (учасниками Ради Європи) та забезпечення на своїй території прав та основоположних свобод людини.

З прийняттям Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 17 липня 1997 року наша держава, як член Ради Європи, повністю визнала, зокрема, дію статті 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року щодо визнання обов'язковою і без укладання спеціальної угоди юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції.

Більше десятиліття минуло з моменту ратифікації Конвенції, але на даний час забезпечення дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина на такому ж рівні, як вони гарантуються Конвенцією і практикою ЄСПЛ, є суттєвою проблемою.

Кількість рішень, винесених Європейським судом з прав людини проти України, не зменшується.

Тому не виникає сумніву в необхідності застосування судами України Конвенції та практики Європейського суду з метою запобігання в подальшому порушень Україною своїх зобов'язань.

Для судів України застосування Конвенції та практики Європейського суду стали особливо актуальними з прийняттям 23 лютого 2006 року Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Цей Закон регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду у справах проти України; з необхідністю усунення причин порушення Конвенції; з впровадженням в українське судочинство європейських стандартів прав людини; зі створенням для України передумов для зменшення заяв до Європейського суду проти України. Принципове значення має й те, що відповідно до ст.17 Закону суди України мають застосовувати при розгляді справ практику Європейського суду як джерело права.

В Україні Конвенція має такий самий статус, як і інші законодавчі акти і є частиною національного законодавства України згідно із положеннями статті 9 Конституції.

Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України та ст. 19 Закону України від 29 червня 2004 року № 1906-IV "Про міжнародні договори України" чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України і застосовуються вони у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Міжнародні договори України, які набрали чинності у встановленому законом порядку та встановлюють інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідних актах законодавства України, мають перевагу над внутрішньодержавними законодавчими актами. Однак у ч. 2 ст. 9 Конституції України встановлено, що укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України. Таким чином, з наведеного випливає, що міжнародні договори, які пройшли ратифікацію, за своєю юридичною силою є вищими від національних законів.

У разі наявності колізії між нормами національного законодавства України та Конвенції пріоритетному застосуванню підлягають застосуванню саме норми Конвенції як міжнародного договору.

Кримінальний процесуальний кодекс України розглядає застосування в Україні практики Європейського суду як складову дії конституційного принципу верховенства права (ст.8 КПК, ст.8 Конституції України).

Рішення Європейського суду мають основоположне значення для вірного розуміння і практичного втілення загальних засад кримінального судочинства з метою забезпечення поваги до людської гідності, прав і свобод кожної особи. Забороняється піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському, або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність.

Відповідно до ст. 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу, її норми є нормами прямої дії. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України та повинні відповідати їй. Конституційний Суд України в рішенні у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо конституційності положень ст. 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) наголосив: "верховенство права — це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільств".

Судові рішення мають ґрунтуватись на Конституції, а також на чинному законодавстві, яке їй не суперечить.

Це означає, що суди при розгляді справ мають оцінювати зміст будь-якого закону чи іншого нормативно-правового акта в аспекті відповідності його Конституції України і в усіх необхідних випадках застосовувати Основний закон України як акт вищої юридичної сили.

Судам слід враховувати, що обов'язковими є не тільки виконання рішень Європейського суду, постановлених щодо України, а й застосування Конвенції та практики Європейського суду як джерела права. Зокрема, відповідно до статті 2 Закону про виконання, рішення Європейського суду є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції. При цьому стаття 17 зазначеного Закону прямо визначає, що національні суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Європейського суду як джерело права. Фактично це означає, що практика Європейського суду стосовно інших країн є обов'язковою для застосування суддями національних судів при вирішенні спорів.

Практика свідчить, що місцеві суди Полтавської області дедалі частіше посилаються на рішення Європейського суду, що має позитивне значення у справі наближення до загальноприйнятих світових стандартів судочинства і захисту прав людини.

Проте на практиці виникає і низка питань в процесі застосування положень Конвенції та практики Європейського суду.

2.1. ЗАСТОСУВАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ ТА ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ СУДДЯМИ МІСЦЕВИХ СУДІВ ОБЛАСТІ

Відповідно до наданої місцевими судами області інформації 30 судів області при винесенні 1 292 рішень враховували положення Конвенції та практику Європейського суду. Найчастіше застосовували ЄКПЛ та практику ЄСПЛ Ожтябрьський, Ленінський та Київський районні суди м. Полтава, Кременчуцький, Гадацький, Котелевський, Пирятинський, Гребінківський районні суди, Автозаводський районний суд м. Кременчук та Миргородський міськрайонний суд.

Таким чином, 96,7 % місцевих судів при винесенні рішень застосовують практику Європейського суду з прав людини та положення Конвенції.

Конвенція та рішення Європейського суду з прав людини застосовувались місцевими судами Полтавської області по:

- 702 вирокам та ухвалам по кримінальним провадженням;
- 590 ухвалам слідчих суддів.

Найчастіше суди посилаються на такі рішення Європейського суду: «Харченко проти України», «Летельє проти Франції», «Фрізен проти Росії», «Ізмайлов проти Росії», «Фокс, Кемпбел і Гартлі проти Сполученого Королівства», «Ферарі-Браво проти Італії», «Мюррей проти Сполученого Королівства», «Гарькавий проти України», «Лабіта проти Італії», «Лійков проти Болгарії», «Ігнатов проти України», «Смирнов проти Росії», «Мамедова проти Росії», «Ернст та інші проти Бельгії», «Щокін проти України», «Хайредінов проти України».

Застосування положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини під час розгляду кримінальних проваджень.

Ухвалюючи вироки місцеві суди найчастіше застосовували положення Конвенції та практику Європейського суду з прав людини під час вирішення питання про доведеність вини особи поза розумним сумнівом, а також при призначенні покарання.

Так, вироком Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 19 січня 2018 року Сухомлин Л.В. визнаний винуватим у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.115 КК України. При цьому, колегією суддів враховано характер дій обвинуваченого, внаслідок яких потерпілого позбавлено життя; обстановку, яка передувала вчиненню злочину, знаряддя злочину; локалізацію тілесних ушкоджень; поведінку обвинуваченого стосовно потерпілого до та після вчинення злочину та враховано положення, сформульовані в п.43 рішення у справі «Кобець проти України», за змістом якого Європейський Суд зазначив, що доведення має впливати із сукупності

ознак чи неспростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою, а за відсутності таких ознак не можна констатувати, що винуватість обвинуваченого доведено поза розумним сумнівом. Розумним є сумнів, який ґрунтується на певних обставинах та здоровому глузді, впливає зі справедливого та зваженого розгляду всіх належних та допустимих відомостей, визнаних доказами, або з відсутності таких відомостей і є таким, який змусив би особу втриматися від прийняття рішення у питаннях, що мають для неї найбільш важливе значення.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 2 квітня 2018 року вирок Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 19 січня 2018 року щодо Сухомлина Л.В. залишено без змін, а апеляційну скаргу його захисника Клименка О.Ю., – без задоволення.

Зазначена вище правова позиція Європейського Суду з прав людини також була врахована Київським районним судом м. Полтава при ухваленні вироку від 26 квітня 2018 року щодо Дзюбенка Б.С. та Дрижирука А.В., обвинувачених у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.187 КК України.

Також, Автозаводським районним судом м. Кременчук Полтавської області при ухваленні вироку від 16 травня 2018 року стосовно Сидорова Є.І. за ч.1 ст.190 КК України застосовано положення п.38 рішення у справі «Ізмайлов проти Росії», за змістом якого Європейський Суд зазначив, що при призначенні покарання «для того, щоб втручання вважалось пропорційним, воно має відповідати тяжкості правопорушення і не становити «особистий надмірний тягар для особи», а також положення п.33 рішення у справі «Фрізен проти Росії», в якому Європейський Суд з прав людини зазначив, що «досягнення справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи лише тоді стає значним, якщо встановлено, що під час відповідного втручання було дотримано принципу законності і воно не було свавільним».

На аналогічні рішення Європейського суду при призначенні покарання посилаються також судді інших місцевих судів, наприклад, Великобагачанський районний суд Полтавської області при ухваленні вироку від 22 січня 2018 року стосовно Сергієнка П.В. за ч.1 ст.115 КК України; Зіньківський районний суд Полтавської області при ухваленні вироку від 25 квітня 2018 року стосовно Висоцького М.В. за ч.2 ст.125 КК України; Козельщинський районний суд Полтавської області при ухваленні вироку від 26 листопада 2018 року стосовно Роми О.Е. за ч.2 ст.125 КК України; Лубенський міськрайонний суд Полтавської області при ухваленні вироку від 17 грудня 2018 року стосовно Вілігури К.О., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.121 КК України; Автозаводський районний суд м. Кременчук Полтавської області, зокрема, при ухваленні вироку від 19 грудня 2018 року стосовно Блинди В.А. за ч.3 ст.185 КК України; Чутівський районний суд Полтавської області при ухваленні вироку від 19 грудня 2018 року стосовно Тарасюк В.І., за ч.3 ст.15 та ч.1 ст.185 КК України; Крюківський районний суд м. Кременчук Полтавської області при ухваленні вироку від 26 вересня 2018 року стосовно Коваленка С.В. за ч.3 ст.185 КК України; Крюківський районний суд м. Кременчук Полтавської області при ухваленні вироку від 16 листопада 2018 року стосовно Бейгула С.Б. за ч.3 ст.185 та ч.1 ст.190 КК України.

Разом з тим, зазначення у вироках місцевих судів посилань на правові позиції, сформульовані в рішеннях Європейського Суду з прав людини не завжди сприяє ухваленню правильних рішень.

Так, Зіньківським районним судом Полтавської області під час ухвалення вироку від 23 листопада 2018 року стосовно Худяка Д.О. за ч.2 ст.307 КК України враховано, зокрема, правову позицію, сформульовану в п.38 рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Ізмайлов проти Росії» від 16 жовтня 2008 року щодо врахування при призначенні покарання принципу пропорційності та його відповідності тяжкості вчиненого правопорушення та за результатами розгляду даного кримінального провадження Худяка Д.О. засуджено на 7 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Проте, за наслідками перегляду вказаного вироку в апеляційному порядку ухвалою колегії суддів Полтавського апеляційного суду від 21 лютого 2019 року вирок Зіньківського районного суду Полтавської області змінено та пом'якшено Худяку Д.О. покарання за ч.2 ст.307 КК України із застосуванням ст.69 цього Кодексу на 3 роки позбавлення волі без конфіскації майна. При цьому враховано відсутність тяжких наслідків, особу обвинуваченого Худяка Д.О., який працевлаштувався, позитивно характеризується, вперше притягується до кримінальної відповідальності, а також думку прокурора, який просив пом'якшити призначене обвинуваченому покарання. З огляду на викладене, колегія суддів дійшла до висновку, що усі наведені обставини у своїй сукупності істотно знижують фактичний ступінь тяжкості вчиненого злочину і особливо ступінь небезпечності обвинуваченого для суспільства та утворюють підставу для застосування приписів ст.69 КК України і призначення покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції інкримінованого злочину, та не застосування додаткового покарання у виді конфіскації майна.

При ухваленні вироків протягом 2018 року суді застосовували положення рішень Європейського суду також при кваліфікації протиправних дій обвинувачених та вирішенні питання стосовно доведеності їх вини з огляду на принцип «поза розумним сумнівом».

Так, Великобагачанським районним судом Полтавської області при ухваленні вироку від 25 червня 2018 року стосовно Іщенка С.Г., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.125 КК України, місцевим судом враховано висновки, викладені в рішеннях Європейського Суду з прав людини у справі «Кобець проти України» від 14 лютого 2008 року та «Бочаров проти України» від 17 червня 2011 року, за змістом яких суд при оцінці доказів повинен керуватися критерієм доведення «поза розумним сумнівом»; таке доведення може впливати зі співіснування достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою висновків або подібних неспростовних презумпцій щодо фактів. З огляду на викладене, місцевий суд дійшов до висновку про доведеність вини Іщенка В.Г. у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.125 КК України.

Комсомольський міський суд Полтавської області під час розгляду кримінального провадження стосовно Бондаренка В.С., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.121 КК України дійшов до висновку про відсутність в його діях складу вказаного злочину. При цьому, місцевий суд врахував висновки, сформульовані в п.54 рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Козинець проти України» від 6 грудня 2007 року за змістом якого загальні критерії доведення поза розумним сумнівом у прецедентній практиці Європейського суду з прав людини зводяться до того, що доведення має впливати із сукупності ознак чи спростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою, а також у рішеннях по справі «Сергій Савенко проти України» від 24 жовтня 2014 року та у справі «Ірландія проти Сполученого королівства» від 18 січня 1978 року, за змістом яких Європейський суд зауважив, що доведення поза розумним сумнівом може впливати із співіснування достатньо сильних, чітких і таких, що підтверджують один одного, умовиводів або аналогічних неспростовних презумпцій факту.

З огляду на викладене, за наслідками розгляду вказаного кримінального провадження місцевий суд, з урахуванням конкретних обставин вчиненого злочину, характеру небезпеки, що загрожувала Бондаренку В.С., кількості та локалізації нанесених потерпілому тілесних ушкоджень вказав про невідповідність дій обвинуваченого характеру посягання, перевищення ним меж необхідної оборони, та дійшов до висновку про необхідність кваліфікації дій обвинуваченого за ст.124 КК України.

Вказані правові позиції Європейського суду з прав людини також враховані Київським районним судом м. Полтава при ухваленні вироку від 20 грудня 2018 року стосовно Михайленко Н.А., обвинуваченої у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.122 КК України; Котелевським районним судом Полтавської області при ухваленні вироку від 31 жовтня 2018 року стосовно Дяченка С.М., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.185 КК України.

Іншим прикладом є вирок Київського районного суду м. Полтава від 24 травня 2018 року, яким Іскра Р.С. визнана невинуватою та виправдана за ч.1 та ч.3 ст.368 КК України у зв'язку з недоведеністю її винуватості у вчиненні злочину. Ухвалюючи вказаний вирок суд врахував положення п.2 ст.6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, за змістом якої проголошено право на презумпцію невинуватості. В основі цього права лежить принцип, згідно з яким особа, яку обвинувачують у вчиненні кримінального правопорушення, має право на виправдувальний вирок у разі нестачі доказів проти неї і тягар подання достатніх доказів для доведення вини покладається на сторону обвинувачення. Недопустимість порушення таких принципів Європейський суд з прав людини засвідчив у справах «Тельфнер проти Австрії» від 20 березня 2001 року та «Джон Мюррей проти Сполученого Королівства» від 8 лютого 1996 року. У справах «Грабчук проти України» від 21 вересня 2005 року та «Шагін проти України» Європейський Суд з прав людини встановив, що національні суди визнали заявників винними, спираючись на слабкі докази та припущення про їх причетність до вчинення злочину, чим було порушено принцип презумпції невинуватості.

Враховуючи викладене, місцевий суд дійшов до висновку про відсутність достатніх, допустимих та переконливих доказів для доведення винуватості Іскри Р.С. у вчиненні інкримінованих їй злочинів з огляду на стандарт доказування «поза розумним сумнівом», який відображений у рішенні по справі «Коробов проти України».

Застосування положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини під час досудового розслідування кримінальних проваджень.

У більшості випадків слідчі судді місцевих судів Полтавської області враховують положення Конвенції і рішення Європейського суду при розгляді клопотань органів досудового розслідування про обрання та продовження стосовно підозрюваних запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Так, ухвалою слідчого судді Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 13 лютого 2018 року задоволено клопотання слідчого та застосовано щодо Дударя В.Л., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.186 КК України, запобіжний захід у виді тримання під вартою. Задовольняючи вказане клопотання слідчий суддя вказав про обґрунтованість підозри, наявність ризиків, передбачених ст.177 КПК України, а також врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, сформульовану в п.175 рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 року термін «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення. Однак, вимога, що підозра має ґрунтуватись на обґрунтованих підставах, є значною частиною гарантії недопущення свавільного затримання і тримання під вартою.

Крім того, ухвалою слідчого судді Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 20 січня 2018 року задоволено клопотання слідчого та застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою стосовно Бойка Д.В., підозрюваного у вчиненні злочин, передбаченого ч.2 ст.186 КК України. При цьому, слідчим суддею враховано правову позицію, викладену в п. 79 рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Харченко проти України» від 10 лютого 2011 року, за змістом якої тримання під вартою може бути виправданим у тій чи іншій справі лише за наявності специфічних ознак того, що цього вимагають істинні вимоги публічного інтересу, які, незважаючи на існування презумпції невинуватості, переважають правило поваги до особистої свободи. Крім того, у п. 35 рішення ЄСПЛ у справі «Летельє проти Франції» визначено, що суспільний інтерес з урахуванням презумпції невинуватості виправдовує відступ від принципу поваги до особистої свободи, визначеного Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод.

Вказані правові позиції Європейського Суду з прав людини також були враховані слідчим суддею Глобинського районного суду Полтавської області в ухвалі від 21 лютого 2018 року про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою щодо

Компанійця Р.О., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.115 КК України; слідчим суддею Зінківського районного суду Полтавської області в ухвалі від 2 серпня 2018 року про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою щодо Дядюка Р.Г., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.307 КК України.

Ухвалою слідчого судді Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 12 липня 2018 року задоволено клопотання слідчого СВ Миргородського ВП ГУ НП в Полтавській області Івашина М.Р. та застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою стосовно Седневца А.О., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 ст.152 та ч.2 ст.186 КК України. Мотивуючи прийняте рішення, слідчий суддя врахував наявність ризиків невиконання підозрюваним процесуальних обов'язків, ухилення від органів досудового розслідування та суду, продовження злочинної діяльності та впливу на потерпілу.

При цьому, слідчий суддя врахував правову позицію, сформульовану в рішенні Європейського Суду з прав людини у рішенні по справі «Лабіта проти Італії» від 6 квітня 2000 року, за змістом якої тримання під вартою є виправданим у тому випадку, якщо конкретні ознаки розкривають наявність публічного інтересу, що переважає, попри презумпцію невинуватості, над повагою до особистої гідності.

В той же час, враховуючи те, що підозрюваний є неповнолітнім, слідчий суддя дійшов до висновку про необхідність визначення строку дії вказаного запобіжного заходу протягом сорока днів з метою забезпечення в подальшому можливості вирішення питання про доцільність його продовження. При цьому, слідчий суддя врахував правову позицію, викладену в рішенні Європейського Суду з прав людини у справі «Ассенов та інші проти Болгарії» від 28 жовтня 1998 року, відповідно до якої тримання під вартою має застосовуватись до неповнолітнього лише як винятковий захід з визначенням якомога коротших термінів такого тримання та із забезпеченням періодичного перегляду через короткі проміжки час підстав для його застосування чи продовження.

Ухвалою слідчого судді Гребінківського районного суду Полтавської області від 11 травня 2018 року задоволено клопотання слідчого СВ Гребінківського ВП ГУ НП в Полтавській області Хама О.В. та застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою стосовно Винниченка Є.С., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.289 КК України. Обгрунтовуючи прийняте рішення, слідчий суддя врахував наявність ризиків переховування підозрюваного від органів досудового розслідування та суду, незаконного впливу на свідків та вчинення іншого кримінального правопорушення, звернув увагу на тяжкість вчиненого злочину та відсутність у підозрюваного міцних соціальних зв'язків. При цьому, слідчий суддя врахував правову позицію, викладену в рішенні Європейського Суду з прав людини у рішенні по справі «Клоот проти Бельгії», за змістом якої серйозність обвинувачення може служити для суду підставою для постановлення рішення про поміщення та утримання підозрюваного під вартою з метою запобігання спробі вчинення подальших порушень. Однак необхідно, щоб небезпека була явною, а запобіжний захід необхідний у світлі обставин справи і, зокрема, біографії та характеристики особи, про яку йдеться.

Ухвалою слідчого судді Великобагачанського районного суду Полтавської області від 22 лютого 2018 року задоволено клопотання слідчого СВ Великобагачанського ВП Миргородського ВП ГУ НП в Полтавській області Цикала М.М. та застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою стосовно Хожія В.М., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.190 та ч.2, ч.3 ст.185 КК України. Обгрунтовуючи прийняте рішення, слідчий суддя місцевого суду врахував правові позиції, викладені в рішеннях Європейського Суду з прав людини у справах:

- «Фокс, Кемпбел і Гартлі проти Сполученого Королівства», за змістом якого наявність обгрунтованої підозри передбачає наявність фактів або інформації, які могли б переконати спостерігача в тому, що відповідна особа могла таки вчинити злочин, однак, те що можна вважати обгрунтованим, залежить від обставин (п.32);

- «Ферарі-Браво проти Італії», в якому Європейський Суд з прав людини зазначив, що питання про те, що арешт або тримання під вартою до суду є виправданим тільки тоді, коли доведено факт вчинення та характер інкримінованих порушень, ставити не можна, оскільки це є завданням попереднього розслідування, сприяти якому і має тримання під вартою (п.3);

- «Мюррей проти Сполученого Королівства», згідно з яким факти, які є причиною виникнення підозри, не повинні бути такими ж переконливими як ті, що є необхідними для обґрунтування обвинувального вироку чи й просто висування обвинувачення, черга якого надходить на наступній стадії процесу кримінального розслідування (п.55).

При цьому, суд дійшов до висновку про відсутність вимог щодо чітких доказів на стадії обрання запобіжного заходу, на якій не вирішується питання про доведеність чи недоведеність вини особи у вчиненні злочину.

Вказані правові позиції Європейського суду з прав людини враховані також слідчим суддею Гребінківського районного суду Полтавської області при постановленні ухвали від 21 травня 2018 року про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою відносно Забіли О.С., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 та ч.2 ст.307 КК України; слідчим суддею Комсомольського міського суду Полтавської області в ухвалі від 1 жовтня 2018 року про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою стосовно Зайцева І.М., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.121 КК України; слідчим суддею Київського районного суду м. Полтава в ухвалі від 17 січня 2018 року про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою відносно Войта М.О., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.185 КК України.

Протягом вказаного періоду практика Європейського Суду з прав людини також була застосована слідчими суддями місцевих судів також при вирішенні питання щодо застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання.

Так, ухвалою слідчого судді Гребінківського районного суду Полтавської області від 16 лютого 2018 року задоволено клопотання слідчого СВ Гребінківського ВП ГУ НП в Полтавській області та застосовано щодо Степовенко Н.В., підозрюваної у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.297 КК України, запобіжний захід у виді особистого зобов'язання. Застосовуючи вказаний запобіжний захід, слідчий суддя врахував, що наявність обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення у сукупності із ризиком переховування від органів досудового розслідування та суду є виправданим для застосування до підозрюваного запобіжного заходу у виді особистого зобов'язання. При цьому, слідчий суддя звернув увагу на правову позицію, сформульовану в рішеннях Європейського Суду з прав людини у справах «Гомазі проти Франції» від 27 серпня 1992 року, «Мамедова проти Росії» 7064/05 від 1 червня 2006 року, «Лабіта проти Італії» 26772/95 від 6 квітня 2000 року, за змістом яких Суд зазначив, що суворість покарання є визначальним елементом при оцінці ризику переховування у сукупності із іншими даними, які можуть її підтвердити або спростувати, і може бути обґрунтованою на початку розслідування.

Крім того, ухвалою Глобинського районного суду Полтавської області від 12 лютого 2018 року щодо Сьоміна С.Г., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.185 КК України, застосовано запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання. При цьому, слідчий суддя врахував вимоги п.п.3 і 4 ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої обмеження права особи на свободу і особисту недоторканність можливе лише в передбачених законом випадках за встановленою процедурою. При цьому, ризик переховування обвинуваченого від правосуддя не може оцінюватися виключно на підставі суворості можливого судового рішення, а це слід робити з урахуванням низки відповідних фактів, які можуть підтверджувати існування такого ризику, або свідчити про такий його незначний ступінь, який не може служити підставою для запобіжного ув'язнення.

Але слід зауважити, встановлено і випадки, коли клопотання органів досудового

розслідування про застосування відносно підозрюваних запобіжного заходу у виді тримання під вартою, не відповідали вимогам ст. 5 Конвенції та ст.ст. 176, 177, 178 КПК України.

Так, ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 20 лютого 2018 року відмовлено у задоволенні клопотання прокурора про застосування стосовно Мещерякова Д.М., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.185 КК України, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, та застосовано до останнього запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання. В обґрунтування прийнятого рішення місцевий суд зазначив про відсутність ризиків, передбачених п. 1, 3, 5 ч.1 ст. 177 КПК України та врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену у рішенні від 18 лютого 2010 року у справі «Гаркава проти України», за змістом якої особа не може бути позбавлена або не може позбавлятися свободи, крім випадків, встановлених у п. 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. У відповідності до ст.5 п.«С» Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року допускається взяття особи під варту з метою запобігти цій особі зникнути після скоєння злочину. Отже, право на свободу та особисту недоторканість не є абсолютним і може бути обмежене, але тільки на підставах та в порядку, які чітко визначені в законі.

Крім того, ухвалою слідчого судді Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 9 лютого 2018 року відмовлено у задоволенні клопотання слідчого про застосування стосовно Камінського М.М., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.185 та ч.3 ст.185 КК України, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, та застосовано до останнього запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту. При цьому, суд врахував вимоги п.п. 3 і 4 ст.5 Конвенції про захист прав людини та практику Європейського суду з прав людини, згідно з якими обмеження права особи на свободу і особисту недоторканість можливе лише в передбачених законом випадках за встановленою процедурою. При цьому ризик переховування підозрюваного від правосуддя не може оцінюватися виключно на підставі суворості можливого судового рішення, а це слід робити з урахуванням низки відповідних фактів, які можуть підтверджувати існування такого ризику, або свідчити про такий його незначний ступінь, який не може служити підставою для запобіжного ув'язнення.

З огляду на викладене, слідчий суддя дійшов до висновку про відсутність підстав для застосування щодо Камінського М.М. запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Вказані положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод також були враховані слідчим суддею Київського районного суду м. Полтава в ухвалі від 12 січня 2018 року про застосування щодо Дородного Ю.В., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.15 та ч.3 ст.185 КК України, запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

Крім того, слідчий суддя врахував правову позицію Європейського Суду з прав людини, викладену в п.31 рішення «Амбрушкевич проти Республіки Польща» (заява № 38797 від 03.11.2003 року), за змістом якої перед застосуванням до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою національний судовий орган повинен обов'язково розглянути можливість застосування інших, альтернативних тримання під вартою, заходів. Позбавлення свободи може бути виправданим лише тоді, коли інші, менш суворі запобіжні заходи, по-перше, були розглянуті, а по-друге, за результатами розгляду визнані такими, що не зможуть забезпечити мети, досягнення якої вимагається.

Також звернув увагу на правову позицію, викладену в рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Курт проти Туреччини» (заява від 11.05.1994 року) тримання під вартою не можна виправдати тільки тяжкістю злочину та у справі «Мамедова проти Росії» (заява № 7064/05 від 06.01.2005 року), відповідно до яких посилання на тяжкість обвинувачення, як на головний чинник при оцінці ймовірності того, що підозрюваний переховуватиметься від правосуддя, перешкоджатиме ходу розслідування є недостатнім. Також даним рішенням зазначено, що ризик знищення доказів втрачає свою значимість після їх повного зібрання.

Вказані правові позиції також були враховані слідчим суддею Комсомольського міського суду Полтавської області в ухвалі від 23 серпня 2018 року, якою відмовлено в задоволенні клопотання слідчого СВ ВП №2 Кременчуцького ВП ГУ НП в Полтавській області Захаренка Д.В. про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно Нестера В.О., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 та ч.3 ст.185, ч.3 ст.15 та ч.3 ст.185 КК України, та застосовано стосовно останнього запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту.

Ухвалою слідчого судді Великобагачанського районного суду від 6 лютого 2018 року відмовлено в задоволенні клопотання слідчого Великобагачанського ВП Миргородського ВП ГУ НП в Полтавській області Лобача Є.В. про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно Михайленка Р.О., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 та ч.3 ст.185 КК України, та застосовано відносно останнього запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Обираючи вказаний запобіжний захід слідчий суддя зазначив, що він буде достатнім для забезпечення виконання підозрюваним процесуальних обов'язків та є спів мірним з існуючими ризиками. При цьому, слідчий суддя звернув увагу на правові позиції Європейського Суду з прав людини, викладені в п.80 рішення у справі «Харченко проти України», відповідно до якої при розгляді клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою обов'язково має бути розглянута можливість застосування інших запобіжних заходів, а також в п.29 рішення у справі «Хайредінов проти України», за змістом якої тримання особи під вартою буде свавільним, оскільки національні суди не обґрунтували необхідності такого тримання й не було розглянуто можливості застосування більш м'якого запобіжного заходу.

Вказані правові позиції також були враховані слідчим суддею Гадяцького районного суду Полтавської області в ухвалі від 1 березня 2018 року, якою частково задоволено клопотання слідчого СВ Гадяцького ВП ГУ НП в Полтавській області та застосовано до Стороженка О.Г., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.296, ч.1 ст.121, ч.2 ст.28 та ч.1 ст.162, ч.2 ст.146, ст.386 КК України, запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту; слідчим суддею Зіньківського районного суду Полтавської області в ухвалі від 12 квітня 2018 року, якою задоволено клопотання заступника начальника СВ Зіньківського ВП Гадяцького ВП ГУ НП в Полтавській області та застосовано щодо Винника В.В., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.185 КК України, запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту.

Іншим прикладом є ухвала слідчого судді Зіньківського районного суду Полтавської області від 29 березня 2018 року, якою відмовлено в задоволенні клопотання слідчого СВ Зіньківського ВП ГУ НП в Полтавській області Хурси С.В. про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту щодо Петрова В.В., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 та ч.3 ст.185 КК України. При цьому слідчий суддя звернув увагу на те, що слідчим та прокурором не доведено, що до підозрюваного не може бути застосований жоден із більш м'яких запобіжних заходів.

Також слідчий суддя врахував положення п.п.3 і 4 ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо можливості обмеження права особи на свободу і особисту недоторканність лише в передбачених законом випадках та за встановленою процедурою та врахував правові позиції, сформульовані в рішеннях Європейського Суду з прав людини у справі «Бекчієв проти Молдови», відповідно до якої ризик того, що обвинувачений буде перешкоджати належному відправленню судочинства, не може оцінюватись абстрактно, факт такого перешкодження має бути підтверджено доказами (п.59); крім того, ризи втечі має оцінюватись у світлі факторів, пов'язаних з характером особи, її моральністю, місцем проживання, родом занять, майновим станом, сімейними зв'язками та усіма видами зв'язку з країною, в якій така особа піддається кримінальному

переслідуванню (п.58); у справі «Яжинський проти Польщі» (п.43), за змістом якої ризик тиску на свідків може бути визнано на початкових стадіях процесу; у справі «W v. Switzerland» від 26 січня 1993 року, відповідно до якої небезпека переховування від правосуддя не можна виміряти тільки залежно від суворості можливого покарання; її треба визначати з врахуванням низки інших релевативних факторів, які можуть або підтвердити наявність небезпеки переховування від правосуддя, або зробити її настільки незначною, що вона не може слугувати виправданням для тримання під вартою.

Ухвалою слідчого судді Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 9 листопада 2018 року відмовлено у задоволенні клопотання слідчого СВ Кременчуцького РВП КВП ГУ НП в Полтавській області Русіна К.І. про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно Лебедева Ю.О., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.15 та ч.3 ст.185 КК України, та застосовано відносно останнього запобіжного захід у вигляді домашнього арешту із забороною залишати місце проживання цілодобово. Обираючи вказаний запобіжний захід слідчий суддя зазначив про відсутність достатніх підстав, які б свідчили про те, що лише запобіжний захід у вигляді тримання під вартою може запобігти наведеним у клопотанні слідчого ризикам. При цьому, слідчий суддя врахував правову позицію, сформульовану в п.35 рішення Європейського суду з прав людини у рішенні по справі «Летельє проти Франції» від 26 червня 1991 року, за змістом якої в кожному випадку суд своїм рішенням повинен забезпечити не тільки права підозрюваного, обвинуваченого, а й високі стандарти охорони загальносуспільних прав та інтересів.

Крім того, звернув увагу на правову позицію, викладену в п.60 рішення Європейського суду з прав людини від 6 листопада 2008 року у справі «Слоєв проти України», за змістом якої після спливу певного проміжку часу (досудового розслідування, судового розгляду) навіть обґрунтована підозра у вчиненні злочину не може бути єдиним виправданням тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого, а тому суду у разі обрання або продовження терміну застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, необхідно чітко зазначити у судовому рішенні про наявність іншої підстави (підстав) або ризику, що передбачені ч.1 ст.177 КПК. Обмеження розгляду клопотання про обрання, продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою лише переліком законодавчих (стандартних) підстав для його застосування без встановлення їх наявності та обґрунтованості до конкретної особи є порушенням вимог п.4 ст.5 Конвенції (п.85 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Харченко проти України» від 10 лютого 2011 року).

Також, ухвалою слідчого судді Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 14 липня 2018 року відмовлено у задоволенні клопотання слідчого СВ ВП №1 Кременчуцького ГУ НП в Полтавській області Криворотченка С.І. про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою відносно Адамова А.М., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 та ч.2 ст.307 КК України, та застосовано відносно останнього запобіжного захід у вигляді домашнього арешту із забороною залишати місце проживання цілодобово. Обираючи вказаний запобіжний захід слідчий суддя дійшов до висновку про те, що прокурором не доведено ризик знищення, переховування або спотворення речей чи документів, що мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення. При цьому, слідчий суддя врахував правову позицію, викладену в п.106 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Панченко проти Росії», відповідно до якої загроза втечі не повинна оцінюватися тільки на підставі суворості покарання, яке може виникнути. Вона повинна оцінюватися з врахуванням ряду інших релевантних факторів, які можуть або підтвердити те, що небезпека втечі існує, або показати, що вона занадто мала і необхідності в попередньому ув'язненні немає.

На положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішення Європейського суду з прав людини слідчі судді посилаються також і при вирішенні питання про надання дозволу на проведення обшуку.

Так, ухвалою слідчого судді Гребінківського районного суду Полтавської області від 10 травня 2018 року задоволено клопотання начальника СВ Гребінківського ВП ГУ НП в Полтавській області Бондаренка Д.С. та надано дозвіл на проведення обшуку житла та

іншого володіння з метою відшукування і вилучення засобів ураження (гранати), вогнепальної зброї та набоїв до неї, а також інших заборонених в законному обігу речей та речовин, які мають значення для досудового розслідування кримінального провадження за ч.1 ст.263 КК України. При цьому, слідчий суддя врахував правову позицію, викладену у рішеннях по справах «Бакланов проти Росії» від 9 червня 2005 року та «Фрізен проти Росії» від 24 березня 2005 року, за змістом яких досягнення справедливого балансу і загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи лише тоді стає значимим, якщо встановлено, що під час відповідного втручання було дотримано принцип «законності» і воно не було свавільним.

Крім того, в п.38 рішення по справі «Ізмайлов проти Росії» від 16 жовтня 2008 року Європейський Суд з прав людини встановив, що для того, щоб втручання вважалось пропорційним, воно має відповідати тяжкості правопорушення і не становити «особистий надмірний тягар для особи».

Іншим прикладом є ухвала слідчого судді Карлівського районного суду Полтавської області від 28 березня 2018 року, якою відмовлено в задоволенні клопотання слідчого про надання дозволу на проведення обшуку в кримінальному провадженні за ч.1 ст.307 КК України. При цьому, слідчий суддя врахував приписи, що містяться в ст.8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Крім того, слідчий суддя звернув увагу на правову позицію, сформульовану в п.67 рішення у справі «ОЛССОН проти Швеції» та в п.44 рішення у справі «Камензінд проти Швейцарії», за змістом якої під поняттям необхідності слід розуміти, що втручання відповідає нагальній суспільній необхідності та що воно пропорційне з правомірною метою, яку планується досягти.

З огляду на викладене, слідчий суддя дійшов до висновку, що втручання в охоронювані законом права та інтереси володільців житла не є виправданим з точки зору ст.8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Крім того, відсутність у клопотаннях органів досудового розслідування про надання дозволу на проведення обшуку відомостей про конкретні речі, які необхідно відшукати та вилучити під час проведення обшуку, стала підставою для відмови слідчими суддями у задоволенні зазначеної категорії клопотань.

Так, ухвалою слідчого судді Великобагачанського районного суду Полтавської області від 6 вересня 2018 року відмовлено в задоволенні клопотання слідчого про надання дозволу на проведення обшуку в кримінальному провадженні за ч.1 ст.263 КК України. При цьому, слідчий суддя врахував правові позиції, сформульовані у рішеннях Європейського Суду з прав людини у рішеннях по справах «Ернст та інші проти Бельгії» від 15 липня 2003 року та «Смирнов проти Росії» від 7 липня 2007 року, в яких зазначено про необхідність визначення конкретної підстави та мети відповідної слідчої дії, конкретної інформації про мету та предмети, які підлягають вилученню, про пропорційність проведення відповідних дій органів влади та протиправність наділення слідчих органів широкими повноваженнями по визначенню на власний розсуд вирішувати питання про вилучення певних речей та матеріалів.

Ухвалою слідчого судді Київського районного суду м. Полтава від 21 червня 2018 року задоволено скаргу адвоката Шевчика О.С. в інтересах Тараєва О.О. та зобов'язано слідчого та прокурора повернути власнику вилучені під час обшуку готівкові кошти у кримінальному провадженні за ч.5 ст.27 та ч.3 ст.212 КК України. При цьому, слідчий суддя врахував положення ст.1 Першого протоколу до Конвенції, яка визнає право кожної фізичної або юридичної особи на мирне володіння своїм майном, а також правову позицію, сформульовану у рішенні Європейського Суду з прав людини у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України», за змістом якої державу зобов'язано запровадити

ефективний засіб юридичного захисту, який би забезпечив адекватний та достатній захист від невиконання або затримки у виконанні рішень національного суду, за виконання якого вона несе відповідальність відповідно до принципів, встановлених практикою Європейського суду з прав людини.

При розгляді клопотань слідчих про тимчасовий доступ до речей і документів судами також враховуються положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практика Європейського суду з прав людини.

Ухвалою слідчого судді Гребінківського районного суду Полтавської області від 11 травня 2018 року задоволено клопотання начальника СВ Гребінківського ВП ГУ НП в Полтавській області Бондаренка Д.С. про надання тимчасового доступу до документів ПрАТ «ВФ Україна», в яких містить інформація про зв'язок кінцевих обладнань споживачів телекомунікаційних послуг. При цьому слідчий суддя керувався положеннями ст.8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також врахував правову позицію Європейського суду, викладену у рішенні по справі «Мейлоун проти Великобританії» від 2 серпня 1984 року, за змістом якої навіть інформація про набрані номери складає частину телефонних повідомлень, а тому передача цієї інформації поліції без згоди абонента прямо завдає шкоди здійсненню права, захищеного ст.8 Конвенції. Враховуючи викладене, слідчий суддя при винесенні ухвали щодо обмеження права на повагу до приватного і сімейного життя, до житла і кореспонденції особи, закріпленого ст.8 Конвенції, керувався критеріями законності (легітимної мети) – «здійснення згідно закону» та пропорційності (п.66-68).

Зазначені положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та правові позиції Європейського Суду з прав людини стосовно необхідності врахування відповідності втручання у здійснення права власності нагальній суспільній необхідності та його пропорційності з правомірною метою, яку планується досягти, також були враховані слідчим суддею Новосанжарського районного суду Полтавської області в ухвалі від 22 листопада 2018 року про надання слідчим СВ Новосанжарського ВП ГУ НП в Полтавській області тимчасового доступу до речей та документів, що перебувають у володінні ПрАТ «ВФ Україна» та ПрАТ «Київстар» у кримінальному провадженні за ч.1 ст.185 КК України.

Застосовувалися положення ЄКПЛ та практика ЄСПЛ також і при розгляді клопотань про накладення арешту на майно.

Так, ухвалою Гребінківського районного суду Полтавської області від 12 січня 2018 року слідчий суддя частково задовольнив клопотання начальника СВ Гребінківського ВП ГУ НП в Полтавській області Бондаренка Д.С. та наклав арешт на грошові кошти у кримінальному провадженні за ч.2 ст.185 КК України. в обґрунтування прийнятого рішення слідчий суддя зазначив, що вилучені речі визнані речовими доказами у кримінальному провадженні та відповідають критеріям речових доказів, що визначені ст.98 КПК України. при цьому, слідчий суддя врахував приписи ч.2 ст.1 Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої позбавлення майна в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права є допустимим. Крім того, звернув увагу на правову позицію, викладену в п.78 рішення у справі «Брумареску проти Румунії», за змістом якої при вирішенні питання виправданості такого втручання є необхідним підтримання «справедливої рівноваги» між загальним інтересом суспільства та захистом основних прав конкретної особи. Необхідну рівновагу не буде забезпечено, якщо відповідна особа несе «особистий і надмірний тягар».

Ухвалою слідчого судді Зіньківського районного суду Полтавської області від 1 серпня 2018 року задоволено клопотання слідчого СВ Зіньківського ВП Гадяцького ВП ГУ НП в Полтавській області Зайця В.О. та накладено арешт на майно у кримінальному провадженні за ч.2 ст.286 КК України. при цьому, слідчий суддя врахував правову позицію, викладену в рішеннях Європейського суду з прав людини в рішеннях у справах «Антріш проти Франції» від 22 вересня 1994 року та «Кушоглу проти Болгарії» від 10 травня 2007 року, за змістом якої будь-яке втручання державного органу у право на мирне

володіння майном повинно забезпечити «справедливий баланс» між загальним інтересом суспільства та вимогами захисту основоположних прав конкретної особи. Необхідність досягнення такого балансу відображена в цілому в структурі статті 1 Першого протоколу. Необхідного балансу не вдасться досягти, якщо на відповідну особу буде покладено індивідуальний та надмірний тягар (рішення від 23 вересня 1982 року у справі «Спорронг та Льонрот проти Швеції», пп.69, 73). Іншими словами, має існувати обґрунтоване пропорційне співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, яку прагнуть досягти (рішення від 21 лютого 1986 року у справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства», п.50).

Вказані правові позиції Європейського суду з прав людини, викладені у наведених вище рішеннях, також враховані слідчим суддею Козельщинського районного суду Полтавської області в ухвалі від 16 листопада 2018 року, якою задоволено клопотання старшого слідчого СВ Козельщинського ВП Кобеляцького ВП ГУ НП в Полтавській області Кацай К.В. та накладено арешт на майно у кримінальному провадженні за ч.1 ст.286 КК України; слідчим суддею Гребінківського районного суду Полтавської області в ухвалі від 20 липня 2018 року, якою задоволено клопотання слідчого СВ Пирятинського ВП Гребінківського ВП ГУ НП в Полтавській області Загороднюка О.О. та накладено арешт на майно у кримінальному провадженні за ч.3 ст.297 КК України; слідчим суддею Кобеляцького районного суду Полтавської області в ухвалі від 12 листопада 2018 року, якою задоволено клопотання Помазановської О.І. про скасування арешту майна у кримінальному провадженні за ч.1 ст.286 КК України.

Іншим прикладом є ухвала слідчого судді Глобинського районного суду Полтавської області від 7 лютого 2018 року, якою відмовлено у задоволенні клопотання слідчого Глобинського ВП ГУ НП в Полтавській області про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ст.356 КК України. При цьому слідчий суддя звернув увагу на відсутність в клопотанні мети та завдань накладення арешту та відсутність в матеріалах клопотання доказів, що підтверджують факт визнання майна, на яке слідчий просив накласти арешт, речовим доказом у кримінальному провадженні. Крім того, слідчим суддею враховано правову позицію, викладену у рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Смирнов проти Росії» від 7 червня 2007 року (п.57), за змістом якої при вирішенні питання про можливість утримання державою речових доказів належить забезпечувати справедливую рівновагу між, з одного боку, суспільним інтересом та правомірною метою, а з іншого боку вимогами охорони фундаментальних прав особи. Для утримання речей державою у кожному випадку має існувати очевидна істотна причина.

Ухвалою слідчого судді Великобагачанського районного суду Полтавської області від 5 жовтня 2018 року відмовлено в задоволенні клопотання начальника Великобагачанського відділу Миргородської місцевої прокуратури Дулича О.Д. в частині накладення арешту на транспортні засоби в кримінальному провадженні за ч.2 ст.240 КК України.

При цьому, слідчий суддя врахував правові позиції, викладені в рішеннях Європейського Суду з прав людини у справах «Фокс, Кемпбелл і Гартлі проти Сполученого Королівства», «Нечипорук і Йонкало проти України», за змістом яких доцільність та вмотивованість застосування заходів забезпечення кримінального провадження передбачає існування фактів або інформації, які повинні задовольнити об'єктивного спостерігача в тому, що особа, щодо якої розглядається питання, вчинила злочин; такі факти не можуть спиратися на голе припущення, і повинні бути чимось більшим, ніж нечітка здогадка або непідтверджена підозра.

Ухвалою слідчого судді Зіньківського районного суду Полтавської області від 10 січня 2018 року відмовлено в задоволенні клопотання слідчого СВ Зіньківського ВП Гадяцького ВП ГУ НП в Полтавській області про накладення арешту на майно в кримінальному провадженні за ч.2 ст.191 КК України. Мотивуючи прийняте слідчий суддя дійшов до висновку, що слідчим не надано доказів на підтвердження відповідності

майна критеріям, визначеним ст.98 КПК України, а також доказів щодо власника майна. При цьому, слідчий суддя звернув увагу на правові позиції Європейського Суду з прав людини, сформульовані, зокрема в рішенні по справі "Іатрідіс проти Греції" (заява N 31107/96, п. 58), за змістом якої Європейський суд з прав людини неодноразово акцентував увагу на тому, що володіння майном повинно бути законним. Вимога щодо законності у розумінні Конвенції вимагає дотримання відповідних положень національного законодавства та відповідності принципів верховенства права, що включає свободу від свавілля (п.42 рішення у справі "Антріш проти Франції" від 22 вересня 1994 року та пп.49-62 рішення у справі "Кушоглу проти Болгарії" від 10 травня 2007 року). Будь-яке втручання державного органу у право на мирне володіння майном повинно забезпечити "справедливий баланс" між загальним інтересом суспільства та вимогами захисту основоположних прав конкретної особи. Необхідність досягнення такого балансу відображена в цілому в структурі статті 1 Першого протоколу. Необхідного балансу не вдається досягти, якщо на відповідну особу буде покладено індивідуальний та надмірний тягар (рішення від 23 вересня 1982 року у справі "Спорронг та Льюнрот проти Швеції", пп. 69 і 73). Іншими словами, має існувати обґрунтоване пропорційне співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, яку прагнуть досягти (рішення від 21 лютого 1986 року у справі "Джеймс та інші проти Сполученого Королівства", п. 50).

Вказані правові позиції Європейського суду з прав людини, викладені у наведених вище рішеннях, також враховані слідчим суддею Київського районного м. Полтава в ухвалі від 13 серпня 2018 року про відмову в задоволенні клопотання слідчого ВП№1 Полтавського ВП ГУ НП в Полтавській області про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ч.1 ст.286 КК України; слідчим суддею Лубенського міськрайонного суду Полтавської області в ухвалі від 27 липня 2018 року про відмову в задоволенні клопотання про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ч.1 ст.240 КК України; слідчим суддею Київського районного м. Полтава в ухвалі від 13 серпня 2018 року про відмову в задоволенні клопотання слідчого ВП№1 Полтавського ВП ГУ НП в Полтавській області про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ч.1 ст.286 КК України; слідчим суддею Машівського районного суду Полтавської області в ухвалі від 29 серпня 2018 року про відмову в задоволенні клопотання заступника начальника СВ Карлівського ВП ГУ НП в Полтавській області Михайленка Т.В. про накладення арешту на майно у кримінальному провадженні за ч.1 ст.289 КК України.

Положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практика Європейського Суду з прав людини враховуються слідчими суддями місцевих судів також і при вирішенні питань щодо скасування арешту майна.

Так, ухвалою слідчого судді Глобинського районного суду Полтавської області від 16 лютого 2018 року задоволено клопотання Царькова А.Л. та скасовано арешт на автомобіль в кримінальному провадженні №12017170140000727 за ч.1 ст.286 КК України. при цьому, слідчий суддя врахував правову позицію, викладену в рішенні Європейського Суду з прав людини у рішенні по справі «Ісмаїлов проти Росії» від 6 листопада 2008 року, за змістом якого встановлено порушення ст.1 Першого протоколу до Конвенції, де зазначено, що кожна фізична та юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше, як в інтересах суспільства на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

З огляду на викладене, слідчий суддя дійшов до висновку про відсутність потреби в подальшому застосуванні арешту майна.

Вказані правові позиції Європейського суду з прав людини, викладені у наведених вище рішеннях, також враховані слідчим суддею Кобеляцького районного суду Полтавської області в ухвалі від 12 листопада 2018 року, якою задоволено клопотання Помазановської О.І. про скасування арешту майна у кримінальному провадженні за ч.1 ст.286 КК України; слідчим суддею Гадяцького районного суду Полтавської області в ухвалі від 9 серпня 2018 року, якою задоволено клопотання Незямова В.Ф. та скасовано арешт майна у кримінальному провадженні за ч.1 ст.286 КК України.

Застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини мало місце також під час розгляду скарг на бездіяльність органу досудового розслідування.

Так, ухвалою слідчого судді Зінківського районного суду Полтавської області від 26 квітня 2018 року задоволено скаргу захисника Зінченка Г.В. та зобов'язано в.о. начальника СВ Зінківського ВП Гадяцького ВП ГУ НП в Полтавській області Шум Ю.М. повернути на відповідальне зберігання Луценку Ю.В. вилучений у нього автомобіль. При цьому, слідчий суддя врахував положення статті 1 Протоколу №1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном, ніхто не може бути позбавлений свого майна, інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права. Крім того, слідчий суддя звернув увагу на правові позиції, сформульовані в рішеннях Європейського Суду у справах «Колишній король Греції та інші проти Греції» та «Малама проти Греції», за змістом яких визначено, що перша та найважливіша вимога статті 1 Протоколу 1 полягає в тому, що будь-яке втручання публічної влади в право на мирне володіння майном має бути законним: друге речення п.1 дозволяє позбавлення власності лише «на умовах, передбачених законом», а п.2 визначає, що держави мають право здійснювати контроль за користуванням майном шляхом введення в дію «законів». Більше того, верховенство права, один з фундаментальних принципів демократичного суспільства, є наскрізним принципом усіх статей Конвенції.

Аналогічні положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод також були враховані слідчим суддею Київського районного суду м. Полтава в ухвалі від 21 червня 2018 року, якою задоволено заяву адвоката Шевчика О.С. в інтересах Тараєва О.О. та зобов'язано слідчого повернути вилучене у заявника майно у кримінальному провадженні за ч.5 ст.27 та ч.3 ст.212 КК України. Крім того, слідчий суддя також врахував правову позицію, сформульовану в рішенні Європейського Суду з прав людини в рішенні по справі «Юрій Миколайович Іванов проти України», за змістом якої державу було зобов'язано запровадити ефективний засіб юридичного захисту, який би забезпечив адекватний та достатній захист від невиконання або затримки у виконанні рішень національного суду, за виконання якого вона несе відповідальність відповідно до принципів, встановлених практикою Європейського Суду з прав людини.

Останнім часом судді місцевих судів застосовують Конвенцію та рішення Європейського суду не тільки при ухваленні вироків та розгляді клопотань органів досудового розслідування, але також і при призначенні провадження до судового розгляду, вирішенні питання про прийняття до розгляду скарги та в інших випадках.

Ухвалою слідчого судді Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 26 лютого 2018 року залишено без розгляду скаргу Яцька П.П. на бездіяльність слідчого, яка полягала у не розгляді клопотання про визнання його потерпілим. Мотивуючи вказане рішення, слідчий суддя врахував правову позицію, викладену у рішенні Європейського суду з прав людини «Науменко проти України» (заява N 41984/98) від 9 листопада 2004 року, за змістом якої відповідно до прецедентної практики розумність тривалості провадження повинна оцінюватись у світлі конкретних обставин справи з урахуванням критеріїв, напрацьованих Європейським судом, зокрема, складності справи, поведінки заявника і відповідних державних органів та важливості предмета спору для заявника.

З огляду на викладене, слідчий суддя дійшов до висновку, що у даному випадку поведінка заявника свідчить про низький інтерес Яцька П.П. у вирішенні його скарги.

Ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 30 січня 2018 року доручено Кременчуцькій місцевій прокуратурі Полтавської області провести перевірку тверджень обвинуваченого Коваленка О.В., наданих ним в судовому засіданні щодо застосування до нього незаконних методів досудового розслідування працівниками Кременчуцького ВП ГУ НП в Полтавській області.

При цьому, місцевий суд врахував положення статті 3 Конвенції, відповідно до якої, коли особа висуває небезпідставну скаргу на жорстоке поводження з нею, а саме застосування недозволених методів під час проведення слідства та дізнання, у поєднанні з загальним обов'язком держави за статтею 1 Конвенції, слід провести ефективне офіційне розслідування. Це означає, що таке розслідування повинно бути ретельним, а органи влади завжди повинні добросовісно намагатись з'ясувати те, що трапилось, та не покладатися на поспішні та необґрунтовані висновки для закриття кримінальної справи або використовувати такі висновки як підставу для своїх рішень (правова позиція ЄСПЛ, викладена в рішеннях у справах «Яременко проти України» (п.57 рішення від 12.06.2008 року), «Вергельський проти України» (п.97 рішення від 12.03.2009 року), «ОСОБА_4 проти України» (рішення від 24.06.2010 року), «Нечипорук і Йонкало проти України» (рішення від 21.04.2011 року)).

Іншим прикладом є ухвала Зіньківського районного суду Полтавської області від 24 квітня 2018 року, за змістом якої задоволено клопотання обвинуваченого Федоші О.С. та його захисника Козленка О.М. про витребування із Зіньківського ВП Гадяцького ВП ГУ НП в Полтавській області матеріалів кримінального провадження №12017170170000303 за ч.1 ст.213 КК України. Задовольняючи вказане клопотання місцевий суд дійшов до висновку про необхідність реалізації права сторони захисту на дослідження доказів незалежним та неупередженим судом. При цьому, судом враховано правову позицію, сформульовану в рішенні Європейського Суду з прав людини у справі «Баннікова проти Російської Федерації», за змістом якої Європейський Суд наголошував на необхідності ретельної перевірки заяв про вчинення провокації зі сторони працівників правоохоронних органів із забезпеченням підсудному (обвинуваченому, засудженому) права на повне і об'єктивне дослідження тих обставин справи, які можуть указувати на наявність провокації, можливості допиту в судовому засіданні «секретних агентів», необхідність доведення прокурором відсутності провокації із сторони працівників міліції чи осіб, які діють за їх завданням тощо. Крім того, враховано вимоги, сформульовані в рішеннях Європейського Суду з прав людини у рішеннях по справах «Цихановський проти України» від 6 вересня 2007 року та «Коновалов проти України» від 18 жовтня 2007 року, за змістом яких на національні суди покладено обов'язок створення умов для того, щоб провадження було швидким та ефективним. Наприклад, суд має вирішувати, чи відкладати засідання за клопотанням сторін, а також, чи вживати якихось заходів щодо сторін, чия поведінка спричиняє невиправдані затримки з розглядом справи.

Ухвалою слідчого судді Комсомольського міського суду Полтавської області від 13 липня 2018 року частково задоволено скаргу Андрейка О.Т. та зобов'язано посадових осіб Кобеляцької місцевої прокуратури Полтавської області внести до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомості про кримінальне правопорушення, викладене в його заяві про вчинення злочину від 12 лютого 2018 року. Мотивуючи прийняте рішення слідчий суддя врахував правову позицію, викладену в п.44 рішення Європейського суду з прав людини у рішенні по справі «Курочкін проти України» від 20 травня 2010 року, за змістом якої Європейський суд наголосив, що «словосполучення «згідно із законом» у пункті 2 статті 8 вимагає передусім, щоб відповідний захід був певним чином передбачений національним законодавством; він також стосується якості відповідного закону і вимагає його відповідності принципу верховенства права та доступності відповідній особі, яка, зокрема, має бути здатною передбачити його наслідки для себе.

Іншим прикладом є ухвала Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 11 липня 2018 року, за змістом якої задоволено клопотання старшого слідчого СВ Миргородського ВП ГУ НП в Полтавській області Єхна О.П. та встановлено підозрюваному Куцю Я.Ю. строк для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. При цьому, слідчий суддя прийшов до висновку про те, що стороною обвинувачення доведено наявність обставин, що свідчать про зволікання підозрюваного під час ознайомлення з матеріалами досудового розслідування та при цьому врахував правову позицію, викладену у рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Гаважук проти України».

Ухвалою Комсомольського міського суду Полтавської області від 17 серпня 2018 року задоволено клопотання прокурора та надано органам Національної поліції дозвіл на затримання обвинуваченого Цівенка Р.О. з метою його приводу до суду для участі у розгляді клопотання про застосування щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. При цьому, мотивуючи прийняте рішення суд дійшов до висновку про те, що твердження сторони захисту щодо неналежного повідомлення Цівенка Р.О. про розгляд справи не є обґрунтованими, оскільки обвинувачений, будучи достовірно обізнаним про наявність в суді кримінального провадження стосовно нього, знехтував своїми процесуальними обов'язками щодо прибуття за викликами до суду та повідомлення про причини неприбуття, що свідчить про його явне ухилення від явки до суду. При цьому, суд врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену в п.41 рішення по справі «Пономарьов проти України» від 3 квітня 2008 року, за змістом якої сторони мають вживати заходів, щоб дізнатись про стан відомого їм судового провадження.

Досить поширеною є практика застосування Конвенції з прав людини та основоположних свобод і практики Європейського суду з прав людини під час вирішення питання про продовження строку тримання під вартою.

Так, ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 24 травня 2018 року продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою стосовно Омельченка Р.О., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.121 КК України. При цьому суд зазначив про наявність ризиків, які були наявні і при обранні вказаного запобіжного заходу та врахував положення п.п.3,4 ст.5 Конвенції про захист прав людини та практику Європейського суду з прав людини, зокрема рішення ЄСПЛ від 09 жовтня 2014 року у справі «Чанев проти України», згідно з якими обмеження прав особи на свободу і особисту недоторканість можливе лише в передбачених законом випадках за встановленою процедурою, не допускається тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого без судового рішення, що виключає можливість, в тому числі, і «автоматичного» продовження застосування такого запобіжного заходу.

Питання стосовно того, чи була розумною тривалість тримання особи під вартою, не може вирішуватися абстрактно. Наявність підстав для тримання обвинуваченого під вартою має оцінюватися в кожній справі з урахуванням її конкретних обставин. У будь-якій справі тривале тримання під вартою може виявитися виправданим лише за наявності конкретних ознак того, що цього вимагають справжні інтереси суспільства, які, незважаючи на існування презумпції невинуватості, переважають інтереси забезпечення поваги до особистої свободи (рішення у справі «W. проти Швейцарії»).

Крім того, ухвалою Великобагачанського районного суду Полтавської області від 15 березня 2018 року суд в підготовчому судовому засіданні продовжив запобіжний захід у виді тримання під вартою стосовно Хожія В.М., обвинуваченого у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.190 та ч.3 ст.185 КК України. При цьому, судом було враховано правову позицію, викладену в рішенні Європейського Суду з прав людини у справі «Лійков проти Болгарії», за змістом якої «суворість передбаченого покарання» є суттєвим елементом при оцінюванні «ризиків переховування або повторного вчинення злочинів».

Вказана правова позиція Європейського Суду з прав людини також була врахована Гадяцьким районним судом Полтавської області в ухвалі від 6 червня 2018 року, якою продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою Мироненку Л.А., обвинуваченому у вчиненні злочинів, передбачених ч.2 ст.15 та ч.5 ст.185, ч.2 ст.292, ч.3 ст.369 КК України; Миргородським міськрайонним судом Полтавської області в ухвалі від 13 липня 2018 року, якою продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою Следському О.А., обвинуваченому у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.115 КК України; Автозаводським районним судом м. Кременчук Полтавської області в ухвалі від 1 березня 2018 року, якою продовжено запобіжний захід у вигляді тримання під вартою Косовському Я.В. та Мещанінову Д.О., обвинуваченим у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.187 КК України.

Ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 17 липня 2018 року змінено запобіжний захід стосовно Шестидесятного Є.А., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.187 КК України, із тримання під вартою на цілодобовий домашній арешт. При цьому, мотивуючи прийняте рішення, місцевий суд врахував правові позиції, сформульовані в рішеннях Європейського суду з прав людини у справах «Слоєв проти України» (Yeloyev v. Ukraine) від 6 листопада 2008 року; «Фельдман проти України» (Feldman v. Ukraine) від 8 квітня 2010 року; «Ткачов проти України» (Tkachev v. Ukraine) від 13 грудня 2007 року; «Петухов проти України» (Petukhov v. Ukraine) від 21 жовтня 2010 року; «Прокопенко проти України» (Prokopenko v. Ukraine) від 20 січня 2011 року та інших) Європейський суд з прав людини констатував порушення прав заявників, гарантованих пунктом 3 статті 5 Конвенції з прав людини і основоположних свобод (Конвенція). За змістом вказаних рішень національні суди повинні в першу чергу забезпечувати, щоб у конкретній справі запобіжне ув'язнення обвинуваченого не перевищувало розумний строк. Для цього вони зобов'язані, беручи належним чином до уваги принцип презумпції невинуватості, дослідити всі обставини справи, які можуть підтвердити або спростувати наявність суспільної потреби, яка виправдовує відхилення від вимоги щодо поваги до свободи особи.

Незмінність підстав для підозри, що заарештована особа вчинила правопорушення, є необхідною умовою (*sine qua non*) для того, щоб подальше тримання її під вартою вважалось законним. Проте через деякий час ця умова вже перестає бути достатньою. Тоді суд повинен встановити, чи інші підстави, на яких ґрунтуються рішення судових органів, продовжують виправдовувати позбавлення свободи.

З огляду на викладене, місцевий суд дійшов до висновку про відсутність підстав, які б свідчили про недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання неналежній процесуальній поведінки обвинуваченого у кримінальному провадженні.

Практика Європейського Суду з прав людини протягом вказаного періоду також застосовувалась місцевими судами при вирішенні питання про привід свідків.

Так, ухвалою Зінківського районного суду Полтавської області від 28 березня 2018 року задоволено клопотання прокурора про повторний примусовий привід свідків. При цьому, судом враховано положення пп. «d» п.3 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якого кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має, зокрема, право допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику і допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення. Крім того, враховано правові позиції, сформульовані в рішеннях Європейського Суду з прав людини у справах «Дихановський проти України» від 6 вересня 2007 року та «Коновалов проти України» від 18 жовтня 2007 року, за змістом яких на національні суди покладено обов'язок створення умов для того, щоб провадження було швидким та ефективним. Наприклад, суд має вирішувати, чи відкладати засідання за клопотанням сторін, а також, чи вживати якихось заходів щодо сторін, чия поведінка спричиняє невинуваті затримки з розглядом справи.

Застосовувалися положення Конвенції й практики ЄСПЛ при розгляді скарг на постанову про закриття кримінального провадження.

Ухвалою слідчого судді Гребінківського районного суду Полтавської області від 6 березня 2018 року повернуто скаргу Лебідя О.В. про скасування постанови слідчого СВ Пирятинського ВП ГУ НП в Полтавській області від 19 грудня 2016 року про закриття кримінального провадження №12013180290000003. В обґрунтування прийнятого рішення слідчий суддя зазначив, що скарга Лебідя О.В. на вказану постанову слідчого підлягає розгляду Пирятинським районним судом Полтавської області. При цьому, слідчий суддя врахував правову позицію, викладену в п.49 рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Санді Таймс» проти Сполученого Королівства» від 26 квітня 1979 року, за змістом якого «закон» повинен бути належним чином доступним: громадянин повинен мати змогу отримати адекватну інформацію за обставин застосування правових норм у конкретному випадку. Крім того, норма не може розглядатися як «закон», якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю, щоб громадянин міг регулювати свою поведінку. Однак наслідки дій особи не повинні бути «передбачуваними» з абсолютною точністю. Не можна уникнути ситуації, коли багато законів викладені термінами, які є, тією чи іншою мірою, неясними і тлумачення та застосування яких є питанням практики. Наскільки чітко не були б сформульовані

правові положення, завжди існує елемент судового тлумачення, оскільки завжди існує потреба у роз'ясненні спірних питань та в пристосуванні до зміни обставин (ухвала щодо прийнятності заяви («Салов проти України» від 27 квітня 2004 року №65518/01). А тому, у контексті вищезазначеного «суд, встановлений законом» треба застосовувати із дотриманням вимог доступності та передбачуваності.

Ухвалою слідчого судді Козельщинського районного суду Полтавської області від 12 жовтня 2018 року задоволено скаргу Демченка В.І., поновлено строк на оскарження дій слідчого та скасовано постанову слідчого Козельщинського ВП Кобеляцького ВП ГУ НП в Полтавській області Остапенко Т.О. від 16 травня 2018 року про закриття кримінального провадження за ч.1 ст.364 КК України. Обґрунтовуючи прийняте рішення, слідчий суддя врахував приписи ст.13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої кожен, чії права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Ухвалою слідчого судді Новосанжарського районного суду Полтавської області від 21 серпня 2018 року задоволено скаргу Поставної Т.Ю. на постанову старшого слідчого Новосанжарського ВП ГУ НП в Полтавській області Головка В.І. про закриття кримінального провадження за ч.1 ст.197-1 КК України. Обґрунтовуючи прийняте рішення, слідчий суддя врахував правову позицію, викладену в п.42 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Михалкова та інші проти України», відповідно до якої держава зобов'язана гарантувати кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, права і свободи, визначені у Конвенції, що також опосередковано вимагає наявності будь-якої форми ефективного розслідування. Розслідування має бути ретельним, безстороннім і сумлінним. Органи державної влади повинні вжити всіх заходів для отримання всіх наявних доказів, які мають відношення до події, показань очевидців, доказів експертиз. Будь-які недоліки у розслідуванні, які підривають його здатність встановити відповідальну особу, створюють ризик недодержання такого стандарту.

Так само мало місце застосування практики Європейського суду й Конвенції при прийнятті судом рішень у відповідності до п.п.1–5 ч.3 ст.314 КПК України під час проведення підготовчого судового засідання.

Так, ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 7 лютого 2018 року під час підготовчого судового засідання кримінального провадження стосовно Саєнка О.І. обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.185 КК України, суд повернув обвинувальний акт у даному кримінальному провадженні прокурору. В обґрунтування прийнятого рішення місцевий суд звернув увагу на порушення права на захист у даному кримінальному провадженні, оскільки слідчі дії з підозрюваним під час досудового розслідування були проведені без участі захисника, участь якого у даному кримінальному провадженні є обов'язковою з огляду на наявність у Саєнка О.І. психічних вад.

При цьому, місцевий суд врахував правову позицію, викладену в рішенні Європейського суду з прав людини у справі "Абрамян проти Росії" від 9 жовтня 2008 р., за змістом якої у тексті підпункту "а" п. 3 ст. 6 Конвенції вказано на необхідність приділяти особливу увагу роз'ясненню "обвинувачення" особі, стосовно якої порушено кримінальну справу. Деталі вчинення злочину можуть відігравати вирішальну роль під час розгляду кримінальної справи, оскільки саме з моменту доведення їх до відома підозрюваного він вважається офіційно письмово повідомленим про фактичні та юридичні підстави пред'явленого йому обвинувачення (див. рішення від 19 грудня 1989 р. у справі "Камасінські проти Австрії", № 9783/82, п. 79). Крім того, Суд нагадує, що положення підпункту "а" п. 3 ст. 6 Конвенції необхідно аналізувати у світлі більш загальної норми про право на справедливий судовий розгляд, гарантоване п. 1 цієї статті. У кримінальній справі надання повної, детальної інформації щодо пред'явленого особі обвинувачення та, відповідно, про правову кваліфікацію, яку суд може дати відповідним фактам, важливою

передумовою забезпечення справедливого судового розгляду (див.: рішення від 25 березня 1999 р. у справі "Пелісьє та Сассі проти Франції" (ВП), № 25444/94, п. 52; рішення від 25 липня (2000) р. у справі "Матточіа проти Італії", № 23969/94, п. 58; рішення від 20 квітня 2006 р. у справі "І.Н. та інші проти Австрії", № 42780/98, п. 34).

Справедливість під час провадження у справі необхідно оцінювати, беручи до уваги розгляд справи в цілому (див. рішення від 1 березня 2001 р. у справі "Даллос проти Угорщини", 29082/95, п. 47). Крім того, право бути поінформованим про характер і причини обвинувачення потрібно розглядати у світлі права обвинуваченого мати можливість підготуватися до захисту, гарантованого підпунктом "b" п. 3 ст. 6 Конвенції (див. зазначені рішення у справі "Пелісьє та Сассі проти Франції", п. 54, а також "Даллас проти Угорщини" і п. 47).

З огляду на викладене, місцевий суд дійшов до висновку про невідповідність обвинувального акта вимогам КПК України.

Вказані правові позиції також були враховані Гадяцьким районним судом Полтавської області в ухвалі від 21 червня 2018 року, якою обвинувальний акт щодо Каплія А.В. та Цулая Д.Я., обвинувачених у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.185 КК України, повернуто прокурору.

Крім того, ухвалою Гадяцького районного суду Полтавської області від 25 січня 2018 року суд повернув прокурору обвинувальний акт щодо Алексєєва Р.В., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.286 КК України через невідповідність анкетних даних, зазначених в обвинувальному акті тим, що містяться в його паспортних даних. При цьому, суд врахував правову позицію, викладену в рішенні Європейського Суду з прав людини у рішенні по справі «Коем проти Бельгії», за змістом якої основним призначенням процесуальних норм є захист обвинуваченого від будь-яких проявів зловживання владою. У разі встановлення і підтвердження відповідним процесуальним актом (постановою про закриття кримінального провадження, виправдувальним вирокком), що особа була необґрунтовано піддана кримінальному переслідуванню, затримана чи взята під варту, піддана іншим заходам процесуального примусу, вона підлягає захисту за допомогою реабілітації, а порушені її особисті чи майнові права мають бути відновлені.

Вирішення питань про відводи суддів також у деяких випадках здійснювалося з огляду на норми Конвенції та практику Європейського суду.

Так, ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 28 лютого 2018 року задоволено заяву судді Обревко Л.О. про самовідвід у кримінальному провадженні щодо Кузнєцова Є.Л., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.121 КК України. Мотивуючи вказане рішення, місцевий суд зазначив, що суддя Обревко Л.О. особисто знайома з обвинуваченим Кузнєцовим Є.Л., оскільки останній працював в Кременчуцькій місцевій прокуратурі Полтавської області та неодноразово брав участь в судових засіданнях як прокурор. При цьому, суд врахував положення ч.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Крім того, звернув увагу на правову позицію, викладену в рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Oleksandr Volkov проти України» від 9 січня 2013 року (остаточне 27/05/2013) відповідно до якої поняття «безсторонності» позначає відсутність упередженості чи необ'єктивності. Згідно з усталеною практикою Суду наявність безсторонності має бути встановлена відповідно до: (i) суб'єктивного критерію, за яким слід звернутися до особистих переконань та поведінки окремого судді, тобто з'ясувати чи суддя суб'єктивно вільний від особистих упереджень або необ'єктивності у окремій справі; та (ii) об'єктивного критерію, згідно з яким слід переконатися, що власне суд за певними показниками, зокрема за його складом, надає достатні гарантії для виключення будь-якого обґрунтованого сумніву щодо його безсторонності. Однак немає чіткого

поділу між суб'єктивною та об'єктивною безсторонністю, оскільки поведінка судді може не лише призвести до виникнення об'єктивних застережень щодо його безсторонності з точки зору зовнішнього спостерігача (об'єктивний критерій), але й може призвести до виникнення питання щодо особистих переконань судді (суб'єктивний критерій). Таким чином, у певних справах, у яких можуть виникати труднощі в отриманні доказів для спростування презумпції про суб'єктивну безсторонність судді, вимога об'єктивної безсторонності становить ще одну важливу гарантію. З огляду на це, навіть зовнішні прояви можуть мати певне значення або, іншими словами, «правосуддя не лише повинно здійснюватися, має бути видно, що здійснюється правосуддя». Важливою тут є довіра, яку суди у демократичному суспільстві повинні викликати у громадськості.

Зазначені вище положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод також були враховані Глобинським районним судом Полтавської області в ухвалі від 8 лютого 2018 року про задоволення заяви про самовідвід судді Семенівського районного суду Полтавської області щодо розгляду скарги Назаренка В.М. на постанову слідчого Семенівського ВП ГУ НП в Полтавській області від 26 грудня 2017 року про закриття кримінального провадження; Лубенським міськрайонним судом Полтавської області в ухвалі від 10 вересня 2018 року про задоволення заяви про самовідвід слідчого судді цього суду Іващенко Ю.А. щодо розгляду скарги Хімченко Т.А. на бездіяльність прокурора Лубенської місцевої прокуратури Полтавської області щодо невнесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань; Автозаводським районним судом м. Кременчук Полтавської області в ухвалі від 14 червня 2018 року про задоволення заяви прокурора про відвід судді цього суду Олейнікової Г.М. у розгляді кримінального провадження стосовно Цурапи А.В., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.121 КК України.

Ухвалою Кременчуцького районного суду Полтавської області від 30 серпня 2018 року задоволено заяву слідчого судді Кобеляцького районного суду Полтавської області про самовідвід у розгляді клопотання про арешт майна. При цьому враховано правову позицію, викладену у рішенні Європейського суду з прав людини у рішеннях по справах «Білуга проти України» від 9 листопада 2006 року та «Вейштайн проти Швейцарії» від 28 жовтня 1998 року, за змістом якої важливим питанням є довіра, яку суди повинні вселяти у громадськість у демократичному суспільстві. Судді зобов'язані викликати довіру в учасників судового розгляду, а тому будь-який суддя, стосовно якого є підстави для підозри у неостаточній неупередженості, повинен брати самовідвід.

Іншим прикладом є ухвала Зінківського районного суду Полтавської області від 20 квітня 2018 року, якою відмовлено в задоволенні заяви обвинуваченого Псюра Д.А. про відвід судді Должка С.Р. у розгляді кримінального провадження щодо Псюра Д.А. за ч.2 ст.286 КК України. При цьому суд врахував положення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої визначено дві вимоги щодо безсторонності суду: по-перше, бути об'єктивно вільним від упередженості чи зацікавленості у результаті розгляду справи; по-друге, бути об'єктивно безстороннім – тобто суд повинен гарантувати виключення будь-якого обгрунтованого сумніву в його безсторонності. Також судом враховано правову позицію, викладену в рішенні Європейського Суду з прав людини у справі «Гаусшильдт проти Данії», за змістом якої наявність безсторонності, для цілей п.1 ст.6 Конвенції, має визначатися за допомогою суб'єктивного та об'єктивного критеріїв. Щодо суб'єктивної складової даного поняття, необхідно зазначити, що потрібні докази фактичної наявності упередженості судді для відсторонення його від протилежного. Таким чином, існує презумпція неупередженості судді, а якщо з'являються сумніви щодо цього, то для його відводу в ході об'єктивної перевірки має бути встановлена наявність певної особистої заінтересованості судді, певних його прихильностей, уподобань стосовно однієї зі сторін у справі. У кожній окремій справі слід визначити, чи мають стосунки, що розглядаються, таку природу та ступінь, що свідчать про те, що суд не є безсторонним (рішення у справі «Мироненко і Мартиненко проти України»).

Ухвалою Новосанжарського районного суду Полтавської області від 23 листопада 2018 року відмовлено у задоволенні заяви про відвід слідчого судді цього суду Афанасьєвої Ю.О. під час розгляду скарги Іщенка В.О. на бездіяльність Новосанжарського ВП Кобеляцького ВП ГУ НП в Полтавській області. Відмовляючи у задоволенні вказаної заяви суд дійшов до висновку про відсутність передбачених ст.75 КК України підстав для відводу судді. При цьому врахував правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену у рішенні по справі «Фей проти Австрії», за змістом якої неупередженість судді полягає у відсутності будь-яких законних сумнівів в тому, що її забезпечено та гарантовано судом, а для перевірки на об'єктивну неупередженість слід визначити, чи є факти, які не залежить від поведінки судді, що можуть бути встановлені та можуть змусити сумніватися в його неупередженості.

Ухвалою Комсомольського міського суду Полтавської області від 19 жовтня 2018 року відмовлено у задоволенні заяви Андрейка О.Т. про відвід слідчого судді цього суду Куц Т.О. у розгляді провадження за скаргою Андрейка О.Т. на постанову слідчого СВ Новосанжарського ВП ГУ НП в Полтавській області Курбанова М.Ш. від 30 серпня 2017 року про закриття кримінального провадження. В обґрунтування вказаної ухвали суд дійшов до висновку про те, що вказана заява свідчить про зловживання заявником своїм процесуальним правом на відвід судді (суду) та врахував положення ст.17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої жодне з положень цієї Конвенції не може тлумачитись як таке, що надає будь-якій державі, групі чи особі право займатися будь-якою діяльністю або вчиняти будь-яку дію, спрямовану на скасування будь-яких прав і свобод, визнаних цією Конвенцією, або на їх обмеження в більшому обсязі, ніж це передбачено в Конвенції.

Ухвалою Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 5 липня 2018 року відмовлено у задоволенні заяви адвоката Стасовського М.В. про відвід колегії суддів цього суду у розгляді кримінального провадження щодо Суржана В.О., Пронька О.М., Подмалівського О.Ю., Єкіменка С.П. та Александрова Ю.С. В обґрунтування прийнятого рішення суд зазначив про відсутність визначених ст.75 КПК України обставин, які виключають участь колегії суддів у даному кримінальному провадженні та врахував правову позицію, викладену у рішенні Європейського суду з прав людини по справі «Хаушильд проти Данії», за змістом якої незгода з рішенням суду сама по собі не може вказувати на наявність в діях судді упередженості, позаяк кожне рішення суду, зокрема і процесуальні дії судді, законність і обґрунтованість рішень суду можуть бути предметом розгляду в апеляційному та касаційному порядку, визначеному процесуальним законом.

Загалом, місцеві суди Полтавської області в цілому правильно застосовують положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практику Європейського суду з прав людини із законодавством України.

2.2. ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ ТА ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ СУДАМИ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ.

При перевірці рішень місцевих судів судьями апеляційного суду також застосовуються рішення Європейського суду з прав людини та положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Так, згідно зі статистикою, наданою канцелярією апеляційного суду, судді під час ухвалення 128 рішень застосовували практику Європейського суду з прав людини та Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод. Із них:

- 14 — у кримінальних провадженнях за апеляційними скаргами на вироки та ухвали, постановлені під час розгляду кримінальних проваджень;
- 114 — під час розгляду кримінальних проваджень за апеляційними скаргами на ухвали слідчих суддів місцевих судів області.

Протягом 2018 року судьями апеляційного суду під час розгляду кримінальних проваджень

було враховано, зокрема, положення ст.ст.5, 6, 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також правові позиції Європейського суду, викладені, у рішеннях по справах: «Слоєв проти України», «Нечипорук і Йонкало проти України», «Кромбах проти Франції», «Брумареску проти Румунії», «Девеєр проти Бельгії», «Скорик проти України», «Пономарьов проти України», «Голдер проти Великої Британії», «Мельник проти України», «Фокс Кембелл і Гартлі проти Сполученого Королівства», «Феррарі-Браво проти Італії», «Мюррей проти Сполученого Королівства», «Тодоров проти України».

Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та врахування практики Європейського Суду з прав людини під час розгляду кримінальних проваджень мало місце, наприклад, у наступних випадках.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області скасовано ухвалу Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 27 вересня 2017 року та задоволено подання в.о. начальника Державної установи «Кременчуцька виправна колонія (№69)» про приведення вироку Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 11 грудня 2015 року щодо засудженого Дубовика Андрія Сергійовича у відповідність до вимог ст.374 КПК України в частині визначення дати початку строку покарання з урахуванням попередніх вироків та зарахування строку попереднього ув'язнення в строк покарання з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі на підставі ч.5 ст.72 КК України (в редакції від 26 листопада 2015 року).

В обґрунтування прийнятого рішення апеляційним судом враховано, що після ухвалення Автозаводським районним судом м. Кременчук Полтавської області вироку від 11 грудня 2015 року, яким Дубовик А.С. засуджений на 4 роки 9 місяців позбавлення волі, на підставі постанови начальника Комсомольського ВЦ №136 Полтавської області, він був поміщений в окрему камеру ДІЗО з метою підготовки необхідних матеріалів на переведення його до іншої установи виконання покарань, де перебував до 26 лютого 2016 року. Після чого був етапований до Державної установи «Кременчуцька виправна колонія (№69)».

При цьому, колегія суддів врахувала позицію Європейського суду з прав людини, відображену, зокрема, у п.178 рішення від 21 квітня 2011 року у справі «Нечипорук і Йонкало проти України», відповідно до якої Суд визнає навіть адміністративне затримання заявника насправді частиною тримання його під вартою, про яке йдеться в пункті 1(с) статті 5 Конвенції.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 19 березня 2018 року скасовано вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 7 грудня 2017 року щодо Криворотько О.М. та призначено новий розгляд в суді першої інстанції в іншому складі суду.

Мотивуючи прийняте рішення, апеляційний суд дійшов до висновку про порушення права обвинуваченої на захист, оскільки суд першої інстанції, всупереч п.3 ч.1 ст.49 КПК України, не забезпечив участь захисника у кримінальному провадженні, обставини якого вимагали, на думку колегії суддів, участі захисника, але обвинувачена не залучила його.

При цьому, колегією суддів враховано правову позицію Європейського суду з прав людини, відображену, зокрема, у п.262 рішення від 21 квітня 2011 року у справі «Нечипорук і Йонкало проти України», «право кожного обвинуваченого у вчиненні злочину на ефективний захист, наданий захисником...», є однією з основних ознак справедливого судового розгляду». Також у п.89 рішення Європейського суду з прав людини від 13 лютого 2001 року у справі «Кромбах проти Франції» вказано, що «хоча право кожної особи, обвинувачуваної у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний захист адвокатом не є абсолютним, воно становить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду».

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 21 березня 2018 року відмовлено Колеснику Д.М. в поновленні строку на апеляційне оскарження ухвали Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 19 жовтня 2017 року та повернуто

апеляційну скаргу засудженому. В обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів зазначила про те, що засудженим не наведено вагомих обставин, які перешкодили йому вчасно реалізувати своє право на оскарження рішення суду, а також не вказано переконливих підстав, обумовлених обставинами важливого та вимушеного характеру, а тому в поновленні пропущеного строку на апеляційне оскарження ухвали суду необхідно відмовити. При цьому враховано практику Європейського суду з прав людини, за змістом якої стабільність судового рішення сприймається як один з елементів принципу правової визначеності. Зокрема, враховано правову позицію, викладену в рішенні у справі «Брумареску проти Румунії», за змістом якої принцип правової визначеності вимагає, щоб судові рішення, в якому певне питання одержало остаточне вирішення, не ставилося під сумнів. Винятки із цього принципу можуть мати місце лише за наявності підстав, обумовлених обставинами важливого та вимушеного характеру. Суд у своїй практиці неодноразово підкреслював потребу в забезпеченні державою умов для реалізації остаточного судового рішення, яке розглядається як складова права на судовий захист.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 2 квітня 2018 року залишено без змін вирок Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 19 січня 2018 року щодо Сухомлина Л.В., обвинуваченого у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.115 КК України.

Мотивуючи прийняте рішення та відхиляючи доводи апеляційної скарги захисника обвинуваченого про порушення принципу презумпції невинуватості з огляду на те, що обвинувальний акт містить відомості щодо встановленого факту вчинення обвинуваченим злочину, колегія суддів прийшла до висновку про те, що винуватість Сухомлина Л.В. у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.115 КК України підтверджена належними та допустимими доказами. При цьому, колегія суддів врахувала положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої однією із гарантій права на справедливий суд, відповідно до пункту «а» ч.3 ст.6, є негайна і детальна поінформованість зрозумілою для обвинуваченого мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього.

Крім того, враховано практику Європейського суду з прав людини, за змістом якої обвинуваченням визнається офіційне доведення до відома особи компетентним органом твердження про наявність припущення про вчинення особою кримінально караного правопорушення й при цьому стосується змісту, а не формального поняття обвинувачення, оскільки в контексті статті 6 Конвенції Європейський суд покликаний убачати, що приховано за зовнішньою стороною справи, та досліджувати реалії розглядуваної справи (п.44 рішення «Девеер проти Бельгії» від 27 лютого 1980 року). При цьому Суд звертає увагу, що важливим є виклад саме фактичних обставин кримінального правопорушення, бо правильне їх відображення має суттєве значення не тільки для аргументації висновків слідчого, але і для дослідження обставин вчиненого кримінального правопорушення в суді та для реалізації права на захист. Фабула обвинувачення є фактичною моделлю вчиненого злочину, а юридичне формулювання (формула та формулювання обвинувачення) – це правова модель злочину, вказівка на кримінально-правові норми, порушення яких інкримінується обвинуваченому.

З огляду на викладене, колегія суддів дійшла до висновку про відсутність підстав стверджувати, що зміст обвинувачення Сухомлина Л.В. порушує презумпцію його невинуватості.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 1 червня 2018 року повернуто апеляційні скарги захисників Білуха Р.М. та Наума В.М. в інтересах Пробачай Д.Ю., Товариства з обмеженою відповідальністю «Снек експорт» на вирок Зарічного районного суду м. Суми від 29 березня 2018 року щодо Джабраїлова Ю.А.

На обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів врахувала, що кримінальним процесуальним законодавством не передбачено оскарження вироку суду першої інстанції на підставі угоди між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості, іншими особами крім обвинуваченого, його захисника, законного представника та прокурора.

При цьому враховано правову позицію, сформульовану у рішенні Європейського суду з

прав людини по справі "Скорик проти України" від 8 січня 2008 року, за змістом якої право на суд, одним із аспектів якого є право доступу до суду, не є абсолютним, воно може підлягати обмеженням, особливо щодо умов прийнятності скарги. Однак ці обмеження не повинні впливати на користування правом у такий спосіб і до такої міри, що саму його суть буде порушено. Вони повинні відповідати законній меті, і тут має бути розумний ступінь пропорційності між засобами, що застосовуються, та метою, яку намагаються досягнути. За таких обставин наявність визначених у законі вимог щодо звернення до суду вищого рівня в разі незгоди із судовим рішенням не є тотожним обмеженню в доступі до правосуддя, а отже не означає обмеження у праві на справедливий судовий розгляд.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 1 серпня 2018 року скасовано ухвалу Машівського районного суду Полтавської області від 17 травня 2018 року про повернення Скоку Р.В. заяви про умовно-дострокове звільнення відбування покарання та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Мотивуючи прийняте рішення колегія суддів зауважила, що висновок місцевого суду про порушення засудженим встановленого КВК України порядку звернення до суду з клопотанням про умовно-дострокове звільнення з огляду на те, що таким правом наділена лише установа виконання покарань не ґрунтується на вимогах Закону.

При цьому, колегією суддів враховано положення ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої елементами права на судовий захист являються: право на розгляд справи та справедливість судового розгляду.

Крім того, враховано правову позицію, викладену у рішенні по справі «Голдер проти Великої Британії», за змістом якої сама конструкція ст. 6 Конвенції була би безглуздою та неефективною, якби вона не захищала право на те, що справа взагалі буде розглядатися. Зокрема, у рішенні по цій справі Суд закріпив правило, що ч. 1 ст. 6 Конвенції містить у собі й невід'ємне право особи на доступ до суду.

З огляду на викладене, позбавлення засудженого Скока Р.В. права на звернення до суду з клопотанням було б беззаперечним порушенням загальних засад кримінального провадження, зокрема принципів верховенства права, законності, рівності всіх перед законом і судом, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, диспозитивності та доступу до правосуддя.

Аналогічна правова позиція врахована Полтавським апеляційним судом при постановленні ухвали від 4 грудня 2018 року про скасування ухвали Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 14 травня 2018 року щодо Скляренка Д.М. та призначення нового судового розгляду його заяви про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у суді першої інстанції.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 14 серпня 2018 року відмовлено у відкритті провадження за апеляційною скаргою обвинуваченого Філіппова О.М. на ухвалу Сумського районного суду Сумської області від 13 липня 2018 року про продовження строку дії запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

На обґрунтування прийнятого рішення суддя-доповідач зазначив, що вказана ухвала місцевого суду постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення, а тому згідно зі ст.392 КПК України не підлягає оскарженню.

При цьому, апеляційним судом враховано також і практику Європейського суду з прав людини, який виходить із того, що положення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує кожному право звернення до суду. Проте, право на суд не є абсолютним і воно може бути піддане обмеженням, тому що право на доступ до суду за своєю природою потребує регулювання з боку держави.

У кримінальному провадженні такі випадки врегульовані Кримінальним процесуальним

кодексом України. Зокрема, визначенням вичерпного переліку ухвал слідчих суддів, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку.

Крім того, суддя-доповідач апеляційного суду звернув увагу на те, що учасники кримінального провадження мають поважати остаточне рішення, прийняте судом, на що наголошує Європейський суд з прав людини у рішенні від 03 квітня 2008 року (№ 3236/03) у справі «Пономарьов проти України», відповідно до якого жодна із сторін не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язково рішення суду просто тому, що вона має на меті добитися нового слухання справи та нового її рішення.

Аналогічна правова позиція врахована Полтавським апеляційним судом при постановленні ухвали від 4 грудня 2018 року про скасування ухвали Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 14 травня 2018 року щодо Склярєнка Д.М. та призначення нового судового розгляду його заяви про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у суді першої інстанції.

Аналогічні положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод враховані також Полтавським апеляційним судом при постановленні ухвали від 11 грудня 2018 року про відмову у відкритті провадження за апеляційною скаргою адвоката Кіяшка С.Л. в інтересах обвинуваченого Куника І.А. на ухвалу Гадяцького районного суду Полтавської області від 21 листопада 2018 року про продовження стосовно нього запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

Крім того, враховано правову позицію, викладену у рішенні Європейського суду з прав людини від 28 березня 2006 року у справі «Мельник проти України», за змістом якої спосіб, у якій ст. 6 Конвенції застосовується до апеляційних та касаційних судів, має залежати від особливостей процесуального характеру, а також повинні бути взяті до уваги норми внутрішнього законодавства.

З врахуванням даної позиції, суд апеляційної інстанції, встановивши, що ухвала, яка постановлена під час судового розгляду, не підлягає оскарженню, діє відповідно до вимог кримінального процесуального закону та не допускає істотного порушення норм внутрішнього законодавства.

Також мало місце застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та врахування практики Європейського Суду з прав людини під час перегляду ухвал слідчих суддів місцевих судів, прийнятих під час досудового розслідування.

Під час розгляду апеляційних скарг учасників кримінального провадження під час досудового розслідування апеляційним судом положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практика Європейського Суду з прав людини найбільше застосовувалась при вирішенні питання про обрання (продовження), зміну запобіжного заходу — 91 ухвала.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 9 січня 2018 року залишено без змін ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 28 грудня 2017 року про застосування щодо Павловської Г.О., підозрюваної у вчиненні злочинів, передбачених ч.3 ст.365-2 та ч.3 ст.206-2 КК України запобіжного заходу у виді тримання під вартою з визначенням застави в розмірі 200 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

При постановленні вказаного рішення, колегія суддів Апеляційного суду Полтавської області погодилась з висновками слідчого судді місцевого суду про те, що Павловська Г.О. підозрюється у вчиненні тяжких умисних злочинів у сфері господарської діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, за попередньою змовою групою осіб, не встановлені всі особи, причетні до їх вчинення та роль кожного з них, що свідчить про наявність ризику перешкоджати здійсненню кримінального провадження в тому числі шляхом незаконного впливу на потерпілих та свідків.

При цьому, апеляційним судом враховано правову позицію Європейського суду з прав людини, відображену, зокрема, у п.175 рішення від 21 квітня 2011 року у справі «Нечипорук і Йонкало проти України», відповідно до якої термін «обґрунтована підозра»

означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення.

Правова позиція, викладена у вказаному вище рішенні, була врахована також Апеляційним судом Полтавської області при постановленні ухвали від 30 січня 2018 року щодо Буштаренка В.Г., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.185 КК України, якою ухвалу слідчого судді Гребінківського районного суду Полтавської області від 12 січня 2018 року про застосування відносно останнього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою залишено без змін; при постановленні ухвали від 14 березня 2018 року стосовно Воробйова В.Г., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.190 КК України, якою ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 26 січня 2018 року про продовження стосовно підозрюваного запобіжного заходу у виді тримання під вартою залишено без змін; при постановленні ухвали від 2 квітня 2018 року стосовно Рака М.О., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.289 КК України, якою ухвалу слідчого судді Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 21 лютого 2018 року про застосування щодо нього запобіжного заходу у виді тримання під вартою залишено без змін; при постановленні ухвали від 15 травня 2018 року стосовно Верича О.В., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.121 КК України, якою ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 19 квітня 2018 року про застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу у виді тримання під вартою залишено без змін; при постановленні ухвали від 14 травня 2018 року стосовно Горла В.І., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.121 КК України, якою ухвалу слідчого судді Диканського районного суду Полтавської області від 20 квітня 2018 року про застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу у виді тримання під вартою залишено без змін; при постановленні ухвали від 22 червня 2018 року стосовно Раджабова Р.Г., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.3 ст.187 КК України, якою ухвалу слідчого судді Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 11 травня 2018 року про застосування щодо підозрюваного запобіжного заходу у виді тримання під вартою залишено без змін; при постановленні ухвали від 31 травня 2018 року стосовно Грицуна А.В., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.115 КК України, якою ухвалу слідчого судді Оржицького районного суду Полтавської області від 14 травня 2018 року про застосування щодо нього запобіжного заходу у виді тримання під вартою залишити без змін.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 19 березня 2018 року залишено без змін ухвалу слідчого судді Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 22 лютого 2018 року, якою відмовлено у застосуванні щодо Годованого В.М., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.307 КК України, запобіжного заходу у виді тримання під вартою та застосовано запобіжний захід у виді домашнього арешту. При прийнятті вказаного рішення колегія суддів дійшла до висновку про те, що підозрюваний належним чином виконує свої процесуальні обов'язки та має міцні соціальні зв'язки. При цьому колегією суддів враховано правову позицію Європейського суду з прав людини, викладену у п.60 рішення від 6 листопада 2008 року у справі «Слоєв проти України» (п.60), за змістом якої після спливу певного проміжку часу навіть обґрунтована підозра у вчиненні злочину не може бути єдиним виправданням тримання під вартою підозрюваного, обвинуваченого, а тому суду в разі задоволення клопотання про обрання або продовження терміну застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою необхідно чітко зазначити в судовому рішенні про наявність іншої підстави (підстав) або ризику, що передбачені ч.1 ст.177 КПК України.

Вказана правова позиція Європейського суду з прав людини також була врахована Апеляційним судом Полтавської області при постановленні ухвали від 29 березня 2018 року, якою залишено без змін ухвалу слідчого судді Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 4 березня 2018 року про відмову в застосуванні щодо Руденко Л.В., підозрюваної у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 та ч.2 ст.307 КК України запобіжного заходу у виді тримання під вартою та застосовано щодо неї запобіжний захід у виді домашнього арешту; при постановленні ухвали від 20 червня 2018 року, якою залишено без змін ухвалу слідчого судді Автозаводського районного

суду м. Кременчук Полтавської області від 23 травня 2018 року про відмову в застосуванні щодо Лисяка Е.М., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.1 та ч.2 ст.307 КК України, запобіжного заходу у виді тримання під вартою та застосування щодо нього запобіжного заходу у виді домашнього арешту.

Також положення Конвенції та практика були застосовані апеляційним судом при перегляді в апеляційному порядку проваджень, в яких вирішувалось питання про продовження строку дії запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 16 січня 2018 року залишено без змін ухвалу Ожтятьського районного суду м. Полтава від 29 грудня 2017 року про продовження запобіжного заходу у виді тримання під вартою щодо Селютіна Р.І., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ч.2, ч.3, ч.4 ст.190 КК України.

Мотивуючи прийняте рішення, колегія суддів дійшла до висновку, що сукупність матеріалів провадження, на даному етапі кримінального провадження до моменту з'ясування істини у справі, є достатньою для подальшого обмеження свободи підозрюваного Селютіна Р.І.

При цьому, колегією суддів враховано положення ст. 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, та зазначено, що у справі існують реальні ознаки справжнього суспільного інтересу, який незважаючи на презумпцію невинуватості, переважає принцип поваги до особистої свободи, а також цілком відповідають практиці Європейського Суду з прав людини, яка свідчить про те, що рішення суду повинно забезпечити не тільки права підозрюваного, а й високі стандарти охорони загальносуспільних прав та інтересів, що вимагає від суду більшої суворості в оцінці порушень цінностей суспільства.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 7 травня 2018 року скасовано ухвалу слідчого судді Ожтятьського районного суду м. Полтава від 10 квітня 2018 року та постановлено нову ухвалу, якою відмовлено у задоволенні клопотання слідчого про продовження строку тримання під вартою та обрано щодо підозрюваного Михайлика О.С. запобіжний захід у виді домашнього арешту.

Мотивуючи прийняте рішення, колегія суддів звернула увагу на те, що Михайлик О.С. раніше ні до кримінальної, ні до адміністративної відповідальності не притягувався, має постійне місце проживання, сім'ю, на утриманні малолітню дитину, працює. Також зазначено, що сторона обвинувачення не довела реальність ризиків, що виправдовують обмеження свободи.

При цьому, колегією суддів враховано положення ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, за змістом якої кожен має право на волю та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи інакше ніж відповідно процедури, встановленої законом, і в таких випадках, як: с) законний арешт або затримання особи, здійснені з метою припровадження її до встановленого законом компетентного органу на підставі обгрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо є розумні підстави вважати за необхідне запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення.

Параграф 3 статті 5 Конвенції передбачає, що обгрунтована підозра сама по собі не виправдовує взяття особи під варту, і орган досудового слідства зобов'язаний привести інші підстави для обрання такого запобіжного заходу.

Крім того, колегія суддів врахувала позицію Європейського суду з прав людини, відображену, зокрема, у п.62 рішення від 12 січня 2012 року у справі «Тодоров проти України», відповідно до якої зі спливом певного часу державні органи були зобов'язані навести більш докладні та відповідні поточному стану провадження причини для позбавлення підозрюваного свободи.

Ухвалою Полтавського апеляційного суду від 26 листопада 2018 року залишено без змін ухвалу слідчого судді Ожтятьського районного суду м. Полтава від 18 жовтня 2018 року

про відмову у задоволенні клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою щодо Боца О.А., підозрюваного у вчиненні злочину, передбаченого ч.5 ст.191 КК України. В обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів зазначила про відсутність обґрунтованої підозри у вчиненні Боцом О.А. інкримінованого йому злочину. При цьому, апеляційним судом враховано правову позицію, сформульовану в п.32 рішення Європейського суду з прав людини у справі "Фокс, Кемпбелл і Гартлі проти Сполученого Королівства" від 30 серпня 1990 року, за змістом якої термін "обґрунтована підозра" означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення. Вимога, що підозра має ґрунтуватись на обґрунтованих підставах, є значною частиною гарантії недопущення свавільного затримання і тримання під вартою.

Аналогічні положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та правові позиції Європейського суду з прав людини також були враховані Апеляційним судом Полтавської області в ухвалі від 7 травня 2018 року, відповідно до якої залишено без змін ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 20 квітня 2018 року про продовження строку дії запобіжного заходу у виді тримання під вартою щодо Капканова Г.Г., підозрюваного у вчиненні злочинів, передбачених ст.348, ч.1 ст.263 та ч.4 ст.358 КК України; Полтавським апеляційним судом в ухвалі від 21 грудня 2018 року, якою закрито провадження за апеляційною скаргою захисника Миронова В.С. в інтересах підозрюваного Страшка Є.П. на ухвалу Октябрського районного суду м. Полтава від 16 листопада 2018 року про продовження щодо останнього строку дії запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

Протягом 2018 року положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та правові позиції, сформульовані в рішеннях Європейського Суду з прав людини також були враховані апеляційним судом під час перегляду ухвал слідчих суддів за результатами розгляду скарг на дії, рішення чи бездіяльність органів досудового розслідування, зокрема при вирішенні питання про відкриття апеляційного провадження за апеляційними скаргами учасників кримінального провадження на ухвали слідчих суддів місцевих судів.

Основною причиною відмови у відкритті провадження протягом вказаного періоду стало подання апеляційних скарг на судові рішення, які не підлягають оскарженню в апеляційному порядку.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 15 березня 2018 року відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою Фисуна Д.Г. на ухвалу Полтавського районного суду Полтавської області від 05 лютого 2018 року, якою відмовлено в задоволенні скарги на бездіяльність Полтавського РВП ГУ НП в Полтавській області щодо не забезпечення виконання ухвали суду від 7 серпня 2017 про застосування примусового приводу відносно обвинуваченого Курилко П. В обґрунтування прийнятого рішення суд зазначив, що апеляційна скарга подана на судові рішення, яке не підлягає оскарженню в апеляційному порядку. При цьому врахував положення п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує кожному право звернення до суду. Проте, таке право не є абсолютним і воно може бути піддане обмеженням, тому що право на доступ до суду за своєю природою потребує регулювання з боку держави.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 21 березня 2018 року відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою Андрієнка А.І. на ухвалу слідчого судді Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 12 березня 2018 року.

При цьому, судом враховано правову позицію, викладену у рішенні Європейського суду від 3 квітня 2008 року у справі «Пономарьов проти України» (п.40), за змістом якої жодна із сторін не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового рішення суду просто тому, що вона має на меті добитися нового слухання справи та нового її рішення.

З огляду на викладене, апеляційний суд дійшов до висновку про те, що оскарження в апеляційному порядку ухвали слідчого судді, яка відповідно до положень КПК не підлягає оскарженню, ставить під сумнів прогнозованість і стабільність судових рішень,

ухвалених за відповідною процедурою, що з огляду на принцип правової визначеності є неприпустимим.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 10 травня 2018 року відмовлено у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою директора ТОВ «Верховцевський елеватор» Гречнєва О.Ю. на ухвалу Київського районного суду м. Полтава від 10 квітня 2018 року, якою призначено позапланову документальну перевірку ТОВ «Верховцевський елеватор» з питань дотримання вимог податкового, валютного та іншого законодавства.

При цьому, апеляційним судом враховано правову позицію, викладену в ухвалі Європейського суду з прав людини від 8 січня 2008 року щодо прийнятності заяви N 32671/02 у справі "Скорик проти України", за змістом якої право на суд, одним із аспектів якого є право доступу до суду, не є абсолютним, воно може підлягати обмеженням, особливо щодо умов прийнятності скарги. Однак ці обмеження не повинні впливати на користування правом у такий спосіб і до такої міри, що саму його суть буде порушено. Вони повинні відповідати законній меті, і тут має бути розумний ступінь пропорційності між засобами, що застосовуються, та метою, яку намагаються досягнути.

Аналогічні положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод також були враховані Апеляційним судом Полтавської області в ухвалі від 10 травня 2018 року про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою директора ТОВ «Варварівський елеватор» Гуржій В.А. на ухвалу Київського районного суду м. Полтава від 10 квітня 2018 року; в ухвалі від 15 червня 2018 року про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою Тарана К.М. на ухвалу Київського районного суду м. Полтава від 29 травня 2018 року; в ухвалі від 20 вересня 2018 року про відмову у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою адвоката Кінаша А.Г. в інтересах Кузнєцова Є.Л. на ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 12 вересня 2018 року.

Крім того, положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та правові позиції, викладені в рішеннях Європейського суду з прав людини також були враховані під час перегляду ухвал слідчих суддів за результатами розгляду клопотань органів досудового розслідування про накладення арешту на майно.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 4 травня 2018 року задоволено апеляційну скаргу адвоката Слободяна Д.Б. в інтересах «Агрогрупа Деметра», скасовано ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 19 березня 2018 року про накладення арешту на майно та постановлено нову ухвалу, якою відмовлено у задоволенні клопотання слідчого про накладення арешту на зерно сої.

Обґрунтовуючи прийняте рішення, колегія суддів зазначила про те, що потреби досудового розслідування не виправдовують таке втручання у права та інтереси власників майна з метою забезпечення кримінального провадження та вказала, що арешт на зерно, що відноситься до майна, яке швидко псується та з часом втрачає корисні сільськогосподарські властивості, не забезпечить виконання завдань арешту майна та матиме негативні наслідки.

При цьому, колегією суддів враховано, що застосування заходу забезпечення кримінального провадження у виді арешту майна є видом втручання у право на мирне володіння майном, що закріплено у ст.1 Протоколу N1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та, відповідно до практики Європейського суду з прав людини, втручання у це право має мати законні підстави та мету, а також бути пропорційним публічному інтересу.

Крім того, ухвалою Полтавського апеляційного суду від 20 грудня 2018 року відмовлено у задоволенні апеляційної скарги прокурора та залишено без змін ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 25 жовтня 2018 року, якою частково задоволено клопотання слідчого про накладення арешту на транспортні засоби у

кримінальному провадженні.

В обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів зазначила про те, що слідчий суддя обґрунтовано, у відповідності до вимог ст.ст. 132, 170–173 КПК України, наклав арешт на зазначене у клопотанні майно, в тому числі і з метою збереження речових доказів, врахувавши і наслідки від вжиття такого заходу для інших осіб та забезпечивши своїм рішенням розумність і співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження.

Крім того, колегією суддів враховано правові позиції, викладені у рішеннях ЄСПЛ у справах «Амюр проти Франції», «Колишній король Греції та інші проти Греції», «Малама проти Греції», «Україна-Тюмень проти України», «Спорронг та Льюнрот проти Швеції» за змістом яких перша та найважливіша вимога ст. 1 Першого протоколу до Європейської конвенції з прав людини полягає в тому, що будь-яке втручання публічної влади в право на мирне володіння майном має бути законним: друге речення першого пункту дозволяє позбавлення власності лише «на умовах, передбачених законом», а другий пункт визнає, що держави мають право здійснювати контроль за користуванням майном через введення в дію «законів». Крім того, верховенство права, один із фундаментальних принципів демократичного суспільства, є наскрізним принципом усіх статей Конвенції. Також суд нагадує, що втручання в право на мирне володіння майном повинно бути здійснено з дотриманням «справедливого балансу» між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи. Зокрема, має існувати обґрунтоване пропорційне співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, якої прагнуть досягти через вжиття будь-якого заходу для позбавлення особи її власності.

Підсумовуючи практику розгляду кримінальних справ місцевими судами Полтавської області, можна зробити висновок, що суди в цілому дотримуються вимог статей 3, 5, 6 Конвенції, однак не достатньо готові до практичного впровадження підходів і позицій Європейського суду з прав людини.

Досить поширеними є посилання суддів на Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини лише шляхом згадування окремих статей чи судових рішень без чіткого посилання на правові позиції ЄСПЛ з окремих аспектів застосування та тлумачення Конвенції.

Застосовуючи практику ЄСПЛ, суди не завжди чітко й однозначно розуміють, у чому полягає правовий зміст такого застосування. Тому досить поширеним у діяльності судів є абстрактне посилання на практику ЄСПЛ без вказівок на конкретне рішення міжнародного судового органу. Часто в судових рішеннях місцевих судів міститься посилання на конкретне рішення ЄСПЛ, але без зазначення співвідносності його з нормами національного права й обставинами конкретної справи. Ще однією проблемою є відсутність єдиних критеріїв застосування практики ЄСПЛ.

З огляду на зазначене судам при здійсненні судочинства необхідно ширше застосовувати норми міжнародного права. Зважати, що обов'язковим є не тільки врахування рішень ЄСПЛ, постановлених щодо України, а й застосування поряд із нормами національного законодавства України норм Конвенції та практики ЄСПЛ і щодо інших країн – учасниць Конвенції з метою недопущення порушення прав людини та основоположних свобод. Ухвалюючи рішення у кримінальних справах (провадженнях), з метою недопущення неправильного тлумачення та застосування норм Конвенції у контексті кожної конкретної справи свої висновки підтверджувати практикою ЄСПЛ, викладеною у його рішеннях.

Розділ IV. АНАЛІЗ СТАНУ ДОТРИМАННЯ МІСЦЕВИМИ СУДАМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ

§ 1. СПРАВИ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Відповідно до ст.2 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції кожен має право на судовий розгляд своєї справи упродовж розумного строку.

Згідно з постановою Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» строки, встановлені ЦПК України є обов'язковими для судів та учасників судового процесу, оскільки визначають тривалість кожної стадії процесу або час, протягом якого має бути вчинено процесуальну дію. Зазначене є завданням цивільного судочинства (ст. 1 ЦПК України).

При цьому Пленум ВССУ роз'яснив, що з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, перебіг строків судового розгляду у цивільних справах починається з часу надходження позовної заяви до суду, а закінчується ухваленням остаточного рішення у справі, якщо воно не на користь особі (справа «Скопелліті проти Італії» від 23 листопада 1993 року), або виконанням рішення, ухваленого на користь особи (справа «Папахелас проти Греції» від 25 березня 1999 року).

Відповідно до статті 210 ЦПК України суд має розпочати розгляд справи по суті не пізніше ніж через шістьдесят днів з дня відкриття провадження у справі, а у випадку продовження строку підготовчого провадження — не пізніше наступного дня з дня закінчення такого строку. Суд розглядає справу по суді протягом тридцяти днів з дня початку розгляду справи по суті.

Відповідно до статистичної інформації, наданої ТУ ДСА України в Полтавській області, в цілому на розгляді місцевих загальних судів області протягом 2018 року перебувало 50 122 позовних заяв, скарг, подань, клопотань, заяв громадян і юридичних осіб про захист їхніх прав і свобод, з яких розглянуто 40 369 (80,54%).

При цьому протягом року в провадженні місцевих судів області знаходилося 28 812 справ позовного провадження, з яких за звітний період надійшло — 22 433.

Станом на 01 січня 2019 року розглянуто 22 479 справ позовного провадження (78,01 %) у тому числі з ухваленням рішення — 18 566. Відповідно, залишок нерозглянутих цивільних справ позовного провадження склав 6 333 (21,9%).

Крім того, протягом звітного періоду у провадженні місцевих судів перебувало 2 945 справ окремого провадження, з яких завершено розглядом 2 591 (87,97%) — ухвалено 2 336 рішень. Залишок нерозглянутих справ даної категорії станом на 01 січня 2019 року складав 354 (12,02%).

Протягом 2018 року у місцевих загальних судах Полтавської області перебувало 8 563 заяви про видачу чи скасування судових наказів, розглянуто 7809 заяв, в тому числі задоволено 5 903. Залишок становить 754 заяви (8,8 %).

У строк понад 3 місяці місцеві загальні суди розглянули 10 629 справи позовного та окремого провадження. Їх питома вага від справ, провадження в яких закінчено, складає 26,32%, з них 854 справи — понад рік, 122 справи — понад 2 роки, та 24 справи — понад 3 роки.

При опрацюванні наданих місцевими загальними судами області інформаційних довідок встановлено, що станом на 01 січня 2019 року із загального залишку цивільних справ в провадженні місцевих судів Полтавської області перебувало загалом 1 935 цивільних справ (без урахування зупинених), що не розглянуті у строк понад 3 місяці, що дещо більше, ніж станом на 01 січня 2018 року.

Станом на 01.01.2018 найбільше справ, що знаходяться на розгляді понад 3 місяці (без урахування зупинених), перебувало в провадженні Автозаводського м. Кременчука — 346 справ, Кременчуцького районного — 206 справ, Ленінського м. Полтави — 133 справи, Машівського районного — 188 справ, Октябрського м. Полтави — 143 справи.

Варто звернути увагу, що кількість справ даної категорії, які перебувають у провадженні вказаних судів становить 52,5% від загальнообласного показника.

Викликає занепокоєння наявність в провадженні Миргородського міськрайонного суду двох справ, що надійшла у 2013 році.

При цьому, динаміку приросту та спаду кількості цивільних справ, що не розглянуті понад 3 місяці, у місцевих судах області демонструють наступні таблиці.

Місцеві суди, де збільшилась кількість справ даної категорії у порівнянні з минулим періодом:

№ п/п	Районний суд	Кількість цивільних справ (без урахування зупинених провадж.), нерозглянутих у строк понад 3 міс.	
		Станом на 01.01.2018 року	Станом на 01.01.2019 року
1.	Зіньківський районний суд	24	28
2.	Київський районний суд м. Полтави	32	35
3.	Кобеляцький районний суд	50	94
4.	Комсомольський міський суд	57	68
5.	Кременчуцький районний суд	51	206
6.	Крюківський районний суд	56	61
7.	Лохвицький районний суд	17	26
8.	Лубенський міськрайонний суд	54	65
9.	Машівський районний суд	65	188
10.	Миргородський міськрайонний суд	43	63
11.	Оржицький районний суд	16	51
12.	Пирятинський районний суд	21	29
13.	Хорольський районний суд	34	56
14.	Чутівський районний суд	5	18

Місцеві суди, де збільшилась кількість справ даної категорії у порівнянні з минулим періодом:

№ п/п	Районний суд	Кількість цивільних справ (без урахування зупинених провадж.), нерозглянутих у строк понад 3 міс.	
		Станом на 01.01.2018 року	Станом на 01.01.2019 року
1.	Автозаводський районний суд	429	346
2.	Глобинський районний суд	37	25
3.	Карлівський районний суд	275	16
4.	Ленінський районний суд м. Полтави	139	133
5.	Октябрський районний суд м. Полтави	164	143
6.	Полтавський районний суд	95	46
7.	Решетилівський районний суд	65	49
8.	Семенівський районний суд	39	0

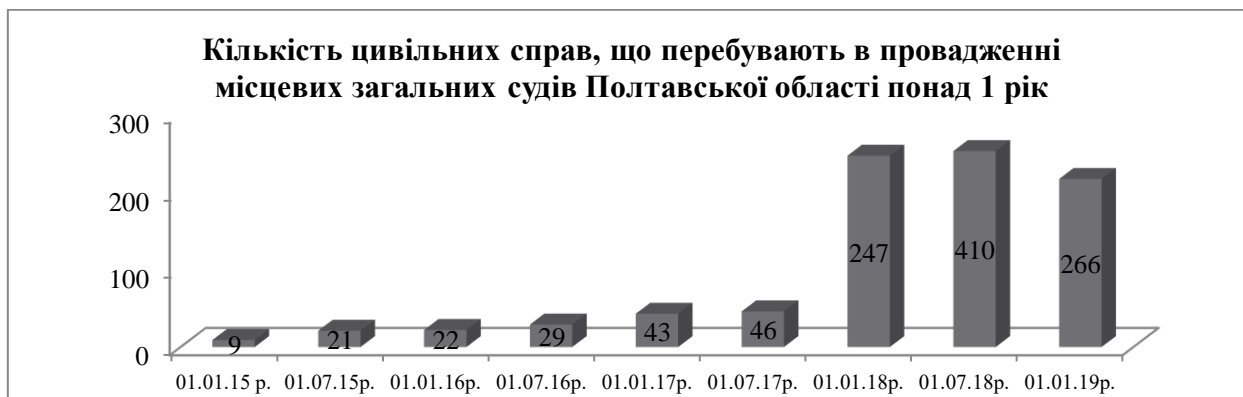
Відповідно до наданих місцевими загальними судами області інформаційних довідок за 2018 рік із загального залишку справ позовного провадження в провадженні судів області перебуває 519 цивільних справ, які не розглянуті у строк понад 6 місяців до року.

Якщо порівнювати кількість справ, що не знаходять свого вирішення у відповідні строки, із попередніми звітними періодами спостерігається наступна картина:

Таким чином, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року вбачається збільшення зазначеного показника на 19,84% (станом на 01.01.2018 року таких справ було 416).

Згідно з наданими місцевими загальними судами області інформаційними довідками за 2018 рік станом на 01 січня 2019 року в провадженні загальних судів першої інстанції перебувало 266 цивільні справи, не розглянуті в строк понад 1 рік.

З них 3 справи нерозглянуті понад 3 роки (Ленінський районний суд м. Полтави 2 справи, Кременчуцький районний суд 1 справа).

Таким чином, порівнюючи даний показник з показниками минулих років вбачається збільшення кількості справ, які перебувають у провадженні місцевих загальних судів регіону понад рік. Більш детальна інформація щодо вказаної категорії справ відображена в Додатку 1 та Додатку 2 до узагальнення.

Така ситуація вимагає від суддів зосередження особливої уваги на використанні усіх можливих організаційних заходів для першочергового вирішення даних спорів.

Крім того, з-поміж загальної кількості цивільних справ, що зупинені провадженням 51 справа, — ті що перебувають у провадженні відповідного суду понад 1 рік. Більш детальна інформація щодо вказаної категорії справ відображена в Додатку 3 до узагальнення.

В цілому динаміку оперативності розгляду місцевими судами цивільних справ (за правилами позовного та окремого провадження) можливо оцінити за наступною таблицею:

звітний період (станом на):		01.01.17 р.	01.01.18 р.	01.01.19р.	Динаміка у порівнянні з 01.01.2018		
перебувало у провадженні		32539	32117	31757			
закінчено провадженням		справ	26700	25571	25070		
		питома вага (%)	82,05%	79,6%	78,9%	-0,7%	
не розглянуто на кінець звітного періоду	всього	справ	5839	6546	6687		
		питома вага (%)	17,95%	20,38%	21,06%	+0,68%	
	провадження зупинено	справ	458	494	415		
		питома вага (%)	1,4%	1,5%	1,3%	-0,2%	
	не розглянуто у строк	понад 3 місяці	справ	1503	1922	1935	
			питома вага (%)	4,6%	5,98%	6,1%	+0,12%
		від 6 міс. до 1 року	справ	154	416	519	
			питома вага (%)	0,17%	1,29%	1,63%	+0,34%
		понад 1 рік	справ	43	247	266	
			питома вага (%)	0,13%	0,75%	0,83%	+0,07%

* Примітка: питома вага розрахована у відношенні до загальної кількості справ, що перебували на розгляді

Таким чином, з огляду на результати проведеного дослідження, спостерігається погіршення кількісних та відносних показників оперативності у порівнянні з аналогічним періодом 2017 року.

У порівнянні з показниками минулого року — негативним є збільшення кількості цивільних справ не розглянутих у строк понад від шести місяців до року на 103 одиниць, понад один рік — на 19 одиниць.

З урахуванням викладеного, суди повинні вживати усіх посилюючих заходів щодо покращення динаміки руху цивільних справ, а саме збільшувати кількість закінчених розглядом цивільних справ та скорочувати матеріали, які не знаходять свого вирішення понад установлені строки.

1.1. Причини порушення суддями строків розгляду справ в порядку цивільного судочинства

Найбільш значимою причиною порушення строків розгляду цивільних справ місцевими судами Полтавської області протягом 2018 року залишається велике навантаження суддів та неуккомплектованість штатної чисельності місцевих судів області.

У зв'язку із тривалою законодавчою невизначеністю у значної кількості суддів місцевих судів області закінчився п'ятирічний строк повноважень, а питання їх призначення безстроково не вирішується. Така ситуація зумовлює надмірне навантаження на працюючих суддів, впливає безпосередньо на процесуальні строки судового розгляду, у зв'язку з неможливістю створити колегіальний склад суду, змінюється територіальна підсудність справ, тощо.

Так, відповідно до інформації, наданої ТУ ДСА України в Полтавській області, станом на 01.01.2019 року штатна чисельність суддів місцевих судів області становить 177 суддів. При цьому

у 22 суддів закінчився строк повноважень судді станом на 01.01.2018, 2 судді з яких — відсторонено. Протягом 2018 року було звільнено 12 суддів зі штату місцевих судів.

Таким чином станом на 01.01.2019 року лише 116 суддів здійснюють судочинство, вакантними залишаються 55 посад суддів.

У Диканському, Карлівському, Лохвицькому, Машівському районних судах здійснює судочинство лише 1 суддя. У Решетилівському районному суді — відсутні судді, а у Семенівському — 1 суддя без повноважень.

Як приклад негативного впливу вказаної підстави порушення процесуальних строків розгляду справи можна привести Решетилівський районний суд, де в провадженні перебуває 18 цивільних справ, що не розглянуті понад 1 рік та 2 цивільні справи, що не розглянуті понад 2 роки.

Аналізуючи причини порушення процесуальних строків, слід також відмітити, що на виконання вимог Кримінального процесуального кодексу України 2012 року на здебільшого суддів, що здійснюють розгляд цивільних справ покладено виконання функцій слідчого судді, що також вплинуло значною мірою на збільшення навантаження на суддю і як наслідок на оперативність розгляду цивільних справ.

Відповідно до роз'яснень Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» розумним зокрема, вважається строк, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без невинуватених) зволікань судового захисту.

З урахуванням практики Європейського суду з прав людини критеріями розумних строків у цивільних справах є: правова та фактична складність справи; поведінка заявника, а також інших осіб, які беруть участь у справі, інших учасників процесу; поведінка органів державної влади (насамперед суду); характер процесу та його значення для заявника (справи «Федіна проти України» від 02 вересня 2010 року, «Смірнова проти України» від 08 листопада 2005 року, «Матіка проти Румунії» від 02 листопада 2006 року, «Літоселітіс проти Греції» від 05 лютого 2004 року та ін..).

Оцінюючи правову та фактичну складність справи, слід врахувати, зокрема, наявність обставин, що утруднюють розгляд справи; кількість співпозивачів, співвідповідачів та інших учасників процесу; необхідність проведення експертиз та їх складність; необхідність допиту значної кількості свідків; участь у справі іноземного елемента та необхідність з'ясування і застосування норм іноземного права.

Разом з цим, проаналізувавши інформацію, яку місцеві суди надсилають на адресу апеляційного суду, вбачається, що у переважній більшості тривалий розгляд цивільних справ є вимушеним та обумовлений складністю міжособистісного конфлікту, закладеного в основу судового спору, недоброросовісною поведінкою сторін, необхідністю проведення експертних досліджень.

Так, згідно зі статистичними даними, що надані ТУ ДСА України в Полтавській області, протягом 2018 року місцевими судами Полтавської області всього було відкладено 2617 цивільних справ, у яких провадження не закінчено. Із них в зв'язку з:

- неявкою одного з учасників процесу, що беруть участь у справі — 694,
- з яких через невручення судових повісток — 178,
- з інших підстав — 516,
- неявкою прокурора — 0,
- неявкою інших учасників процесу — 15.

Таким чином, найпоширенішою причиною тривалого розгляду цивільних справ є

деструктивна щодо своїх процесуальних обов'язків поведінка учасників процесу.

Так, наприклад, цивільна справа за позовом ПАТ «Державний ощадний банк України» в особі філії — Полтавське обласне управління АТ «Ощадбанк» до Степун С.І., Степун С.М. про стягнення заборгованості за договором про іпотечний кредит, що перебуває в провадженні Гадяцького районного суду з 31.10.2017 року. Розгляд справи неодноразово відкладалася з різних причин, зокрема 13.11.2017 р. — попереднє судове засідання відкладено у зв'язку з клопотанням відповідача, 28.11.2017, 04.12.2017, 21.12.2017, 18.01.2018р., 05.02.2018р., 01.03.2018р., 28.03.2018р., 18.04.2018р., 17.05.2018р., 06.12.2018 — за клопотанням та неявкою представника позивача.

Таким чином справа відкладалась 22 рази через неявку та клопотання про відкладення учасників справи.

Згідно зі ст.43 ЦПК України участь в судових засіданнях є правом, а не обов'язком осіб, які беруть участь у справі.

Процес є змагальним, а тому, у разі повторної неявки до суду позивача, належним чином повідомленого про дату судового засідання, процесуальною відповідальністю для нього буде постановлення ухвали про залишення позову без розгляду (п.3 ч.1 ст.257 ЦПК).

Відповідно, у разі виявлення відсутності з боку позивача інтересу щодо заявлених ним вимог, суд має першочергово розглянути питання щодо застосування належних процесуальних наслідків.

Разом з тим, результати дослідження показують, що саме відповідачі є тими учасниками процесу, що найбільш часто ігнорують судові виклики та спричиняють судову тяганину.

Наприклад, по справі за позовом ПАТКБ "ПриватБанк" до Головченка М.Г. про стягнення заборгованості (Хорольський районний суд) судовий розгляд відкладалася з цих причин 02.11.2017 р., 20.11.2017 р., 15.12.2017 р., 23.02.2018, 16.05.2018 р, 10.08.2018, 03.10.2018

За приписом ч. 4 ст. 223 ЦПК України, якщо суд не має відомостей про причину неявки відповідача, повідомленого належним чином, або причину неявки буде визнано неповажною, суд вирішує справу на підставі наявних у ній даних чи доказів (постановляє заочне рішення).

У разі неявки в судове засідання відповідача, який належним чином повідомлений і від якого не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності або якщо повідомлені ним причини неявки визнані неповажними, суд на підставі ст.280 ЦПК України може ухвалити заочне рішення на підставі наявних у справі доказів, якщо позивач не заперечує проти такого вирішення справи.

Таким чином, судді мають поширювати практику ухвалення заочних рішень при створенні відповідачами необхідних передумов.

Відповідно до зведеного «Звіту місцевих загальних судів про розгляд судових справ» за 2018 рік місцевими судами Полтавської області розглянуто 20902 цивільні справи із ухваленням рішення, із них заочного –6525 (31,2 %).

Застосування відповідачами тактики зволікання проявляється не лише у формі ігнорування судових викликів.

Так, прикладом є цивільна справа за позовом Киринос Любові Миколаївни у своїх інтересах та інтересах малолітнього сина Шиндіна Євгена Вадимовича до Шиндіна Вадима Олексійовича, третя особа, що не заявляє самостійних вимог на предмет спору: служба в справах дітей Гребінківської РДА, про встановлення юридичного факту, визнання права користування житловим приміщенням, визначення порядку користування, що надійшла до Гребінківського районного суду 13.09.2017 Вона відкладалась розглядом зокрема з таких підстав:

06.11.2017 — відкрито, провадження у справі, призначено на 05.12.2017

05.12.2017 — відкладено, неявка відповідача, призначено на 23.01.2018

23.01.2018 — відкладено, відпустка судді, призначено на 09.02.2018

09.02.2018 — відкладено, заява представника відповідача, призначено на 02.03.2018

02.03.2018 — відкладено, клопотання представника відповідача, призначено на 16.05.2018

16.05.2018 — оголошено, перерву неявка відповідача, призначено на 07.06.2018р.

07.06.2018 — відкладено, клопотання представника відповідача, призначено на 20.06.2018

20.06.2018 — оголошено, перерву, неявка відповідача, призначено на 15.08.2018р.

15.09.2018 — відкладено, витребування документів, призначено на 19.09.2018р.

19.09.2018 — оголошено перерву, клопотання відповідача, призначено на 09.10.2018

09.10.2018 — відкладено, неявка відповідача, призначено на 31.10.2018р.

31.10.2018 — відкладено, відпустка судді, призначено на 17.12.2018р.

17.12.2018 — оголошено перерву, виклик свідків, справу призначено на 30.01.2018

Також відповідачі досить часто оскаржують процесуальні рішення суду першої інстанції в апеляційному порядку (інколи з надуманих підстав), і тим самим перешкоджають оперативному вирішенню спорів.

Типовим прикладом затягування процесу з боку відповідача є цивільна справа за позовом ПАТ КБ «ПриватБанк» до Войцеховської Г.С., Войцеховського П.С., Войцеховської С.П., Войцеховського А.П., Войцеховського С.А. про звернення стягнення на квартиру іпотеки та виселення.

Після скасування рішення Вищим спеціалізованим судом з розгляду цивільних та кримінальних справ

29.09.2015 — справа надійшла до провадження судді Савічева В.О., призначена до розгляду на 29.10.2015

28.10.2015 — апеляційна скарга на ухвалу про відкриття провадження від 29.08.2013.

23.11.2015 — справа повернулась до суду після розгляду Апеляційним судом Полтавської області, призначено до розгляду на 29.02.2016.

23.02.2016 — апеляційна скарга на ухвалу про відкриття провадження від 29.08.2013.

21.03.2016 — справа повернулась до суду після розгляду Апеляційним судом Полтавської області, призначено до розгляду на 26.04.2016.

19.04.2016 — апеляційна скарга на ухвалу про відкриття провадження від 29.08.2013.

07.07.2016 — справа повернулась до суду після розгляду Апеляційним судом Полтавської області.

12.08.2016 — направлення справи до Апеляційним судом Полтавської області для розгляду заяви про виправлення описки.

09.09.2016 — справа повернулась до суду після розгляду Апеляційним судом Полтавської області заяви про виправлення описки.

27.10.2016 — повторний автоматизований розподіл справи у зв'язку із закінченням повноважень судді Савічева В.О., справа надійшла до провадження судді Рибалки Ю.В., призначено до розгляду на 13.12.2016.

12.12.2016 — апеляційна скарга на ухвалу про відкриття провадження від 29.08.2013.

04.01.2017 — справа повернулась до провадження судді після розгляду апеляційним судом Полтавської області, призначено до розгляду на 02.03.2017.

28.02.2017 — апеляційна скарга на ухвалу про відкриття провадження.

02.03.2017 — провадження зупинено, призначено судову будівельно-технічну експертизу.
 21.11.2017 — відновлено провадження, прийнятий зустрічний позов, відкладено на 06.02.2018
 15.01.2018 — справу передано судді Андрієць Д.Д.
 16.02.2018 — відкладено за клопотанням ПАТ КБ «Приватбанк»
 03.05.2018 — відкладено за клопотанням представника відповідача
 09.07.2018 — відкладено у зв'язку із неявкою позивача
 03.12.2018 — відкладено за клопотанням представника позивача

Також потрібно звернути на цивільні справи, що перебувають у провадженні Зіньківського районного суду понад рік та понад 2 роки відповідачем у яких являється ПП «Агроєкологія». У 8 таких справах апеляційні скарги на ухвалу про відкриття провадження подавались відповідачем від 1 до 9 разів.

Використання особою усіх процедурних гарантій права на справедливий суд не може бути обмежене ні за яких обставин. Тому, суд позбавлений можливості протистояти навіть очевидним зловживанням осіб, які перешкоджають оперативному судовому розгляду.

Повертаючись до питання неявки учасників процесу до суду як фактору, що перешкоджає оперативному вирішенню спорів, варто зазначити, що бувають випадки, коли обидві сторони не виявляють інтересу до розгляду справи.

Так, наприклад, по справі за позовом Приватне підприємство «АЛАН-ЗЕМ» до Мільгевської Любові Іванівни про відшкодування майнової шкоди, що надійшла до Ожтябрського районного суду м. Полтави 30.11.2017 р., судовий розгляд відкладався, судовий розгляд відкладався 9 разів 26.01.2018, 22.02.2018, 15.03.2018, 17.04.2018, 08.05.2018, 20.06.2018, 17.09.2018, 22.10.2018, 12.11.2018 року в зв'язку з неявкою сторін по справі.

Знову ж, судді у таких випадках мають перевіряти можливість залишити позов без розгляду або постановити заочне рішення, як це вже згадувалося вище.

Крім того, негативно впливає на тривалість судового процесу неявка представників сторін, їх ставлення до покладених на них обов'язків.

Наприклад, справа за позовом Жукова Г.О. до Єгоріної В.С., Златопольського В.Г., Автозаводського ВДВС м. Кременчук ГТУЮ в Полтавській області про визнання права власності та звільнення майна з-під арешту, що перебуває в провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука з 17.05.2017 р., призначалась неодноразово і відкладалась зокрема з таких причин:

26.05.2017 року — неявка сторін, відкладено на 22.06.2017 року
 23.06.2017 року — клопотання представника відповідача про відкладення, відкладено на 17.08.2017 року
 17.08.2017 року — клопотання представника відповідача про відкладення, відкладено на 26.10.2017 року
 26.10.2017 року — клопотання позивача про відкладення, відкладено на 30.01.2018 року
 20.02.2018 року — клопотання відповідача, відкладено
 02.03.2018 року
 02.04.2018 року — неявка позивача, відкладено
 13.04.2018 року — неявка позивача, відкладено
 02.05.2018 року — клопотання позивача, відкладено

24.05.2018 року — клопотання відповідача, відкладено

30.07.2018 року — клопотання позивача, відкладено

14.09.2018 року — неявка позивача

05.11.2018 року — клопотання представника позивача, відкладено

26.12.2018 року — клопотання представника позивача, відкладено на 01.02.2019

Частиною 2, п. 3, ст.43 ЦПК України встановлено, що особи, які беруть участь у справі, зобов'язані з'являться в судові засідання за викликом суду, якщо їх явка визнана судом обов'язковою.

При цьому дієвого механізму впливу на невиконання учасниками процесу покладених на них процесуальних обов'язків законодавством не передбачено. Єдиним правовим засобом впливу на осіб, які з неповажних або необґрунтованих підстав не з'являються в судові засідання, є застосування до них адміністративного штрафу за санкцією ст.185-3 КпАП України. Втім судді зрідка застосовують дану норму, оскільки застосуванню штрафних санкцій повинно передувати складення судовим розпорядником протоколу про адміністративне правопорушення та ухвалення суддею відповідної постанови, що додатково збільшує навантаження на суддю.

Крім того, склад адміністративного проступку «прояв неповаги до суду», встановлений чинною редакцією ст.185-3 КУпАП з метою забезпечення своєчасної явки в суд учасників процесу передбачає відповідальність тільки за злісне, тобто повторне без поважних причин ухилення від явки в суд. Таким чином, не є правопорушенням і не тягне за собою відповідальності одноразова навмисна неявка до суду.

Наступною обставиною, що зумовлює затягування розгляду цивільних справ, та яка виходить від учасників процесу, є те, що вони часто заявляють клопотання про відкладення розгляду справи при цьому не підтверджують підстав для відкладення, як на момент вирішення питання, так і в майбутньому.

У провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області з 12.06.2017 року знаходиться цивільна справа за позовом Чайки Л.В.в своїх інтересах та інтересах Чайки Є.А. до Степанчук І.О. про визнання права власності на частку у майні. Судові засідання відкладалися:

02.03.2018 року — клопотання позивача, відкладено;

17.04.2018 року — клопотання представника відповідача, відкладено;

18.05.2018 року — клопотання представника позивача;

20.07.2018 року — клопотання представника відповідача, відкладено;

31.08.2018 року — клопотання представника позивача;

20.09.2018 року — клопотання представника позивача;

05.11.2018 року — клопотання представника позивача;

13.12.2018 року — виклик свідків;

Справа призначена до розгляду на 15.01.2019.

Також, часто трапляються випадки, коли учасники процесу з'являються до суду не підготовленими до розгляду справи, зловживають своїми процесуальними правами, подають у день розгляду справи заяву про необхідність ознайомлення з матеріалами справи.

Крім того, однією із причин неявки сторін є незадовільний стан в питанні доставки та вручення судових викликів. Недосконала робота поштових відділень, відсутність ініціативи сторін щодо отримання інформації стосовно дати, часу та місця розгляду цивільних справ, в яких вони є сторонами, зумовлює відкладення розгляду цивільних справ тільки за наявного факту

неповідомлення сторони належним чином.

У разі виявлення фактів саме неналежної роботи оператора поштового зв'язку, наполегливо рекомендуємо місцевим судам не ігнорувати їх, і вживати можливих заходів реагування.

Крім того, наразі одним із шляхів подолання даної проблеми є реалізація проекту щодо направлення сторонам SMS-повідомлень про дату, час і місце судового засідання відповідно до наказу ДСА України від 01 червня 2013 року № 73 «Про реалізацію пілотного проекту щодо надсилання судами SMS-повідомлень учасникам судового процесу (кримінального провадження)».

Також, досить поширеною обставиною, що впливає на загальний час розгляду цивільних справ є необхідність витребування доказів.

У провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука з 04.07.2017 року перебуває цивільна справа за позовом ПАТ «ПОЕ» до Петрова В.О. про стягнення боргу. Судовий розгляд даної справи був відкладений у зв'язку з необхідністю витребування доказів 02.08.2017, 13.11.2017.

У даному контексті рекомендуємо суддям зважено підходити до питання витребування доказів, аби не перебирати на себе обов'язок по їх збиранню, а також дієво реагувати на факти невиконання відповідних ухвал, оскільки це не тільки зумовлює порушення розумних строків розгляду цивільних справ, а й ставить під сумнів авторитет судової влади.

Разом з тим, незважаючи на наявність об'єктивних причин відкладення розгляду цивільних справ, непоодинокими лишаються випадки щодо неналежної організації судового процесу.

Поширеною є практика відкладення судових засідань через зайнятість судді в іншій справі, перебування в нарадчій кімнаті, а також через відпустку або відрядження судді.

Наприклад, у провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука з 20.02.2017 року перебуває цивільна справа за позовом Єгоріна В.О. до Єгоріної В.С., Златопольського В.Г., Полтавського обласного управління у справах захисту прав споживачів, Автозаводського ВДВС м. Кременчук ГТУЮ у Полтавській області про визнання права власності на рухоме майно та звільнення майна з-під арешту, яка відкладалась зокрема з таких причин:

30.05.2017 — суддя Рибалка Ю.В. перебуває у щорічній основній відпустці;

14.06.2017 — суддя у іншому кримінальному провадженні;

23.06.2017 — суддя у нарадчій кімнаті по адміністративній справі;

17.08.2017 — суддя у іншому кримінальному провадженні;

26.10.2017 — самовідвід судді;

25.06.2018 — відпустка судді;

Справу призначено до розгляду на 23.01.2019.

Таким чином, судді повинні усвідомлювати особисту відповідальність за розгляд справ у встановлені законом строки, за якість розгляду справ, не допускати фактів зволікання, вживати всіх необхідних заходів з метою неухильного дотримання процесуальних строків. Саме на цьому наголошує Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ у постанові від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення».

Крім того, враховуючи, що відпустки суддів, як основні, так і додаткові плануються заздалегідь, складаються погоджені графіки, випадки відкладення справ з причини перебування судді у відпустці повинні бути виключені, або можуть мати місце лише у виняткових випадках.

З урахуванням вищевикладеного, можна зробити висновок, що розгляд цивільних справ в установлені законом строки залежить, як від діяльності суду, так і від добросовісного ставлення

учасників процесу та їх представників до виконання покладених на них процесуальних обов'язків. Усе в комплексі створить належні умови для своєчасного вирішення цивільних справ.

Для запобігання порушень процесуальних строків при розгляді цивільних справ в більшості місцевих судів постійно проводяться оперативні наради, на яких вказується на недопущення тяганини при призначенні та розгляді справ, звертається увага суддів на дотримання вимог процесуального законодавства, що регулює організаційні питання забезпечення діяльності суду, наголошується на необхідності вжиття додаткових заходів щодо недопущення випадків безпідставного відкладення цивільних справ та посилення контролю щодо усунення обставин, які були підставою для зупинення провадження в справах.

До заходів, які позитивно впливають на оперативність розгляду цивільних справ слід віднести:

- направлення судових повісток у вигляді SMS-повідомлень, виклик відповідачів у судові засідання через засоби масової інформації;
- попередження сторін або будь-кого з інших осіб, що беруть участь у справі, про наслідки неявки (повторної неявки) до суду;
- своєчасне направлення запитів, витребування документів; нагадування адресатам про виконання відповідних доручень;
- направлення листів-нагадувань до експертних установ, які за дорученням суду проводять дослідження;
- погодження з адвокатами дати призначення справ до слухання;
- призначення справ до розгляду у стислі терміни;
- підбір справ за категоріями при плануванні роботи;
- постановлення окремих ухвал;
- складення адміністративного протоколу відповідно до ст.185-3 КУпАП;
- оперативне застосування до осіб, з вини яких зриваються судові засідання, заходів, передбачених ст.91 ЦПК (попередження, видалення із зали судового засідання, тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, привід).

Не можна оминати увагою цікаве нововведення, впроваджене в Крюківському районному суд м. Кременчука: у суді самостійно створено електронний реєстр, який дозволяє прослідкувати строки розгляду кожної справи окремо.

Попри усе, за результатами узагальнення встановлено, що протягом 2018 року місцевими судами Полтавської області постановлено 4 ухвали про застосування заходів процесуального примусу.

Крім того, протягом звітнього періоду місцевими загальними судами регіону було винесено всього 6 окремих ухвал у цивільних справах.

Враховуючи стихійну кількість фактів відкладень судових засідань, вважаємо, що місцеві суди не у повній мірі використовують свої процесуальні можливості для унормування поведінки недобросовісних учасників процесу.

1.2. ЦИВІЛЬНІ СПРАВИ ЗУПИНЕНІ ПРОВАДЖЕННЯМ

Зупинення провадження у справі — це тимчасове припинення судом процесуальних дій, що викликане об'єктивними, що не залежать від суду, обставинами, які перешкоджають подальшому рухові процесу у справі і відносно яких неможливо визначити, коли вони будуть усунені та коли наступить можливість відновлення провадження у справі.

Чинним законодавством передбачено два види зупинення провадження у справі: обов'язкове — за наявності однієї з підстав, передбачених ст.251 ЦПК України, і факультативне — за клопотанням особи, яка бере участь у справі чи за ініціативою суду, але також за наявності підстав, зазначених у ст.252 ЦПК України.

Встановлено, що станом на 01 січня 2019 року місцевими судами Полтавської області

зупинено 415 цивільних справ, із них 51 справа, що перебувають в провадженні суду понад 1 рік.

Наприклад, по цивільній справі за позовом ПАТ «Всеукраїнський акціонерний банк» до Мирошніченка Андрія Васильовича про звернення стягнення на предмет іпотеки в рахунок погашення заборгованості за кредитним договором, що перебуває в провадженні Полтавського районного суду м. Полтави з 06.07.2016 року, зупинено провадження 03.05.2018 року до розшуку відповідача.

Найбільша кількість цивільних справ зупинена провадженням у зв'язку з призначенням по них експертиз.

При цьому варто зауважити, що перед призначенням судових експертиз, суддям потрібно коректно формулювати питання експертам та попередньо аналізувати, які матеріали необхідні для успішного проведення дослідження, узгоджувати строки проведення експертиз з відповідними установами, а також контролювати питання, що пов'язані з їх проведенням (оплата експертизи стороною, направлення експерту необхідних матеріалів своєчасне відібрання відповідних зразків тощо). Це дозволить прискорити проведення досліджень, запобігти поверненню матеріалів із дорученнями про збирання нових відомостей, або без виконання експертизи взагалі. Також доскональна робота перед постановленням ухвал про призначення експертиз дозволить запобігти призначенню додаткових та повторних досліджень.

У провадженні Машівського районного суду Полтавської області з 31.12.2015 р. перебуває цивільна справа за позовом Марченка Андрія Івановича до Добровенка Олександра Сергійовича про стягнення заборгованості та за позовом Добровенко Олександра Сергійовича до Марченка Андрія Івановича, Маслока Юрія Васильовича, Аврамчук Олени Юріївни про визнання договору позики неукладеним. Під час розгляду даної справи призначались експертизи:

16.01.2017 року — зупинення провадження у зв'язку з призначенням судово-почеркознавчої експертизи;

03.04.2017 року — зупинення провадження у зв'язку з призначенням технічної експертизи документів;

04.10.2017 року — зупинення провадження у справі в зв'язку з повторним направленням справи для проведення експертизи після надання додаткових документів для дослідження;

26.03.2018 року — зупинення провадження у зв'язку з проведенням технічної експертизи;

26.07.2018 року — зупинення провадження у зв'язку з призначенням додаткової технічної експертизи;

23.10.2018 — зупинено в зв'язку з призначенням додаткової технічної експертизи документів

Судові експертизи призначаються за клопотанням сторін, саме на яких і покладено обов'язок визначитися з характером питань та експертною установою, втім саме суд скеровує хід процесу, а тому можна припустити, що відповідна практика в істотній мірі залежить від недостатньої організованості з боку суду.

Також негативною тенденцією, яка вказує на недостатньо злагоджену роботу суддів, є те, що по деяких справах призначаються кілька експертиз зі значним розривом у часі.

Крім того, однією з причин тривалого перебування справ у судах є надто тривале виконання експертиз.

У провадженні Октябрського районного суду м. Полтави з 16.12.2014 року перебуває цивільна справа за позовом ПАТ «Златобанк» до Харченко М.Г., Харченко І.В., Харченко Р.М. та ін. про повернення кредитних коштів та стягнення процентів за кредитним договором, зустрічним позовом представника позивача Харченко Ірини Володимирівни, провадження якої зупинено для проведення експертизи з 30.11.2017 року.

Суддям, у провадженні яких знаходяться подібні справи, де досить тривалий час не можуть провести експертні дослідження, необхідно тримати їх на особливому контролі, надсилати до

експертних установ листи щодо ходу проведення експертиз.

Варто зазначити, що ситуація в країні зумовила зупинення значної кількості цивільних справ у зв'язку із перебуванням котроїсь із сторін на військовій службі.

Так, наприклад, з 24.07.2014 року в провадженні Решетилівського районного суду Полтавської області перебуває справа за позовом в.о. прокурора Решетилівського району в інтересах держави в особі обласного фонду підтримки індивідуального житлового будівництва на селі до Іванці В.А., Іванець В.П., Іванець І.А., Іванець А.А. про стягнення заборгованості за кредитною угодою. Провадження по даній справі зупинено 03.09.2014 року до закінчення проходження відповідачем строкової військової служби у Збройних Силах України.

При опрацюванні наданих місцевими загальними судами області інформаційних довідок встановлено, що головуючими по даних справах систематично надсилаються компетентним органам запити щодо можливої ротації військовослужбовців.

Є випадки недостатнього контролю справ, що зупинені судом на підставі п. 4 ч.1 ст. 251 ЦПК України, у разі неможливості розгляду даної справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, цивільного, господарського, кримінального чи адміністративного судочинства.

Так, наприклад по цивільній справі за позовом Медвідь В.А. до ТзОВ Агрофірми «Ольвія» про визнання наказів про накладення дисциплінарного стягнення незаконними та їх скасування ухвалою Хорольського районного суду від 09.08.2017 року зупинено провадження до розгляду Вищим Господарським судом України справи № 917/2209/14 за позовом Димитрова Г.Д., Скакуна В.М. до ТОВ "АФ Ольвія", треті особи: Державний реєстратор юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців реєстраційної служби Хорольського РУЮ Полтавської області, Козловець О.Б., Медвідь В.А. про визнання недійсним рішення про переведення Медвідя В.А. на посаду генерального директора ТОВ "АФ Ольвія". Як вбачається з Єдиного державного реєстру судових рішень, 07.11.2017 року Господарським судом Полтавської області винесено додаткове рішення по вказаній справі, при цьому провадження по пов'язаній цивільній справі Хорольським районним судом Полтавської області залишається не відновленим.

Підсумовуючи викладене, суддям належить зважено підходити до питання наявності підстав для зупинення провадження, а також тримати на контролі усунення обставин, що викликали зупинення судового розгляду: надсилати листи до відповідних установ щодо появи правонаступників сторін, щодо ходу виконання експертиз, стадії розгляду справи, без вирішення якої неможливий подальший розгляд зупиненого провадження, тощо.

Поняття «розумний строк» не має чіткого юридичного визначення, оскільки залежить від багатьох чинників. Значення часу для судового розгляду зумовлюється його завданням — забезпечення права на судовий захист. Саме тому вимоги про розумний строк і справедливий розгляд є невід'ємними.

Таким чином, справедливим може вважатися суддя, який розглядає справи у встановлений законом або розумний строки, демонструє належну повагу до прав сторін і вирішує питання без зайвих витрат і затримок. Суддя повинен вести контроль за справами, аби уникнути тяганини. Він повинен дотримуватися й поважати закон і завжди діяти так, аби його вчинки зміцнювали довіру людей до чесності й неупередженості судової влади.

Результати аналізу дають підстави говорити про певне погіршення стану дотримання місцевими судами області строків розгляду цивільних справ.

Втім проблема оперативності розгляду цивільних справ у розумні строки є багатоаспектною, залежить не тільки від діяльності судді, а й самих учасників процесу. Її вирішення можливе перш за все завдяки добросовісному виконанню сторонами своїх процесуальних обов'язків, які, безумовно, повинні забезпечуватись дієвим механізмом впливу.

Утвердження в Україні принципу верховенства права, забезпечення захисту прав людини передбачає дотримання стандартів, встановлених міжнародними актами.

Статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено право кожної людини, проти якої висунуто кримінальне обвинувачення, на справедливий і відкритий його розгляд впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом.

Тривалий час критерії розумності строку провадження були визначені виключно прецедентною практикою Європейського суду з прав людини та похідною від неї вітчизняною судовою практикою.

У контексті своїх рішень Європейський суд з прав людини неодноразово зазначав, що період розумного строку розпочинається з моменту «вручення індивіду компетентним органом офіційного повідомлення про обвинувачення його у вчиненні кримінального злочину» (судові рішення у справах «Дьюер проти Бельгії», 1980 рік; «Скле проти Німеччини», 1982 рік) і завершується остаточним вирішенням справи, включаючи апеляцію і касацію (рішення у справі «Девер проти Бельгії», 1980 року).

Раніше кримінально-процесуальним законодавством (КПК 1960 року) на відміну від цивільно-процесуального не було визначено, в який строк суд має розглянути кримінальну справу по суті з постановленням вироку чи іншого судового рішення.

З веденням в дію КПК України 2012 положення ч. 1 ст. 6 Конвенції щодо вирішення кримінального провадження впродовж розумного строку знайшли своє відображення в ст. 28 КПК України, у відповідності до частини 1 якої, під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки.

Критеріями для визначення розумності строків кримінального провадження у відповідності до ч. 3 ст. 28 КПК України є:

- складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;
- поведінка учасників кримінального провадження;
- спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень.

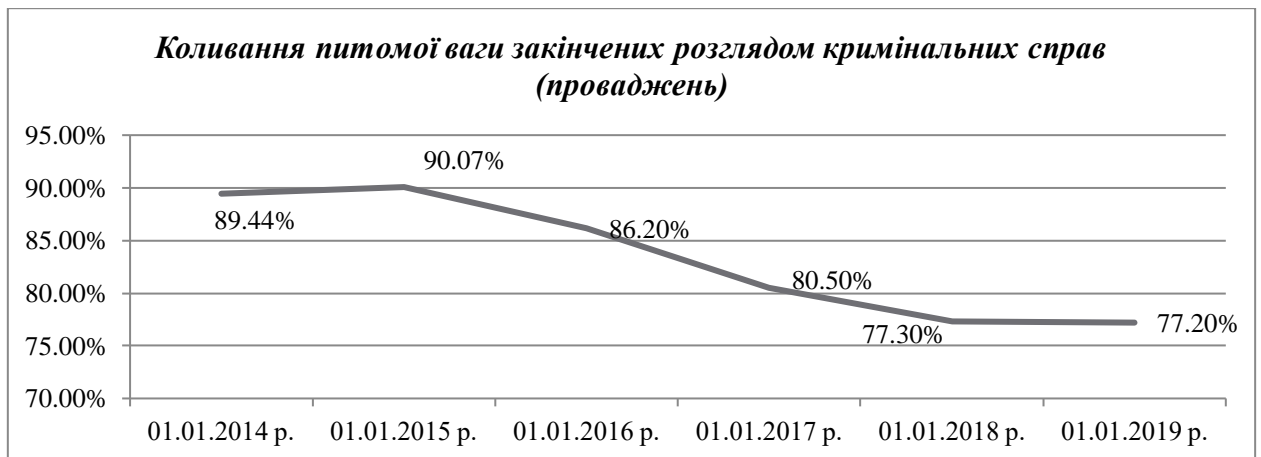
Статтею 28 КПК України також встановлено такі загальні положення щодо розумного строку: кримінальне провадження стосовно особи, яка тримається під вартою, неповнолітньої особи має бути здійснено невідкладно і розглянуто в суді першочергово; кожен має право, щоб обвинувачення стосовно нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито; підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право на звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, у якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені КПК.

Захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також виконання інших завдань кримінального судочинства, ефективність його здійснення великою мірою залежить від якнайшвидшого вирішення судом цих справ по суті.

Відповідно до статистичних даних протягом 2018 року в провадженні місцевих судів Полтавської області всього перебувало — 49 744 кримінальних справ та матеріалів кримінального судочинства, що на 26,8% більше ніж за аналогічний період 2017 року (36 426).

Закінчено розглядом 9 кримінальних справ (КПК 1960 року) та 4 982 кримінальних проваджень (КПК 2012р.), а всього знайшли своє вирішення 4 991 кримінальні провадження (справи), що становить 25,3% від загальної кількості проваджень (справ), які перебували в місцевих судах на розгляді протягом року.

Для порівняння, впродовж 2017 року на розгляді місцевих судів перебувало — 6 861 кримінальних проваджень (справ), з яких розглядом завершено 5 294 (77,2%).

Станом на 01 січня 2019 року залишок нерозглянутих проваджень (справ) всього становить 1690 (тобто 25,3% від загальної кількості, що були об'єктом судового розгляду), з них — 11 справ за старим КПК, що становить 0,65%, та 1679 проваджень за новим процесуальним законом, що складає відповідно — 99,34%.

Відповідно до інформації, наявної в зведеному звіті за формою 1-мзс за 2018 рік, станом на 01 січня 2019 року — 160 провадження (справи) зупинено провадженням.

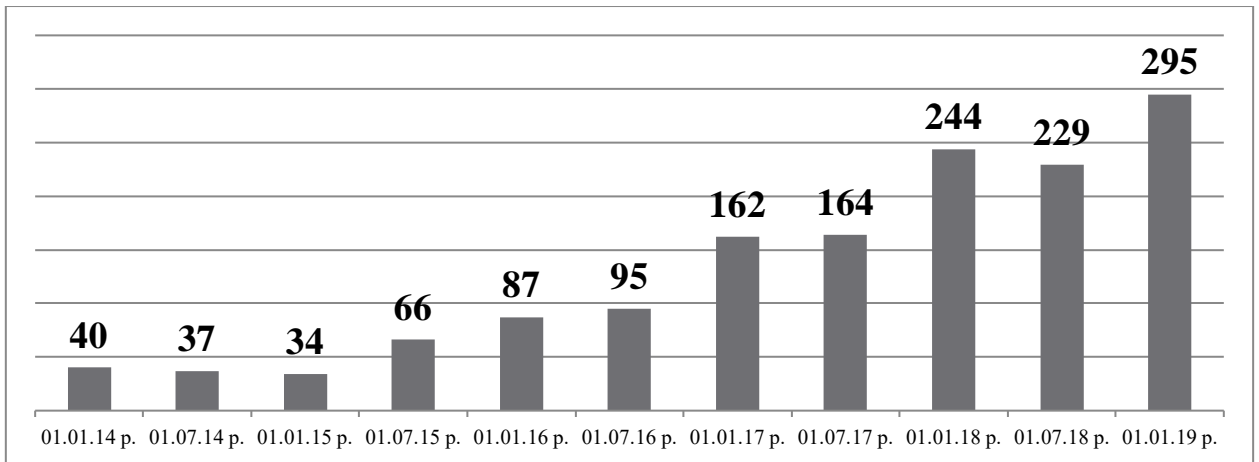
Крім того, згідно інформації, наданої ТУ ДСА в Полтавській області, з числа загального залишку лишаються нерозглянутими:

- у строк понад 6 місяців до 1 року — 302 провадження (справи) (17,9% від загальної кількості справ залишку);
- у строк від 1 року до 2 років — 189 проваджень (справ) (11,18 % від загальної кількості справ залишку);
- понад 2 роки — 66 кримінальних проваджень (справ) (3,9 % від загальної кількості справ залишку).

Проаналізувавши статистичні дані щодо кількості кримінальних справ (проваджень), що перебувають в провадженні місцевих судів області понад 6 місяців до року, можна констатувати, що лише у 5 судах на кінець звітнього періоду справи даної категорії відсутні, а саме у Диканському, Карлівському, Лохвицькому, Решетилівському та Семенівському районних судах.

У порівнянні з показниками 2017 року — Великобагачанський, Козельщинський, Котелевський районні суди набули справи даної категорії. Значно збільшили кількість справ, що не розглянуті в строк понад 6 місяців до року Комсомольський міський суд (з 2 до 21), Кременчуцький районний суд (з 4 до 24), Новосанжарський районний суд (з 10 до 27), Октябрський районний суд м. Полтави (з 12 до 31).

Якщо порівнювати кількість справ, що не знаходять свого вирішення у строк від 6 місяців до 1 року, із попередніми звітними періодами спостерігається наступна картина:

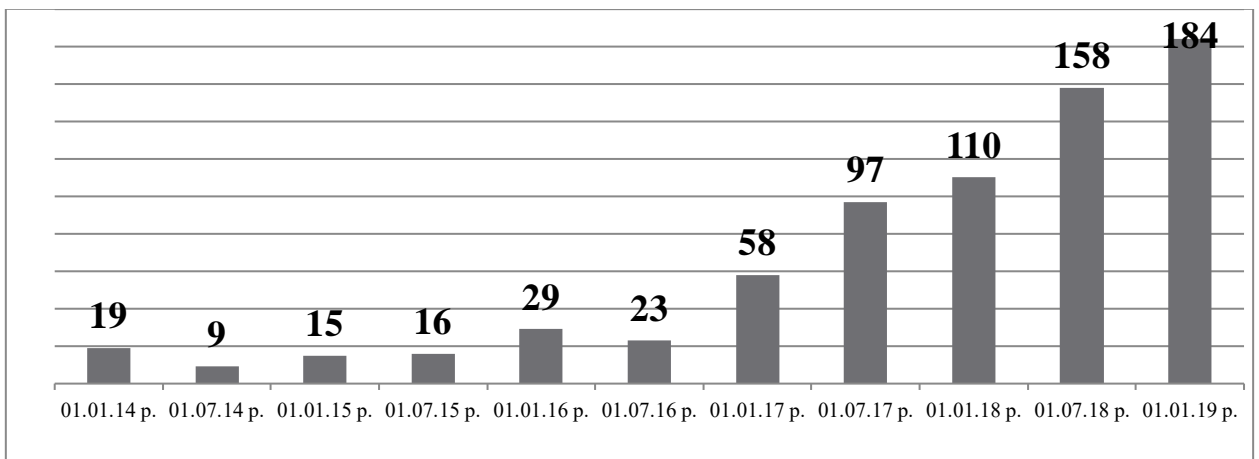

Як вбачається з наданої місцевими судами та ТУ ДСА України в Полтавській області статистичної інформації (зведений звіт Імзс), у провадженні судів області станом на 01 січня 2019 року перебуває 189 кримінальних проваджень (справ), які не знаходять свого вирішення у строк від 1 до 2 років.

У порівнянні з показниками 2017 року — Великобагачанський, Зіньківський, Комсомольський, Котелевський, Оржицький, Чорнухинський районні суди набули справи даної категорії.

Кількість справ даної категорії збільшилась у Глобинському районному суді (з 3 до 9), Гребінківському районному суді (з 4 до 11), Київському районному суді м. Полтави (з 3 до 8), Кременчуцькому районному суді (з 1 до 6), Крюківському м. Кременчука (з 7 до 11), Ленінському м. Полтави (з 8 до 13), Миргородському міськрайонному (з 2 до 10), Новосанжарському (з 2 до 11), Октябрському м. Полтави (з 7 до 17).

Коливання кількості проваджень (справ) нерозглянутих понад 1 рік зображено на наступній гістограмі:

За підсумками роботи судів області встановлено, що понад 2 роки на їх розгляді перебуває 63 кримінальних проваджень (справ).

Порівнюючи даний показник з минулими звітними періодами, можна констатувати, що він стрімко збільшується. Особливу увагу потрібно звернути на зростання даної категорії справ у Автозаводському районному суді м. Кременчука (з 5 до 18) та Октябрському районному суді м. Полтави (з 3 до 10).

Таким чином, з огляду на результати проведеного дослідження, в цілому динаміку оперативності розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими судами можливо оцінити за наступною таблицею:

звітний період (станом на):		01.01.2015 р	01.01.2016 р	01.01.2017 р	01.01.2018 р	01.01.2019 р	Динаміка у порівнянні з 01.01.2018 р		
перебувало у провадженні (за КПК 1960 та КПК 2012)		66034	66139	66018	66839	6681			
закінчено провадженням		справ	5435	5293	4845	5284	4991		
		питома вага (%)	90,07	86,22	80,5	77,26	74,7	-2,56	
не розглянуто на кінець звітного періоду	всього	справ	599	846	1173	1555	1690		
		питома вага (%)	9,93	13,78	19,5	22,7	25,3	2,6	
	провадження зупинено	справ	134	141	152	155	160		
		питома вага (%)	2,22	2,3	2,5	2,3	2,4	0,1	
	не розглянуто у строк	від 6 міс. до 1 року	справ	34	87	162	244	295	
			питома вага (%)	0,56	1,42	2,7	3,6	4,4	0,8
		від 1 до 2 років	справ	15	29	58	110	184	
			питома вага (%)	0,25	0,47	0,96	1,6	2,75	1,15
		понад 2 роки	справ	3	4	9	25	63	
			питома вага (%)	0,05	0,07	0,15	0,36	0,94	0,58
	питома вага не розглянутих у строки понад 6 місяців (усіх) (%)			0,86	1,96	3,8	5,5	5,6	0,1
	з них щодо осіб, що перебувають під вартою	справ	7	15	24	51	76		
осіб		17	30	41	64	105			
питома вага (%)		0,28	0,24	0,4	0,7	1,13	0,43		

* Примітка: питома вага розрахована у відношенні до загальної кількості справ, що перебували на розгляді

Наведені статистичні дані дають підстави для висновку, що порівняно з попередніми звітними періодами спостерігається погіршення кількісних та відносних показників оперативності у місцевих загальних судах області.

З урахуванням викладеного, суди повинні вживати усіх посилюючих заходів щодо покращення динаміки руху кримінальних проваджень (справ), а саме збільшувати кількість закінчених розглядом справ та скорочувати матеріали, які не знаходять свого вирішення понад установлені строки.

2.1. ПРИЧИНИ ПОРУШЕННЯ СУДДЯМИ СТРОКІВ РОЗГЛЯДУ СПРАВ В ПОРЯДКУ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Найбільш значимою причиною порушення строків розгляду кримінальних проваджень (справ) місцевими судами Полтавської області протягом 2018 року залишається велике навантаження суддів та неукомплектованість штатної чисельності місцевих судів області.

У зв'язку із тривалою законодавчою невизначеністю у значній кількості суддів місцевих судів області закінчився п'ятирічний строк повноважень, а питання їх призначення безстроково не вирішується. Така ситуація зумовлює надмірне навантаження на працюючих суддів, впливає безпосередньо на процесуальні строки судового розгляду, у зв'язку з неможливістю створити колегіальний склад суду, змінюється територіальна підсудність справ, тощо.

Так, згідно інформації, наданої ТУ ДСА України в Полтавській області, станом на 01.01.2019 р. штатна чисельність суддів місцевих судів області становить 177 судді. При цьому у 20 суддів закінчився строк повноважень, 2 судді відсторонено. Протягом 2018 року було звільнено зі штату місцевих судів - 12 суддів.

Таким чином станом на 01.01.2019 року лише 116 суддів здійснюють судочинство, вакантними залишаються 55 посад суддів.

Слід зазначити, що в Диканському, Карлівському, Лохвицькому та Машівському районних судах здійснює судочинство лише 1 суддя.

Ухвалами Апеляційного суду Полтавської області та Полтавського апеляційного суду

протягом 2018 року було задоволено 2315 подань (клопотань) про зміну підсудності кримінальних проваджень (справ) в тому числі і з тих причин, що неможливо утворити колегіальний склад суду, або взагалі через відсутність повноважних суддів.

Необхідність передачі на розгляд інших суддів справ, які перебували у провадженні суддів, що вийшли у відставку (закінчився строк повноважень) та вже не були розглянуті ними у розумні строки, тягне за собою проведення судового розгляду спочатку внаслідок зміни складу суду та в багатьох випадках призводить до тяганини.

Згідно роз'яснень Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10.2014 року № 11 «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» розумним зокрема, вважається строк, що є об'єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень та розгляду і вирішення справи з метою забезпечення своєчасного (без невинувачених) зволікань судового захисту.

Як вбачається з наданої місцевими судами області та ТУ ДСА статистичної інформації, за 2018 рік мало місце 12 467 відкладень матеріалів (справ) наростаючим підсумком.

За даними статистичних звітів, у 2017–2018 роках судові засідання відкладалися з наступних причин:

		2017 р.		2018р.		
Усього відкладено розгляд матеріалів кримінального провадження (справ)		12035		12467		
Причини відкладення розгляду	Не доставка обвинуваченого (підсудного), який тримається під вартою	347	2,88%	317	2,54%	
	Хвороба обвинуваченого (підсудного)	88	0,73%	57	0,45 %	
	Неприбуття учасника суд. провадження	ВСЬОГО:	4397	36,53%	4444	35,64%
		Неприбуття обвинуваченого (підсудного)	2430	20,19%	2510	20,13%
		Неприбуття прокурора	42	0,35%	40	0,32%
		Неприбуття захисника	393	3,27%	419	3,36%
		Неприбуття свідків, потерпілих	1394	11,58%	1341	10,75%
		Неприбуття інших учасників процесу	138	1,15%	134	1,07%
інші підстави	7473	62,09%	7649	61,35%		

З врахуванням викладеного, можна зробити висновок, що на оперативність розгляду кримінальних проваджень (кримінальних справ) впливають як об'єктивні причини, що обумовлені обставинами, які не залежать від суду, так і суб'єктивні причини, пов'язані з організацією роботи суду та здійснення провадження у справах суддями.

Об'єктивними причинами тривалого розгляду кримінальних справ (проваджень) є: штатна неуккомплектованість судів та надмірне навантаження щодо розгляду справ, неявка учасників судового розгляду, відсутність залів судових засідань, нездійснення доставки підсудних конвойними підрозділами органів внутрішніх справ, тривале проведення експертиз, невиконання або неналежне виконання судових доручень та постанов (ухвал) про примусовий привід свідків, потерпілих та підсудних.

Відповідно до статистичних даних, протягом звітного періоду найбільш поширеною причиною відкладення розгляду справи є неналежна процесуальна поведінка учасників процесу, які не з'являються за викликами суду, в першу чергу неявка підсудних.

Відповідно до ч.1 ст. 262 КПК 1960 року розгляд справи в засіданні суду першої інстанції відбувається з участю підсудного, явка якого до суду є обов'язковою.

Новий кримінально-процесуальний закон визначає, що, якщо обвинувачений, до якого не

застосовано запобіжних заходів у вигляді тримання під вартою, не прибув за викликом у судове засідання, суд відкладає судовий розгляд, призначає дату нового засідання, і вживає заходів для забезпечення його прибуття до суду (ч.1 ст.323 КПК України).

Протягом звітного періоду неявка в судове засідання обвинуваченого (підсудного) мала місце 2 510 разів. Прояви даного чинника у порівнянні зі статистичними даними за минулий рік незначно збільшилися на 3,2% — станом на 01.01.2018 року таких фактів налічувалося — 2 430.

Наглядним прикладом даної проблеми є кримінальне провадження щодо обвинуваченого Вертія В.В. за ч. 1 ст. 122 КК України, що надійшло в провадження Зінківського районного суду 01.11.2017р., 6 разів судове засідання відкладалось в зв'язку з неявкою обвинуваченого

07.11.17 — підготовче судове засідання, відкладено, неявка потерпілого;

04.12.17 — підготовче судове засідання, відкладено, неявка потерпілого;

15.12.17 — підготовче судове засідання, відкладено, неявка потерпілого;

24.01.18 — підготовче судове засідання, призначено до розгляду;

26.01.18 — відкладено, неявка обвинуваченого;

26.03.18 — відкладено, неявка потерпілого;

16.05.18 — відкладено, неявка потерпілого;

19.07.18 — відкладено, неявка обвинуваченого;

05.09.18 — відкладено, неявка обвинуваченого;

23.10.18 — відкладено, неявка обвинуваченого;

23.11.18 — відкладено, неявка обвинуваченого;

26.12.18 — відкладено, неявка обвинуваченого.

У провадженні Пирятинського районного суду з 28.04.2017 року перебуває кримінальне провадження щодо Шонія Гуладі Мурмановича за ч. 2 ст. 185, ч. 1 ст. 309 КК України. Станом на 01.01.2019 року справа не розглянута з наступних причин:

02.06.2017 — ненадходження затребуваних документів;

25.07.2017 — привід обвинуваченого;

21.08.2017 — видалення судді в нарадчу кімнату;

26.09.2017 — клопотання прокурора;

15.08.2018 — суддя Ощинська Ю.О. прийняла справу до свого провадження. Справа перебуває на стадії підготовчого с/з:

17.08.2018 — неявка обвинуваченого;

31.08.2018 — неявка обвинуваченого;

13.09.2018 — неявка обвинуваченого;

05.10.2018 — неявка обвинуваченого;

16.11.2018 — відпустка судді;

21.12.2018 — клопотання прокурора;

Слухання справи призначено на 10.01.18 р.

Одним із законних шляхів вирішення даної проблеми є застосування до обвинувачених (підсудних) примусових приводів через уповноважені органи виконавчої влади.

Згідно зведеного статистичного звіту за формою 1мзс «Звіт місцевих загальних судів про розгляд судових справ» 2018 рік в цілому за звітний період привід обвинуваченого здійснювався 692 рази, з них 318 разів привід виконано не було (45,95 %). При цьому, у порівнянні з 2017 роком спостерігається зменшення відповідного коефіцієнта, так станом на 01.01.2018 року питома вага невиконаних приводів становила 47,6% (747 разів приводи оголошено, 356 — не виконано).

Наприклад, в рамках кримінального провадження щодо обвинуваченого за ч.2 ст.185 КК України СТАРЧИКОВОЇ Т.Д. (Лубенський міськрайонний суд) невиконання працівниками Національної поліції ухвал про привід обвинуваченого мало місце декілька разів:

- 16.08.2016 — відкладено — неявка обвинуваченої;
- 05.09.2016 — відкладено — неявка потерпілого;
- 03.11.2016 — відкладено — хвороба обвинуваченої;
- 05.12.2016 — відкладено — неявка обвинуваченої;
- 20.12.2016 — відкладено — привід обвинуваченої, привід не виконано;
- 10.01.2017 — відкладено — привід обвинуваченої, привід не виконано;
- 26.01.2017 — оголошено розшук, зупинено провадження;
- 30.03.2017 — провадження відновлено;
- 25.04.2017 — перерва до прийняття рішення по іншій справі;
- 23.05.2017 — перерва до прийняття рішення по іншій справі в апеляційній інстанції;
- 29.06.2017 — відкладено — неявка обвинуваченої;
- 27.07.2017 — відкладено — неявка обвинуваченої;
- 19.09.2017 — відкладено — неявка обвинуваченої;
- 18.10.2017 — відкладено — привід обвинуваченої, привід не виконано;
- 22.11.2017 — провадження зупинено, оголошено розшук;
- 28.03.2018 — провадження відновлено;
- 24.04. 2018 — відкладено — неявка обвинуваченої;
- 31.05. 2018 — відкладено — неявка обвинуваченої;
- 20.07. 2018 — відкладено — неявка обвинуваченої;
- 11.09. 2018 — відкладено - привід обвинуваченої. Привід не виконано;
- 11.10. 2018 — оголошено розшук, зупинено провадження;
- 28.11. 2018 — провадження відновлено;

Справа призначена на 10.01.2019 р.

За повідомленням місцевих судів, працівники поліції, не завжди відповідально ставляться до виконання постанов (ухвал) про привід, нерідко складають формальні рапорти про неможливість виконання приводу, без будь-якого підтвердження щодо відсутності за місцем проживання викликаної особи. Матеріали про причини неможливості виконання приводів часто надходять до судів вже після визначеної в постанові (ухвалі) дати, на яку слід здійснити привід.

Водночас, значна кількість суддів належним чином не реагує на факти невиконання ухвал

(постанов) про примусовий привід та не порушує питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності винних в цьому працівників правоохоронних органів.

Крім того, виникали випадки, коли обвинувачені (підсудні) не виконували умові раніше обраного запобіжного заходу, що не пов'язаний з триманням під вартою, або перешкоджали здійсненню правосуддя, а тому суд зупиняв провадження в зв'язку з розшуком обвинуваченого (підсудного) із зміною запобіжного заходу або без такого.

Наприклад, по кримінальному провадженню щодо Ключника Миколи Петровича за ч.1 ст.121 КК України (в провадженні Ленінського районного суду м. Полтави (з 20.09.2017 року) судовий розгляд призначався до розгляду неодноразово та відкладався зокрема з підстав неявки обвинуваченого (підозрюваного):

21.09.2017 — ухвала, призначено підготовче судове засідання;

26.09.2017 — ухвала про призначення провадження до судового розгляду;

03.10.2017 — слухання провадження відкладено за клопотанням обвинуваченого;

24.11.17 - слухання провадження відкладено, неявка обвинуваченого; ухвала про примусовий привід обвинуваченого;

30.11.2017 - слухання провадження відкладено, зайнятість судді в іншому кримінальному провадженні;

05.12.17 — слухання провадження відкладено, неявка захисника;

18.01.18 — слухання провадження відкладено, неявка потерпілого; ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту по 17 березня 2018 року включно;

30.01.18 - слухання провадження відкладено, закінчення робочого часу;

15.03.18 - слухання провадження відкладено, неявка обвинуваченого;

20.03.18 - слухання провадження відкладено, неявка обвинуваченого; ухвала про примусовий привід обвинуваченого;

22.05.18 - слухання провадження відкладено для виклику свідків; ухвала про обрання відносно обвинуваченого Ключника М.П. запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою по 20 липня 2018 року включно;

19.06.18 - слухання провадження відкладено для виклику свідків, ухвала про обрання відносно обвинуваченого Ключника М.П. запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою по 17 серпня 2018 року включно;

14.08.18 -слухання провадження відкладено, неявка свідка; ухвала про продовження відносно обвинуваченого Ключника М.П. запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою по 12 жовтня 2018 року включно; ухвала про примусовий привід свідків;

20.09.18 - слухання провадження відкладено для виклику свідків;

16.10.18 - слухання провадження відкладено для виклику свідків;

23.10.18 - слухання провадження відкладено, ухвала про примусовий привід свідків;

30.10.18 - слухання провадження відкладено для виклику свідків;

07.11.18 - слухання провадження відкладено, ухвала про примусовий привід свідків; ухвала про продовження застосування запобіжного заходу;

03.12.18 — слухання провадження відкладено для підготовки реєстру доказів;

21.12.18 - слухання провадження відкладено, ухвала про продовження застосування запобіжного заходу;

Судове засідання призначене на 15.02.2019 року.

Ще одним чинником, що негативно впливає на швидкість судового розгляду, є

безвідповідальна щодо своїх обов'язків поведінка таких учасників процесу, як свідки та потерпілі.

Упродовж 2018 року свідки та потерпілі не з'являлися у судові засідання 1 341 раз.

Відповідно до ч.1 ст.290 КПК в редакції 1960 року, якщо в судове засідання не з'явиться потерпілий, суд, вислухавши думку учасників судового розгляду, вирішує питання про розгляд справи або відкладення його в залежності від того, чи можливо у відсутності потерпілого з'ясувати всі обставини справи і захистити його права та законні інтереси.

Стаття 325 КПК України 2012 року також визначає наслідки неприбуття потерпілого. Так, якщо в судове засідання не прибув за викликом потерпілий, який належним чином повідомлений про дату, час і місце судового засідання, суд, заслухавши думку учасників судового провадження, залежно від того, чи можливо за його відсутності з'ясувати всі обставини під час судового розгляду, вирішує питання про проведення судового розгляду без потерпілого або про відкладення судового розгляду.

Прикладом зазначеного може слугувати кримінальне провадження по обвинуваченню Вовченко А.М. за ч. 2 ст. 190, ч.4 ст.27,ч.3 ст.369 КК України, що перебуває в провадженні Октябрського районного суду м. Полтави з 04.05.2017 року. Справа призначалась до розгляду неодноразово і відкладалась з 4 рази через неявку потерпілого.

По кримінальному провадженню щодо Омельченко Р.О. за ч. 2 ст. 121 КК України, що перебуває в провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука з 17.01.2017 року неявка свідків є основною причиною тривалого не розгляду справи:

- 17.01.2017 — призначено підготовче судове засідання;
- 19.01.2017 — призначено до судового розгляду;
- 26.01.2017 — відкладено у зв'язку із занятістю судді у іншому провадженні;
- 16.02.2017 — відкладено, клопотання потерпілого;
- 03.03.2017 — відкладено, виклик свідків;
- 20.03.2017 — відкладено, виклик свідків;
- 11.04.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 24.04.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 13.05.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 31.05.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 14.06.2017 — відкладено, не доставка обвинуваченого;
- 22.07.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 07.08.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 17.08.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 06.09.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 18.09.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 20.09.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 25.09.2017 — відкладено, неявка свідків;
- 03.10.2017 — відкладено у зв'язку із виконанням ухвали суду;
- 20.10.2017 — відкладено у зв'язку із виконанням ухвали суду;
- 07.11.2017 - відкладено у зв'язку із виконанням ухвали суду;

21.11.2017 - відкладено у зв'язку із неявкою свідків;
05.12.2017 - відкладено у зв'язку із неявкою свідків;
07.12.2017 - відкладено у зв'язку із клопотанням обвинуваченого;
20.12.2017 - відкладено у зв'язку із клопотанням обвинуваченого;
15.01.2018 року згідно розпорядження керівника апарату суду справа передана судді Олейніковій Г.М. у зв'язку із відрадженням судді Рибалки Ю.В.;
15.02.2018 - відкладено у зв'язку із неявкою потерпілої;
26.02.2018 - відкладено у зв'язку із неявкою потерпілої;
20.03.2018 - відкладено у зв'язку із неявкою захисника;
04.04.2018 — відкладено у зв'язку із викликом свідків;
10.04.2018 — відкладено у зв'язку із початком іншої справи;
11.04.2018 — відкладено у зв'язку із дорученням проведення слідчих дій;
14.05.2018 — відкладено у зв'язку із початком іншої справи;
18.05.2018 — відкладено у зв'язку із неявкою потерпілої;
21.05.2018 — відкладено у зв'язку із приводом свідків;
24.05.2018 — відкладено у зв'язку із приводом свідків;
22.06.2018 — відкладено у зв'язку із перебуванням судді на лікарняному;
16.07.2018 — відкладено у зв'язку з не доставкою обвинуваченого;
13.08.2018 - відкладено у зв'язку з неявкою свідків;
14.08.2018 - відкладено у зв'язку з неявкою свідків;
28.08.2018 - відкладено у зв'язку з неявкою свідків;
04.09.2018 - відкладено у зв'язку з неявкою свідків;
13.09.2018 - відкладено у зв'язку з неявкою свідків;
25.10.2018 - відкладено у зв'язку з неявкою свідків;
15.11.2018 - відкладено у зв'язку з зайнятістю судді в іншому провадженні;
16.11.2018 - відкладено у зв'язку з перебуванням судді на лікарняному;
27.11.2018 - відкладено у зв'язку з перебуванням судді на лікарняному;
10.12.2018 - відкладено у зв'язку з перебуванням судді на лікарняному;
12.12.2018 - відкладено у зв'язку з перебуванням судді на лікарняному;
17.12.2018 - відкладено у зв'язку з неявкою свідка;
Слухання справи призначено на 10.01.2019 року.

Відповідно до ст.292 КПК 1960 року у випадку неявки викликаних свідків суд вислуховує думку учасників процесу про можливість розгляду справи і виносить ухвалу (постанову) про подальший розгляд справи або відкладення її розгляду. При цьому суд вживає заходів щодо примусового приводу свідків.

Наслідки неприбуття свідка також регламентовані ст.327 КПК 2012 року, згідно якої, якщо в судове засідання не прибув за викликом свідок, заслухавши думку учасників судового провадження, суд після допиту інших присутніх свідків призначає нове судове засідання і вживає

заходів щодо його прибуття. Суд також має право постановити ухвалу про привід свідка та/або ухвалу про накладення на нього грошового стягнення у випадках та в порядку, передбачених главами 11 та 12 цього Кодексу.

При цьому слід зауважити, що позитивному вирішенню даної проблеми аж ніяк не сприяє неналежне виконання постанов та ухвал про привід учасників судового розгляду. Як правило, такі постанови не виконуються, судовий розгляд не забезпечується, а уповноважені органи не звітують перед судом про проведені заходи щодо виконання приводу.

Так, відповідно до статистичних даних, наданих ТУ ДСА України в Полтавській області протягом 2018 року, місцевими судами Полтавської області застосовано привід свідка 291 разів. Із них привід не виконано у 120 випадках, що становить 41,2 %.

За загальним правилом, прибуття в суд свідка забезпечується стороною кримінального провадження, яка заявила клопотання про його виклик. Однак зазвичай ні сторона обвинувачення, ні сторона захисту, ігноруючи конституційний принцип змагальності, не переймаються яким чином можна забезпечити явку свідків у судові засідання, що також негативно впливає на оперативність судового розгляду.

При цьому необхідно акцентувати увагу на недостатній активності прокурорів, які як сторона обвинувачення не завжди здійснюють посилене забезпечення явки учасників кримінального провадження. Суди не завжди належним чином координують свою роботу в цьому напрямку з органами прокуратури.

Наприклад, кримінальне провадження щодо Умерової С.Д. за ч.2 ст. 307 КК України (в провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука з 25.09.2015 року) неодноразово відкладалось за клопотанням прокурора для виклику потерпілих та свідків:

25.09.2015 року справа надійшла справа у провадження судді Гафяка В.М.;

21.10.15 — судові засідання відкладено за клопотанням прокурора виклик свідків;

09.11.15 — судові засідання відкладено за клопотанням прокурора привід свідків;

25.11.15 — судові засідання відкладено за клопотанням прокурора привід свідків;

09.12.15 — судові засідання відкладено за клопотанням прокурора виклик свідків;

28.12.15 — судові засідання відкладено із-за хвороби обвинуваченої;

28.01.16 — судові засідання відкладено за клопотанням прокурора виклик свідків;

10.02.16 — судові засідання відкладено із-за хвороби обвинуваченої;

24.02.16 — судові засідання відкладено із-за хвороби обвинуваченої;

14.03.16 — судові засідання відкладено за клопотанням прокурора виклик свідків;

25.03.16 — судові засідання відкладено за клопотанням захисника;

06.04.16 — судові засідання відкладено із-за хвороби обвинуваченої;

21.04.16 — Зупинено провадження у справі у зв'язку з хворобою обвинуваченої;

19.10.2016 року у зв'язку із закінченням повноважень судді Гафяк В.М., після розпорядження керівника апарату передано для розгляду Олейніковій Г.М.;

Призначено судові засідання на 07.11.2016

07.11.2016 відкладено на 21.11.2016 у зв'язку з перебуванням судді на лікарняному;

21.11.2016 — призначено в судові засідання на 30.11.2016;

30.11.2016 — судові засідання відкладено у зв'язку з клопотанням захисника;

13.12.2016 — судові засідання відкладено у зв'язку з хворобою обвинуваченої;

30.01.2017 — судове засідання відкладено у зв'язку з неявкою обвинуваченої;
21.02.2017 — судове засідання відкладено у зв'язку з викликом свідків;
04.04.2017 — судове засідання відкладено на 28.04.2017 виклик свідків;
28.04.2017 — судове засідання відкладено у зв'язку з неявкою свідків;
24.05.2017 — судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою свідків;
20.06.2017 — судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою прокурора;
25.07.2017 — судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою свідків;
19.08.2017 — судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою обвинуваченої;
08.11.2017 — судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою свідків;
11.12.2017 — судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою свідка;
23.01.2018 — судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою обвинуваченої;
21.02.2018 — судове засідання відкладено у зв'язку із неявкою свідка;
02.04.2018 — судове засідання відкладено у зв'язку із клопотанням прокурора;
11.05.2018 — судове засідання відкладено у зв'язку із клопотанням захисника;
19.06.2018 — судове засідання відкладено у зв'язку із перебуванням судді на лікарняному;
30.07.2018—судове засідання відкладено у зв'язку із перебуванням судді на лікарняному;
12.11.2018 — судове засідання відкладено у зв'язку із клопотанням прокурора;
12.12.2018 — судове засідання відкладено у зв'язку із перебуванням судді на лікарняному;
Слухання справи призначено на 14.01.2019 р.

Крім того, законним засобом впливу на недобросовісних учасників процесу, які своїми діями затягують розгляд справи, є накладення на них грошового стягнення.

Проте, за звітний період така міра процесуального примусу застосовувалася лише до 26 осіб, що є неспівмірним та недостатнім реагуванням, зважаючи на велику кількість випадків неявки учасників процесу.

У непоодиноких випадках розгляд кримінальних проваджень (справ) відкладається у зв'язку з неявкою з різних причин у судове засідання прокурорів та захисників (адвокатів).

Відповідно до ст. 264 КПК 1960 р. участь прокурора в судовому засіданні є обов'язковою. За правилами ст. 289 КПК 1960 р. якщо в судове засідання не з'явиться прокурор і якщо неможливо замінити його іншою особою, слухання справи належить відкласти. Про неявку прокурора суд повідомляє відповідні органи (органи прокуратури).

За приписами ст. 289 КПК 1960 р. якщо в судове засідання не з'явиться захисник і якщо неможливо замінити його іншою особою, слухання справи належить відкласти. Заміна захисника, що не з'явився, допускається тільки за згодою підсудного. Про неявку прокурора або адвоката в судове засідання суд повідомляє відповідні органи.

Новим кримінально-процесуальним законом унормовано, що, якщо в судове засідання не прибув за повідомленням прокурор або захисник у кримінальному провадженні, де участь захисника є обов'язковою, суд відкладає судовий розгляд, визначає дату, час та місце проведення нового засідання і вживає заходів до прибуття їх до суду. Одночасно, якщо причина неприбуття є неповажною, суд порушує питання про відповідальність прокурора або адвоката, які не прибули, перед органами, що згідно із законом уповноважені притягати їх до дисциплінарної відповідальності (ч.1 ст.324 КПК 2012 року).

За результатами проведеного узагальнення встановлено 40 фактів відкладення розгляду кримінальних проваджень (справ) через неявку прокурора.

Як свідчить практика розгляду місцевими судами області кримінальних проваджень, з введенням нового Кримінального процесуального кодексу України збільшилася кількість випадків відкладення розгляду справ у зв'язку з неможливістю участі у процесі прокурорів, оскільки за відповідними наказами участь у процесі приймають лише прокурори, які заздалегідь призначені процесуальними керівниками у конкретних провадженнях, тому виникають проблеми по їх заміні через хворобу, відрядження, зайнятість у іншому провадженні та ін.

Негативно впливає на тривалість судового процесу практика, коли прокурори заявляють клопотання про оголошення перерв для підготовки до судових дебатів, узгодження з керівництвом прокуратури позиції з того чи іншого клопотання захисту або для додаткового ознайомлення з матеріалами справи. Очевидно, що такі клопотання є невинуватими і свідчать про недостатній рівень готовності прокурорів до судового процесу та некваліфіковане підтримання ними обвинувачення.

Так, по кримінальному провадженню щодо ВОЛОВОДИ В.С. за ч.2 ст. 286 КК України, що перебуває в провадженні Автозаводського районного суду м. Кременчука з 06.06.2016 року судовий розгляд неодноразово призначався та відкладався з різних підстав. Зокрема, 03 квітня 2017 року судовий розгляд було відкладено за клопотанням прокурора для надання часу для підготовки до судових дебатів.

19 квітня 2017 року головуючий суддя був зайнятий в іншому судовому процесі.

Відповідно до акта від 26.04.2017 року в зв'язку з закінченням повноважень судді Коліуш О.Л. справа передана для повторного автоматизованого розподілу справ між суддями, згідно положення про автоматизовану систему документообігу суду.

17.05.2017 року призначено підготовче судове засідання на 14.06.2017 року,

14.06.2017 року призначено до судового розгляду на 06.07.2017 року.

Тобто, дане кримінальне провадження слухалось майже рік та фактично через необхідність підготовки прокурора до судових дебатів не завершено розглядом. Справу прийнято до провадження суддею Олейніковою Г.М. і судовий розгляд розпочато заново. Станом на 01.01.2019 року справа перебуває в провадженні більше двох років, призначена до розгляду на 22.01.2019 року.

Крім того, проведеним дослідженням встановлено, що впродовж звітнього періоду неявка адвоката (захисника) послугувала підставою для відкладення розгляду проваджень (справ) 419 рази (станом на 01 січня 2018 року — 393 рази).

Наприклад, кримінальне провадження щодо Кулігівської Т.М. за ч.3 ст. 191, ч. 1 ст. 366 КК України, яке перебуває в провадженні Київського районного суду м. Полтави з 20.01.2017 року було відкладено в зв'язку з неявкою захисника 7 разів.

Залишається проблема необхідності призначення захисника відповідно до ст. 49 КПК України. Судді поставлені перед необхідністю відкладати судовий розгляд задля залучення захисника за призначенням.

Неприпустимим є зрив судових засідань через неявку учасників процесу, які представляють чи то державні інституції, або ж входять до спільноти, покликаної стояти на варті прав і свобод громадян.

Істотне значення для оперативності розгляду кримінальних проваджень (справ) має зупинення провадження за ними.

Як вбачається із наданої статистичної інформації, станом на 01 січня 2019 року судами Полтавської області зупинено 160 кримінальних проваджень(справ).

Якщо порівнювати даний показник з минулорічним, то вбачається його незначне збільшення

на 0,6 % (станом на 01.01.2018 року зупиненими були 159 кримінальних проваджень та справ.).

Відповідно ст. 335 КПК України (в ред. 2012 року) у разі якщо обвинувачений ухилився від суду або захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні, суд зупиняє судове провадження щодо цього обвинуваченого до його розшуку або видужання і продовжує судове провадження стосовно інших обвинувачених, якщо воно здійснюється щодо декількох осіб. Розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому та/або прокурору.

Результати дослідження показують, що найпоширенішою підставою зупинення кримінальних проваджень (справ) є необхідність розшуку підсудного (обвинуваченого). Загалом через потребу розшуку зупинено 144 проваджень (справ), що складає 90 % від усіх проваджень (справ) даної категорії.

Найдовше з підстав розшуку зупинені наступні матеріали (справи):

- Автозаводський районний суд м. Кременчука:

- 1) щодо Коняєва О.В. за ч.3 ст.185 КК України (суддя Олейнікова Г.М.). Провадження зупинено 22.10.2014 року, 15.02.2016 року відновлено провадження по справі і зупинено, обвинуваченого оголошено в розшук. Щодо забезпечення організації виконання ухвали про розшук до органів внутрішніх справ та прокуратури регулярно надсилаються листи, нагадування та запити.
- 2) щодо Прасола М.В. за ч.2 ст.190 КК України (суддя Олейнікова Г.М.). Провадження зупинено 13.05.2014 року. Щодо забезпечення організації виконання ухвали про розшук до органів внутрішніх справ та прокуратури регулярно надсилаються листи, нагадування та запити; за підрахунком — близько 30 разів.
- 3) щодо Турчина П.В. за ч.1, 2 ст.190 КК України (суддя Олейнікова Г.М.). Провадження зупинено 12.02.2016 року. Щодо забезпечення організації виконання ухвали про розшук до органів внутрішніх справ та прокуратури регулярно надсилаються листи, нагадування та запити.

- Київський районний суд:

- 1) 21.11.2013 року зупинена провадженням справа щодо обвинуваченої за ч.2 ст.185 КК України Фалько О.В. (суддя Калько О.С.).
- 2) 24.11.2014 року зупинена провадженням справа щодо обвинуваченого за ст.307 ч.2, 310 ч.1 КК України Джінджолії Т.С. (суддя Куліш Ю.В.).
- 3) 27.05.2014 року зупинена провадженням справа щодо обвинуваченого за ч. 1 ст. 410 КК України Гусейнова Т.Г. (суддя Шиян В.М.).
- 4) 09.04.2014 року зупинена провадженням справа щодо обвинуваченого зач. 1 ст.263 КК України Кучми О.В. (суддя Калько О.С.).

- Кобеляцький районний суд:

- 1) 08.06.2012 року зупинена провадженням справа щодо обвинуваченого за ч.1 ст. 249 КК України Тарана О.О. (суддя Омельченко І.І.).

- Комсомольський міський суд:

- 1) відносно Рябих О.С. за ч.2 ст.185, ч.1 ст.190 КК України (суддя Крикливий В.В.). Зупинена 05.11.2013 року.

- Крюківський районний суд м. Кременчука:

- 1) 09.06.2017 року зупинено провадження щодо Литвиненка А.М., обвинуваченого за ч.2 ст.190 КК України (суддя Маханьков О.В.)

- Ленінський районний суд м. Полтави

1) 15.11.2018 року зупинено провадження по справі щодо Плигача В.А. за ч.1 ст.358, ч.4 ст. 358 КК України (суддя Крючко Н.І.).

2) 17.09.2015 року зупинено провадження по справі щодо Голубова М.В. за ч. 2 ст. 185 КК України (суддя Новак Ю.Д.).

- Лубенський міськрайонний суд Полтавської області:

1) по обвинуваченню Бакал О.І. за ст.297 КК України. Справа зупинена 28.05.2008 року (суддя Гудков С.В.).

2) щодо Коробки О.П. за ч.2 ст.309 КК України. Справа зупинена 06.11.2006 року. (суддя Даценко В.М.).

- Миргородський міськрайонний суд Полтавської області

1) по обвинуваченню Ставицького М.М. за ч.5 ст.185 КК України. Справа зупинена 02.11.2017 року (суддя Гордівський О.А.).

2) по обвинуваченню Івашка М.В. за ч.2 ст. 286 КК України. Справа зупинена 17.04.2014 року, 18.09.2015 року — оголошено в міжнародний розшук (суддя Альошина Н.М.).

3) по обвинуваченню Корпана О.С. за ч. 1 ст. 185 КК України. Провадження зупинено 27.06.2017 року (суддя Андрущенко-Луценко С.В.).

- Октябрський районний суд м. Полтави:

1) Бур'ян О.П. за ч. 4 ст. 191, ч. 2 ст. 366, ч. 2 ст. 190 КК України. 08.08.2006 р. справа надійшла до суду та перебувала в провадження судді Редько Г.В., 12.07.2007 р. — винесено постанову про оголошення підсудної Бур'ян О.П. в розшук та провадження зупинено, 04.11.2011 р. справа передана в провадження судді Гольник Л.В.; Листом ПМУ від 27.02.2013 р. повідомлено, що Бур'ян отримала статус біженця на території Аргентини, у разі її в'їзду на територію України її буде затримано, 09.12.2013 р. — винесено постанову про доручення консулу Посольства України в Аргентинській Республіці повідомити Бур'ян О.П. про судовий розгляд на 04.04.2014 року; 29.01.2014 року — оголошено в розшук підсудну Бур'ян О.П., оскільки згідно відповіді консульської служби від 11.01.2014 року Бур'ян О.П. за зазначеною адресою не проживає та на консульському обліку у Посольстві не перебуває. (суддя Січиокно Т.О.).

- Полтавський районний суд:

1) щодо Фалько О.В. за ч.1 ст.185 КК України. Зупинена 22.11.2013 року (суддя Шелудяков Л.В.).

2) щодо Радченка А.І. за ч. 2 ст. 185 КК України. Зупинена 07.07.2014 року (суддя Шелудяков Л.В.)

3) щодо Сокола О.О. за ч. 2 ст. 185 КК України. Зупинена 15.11.2015 року (суддя Гальченко О.О.)

Також належить окремо згадати кримінальну справу щодо обвинуваченого за ч.3 ст.185 КК України Потапова Р.А., яка надійшла у провадження Гадяцького районного суду 05.07.2011 року (суддя Максименко Л.В.). Так, 01.08.11р. — судове засідання відкладено в зв'язку з неявкою підсудного на 03.10.11 — судове засідання відкладено в зв'язку з неявкою підсудного, постановою суду Потапова Р.А. піддано примусовому приводу на 11.10.11р.- підсудний в судове засідання не з'явився, постановою суду Потапову Р.А. змінено міру запобіжного заходу з підписки про невізід на утримання під вартою. Згідно повідомлень Гадяцького РВ місце перебування підсудного не відоме. 23.12.11р. — постановою суду Потапова Р.А. оголошено в розшук; 29.02.12 року направлено пакет документів у центральний орган України відносно Потапова Р.А. про екстрадицію відповідно до Європейської Конвенції «О видаче правонарушителей» 1957 року. 04.01.13 — Міністерство юстиції України направило копію повідомлення Генеральної прокуратури Російської Федерації в якому йдеться про те, що місце знаходження Потапова Р.А. не встановлено, в зв'язку з чим Міністерство внутрішніх справ РФ дано доручення про його розшук і затримання за умови

відсутності перепон до видачі. 02.07.13р. згідно повідомлення Гадяцького РВ Потапов Р.А. затриманий Лінійним відділом поліції міста Серпухов Московської області РФ за скоєння адміністративного правопорушення передбаченого ст. 20, 21 адміністративного кодексу України. 02.07.13р. — направлено підтвердження про необхідність видачі Потапова та його екстрадиції з РФ для розгляду кримінальної справи. 07.04.2014 року надійшло повідомлення з РФ про оскарження Потаповим Р.А. рішення про його видачу та з проханням надати гарантії його особистої недоторканості. 07.04.2014 Гадяцьким районним судом направлено доповнення до клопотання про видачу з гарантією, що Потапов Р.А. не буде переслідуватись на Україні за національною ознакою і політичними поглядами та піддаватися знущанням та приниженням. 08.12.14р. — згідно повідомлення Гадяцького РВ Потапов Р.А. затриманий відділом поліції УМВС РФ по Сергієво-Посадського району Московської області. 08.12.14р. — направлено підтвердження про необхідність видачі Потапова Р.А. та його екстрадиції з РФ для розгляду кримінальної справи. 29.12.15р. — направлено запит до Міністерства юстиції України щодо причин не відбуття екстрадиції Потапова Р.А. з РФ. 26.01.16 — Міністерство юстиції України направило повідомлення в якому йдеться про те, що 15.01.16р. до Генеральної прокуратури Російської Федерації направлено запит щодо результату розгляду запиту про видачу Потапова Р.А. 24.06.16р. — направлено запит до Міністерства юстиції України щодо причин не відбуття екстрадиції Потапова Р.А. з РФ.

Така ситуація є свідченням слабкої злагодженості в роботі правоохоронних служб, що аж ніяк не сприяє становленню в державі законності та правопорядку.

Суддям, у провадженні яких знаходяться провадження (справи), зупинені у зв'язку з розшуком, наполегливо рекомендуємо тримати їх на контролі та періодично звертатися до компетентних органів щодо результатів оперативних дій.

Іншою причиною зупинення провадження є психічна чи інша тяжка тривала хвороба обвинуваченого (підсудного), яка перешкоджає йому брати участь у судових засіданнях.

Вкотре, прикладом даної підстави зупинення провадження є кримінальна справа стосовно ЮХНА В.І. за ч.2 ст.222, ч.3 ст.212, ч.2 ст.364 КК України, що перебуває на розгляді Октябрського районного суду м. Полтави з 19.12.2008р. Справа зупинена провадженням спочатку 21.10.2011 року, а потім 19.12.2013 року.

Більше року не знаходить свого вирішення кримінальне провадження відносно КАЛІННІКОВА А.А. за ч.3 ст.185 КК України (Полтавський районний суд). 22.02.2017 року винесено ухвалу про зупинення провадження, в зв'язку з хворобою обвинуваченого.

Упродовж багатьох років однією з основних причин, що зумовлюють тяганину у кримінальних справах, є неналежна організація роботи Державної пенітенціарної служби України.

За повідомленням місцевих судів області, дана проблема полягає в тому, що підсудні доставляються із запізненням на декілька годин чи в невеликій кількості, істотно обмежується їх доставка у певні дні тижня.

За звітний період по судах області сумарно налічується 317 фактів нездійснення доставки обвинувачених (підсудних) (станом на 01 січня 2018 року — 347 випадків).

На розгляді Хорольського районного суду з 04.04.2016 року перебувають матеріали кримінального провадження відносно Зінченка О.В. за ч.1 ст. 296 КК України. До розгляду дане кримінальне провадження призначалось неодноразово, але відкладалось, зокрема через не доставку підсудного 6 разів (11.04.2018 р., 27.06.2018 р., 10.08.2018 р., 04.09.2018 р., 26.10.2018 р., 19.11.2018 р.). Справа призначена до розгляду на 26.02.2019 року.

Враховуючи, що питання своєчасної доставки у судові засідання обвинувачених (підсудних), які тримаються під вартою, фактично є ключовою ланкою в системі усього організаційного забезпечення кримінальної юстиції, апеляційний суд як раніше рекомендує місцевим судам області налагоджувати співпрацю з компетентними службами та здійснювати з ними координаційні заходи.

Окремо необхідно відмітити проблему відкладення судового розгляду в зв'язку з не доставкою (не етапуванням) обвинуваченого/підсудного, що рахується за іншим місцевим судом.

Так, наприклад, по кримінальному провадженню щодо ПІСОЦЬКОГО А.А. за ч.1 ст. 186 КК України, яке надійшло до Крюківського районного суду м. Кременчука 01.03.2016 року, підготовче судове засідання відкладалося з таких причин:

09.03.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з неявкою обвинуваченого, судом направлено запит до Кіровоградського СІЗО, щодо відібрання згоди у обвинувачення про здійснення судового провадження у режимі відео конференції;

23.03.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з неявкою обвинуваченого;

06.04.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з неявкою обвинуваченого, судом зроблено запит до ГУ НП у Кіровоградській області, для встановлення за ким перераховується обвинувачений Пісоцький А.А., який утримується у Кіровоградській установі ВП №14 та надання дозволу на етапування останнього до Крюківського районного суду м. Кременчука для участі в підготовчому судовому засіданні;

21.04.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з неявкою обвинуваченого;

10.05.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з неявкою обвинуваченого, направлено вимогу до Кіровоградської УВП УДПТСУ в Кіровоградській області про етапування обвинуваченого до Крюківського районного суду м. Кременчука для участі в підготовчому судовому засіданні;

27.05.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з недоставкою обвинуваченого, зроблено запит до Світловодського міськрайонного суду про надання дозволу на етапування обвинуваченого Пісоцького А.А. до Крюківського районного суду м. Кременчука для участі в підготовчому судовому засіданні;

14.06.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з недоставкою обвинуваченого, зроблено повторний запит до Світловодського міськрайонного суду про надання дозволу на етапування обвинуваченого Пісоцького А.А. до Крюківського районного суду м. Кременчука для участі в підготовчому судовому засіданні;

01.07.2016 року підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з недоставкою обвинуваченого, суддею Світловодського міськрайонного суду відмовлено в наданні дозволу на доставку підсудного до Крюківського районного суду для участі в підготовчому судовому засіданні, направлено лист до Світловодського міськрайонного суду з проханням повідомити суд про ухвалення остаточного рішення по кримінальному провадженню по обвинуваченню Пісоцького А.А. та направлення на адресу суду відповідного рішення;

05.09.2016, 19.09.2016, 04.10.2016, 28.10.2016, 22.11.2016, 19.12.2016 — підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з не доставкою обвинуваченого.

11.01.2017, 09.02.2017, 03.03.2017, 23.03.2017, 14.04.2017, 15.05.2017, 12.06.2017 — підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з не доставкою обвинуваченого.

07.09.2017 — підготовче судове засідання не проведено в зв'язку з перебуванням головуючого судді на лікарняному;

29.09.2017 — провадження по справі зупинено до розшуку обвинуваченого.

05.09.2018 — відновлено провадження у справі, призначено підготовче судове засідання;

01.10.2018 — підготовче судове засідання не проведено, в зв'язку з неявкою обвинуваченого;

18.10.2018 — підготовче судове засідання не проведено, в зв'язку з неявкою обвинуваченого;

21.11.2018 — підготовче судове засідання не проведено, в зв'язку з неявкою обвинуваченого;

11.12.2018 — підготовче судове засідання не проведено, в зв'язку з неявкою обвинуваченого;

Підготовче судове засідання призначено на 25.01.2019.

Нерідко суди під час розгляду справи з метою забезпечення повноти й об'єктивності дослідження її обставин та усунення недоліків дізнання і слідства змушені призначати, керуючись ст. 332 КПК, проведення різних експертиз, у тому числі додаткових і повторних, що викликає затримку судових процесів.

З 08 червня 2017 року в провадженні Кобеляцького районного суду перебуває кримінальне провадження відносно Горячко Є.І. за ч. 3 ст.185 КК України. Неодноразово по справі призначалась експертиза — 26.01.2018 р., 27.02.2018 р., 18.06.2018 р., 01.10.2018 р., 28.12.2018 р.

Науково-дослідні установи Міністерства юстиції та Міністерства охорони здоров'я нерідко відмовляються приймати до виконання постанови й ухвали суду про проведення експертиз без передоплати і не направляють експертів у суд без гарантій щодо оплати їх праці. Таке становище негативно позначається на строках здійснення кримінального судочинства, а в окремих випадках породжує тяганину при розгляді кримінальних справ, що є неприпустимим, тим більше у справах щодо підсудних, які тримаються під вартою, оскільки цим порушується їхнє право на розгляд справи судом упродовж розумного строку. Через відсутність коштів на оплату проведення експертиз суд фактично не має можливості їх призначати.

Попри намагання суддів узгодити строки проведення експертиз, як передбачено п.1.13 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 №53/5, експертні установи повідомляють про неможливість виконати такі експертизи у визначені строки у зв'язку зі значним навантаженням, а у деяких випадках визначають занадто тривалі строки.

Нажаль, мають місце випадки, коли суди замість з'ясування та уточнення висновків експертизи шляхом допиту експертів не викликають останніх в судове засідання, а безпідставно призначають додаткові та повторні експертизи.

Негативно позначається на строках розгляду справ допущені неповнота та однобічність досудового слідства, яка змушує суддів за клопотанням учасників процесу, зокрема і прокурорів, призначати судові експертизи, витребувати нові докази, у зв'язку з чим доручати органу, який проводив розслідування виконання певних слідчих дій, які втім виконуються несвоєчасно або не виконуються взагалі. Фактично суд змушений брати на себе функцію органу досудового слідства.

Прикладом є кримінальне провадження, яке перебуває з 02.03.2016 року на розгляді Миргородського міськрайонного суду Полтавської області щодо Бойка Є.А. за ч. 1 ст. 135, ч.2 ст. 286 КК України. Під час розгляду даного кримінального провадження 27.09.2016 р., 07.12.2016 р., 06.02.2017 р., 15.03.2017 р., 03.04.2017 р., 27.04.2017 р., 21.11.2017 р. - судом дано доручення провести слідчі дії.

До об'єктивних причин тривалого розгляду проваджень (справ) також відноситься їх складність, яка визначається з урахуванням кількості підсудних, обвинувачених та вчинених суспільно небезпечних діянь, які містять ознаки злочинів, щодо яких здійснюється провадження, характеру фактичних даних, що підлягають встановленню, кількості учасників процесу (потерпілих, свідків, підсудних), вступу в процес нових осіб та ознайомлення їх з матеріалами справи, тощо.

Характерним таким прикладом є провадження щодо Осіннього А.А., Коваленка В.М., Новіцького В.Л., Бурмаки (Теленкова)Д.П., Іващенко О.Л., Медведського В.В. за ч.3 ст.27, ч.ч.2,3 ст.307, ч.2 ст.311, ч.2 ст.313 КК України, Герасименко Я.Ф. за ч.2 ст. 364, ч. 2 ст. 366, ст. 209, ч. 5 ст. 191 КК України, що перебуває в провадженні Ленінського районного суду м. Полтави з 08.12.2016 року. З огляду на кількість обвинувачених та багатоепізодність справи від суду вимагалася перевірка широкого кола фактів. Так, справа неодноразово відкладалась для продовження зачитування обвинувального висновку, за клопотанням обвинувачених для надання часу для залучення до участі захисників; судові засідання призначено на 11.02.2019 року.

Окремо згадаємо два кримінальні провадження, що є об'єктом особливої уваги суспільства, викликають інтерес у ортодоксальних соціальних та радикальних політичних груп, а також

супроводжуються підвищеною та не завжди коректною цікавістю преси.

Одне з них — це кримінальне провадження щодо Мельника О.О., Крижановського О.П., Пасічного І.М. та Кунника І.А., які обвинувачуються за ч.2 ст.115, ч.2 ст.377, ч.1 ст.263, ч.2 ст.342, ст.379 КК України.

З 24 лютого 2015 року дане кримінальне провадження перебувало на розгляді Кобеляцького районного суду. Ухвалою суду від 05.03.2015 року задоволено клопотання обвинувачених про розгляд кримінального провадження судом присяжних.

25.01.2017 року від присяжних Бровка О.А., Жовтяк О.О. та Волошко М.А. надійшли заяви про їх самовідвід, а від обвинувачених - заяви про відвід присяжних, у зв'язку із закінченням строку їх повноважень.

Враховуючи, що строк дії повноважень присяжних Кобеляцького районного суду Полтавської області закінчився, визначити присяжних для розгляду кримінального провадження протягом передбаченого законом розумного строку неможливо, ухвалою колегії суддів Апеляційного суду Полтавської області від 30 січня 2017 року дане кримінальне провадження, із усіма доданими до нього матеріалами, направлено до Київського районного суду м. Полтави, для розгляду по суті.

13.02.2017 року винесено ухвалу про призначення підготовчого судового засідання. Розгляд кримінального провадження відкладався декілька раз з різних причин.

01.09.2017 року направлено за підсудністю до Октябрського районного суду м. Полтави в зв'язку з відсутністю потрібної кількості присяжних для розподілу справи.

06.12.2017 року з огляду на те, що у місцевому суді після задоволення самовідводу колегії суддів неможливо утворити новий склад суду для судового розгляду, справу передано на розгляд до Полтавського районного суду Полтавської області.

19 квітня 2018 року до Апеляційного суду Полтавської області надійшло подання голови Полтавського районного суду про вирішення питання щодо направлення з одного суду до іншого вказаного кримінального провадження оскільки не вистачає потрібної кількості присяжних для розподілу справи.

24 квітня 2018 року ухвалою Апеляційного суду Полтавської області кримінальне провадження відносно Мельника О.О., Крижановського О.П., Пасічного І.М. та Кунника І.А. передано для розгляду до Гадяцького районного суду Полтавської області.

10 травня 2018 року до Апеляційного суду Полтавської області надійшло подання від 07.05.2018 року в.о. голови Гадяцького районного суду Полтавської області про направлення кримінального провадження до іншого суду в зв'язку з тим, що в Гадяцькому районному суді Полтавської області неможливо утворити склад суду для його розгляду.

Зі змісту подання вбачається, що станом на 07 травня 2018 року автоматизованою системою документообігу суду розподіл справ здійснюється на суддю Максименко Л.В. та Заколюжну О.А.

З 08 травня 2018 року судді Заколюжній О.А. автоматизованою системою документообігу суду розподіл справ не здійснюватиметься у зв'язку з її відпусткою з 14 травня 2018 року по 18 травня 2018 року включно.

Суддя Киричок С.А. з 23 квітня 2018 року по 15 травня 2018 року включно перебуває у відпустці.

Суддя Тищенко Л.І. з 02 травня 2018 року по 16 травня 2018 року включно перебуває у відпустці.

Судді Горошко А.М. автоматизованою системою документообігу суду розподіл справ не здійснюється у зв'язку з його тривалою відпусткою з 21 травня 2018 року по 4 червня 2018 року включно.

Тому автоматизованою системою розподілу судових справ між судьями призначення не відбулося через відсутність необхідної кількості суддів.

Під час апеляційного перегляду вище зазначеного вказаного подання, захисник Миронов О.А., який діє в інтересах обвинуваченого Мельника О.О. заявив клопотання про направлення Апеляційним судом Полтавської області подання до Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду для вирішення питання про направлення кримінального провадження за обвинуваченням Мельника О.О., Крижановського О.П., Пасічного І.М. та Куника І.А. на розгляд по суті до іншого суду першої інстанції в межах будь — якого обласного центру юрисдикції іншого апеляційного суду, територіально наближеного до Полтавської області.

Ухвалою колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області від 18 травня 2018 року подання в.о. голови Гадяцького районного суду Полтавської області про направлення вказаного кримінального провадження до іншого суду - залишено без задоволення.

Відмовлено в задоволенні клопотання захиснику Миронова О.А. про направлення подання до Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду для вирішення питання про направлення цього кримінального провадження на розгляд по суті до іншого суду першої інстанції в межах юрисдикції іншого апеляційного суду.

На даний час вказане кримінальне провадження перебуває на розгляді Гадяцького районного суду Полтавської області. Судовий розгляд не завершено, судові засідання призначено на 14 січня 2019 року.

2.2. КРИМІНАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ, ЗА ЯКИМИ ОСОБИ УТРИМУЮТЬСЯ ПІД ВАРТОЮ

Статтею 9 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права та статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантовано право кожного на розгляд справи упродовж розумного строку. Звід принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 09 грудня 1988 року, вимагає проведення судового розгляду стосовно затриманої особи у розумні строки після її затримання або звільнення цієї особи до розгляду справи (провадження) в суді. Правосуддя має бути швидким. Тривала невинуватана затримка процесу практично рівнозначна відмові у правосудді.

Разом із тим, поряд із міжнародно-правовими актами вимоги про здійснення кримінального провадження впродовж розумного строку закріплені і у національному кримінальному процесуальному законодавстві. Так, однією із засад кримінального провадження відповідно до п. 21 ч. 1 ст. 7 КПК є розумність строків, зміст якої розкривається у ст. 28 КПК. Неухильне дотримання положень цієї статті, яка, з-поміж іншого, покладає на суд обов'язок із забезпечення проведення судового провадження у розумні строки, є необхідною передумовою виконання завдань кримінального провадження та дотримання основоположних прав людини на усіх його стадіях.

Під час проведення даного аналізу судової практики у справах стосовно осіб, що тримаються під вартою, з'ясуванню підлягали: 1) причини розгляду понад 6 місяців кримінальних справ, по яких до обвинуваченого (обвинувачених) застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою; 2) способи здійснення судом своїх повноважень у таких справах; 3) способи забезпечення судом організації судового розгляду; 4) способи реагування суду на випадки порушення розумних строків розгляду стороною захисту, обвинувачення, відповідними державними органами (Державною пенітенціарною службою України, експертними установами Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України).

Слід зазначити, що моніторинг кількості обвинувачених (підсудних), що тримаються під вартою і рахуються за місцевим судом понад 6 місяців є надзвичайно важливим завданням для керівництва Полтавського апеляційного суду.

Згідно даних ТУ ДСА в Полтавській області станом на 01 січня 2019 року кількість матеріалів, за якими особи тримаються під вартою і рахуються за судами понад 6 місяців, складає 76 проваджень щодо 105 осіб.

Для порівняння, станом на 01.01.2018 року проваджень (справ) даної категорії всього налічувалося 51 (щодо 64 осіб).

За даними, наданими начальником ВпКВСР Полтавської УВП № 23, станом на 01.01.2019 року 2 особи перебувають під вартою з 02.09.2014 року (рахуються за Гадяцьким районним судом кримінальна справа відносно Куника І.А. та Пасічного І.М.), 19 осіб перебувають під вартою з 2016 року, а з 2017 року -17 осіб. Найбільша кількість осіб, що перебувають під вартою понад 6 місяців у Миргородському міськрайонному суді — 11 осіб та Октябрському районному суді м. Полтави — 10 осіб.

Враховуючи, що особи, до яких застосовано найбільш суворий та винятковий запобіжний захід, пов'язаний з обмеженням особистої волі, мають перебувати у стані невизначеності найкоротший час, місцеві суди повинні вживати інтенсивних дій щодо якнайшвидшого розгляду проваджень (справ) даної категорії.

Слід зазначити, що тривалість розгляду кримінальних проваджень (справ), підсудні по яких утримуються під вартою зумовлена переважно причинами об'єктивного характеру, серед яких: неявка учасників судового розгляду, неодноразове невиконання постанов суду про привід свідків, не доставка підсудного конвойною службою, відсутність захисника та необхідність його призначення судом, тривалість проведення перевірки заяв підсудних про застосування до них незаконних методів слідства, неявка адвоката.

Узагальнюючи наведене, можна дійти до висновку про те, що місцеві суди Полтавської області намагаються дотримуватись норм кримінально-процесуального законодавства, однак тяганина при розгляді кримінальних справ, у тому числі, де підсудні утримуються тривалий час під вартою, допускається в переважній більшості з причин, які не залежать від суддів. Такими причинами є недостатнє кадрове забезпечення судів, неякісне проведення дізнання та досудового слідства, значне навантаження на суддів, складність справ, не доставка або несвоєчасна доставка в судові засідання підсудних, які утримуються під вартою, несвоєчасне виконання органами Національної поліції приводів свідків, підсудних.

Вказані причини та інші об'єктивні фактори негативно позначаються на оперативності розгляду справ, що призводить до неможливості розгляду справ та винесення остаточного рішення.

Наведене свідчить, що судам необхідно більш принципово реагувати на факти невиконання їх вимог по здійсненню судочинства та підвищити оперативність здійснення правосуддя особливо кримінальних проваджень, по яких підсудні утримуються під вартою.

При наданні статистичних даних місцевими судами області відзначено, що у зв'язку з введенням судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування значно збільшилося навантаження на суддів, обумовлене необхідністю розгляду клопотань слідчих та прокурорів про забезпечення заходів кримінального провадження, відповідних скарг на дії та бездіяльність органів досудового розслідування, прокурора, а тому суддям не завжди вдається проводити судовий процес у найбільш складних кримінальних справах протягом повних робочих днів.

Відповідно до статистичних даних, протягом 2018 року в провадженні місцевих судів Полтавської області перебувало 38 018 справ за клопотанням слідчого чи прокурора (інших осіб). Із них закінчено провадженням — 37 225.

Постійне збільшення кількості судових справ та надмірне навантаження на суддів зумовлюють необхідність запровадження раціональної організації їхньої роботи, однак для об'єктивності слід зазначити, що в роботі деяких суддів ще наявна безсистемність та безплановість, які зумовлюють невиправдану тяганину при розгляді справ.

Відповідно до ч. 1 ст. 260 КПК 1960 року головуючий в судовому засіданні керує судовим засіданням, спрямовуючи судові слідство на забезпечення здійснення сторонами своїх прав, усуває з судового слідства все те, що не стосується розглядуваної справи, і забезпечує належний високий рівень судового процесу.

Згідно ст. 321 КПК в ред. 2012 року головуючий у судовому засіданні керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій,

здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків, спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи з судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження. Головуючий у судовому засіданні вживає необхідних заходів для забезпечення в судовому засіданні належного порядку.

Слід зазначити, що порушення встановлених законом строків розгляду справи не може бути підставою для скасування ухваленого судового рішення в апеляційному чи касаційному порядку, проте за змістом п.2 ч.1 ст.109 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження через безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне направлення суддею судового рішення до Єдиного державного реєстру судових рішень.

Незважаючи на наявність об'єктивних причин відкладення розгляду проваджень (справ) на сьогодні непоодинокими лишаються прояви чинників індивідуального характеру щодо неналежної організації процесу судового розгляду.

Поширеною є практика відкладення судових засідань через зайнятість судді в іншій справі, перебування в нарадчій кімнаті, а також через відпустку або відрядження судді.

Так, наприклад, кримінальна справа по обвинуваченню Добронас Ю.Ю. за ч.2 ч.6 ст. 115КК України, що надійшла на розгляд до Полтавського районного суду м. Полтави 15.09.2017 року, відкладалась з цих причин декілька разів:

30.01.2018 - справа не слухалась, в зв'язку з зайнятістю судді в іншій кримінальній справі;

12.02.2018 - справа не слухалась, в зв'язку з зайнятістю судді в іншій кримінальній справі;

19.02.2018 - справа не слухалась, в зв'язку з зайнятістю судді в іншій кримінальній справі;

04.05.2018 - справа не слухалась, в зв'язку з перебування судді у відпустці;

09.07.2018 - справа не слухалась, в зв'язку з перебування судді у відпустці.

Таким чином, суддям потрібно раціонально планувати свій робочий час та рівномірно розподіляти навантаження з метою запобігання своїй одночасній зайнятості у кількох засіданнях. Крім того, враховуючи, що відпустки суддів, як основні, так і додаткові плануються заздалегідь, складаються погоджені графіки, випадки відкладення справ з причини перебування судді у відпустці повинні бути виключені, або можуть мати місце лише у виняткових випадках.

Ще однією проблемою організаційного характеру є надто тривалі перерви між судовими засіданнями.

Крім того, як вже зазначалось, до суб'єктивних причин тривалого не вирішення по суті кримінальних проваджень (справ) є недостатнє реагування суддів на факти зриву судових засідань та несвоєчасне вжиття передбачених законом заходів до учасників судового розгляду. Поодинокими є випадки притягнення недобросовісних учасників судового розгляду до передбаченої законом відповідальності.

Відповідну практику наглядно демонструє таблиця:

Заходи, вжиті судами для підвищення оперативності розгляду матеріалів кримінального провадження (справ)	Кількість матеріалів (протягом звітного періоду наростаючим підсумком)
Застосовано судом привід обвинуваченого (підсудного)	692
з них кількість матеріалів, у яких не виконано привід	318
Застосовано судом привід свідка	291

з них кількість матеріалів, у яких не виконано привід		120
Кількість матеріалів, у яких	на осіб накладено грошове стягнення	26
	змінено обвинуваченому (підсудному) запобіжний захід на взяття під варту	28
	вжито інших заходів	---

Повторно зауважимо, що суди не в достатній мірі використовують такий об'єктивно дієвий засіб впливу на недобросовісних учасників процесу, як накладення на них грошового стягнення, а також взагалі ніяк не реагують на факти неналежної поведінки адвокатів та прокурорів.

Таким чином, вбачається, що судді не у повній мірі використовують процесуальні можливості для унормування поведінки недобросовісних учасників процесу.

Результати аналізу стану дотримання місцевими судами області строків розгляду кримінальних проваджень (справ) дають підстави для висновку, що суди дотримуються вимог Конституції, кримінально-процесуального закону, норм ст.5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та рішень Європейського суду з прав людини. Більшість кримінальних справ розглядаються судами в розумні строки, з дотриманням визначеного Конституцією права людини на свободу та особисту недоторканність, з урахуванням норм зазначених документів.

Випадки тривалого розгляду кримінальних справ, як правило, зумовлені об'єктивними причинами, які не залежать від суду, проте існує низка суб'єктивних причин, що виникають із вини судді або спричинені неналежною організацією роботи суду.

Розділ V. АНАЛІЗ ПІДСТАВ СКАСУВАННЯ РІШЕНЬ ТА УХВАЛ МІСЦЕВИХ СУДІВ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

§ 1. АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ

На розгляді судової палати у цивільних справах Полтавського апеляційного суду (Апеляційного суду Полтавської області) за апеляційними скаргами на рішення та ухвали місцевих судів перебувало 3 770 (1 158 + 2 612) цивільних справ (2 115 — за апеляційними скаргами на рішення; 1 655 — за апеляційними скаргами на ухвали), що на 368 справ більше у порівнянні з 2017 роком (3 402).

До розгляду прийнято 2 140 справ (56,7% від справ, що перебували у провадженні суду), закінчено провадження у 2 068 справах, або 54,8% від тих, що перебували в провадженні.

У порівнянні з 2017 роком зменшилася кількість справ прийнятих до розгляду на 342 справи. З кількості прийнятих до провадження, зменшилася кількість справ закінчених провадженням на 1,5% (98,1% у 2017, 96,6% у 2018).

З-поміж вищезазначених справ, було розглянуто 2 972 (739 + 2 233) цивільних справ, або 78,8% від справ, що перебували у провадженні суду (3 770). У минулий звітний період цей показник складав 2 528 справ, або 74,3% від тих, що перебували в провадженні суду (3402). Тобто, в порівнянні з 2017 роком у відсотковому відношенні збільшилася кількість розглянутих справ на 4,5%.

Залишок нерозглянутих цивільних справ на кінець звітної періоду збільшився на 112 одиниць в порівнянні з минулим звітним періодом, і становить 419 цивільних справ (273 — за апеляційними скаргами на рішення, 146 — за апеляційними скаргами на ухвали), або 11,1% від кількості справ, що перебували в провадженні апеляційного суду.

Так, підставою збільшення залишку нерозглянутих цивільних справ на кінець звітної періоду стало те, що на виконання Указу Президента України від 29.12.2017 року №452/2017 «Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах» та Указу Президента України від 28.09.2018 року №297/2018 Апеляційний суд Полтавської області ліквідовано, та одночасно утворено Полтавський апеляційний суд в апеляційному окрузі, що

включає Полтавську область, з місцезнаходженням у м. Полтаві, який розпочав свою роботу 05 жовтня 2018 року. Тому, у зв'язку з тим, що Апеляційний суд Полтавської області припинив здійснювати правосуддя, всі справи які перебували в провадженні цього суду були передані до новоствореного Полтавського апеляційного суду, а їх повторний автоматизований розподіл почав здійснюватися лише з 17 жовтня 2018 року.

Також, протягом 2018 року в суді апеляційної інстанції перебувало 9 заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами з урахуванням залишку на початок звітнього періоду, з яких 7 заяв розглянуто в Апеляційному суді Полтавської області та 2 заяви рахуються залишком на кінець звітнього періоду в Полтавському апеляційному суді.

Із загальної кількості справ, що перебували в провадженні апеляційного суду:

- відмовлено у відкритті провадження по 218 справам (51 — за апеляційними скаргами на рішення; 167 — за апеляційними скаргами на ухвали), тобто 5,7% від загальної кількості, що на 0,5% менше в порівнянні з рівнем минулого року;
- повернуто 686 справ (153 — за апеляційними скаргами на рішення, 533 — на ухвали місцевих судів) — 18,1%, у тому числі повернуто 13 справ у зв'язку з відкликанням апеляційної скарги.

У звітньому періоді залишено без змін 838 рішень, а це 59,8% від кількості переглянутих (1400) рішень апеляційною інстанцією. У минулому році було залишено в силі 1069 рішень, що становило 62,3% від кількості розглянутих (1717).

Таким чином, середньообласна стабільність судових рішень станом на 01 січня 2019 року складає 59,9%. Слід зазначити, що у першому півріччі 2017 року даний показник становив 62,1%. Отже, якість розгляду рішень дещо погіршилася.

Найкращі показники стабільності розгляду судових рішень у 2018 році мали наступні суди:

- Кременчуцький районний — 85,7%;
- Комсомольський — 75%;
- Козельщинський — 73,3%;
- Чорнухинський — 71,4%;
- Машівський — 70,5%;
- Оржицький — 69,2%;
- Лубенський — 68,3%;
- Миргородський — 67,9%;

Загалом 16 судів області мають показник стабільності вище обласного.

Між тим, в деяких судах стабільність судових рішень є досить низькою:

- Решетилівський — 13,3%;
- Котелевський — 29,4%;
- Зіньківський — 44,0%;
- Хорольський — 50%;
- Диканський — 50%;
- Великобагачанський — 52,3%;
- Гребінківський — 52,6%

Усього в 13 судів області показник стабільності судових рішень нижчий, ніж середньообласний.

Протягом 2018 року в апеляційному порядку скасовано та змінено 559 рішень або 39,9% від всього переглянутих (1 400), станом на 01 січня 2017 року цей показник становив 551 рішення, або 33,0% від всього переглянутих (1 717).

Найбільше скасовано рішень:

- Ожтбрському м. Полтави — 114;
- Київському м. Полтави — 55;
- Автозаводському м. Кременчука — 29;
- Полтавському районному — 28;
- Крюківському м. Кременчука — 22;
- Ленінському м. Полтави — 16;
- Лубенському — 15;
- Глобинському — 15;
- Миргородському — 14.

Так, протягом 2018 року скасовано 466 рішень або 33,2% від всього переглянутих (1400), станом на 01.01.2017 рік цей показник становив 551 рішення або 32,0% від всього переглянутих (1717).

Найбільша питома вага скасованих у:

- Решетилівському — 80%;
- Котелевському — 70,5%;
- Зіньківському — 52%;
- Хорольському — 50%;
- Гребінківському — 42,1%;
- Новосанжарському — 41,3%;
- Кобеляцькому — 38%;
- Великобагачанському — 38%;
- Гадяцькому — 35,7%;
- Ожтбрському м. Полтави — 35,5%;
- Чутівському — 35,2%

Кількість постановлених колегіями суддів апеляційної інстанції нових рішень по суті позовних вимог становить 424 рішення або 90,9% від всіх скасованих рішень (466), у 2017 році — 503 рішення, або 91,2% від всіх скасованих (551).

Найбільша кількість нових рішень постановлено по справах, що надійшли з:

- Ожтбрського м. Полтави — 97 рішень;
- Київського м. Полтави — 50 рішень;
- Автозаводського м. Кременчука — 27 рішень;
- Полтавського районного — 27 рішень;
- Крюківського м. Кременчука — 22 рішення;
- Ленінського м. Полтави — 15 рішень;
- Глобинського — 15 рішень.

Окрім того, в апеляційному порядку змінено 93 рішення, або 6,6% від переглянутих апеляційною інстанцією рішень (1 400). У минулому році було змінено 97 рішень або 5,6% від всього переглянутих апеляційною інстанцією рішень (1 717). Таким чином показник змінених рішень за звітний період у відсотковому відношенні збільшився на 1%.

Внаслідок проведеного аналізу апеляційним судом визначено категорії справ, у яких найбільше змінювалися та скасовувалися з постановленням нових рішення місцевих суддів.

Справи позовного провадження :

- Спори про право власності та інші речові права (усього 43 нових рішень та 9 змінено), серед яких найбільшу кількість становлять спори про приватну власність — (33 нових рішень та 7 змінених, у тому числі про комунальну власність 1 нове рішення, про державну власність 3 нових рішень), з них про самочинне будівництво — 4 нових рішень; про речове право на чуже майно усього — 4 нових рішень; спори про припинення права власності на земельну ділянку — 2 нових судових рішень.

- У спорах про право інтелектуальної власності (усього) — 1 нове судове рішення змінено. Спори про право на винахід, корисну модель, промисловий зразок та раціоналізаторські пропозиції — 1 судове рішення змінено
- Спори, що виникають із договорів (усього 208 нових рішень та 44 — змінених), де найбільшу кількість справ складають позови із договорів позики, кредиту, банківського вкладу — 119 нових рішень та 22 змінених, спори з найму (оренди) — 36 нових рішень та 5 — змінених; спори що випливають із договорів надання послуг — 28 нових рішень та 16 змінених; договорів купівлі-продажу — 13 нових рішень; спори, що виникають з договорів дарування — 3 нових рішень; спори, що виникають із договорів страхування — 4 нових рішень;
- Спори про недовірні зобов'язання (всього 26 нових рішень та 17 — змінених), де найбільшу кількість справ становлять позови про відшкодування шкоди, з яких — 26 нових рішень та 17 — змінених, з них: про врегулювання спорів з приводу відшкодування шкоди, завданої майну фізичних або юридичних осіб — 4 нових рішень та 2 змінених; про відшкодування шкоди завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, крім відшкодування шкоди на виробництві — 2 нових рішень та 1 змінене; завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду — 1 рішення змінено;
- У спорах про спадкове право за наслідками перегляду судом апеляційної інстанції ухвалено 26 нових рішень та 2 рішення — змінено;
- Спори про захист немайнових прав фізичних осіб — 4 нових рішень, з них про захист честі, гідності та ділової репутації (усього) — 4 нових рішень;
- У спорах, що виникають із житлових правовідносин за наслідками перегляду судом апеляційної інстанції ухвалено 18 нових рішень, з них: про визнання особи такою, що втратила право користування жилим приміщенням — 10 нових рішень; про виселення — 18 нових рішень; про стягнення плати за користування житлом — 5 судових рішень;
- У спорах, що виникають із сімейних правовідносин постановлено 41 нових рішень та 13 рішень змінено, серед яких найбільш поширеними є позови про стягнення аліментів — 17 нових рішень та 8 — змінених; про розірвання шлюбу — 2 нових рішень, про позбавлення батьківських прав — 1 нове рішення;
- Спори, що виникають із земельних правовідносин — 4 нових рішень;
- У спорах що виникають із трудових правовідносин найбільш поширеними є позови про поновлення на роботі — 20 нових рішень та 3 змінено; виплату заробітної плати — 4 нових рішень та 2 змінених, у зв'язку з неправильним вирішенням яких апеляційним судом постановлено: 36 нових рішень та 9 змінених;
- У спорах, що пов'язані із застосуванням Закону України «Про захист прав споживачів» скасовано та разом з тим ухвалено 2 нових рішення;
- В інших справах позовного провадження за наслідками перегляду судом апеляційної інстанції ухвалено 9 нових судових рішень.
- У справах, що відносяться до окремого провадження протягом 2018 року апеляційним судом усього скасовано 16 рішень та разом з цим ухвалено 4 нових рішень (12 рішень залишено позовну заяву без розгляду), а саме:
- У спорах про визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою — 1 нове рішення;
- Справи про визнання спадщини відумерлою — 3 нових рішень.

На розгляді судової палати у цивільних справах протягом 2018 року перебувало 636 справ за апеляційними скаргами на ухвали місцевих суддів.

У звітному періоді залишено без змін 312 ухвал — 49,0% від переглянутих (636). Для порівняння, у 2017 році — 369 ухвал або 47,3% від переглянутих (779).

Протягом 2018 року в апеляційному порядку скасовано 323 ухвал, або 50,7% від всього переглянутих (636), що на 1,4% менше, ніж у 2017 році (52,1%).

Кількість скасованих ухвал з направленням справи для продовження розгляду до суду першої інстанції становить 194 ухвал або 60,06% від всіх скасованих рішень. Також, 4 ухвали скасовано з направлення справи для розгляду до іншого суду першої інстанції за встановленою

підсудністю.

Окрім того, в апеляційному порядку змінено 1 ухвалу, або 0,15% від всього переглянутих апеляційною інстанцією ухвал (636). У 2017 році було змінено 4 ухвали та їх відсоток становив 0,51%. Таким чином за звітний період показник змінених ухвал у відсотковому відношенні зменшився на 0,36%.

Найбільшу кількість скасованих та змінених ухвал за підсумками року мають:

- Октябрський м. Полтави — 96;
- Автозаводський м. Кременчука — 33;
- Київський м. Полтави — 27;
- Полтавський районний — 24;
- Ленінський м. Полтави — 17;
- Зіньківський — 16;
- Крюківський м. Кременчука — 15;
- Миргородський — 13;
- Лохвицький — 12.

§ 2. Підстави скасування рішення і постановлення нового чи зміни судового рішення, визначені нормами ст. 376 ЦПК України

2.1. СКАСУВАННЯ ТА ЗМІНА РІШЕНЬ МІСЦЕВИХ СУДІВ З ПОСТАНОВЛЕННЯМ НОВИХ У ЗВ'ЯЗКУ З НЕПОВНИМ З'ЯСУВАННЯМ СУДОМ ОБСТАВИН, ЩО МАЮТЬ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СПРАВИ, НЕДОВЕДЕНІСТЮ ОБСТАВИН, ЩО МАЮТЬ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СПРАВИ, ЯКІ СУД ВВАЖАВ ВСТАНОВЛЕНИМИ (ч. 1 п.п. 1, 2 ст. 376 ЦПК України).

Заочним рішенням Київського районного суду м. Полтави від 2 листопада 2017 року відмовлено ТОВ «Фінансова компанія «Європейська агенція з повернення боргів» в задоволенні позову за недоведеністю.

В апеляційній скарзі ТОВ «Фінансова компанія «Європейська агенція з повернення боргів», посилаючись на невідповідність висновків суду обставинам справи та порушення судом норм матеріального та процесуального права, просить рішення скасувати та постановити нове про задоволення позову. Зокрема вказує, що суд не сприяв встановленню всіх фактичних обставин по справі, поверхнево їх з'ясував, не звернув уваги на те, що позивач не є стороною договору факторингу між ПАТ «Альфа банк» та ТОВ «Дата Майнінг Груп», а відтак в нього відсутня можливість надати суду належно завірену копію такого договору.

Відмовляючи в задоволенні позову за недоведеністю, місцевий суд виходив з того, що позивачем не надано належних доказів виникнення у нього права вимоги до відповідача, оскільки докази щодо передачі банком боргових зобов'язань саме Пушкар Л.М., що відображено в додатку №1 до договору факторингу від 30 вересня 2014 року, в матеріалах справи відсутні.

Колегія суддів, погодилася з висновками місцевого суду в частині встановлення набуття товариством права вимоги та застосування до спірних правовідносин положення ст.ст. 512, 514 ЦК України.

Проте, суд відмовив в задоволенні позову внаслідок не надання позивачем самого додатку №1 до договору факторингу від 30 вересня 2014 року, до якого було внесено прізвище боржника Пушкар Л.М., зазначаючи, що вказаного доказу позивач не надав суду в порядку виконання ухвали суду про витребування таких доказів.

При цьому, поза увагою суду залишилось те, що позивачем було надано витяг з додатку №1-1 до договору факторингу №2016 від 10 жовтня 2016 року, до якого внесено прізвище боржника Пушкар Л.М., із зазначенням її індивідуального податкового номеру та розміру поточної заборгованості за кредитним договором від 31 жовтня 2012 року.

Виконуючи вимоги даної ухвали, позивач звертав увагу суду на те, що саме товариство як новий кредитор не є стороною договору факторингу від 30 вересня 2014 року, а відтак

в нього відсутні можливості для надання суду належним чином завірених копій такого договору та додатку № 1 до нього, з прізвищами боржників ПАТ «Альфа-Банк».

Таку позицію позивача судом було розцінено як невиконання обов'язку по доведенню обставин, на які він спирався в обґрунтування своїх вимог та відмовлено в позові за недоведеністю.

Між тим, судом не було в повній мірі виконано вимоги ч. 4 ст. 10 ЦПК України щодо сприяння всебічному і повному з'ясуванню обставин справи, не здійснено необхідних заходів по витребуванню таких доказів у безпосередніх учасників договору факторингу від 30 вересня 2014 року, що призвело до помилкового вирішення спору.

Усуваючи недоліки суду першої інстанції, апеляційним судом в межах перевірки доводів апеляційної скарги було зроблено запит до ПАТ «Альфа-Банк» щодо надання належним чином завіреною копією договору факторингу, укладеного між банком та ТОО «Дата Майнінг Груп» та додатку до договору факторингу, які б могли свідчити про перехід прав та обов'язків по кредитному договору між банком та Пушкар Л.М. до нового кредитора.

Вказані документи надійшли до апеляційного суду і з них вбачається, що згідно наданого ПАТ «Альфа Банк» додатку 1 до договору факторингу від 30 вересня 2014 року банк відступив товариству свої права грошової вимоги до Пушкар Л.М. за кредитним договором №500316697 від 31 жовтня 2012 року.

Таким чином, згідно додатку №1-1 до договору факторингу №2016-1ДМГ/ЄАПБ позивач набув права грошової вимоги до Пушкар Л.М. в сумі 28 198,31 гривні, яка складається з 9 524,33 гривні — заборгованість за основною сумою боргу, 7 313 гривень — заборгованість за процентами та комісією, 11 360,98 гривні — пеня, штраф, неустойка.

За вказаних обставин, колегія суддів приходять до висновку про доведеність позивачем факту наявного в нього як у нового кредитора права вимоги до боржника Пушкар Л.М.

Крім того, матеріалами справи доводиться, що на адресу Пушкар Л.М. були направлені повідомлення як ТОО «Дата Майнінг Груп» так і ТОО «ФК «Європейська агенція з повернення боргів» про відступлення права вимоги та необхідність сплати заборгованості в сумі 28 198,31 гривні.

Пунктом 1 ч. 1 ст. 512 ЦК України визначено, що кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги).

Статтею 514 ЦК України передбачено, що до нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом.

Відповідно до ст. 516 ЦК України заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлено договором або законом. Якщо боржник не був письмово повідомлений про заміну кредитора у зобов'язанні, новий кредитор несе ризик настання несприятливих для нього наслідків. У цьому разі виконання боржником свого обов'язку первісному кредиторові є належним виконанням.

Частиною 2 ст. 517 ЦК України визначено, що боржник має право не виконувати свого обов'язку новому кредиторові до надання боржникові доказів переходу до нового кредитора прав у зобов'язанні.

Таким чином, боржник, який не отримав повідомлення про передачу права вимоги іншій особі, не позбавляється обов'язку погашення заборгованості, а лише має право на погашення заборгованості первісному кредитору і таке виконання є належним.

Зазначена правова позиція викладена в Постанові Верховного Суду України від 23 вересня 2015 року по справі №6-979цс15.

Як вбачається з зібраних по справі доказів, Пушкар Л.М. не проводила погашення кредитної заборгованості ні на користь ТОО «Дата Майнінг Груп», ні ТОО «Фінансова компанія «Європейська агенція з повернення боргів», а лише здійснила останню оплату по кредиту ПАТ «Альфа Банк» у серпні 2013 року.

Наявність заборгованості за кредитним договором №500316697 від 31 жовтня 2012 року

в розмірі 28 198,31 гривні (станом на 10 жовтня 2016 року), яка складається з 9 524,33 гривні — заборгованість за основною сумою боргу, 7 313 гривень — заборгованість за процентами та комісією, 11 360,98 гривні — пеня, штраф, неустойка, підтверджується розрахунком заборгованості та не спростовується відповідачем, який будучи належним чином повідомлений, участі в розгляді справи не приймав.

За вказаних обставин, апеляційна скарга задоволена, а рішення суду скасовано із ухваленням нового про задоволення позову в повному обсязі.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 10 січня 2018 року, справа № 552/4825/17)

За результатами розгляду позовної заяви Луценко Є.В. до Лющенка М.Ю., Лутовинівської сільської ради Козельщинського району Полтавської області про визнання нікчемним заповіту, винесено рішення Козельщинського районного суду Полтавської області від 16 листопада 2017 року, яким у задоволенні позову відмовлено.

Ухвалюючи рішення про відмову в задоволенні позову Луценко Є.В., суд першої інстанції виходив з того, що спірний заповіт відповідає вимогам закону щодо його форми та посвідчення і є вираженням волі спадкодавця Луценка П.П.

Однак, колегія суддів, не погодилася з такими висновками суду першої інстанції виходячи з наступного.

Дійшовши висновку, що на час складання заповіту Луценко П.П. перебував у похилому віці та мав хронічні захворювання, зокрема, і вади зору, суд першої інстанції не встановив яким чином це вплинуло на його спроможність підписати власноручно свій заповіт та за наявності обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань, суд не виконав вимог ч. 4 ст. 10 ЦПК України, не вжив усіх заходів для всебічного і повного з'ясування обставин справи, не попередив сторони про наслідки вчинення або не вчинення процесуальних дій для доведення таких обставин та обґрунтував свої висновки припущеннями.

Відповідно до вимог ст. 215 ЦК України загальними підставами визнання правочину недійсним є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою-третьою, п'ятою та шостою статті 203 цього Кодексу.

Залежно від характеру порушення вимог закону при вчиненні правочинів та правових наслідків вчинення таких правочинів недійсні правочини поділяються на нікчемні правочини — якщо їх недійсність встановлена законом, та оспорювані правочини — якщо їх недійсність прямо не встановлена законом, але одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом.

Ухвалюючи рішення по справі, суд першої інстанції не взяв до уваги, що заповіт, складений 03 червня 2016 року від імені Луценка П.П., є оспорюваним правочином і в силу вимог ч. 3 ст. 215 ЦК України не може бути визнаний нікчемним, а відтак, обраний позивачем спосіб захисту цивільних прав не відповідає вимогам закону.

За вказаних обставин колегія суддів дійшла висновку про відмову у задоволенні позову Луценко Є.В. з інших правових підстав.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 22 січня 2018 року, справа № 533/900/17)

Рішенням Новосанжарського районного суду Полтавської області від 03 липня 2012 року позов Пешкової В.П. задоволено.

Визнано за Пешковою Валентиною Петрівною право власності на самочинно збудований сарай-гараж літ. «Б», що розташований по пров. Піонерському, 4/1, смт. Нові Санжари Полтавської області.

Гудзенко О.Н., який не був залучений до участі у справі, вважає, що зазначеним рішенням

зачіпаються його права, подав апеляційну скаргу.

Задовольняючи позов та визнаючи за Пешковою В.П. право власності на самочинно збудований гараж, районний суд виходив із наданого висновку КП «Архітектор» відповідно до якого самочинно збудований сарай літ. Б розмірами 4,04x5,23м перебуває в задовільному технічному стані та можливо узаконити за умови позитивного письмового висновку Новосанжарської селищної ради щодо можливості узаконення даної будівлі та норми п. 3 ч. 2 ст. 331 ЦК України.

Проте, дані висновки є помилкові, враховуючи наступне.

Як убачається з матеріалів справи, домоволодіння, розташоване в смт. Нові Санжари по пров. Піонерському, 4/1 (стара адреса — пров. Піонерський, 2а) перебуває у спільній частковій власності позивачки та її колишнього чоловіка — Гудзенка О.Н.

Місцевий суд помилково на вказану обставину уваги не звернув, не залучивши до участі у справі останнього як належного відповідача.

Крім того, суд не з'ясував правовий статус земельної ділянки, на якій розташована самочинна будівля, та не перевіряв, чи не порушено самовільним будівництвом права іншого співвласника будинку та землекористувача земельної ділянки — Гудзенка О.Н., чи було порушене питання предметом розгляду компетентного державного органу, рішення якого чи його відсутність дають підстави вважати про наявність спору про право.

Неповно з'ясувавши фактичні обставини справи, суд також помилково послався на норму абз. 3 ч. 2 ст. 331 ЦК України, яка регулює набуття права власності на новостворене майно, що підлягає державній реєстрації, тоді як в даній справі порушено питання щодо визнання права власності на самочинне будівництво.

За таких обставин, колегія суддів прийшла до висновку, що апеляційна скарга підлягає задоволенню, рішення суду першої інстанції підлягає скасуванню з ухваленням нового рішення про відмову в позові.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 06 лютого 2018 року, справа № 1621/436/12).

За результатами розгляду заяви прокурора Новосанжарського району Полтавської області в інтересах держави в особі Супротивнобалківської сільської ради Новосанжарського району про визнання відумерлою спадщини Куліш В.Я. винесено рішення Новосанжарського районного суду Полтавської області від 19 травня 2015 року, яким визнано відумерлою спадщину, що залишилася після померлого 28 січня 2005 року Куліш В.Я., який проживав в с. Супротивна Балка Новосанжарського району Полтавської області, і складається з права на земельну ділянку площею 4,11 умовних кадастрових гектарів вартістю 11 5472,18 гривні, що належало останньому згідно сертифікату на право на земельну частку (пай) ПЛ № 0150211, реєстраційний номер 2287 від 21 листопада 1996 року та передано її у власність територіальної громади Супротивнобалківської сільської ради до земель запасу.

Однак, з таким висновком суду колегія суддів не погодилася виходячи з наступного.

По справі встановлено, що 28 січня 2005 року помер Куліш В.Я., який проживав в с. Супротивна Балка Новосанжарського району Полтавської області.

У наслідок смерті Куліша В.Я. відкрилася спадщина, до складу якої увійшли всі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті, зокрема, право на земельну частку (пай) КСП «Зоря» Супротивнобалківської сільської ради у розмірі 4,11 умовних кадастрових гектарів без визначення меж цієї частки в натурі, що посвідчено сертифікатом на право на земельну частку (пай) серії ПЛ № 0150311, реєстраційний № 2287 від 21 листопада 1996 року.

У порядку, встановленому ч. 3 ст. 1268 ЦК України спадщину Куліша В.Я. прийняла спадкоємець першої черги за законом — його дружина Куліш Н.В., яка проживала разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, але не оформила своїх спадкових прав.

Згідно свідоцтва про право на спадщину за законом, виданого 22 грудня 2015 року

державним нотаріусом Решетилівської державної нотаріальної контори Кириченко Т.М., Логунова В.В. є спадкоємцем за законом померлої 3 червня 2015 року Куліш Н.В.

За правилами ст. 1277 ЦК України суд визнає спадщину відумерлою за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття.

Відповідно до норм ст.ст. 277, 278 ЦПК України у редакції, що діяла на час розгляду справи в суді першої інстанції, суд розглядає справи про визнання спадщини відумерлою з обов'язковою участю заявника та з обов'язковим повідомленням усіх заінтересованих осіб та ухвалює рішення про визнання спадщини відумерлою та про передачу її територіальній громаді за місцем відкриття спадщини лише встановивши, що спадкоємці за заповітом і за законом відсутні, або спадкоємці усунені від права на спадкування або спадкоємці не прийняли спадщину чи відмовилися від її прийняття.

Ухвалюючи оскаржуване судове рішення, суд першої інстанції обставини справи повно і всебічно не з'ясував, не встановив відсутність у померлого Куліша В.Я. спадкоємців, які фактично прийняли спадщину, та дійшов помилкового висновку про відумерлість спадщини.

З урахуванням наведеного, рішення місцевого суду скасовано та ухвалено нове про відмову в задоволенні заяви про визнання спадщини відумерлою за безпідставністю.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 12 лютого 2018 року, справа № 542/372/15-ц).

Рішенням Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 19 січня 2018 року позовну заяву Соломічевої Л.А. задоволено.

Визнано дійсним без нотаріального посвідчення договір купівлі-продажу нежитлового приміщення загальною площею 59,1 кв.м., що знаходиться за адресою: м вул. Гагаріна, 23, м. Кременчук, Полтавська обл., — укладеного 16 вересня 2009 року між Соломічевою Л.А. та ВАТ «Кременчуцький завод залізобетонних шпал» в особі виконуючого обов'язки голови правління Крючкова П.Р.

Визнано за Соломічевою Л.А. право власності на нежитлове приміщення загальною площею 59,1 кв.м., що знаходиться за адресою: вул. Гагаріна, 23, м. Кременчук, Полтавська обл.

Не погодившись з вказаним рішенням керівник Кременчуцької місцевої прокуратури в інтересах Кременчуцької міської ради, Міністерства інфраструктури України подав апеляційну скаргу.

Як вбачається із рішення Кременчуцької міської ради п'ятого скликання від 28 жовтня 2008 року «Про надання згоди на прийняття у комунальну власність територіальної громади м. Кременчука гуртожитку № 39 по вул. Гагаріна, 23», яким за зверненням Міністерства транспорту та зв'язку України надана згода на прийняття у комунальну власність гуртожитку № 39 по вул. Гагаріна, 23 м. Кременчука; рішення Кременчуцької міської ради п'ятого скликання від 30 березня 2010 року; рішення виконавчого комітету Кременчуцької міської ради від 07 жовтня 2011 року № 839 «Про створення комісії з прийняття до комунальної власності територіальної громади міста Кременчука гуртожитку № 39 по вул. Гагаріна, 23»; рішення виконавчого комітету Кременчуцької міської ради № 167 від 02 березня 2012 року «Про затвердження акта приймання-передачі гуртожитку № 39 по вул. Гагаріна, 23 в м. Кременчуці», рішення Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 19 січня 2018 року стосується прав та інтересів Кременчуцької міської ради та Міністерства інфраструктури України.

Задовольняючи позов суд першої інстанції виходив із того, що між Соломічевою Л.А. та ВАТ «Кременчуцький завод залізобетонних шпал» в особі виконуючого обов'язки голови правління Крючкова П.Р. 16 вересня 2009 року, було укладено угоду (попередній договір купівлі-продажу), відповідно до якої відповідач зобов'язався до кінця четвертого кварталу 2012 року, після проведення поточної технічної інвентаризації в КП «Кременчуцьке МБТІ» та оформлення правостановлюючих документів, укласти

основний договір купівлі-продажу на нежитлове приміщення площею 59,1 кв.м., в нотаріальній конторі в м. Кременчуці, по вул. Леніна 10/7.

Відповідно до вищевказаної угоди між сторонами було досягнуто домовленості щодо усіх істотних умов.

Після виконання зобов'язань покладених на позивача умовами угоди, відповідач умови угоди не виконав, і взагалі не бажає їх виконувати, зустрічей уникає. А тому позивач вимушена звернутися з позовом до суду про визнання дійсним договору купівлі-продажу вказаного майна.

При цьому, суд першої інстанції керувався положеннями ст. 328 та ст. 220 ЦК України, а також п. 13 постанови Пленуму ВСУ «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» № 9 від 16 листопада 2009 року.

Проте, колегія суддів не погодилася із таким висновком суду першої інстанції виходячи із наступного.

Так, відповідно до ст. 328 ЦК України набуття права власності — це певний юридичний склад, з яким закон пов'язує виникнення в особи суб'єктивного права власності на певні об'єкти, суд при застосуванні цієї норми повинен встановити, з яких саме передбачених законом підстав, чи у який передбачений законом спосіб позивачка набула права власності на спірний об'єкт.

Положення ч. 2 ст. 635 ЦК України містять спеціальну норму, якою передбачено перелік правових наслідків порушення попереднього договору. Цією нормою встановлено обов'язок сторони, яка необґрунтовано ухиляється від укладення договору, відшкодувати другій стороні збитки, завдані простроченням, якщо інше не встановлено попереднім договором або актами цивільного законодавства.

ЦК України й іншими актами цивільного законодавства, прямо не передбачено такий правовий наслідок невиконання попереднього договору, як відшкодування збитків у спосіб визнання права власності на річ, що мала бути придбана в майбутньому за договором купівлі-продажу.

Слід також звернути увагу, що згідно ч. 1 ст. 635 ЦК України попередній договір укладається у формі, встановленій для основного договору, а якщо форму основного договору не встановлено, у — у письмовій формі.

За правилами ч. 1 ст. 657 ЦК України договір купівлі-продажу нерухомого майна підлягає нотаріальному посвідченню.

Крім того, суд апеляційної інстанції аналізуючи матеріали справи приходять до висновку, що вони не містять жодних доказів, що спірне нерухоме майно належить відповідачу (продавцю).

Таким чином, на підставі попереднього договору, який укладений із недотриманням вимог закону щодо його нотаріального посвідчення, відсутності доказів належності продавцю майна, вказаного у попередньому договорі, — відсутні будь-які підстави визнавати за Соломічевою Л.А. право власності на нежитлове приміщення загальною площею 59,1 кв.м., що знаходиться за адресою: вул. Гагаріна, 23, м. Кременчук, Полтавська обл.

Колегія суддів звернула увагу, що суду був наданий лише попередній договір купівлі-продажу нерухомого майна (а.с. 6-8), однак не надано доказів укладення самого договору купівлі-продажу, і що одна із сторін ухилялася від нотаріального посвідчення саме договору-купівлі продажу.

За вказаних обставин, суд прийшов до висновку, що апеляційна скарга підлягає задоволенню, а рішення суду скасуванню із ухваленням нового судового рішення про відмову у задоволенні позову.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 26 липня 2018 року по справі № 524/10259/15-ц)

За результатами розгляду позов Пантелєєва Ю.Ю. до ТОВ «Нова Пошта» про захист прав споживачів винесено рішення Октябрського районного суду м. Полтави від 09 жовтня 2018 року, яким в задоволенні позову відмовлено.

Рішення в апеляційному порядку оскаржив Пантелєєв Ю.Ю.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції виходив з того, що пошкодження вмісту пакування відбулося не під час перевезення та поза межами відповідальності перевізника.

Колегія суддів не погодилася з вказаним висновком.

Так, відповідно до ст. 909 Цивільного кодексу України за договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довіреній їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання вантажу (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату. Договір перевезення вантажу укладається у письмовій формі. Укладення договору перевезення вантажу підтверджується складенням транспортної накладної (коносаменту або іншого документа, встановленого транспортними кодексами (статутами). Законом можуть бути передбачені особливості укладення та виконання договору перевезення вантажу.

Згідно із ч. 3 ст. 917 ЦК України перевізник має право відмовитися від прийняття вантажу, що поданий у тарі та (або) упаковці, які не відповідають встановленим вимогам, а також у разі відсутності або неналежного маркування вантажу.

Звертаючись до суду з даним позовом, Пантелєєв Ю.Ю. стверджував, що пакування для перевезення вантажу –принтера здійснювалось 17 квітня 2015 року саме відповідачем у відділенні № 1 ТОВ «Нова Пошта» в м. Чернівці, однак ця дія окремою квитанцією на той час не оформлювалось.

Зазначене твердження позивача відповідачем в порядку, визначеному ст.ст. 12,81 ЦПК України не спростоване.

Отже, виходячи з наведеного, колегія суддів прийшла до висновку, що відповідачем не доведений факт здачі відправником Гарюк А.П. до перевезення відправлення в неналежній упаковці.

Відповідачем також не спростовані зауваження Пантелєєва Ю.Ю., зроблені ним 20 квітня 2015р. в акті приймання-передачі отриманого відправлення щодо неналежного пакування принтера через недостатню кількість картонного паперу, який був пробитий та не забезпечив схоронності принтеру при транспортуванні.

Згідно п.п. 5. 2, 5. 3 і 7. 3 Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, затверджених наказом Міністерства транспорту України №363 від 14 жовтня 1997р., вид упаковки має відповідати особливостям вантажу, упаковка має забезпечувати повне збереження вантажу під час його транспортування з урахуванням вантажно-розвантажувальних робіт. Характер упаковки повинен відповідати виду вантажу, вантажності автомобіля, профілю і стану дороги та іншим умовам.

Між тим, після транспортування було встановлено, що в отриманому принтері блок виходу паперу повністю розламаний (т. 1, а.с. 10).

Відсутність вкладення пінопласту в цілях забезпечення повного збереження вантажу та спеціального маркування призвели до спричинення шкоди позивачу.

(Постанова Полтавського апеляційного суду від 05 грудня 2018 року по справі № 569/2028/16-ц)

2.2. СКАСУВАННЯ РІШЕНЬ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ З ПІДСТАВ НЕВІДПОВІДНОСТІ ВИСНОВКІВ СУДУ ОБСТАВИНАМ СПРАВИ ТА ПОРУШЕННЯ АБО НЕПРАВИЛЬНОГО ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МАТЕРІАЛЬНОГО АБО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА (п.п. 3, 4 ч. 1 ст. 376 ЦПК України)

Рішенням Хорольського районного суду Полтавської області від 03 листопада 2017 року позов ПАТ КБ «ПриватБанк» до Вишневецького О.А. — задоволено частково.

Стягнуто з Вишневського О. А на користь ПАТ КБ «ПриватБанк» заборгованість за кредитним договором №б/н від 15 серпня 2006 року в сумі 55 856 гривень 40 копійок, яка складається з наступного: 4 995 гривень 84 копійки — заборгованість за кредитом; 44 724 гривень 54 копійки заборгованість за процентами за користування кредитом; 3 000 гривень — заборгованість за пенею та комісією; а також штрафи відповідно до п. 8.6 Умов та правил надання банківських послуг: 500 гривень — штраф (фіксована частина), 2 636 гривень 02 копійки — штраф (процентна складова). В іншій частині позовних вимог відмовлено.

Задовольняючи позовні вимоги частково, суд виходив з того, що в зв'язку з неналежним виконанням зобов'язань, Вишневський О.А. порушив умови кредитного договору, а тому вказана заборгованість, з урахуванням положень ст.ст. 526, 625, 1054 ЦК України, підлягає стягненню з відповідача на користь банку.

Однак колегія суддів не погодилася з таким висновком суду першої інстанції, з огляду на наступне.

Згідно зі статтею 1054 ЦК України за кредитним договором банк або інша фінансова установа (кредитодавець) зобов'язується надати грошові кошти (кредит) позичальникові у розмірах та на умовах, встановлених договором, а позичальник зобов'язується повернути кредит та сплатити проценти.

За змістом ч. 1 ст. 530 ЦК України, якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін).

Відповідно до пункту 3.1 Умов і правил надання банківських послуг, для надання послуг Банк відкриває клієнту Картрахунки, видає клієнту Картки. Їх вид і строк дії визначений у заяві і в Пам'ятці клієнта. Датою укладення договору є дата відкриття рахунка, указанного в розділі «Відмітки банку» заяви.

Відповідно до пункту 9. 12 цих же Умов, договір діє протягом 12 місяців з моменту підписання. Якщо протягом цього строку ні одна із сторін не попередить другу сторону про припинення дії договору, він автоматично поновлюється на такий же строк.

Зазначені положення Умов свідчать про те, що строк дії договору визначається не тільки цими правилами, а й положеннями, вказаними у Пам'ятці клієнта, та строком дії кредитної картки.

Відповідно до правил користування платіжною картою, які є складовою кредитного договору, картка діє в межах, визначеного нею строку. За таким договором, що визначає щомісячні платежі погашення кредиту та кінцевий строк повного погашення кредиту, перебіг позовної давності (ст. 257 ЦК України) щодо місячних платежів починається після несплати чергового платежу, а щодо повернення кредиту в повному обсязі — зі спливом останнього дня місяця дії картки (ст. 261 ЦК України), а не закінченням строку дії договору.

Такий висновок наведений в правовій позиції Верховного Суду України, викладений у постанові від 19 березня 2014 року у справі № 6-14цс14.

Банк не надав суду належних доказів того, що Вишневському О.А. було видано нову картку після спливу дії старої.

07 серпня 2017 року відповідач подав до суду першої інстанції заяву, в якій просив суд застосувати строк позовної давності, проте зазначене питання районним судом відповідно до ст. 256 ЦК України, частин першої та п'ятої ст. 261 ЦК України, частини четвертої ст. 267 ЦК України, — належним чином не вирішено.

Відповідно до статті 256 ЦК України позовна давність — це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу.

Згідно із частиною четвертою статті 267 ЦК України сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові.

Загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки (стаття 257 ЦК України). Для окремих видів вимог законом встановлена спеціальна позовна давність.

Згідно зі статтею 253 ЦК України перебіг строку починається з наступного дня після

відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок.

За загальним правилом перебіг загальної і спеціальної позовної давності починається з дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила (частина перша статті 261 ЦК України).

Початок перебігу строку позовної давності збігається з моментом виникнення в зацікавленої сторони права на позов, тобто можливості реалізувати своє право в примусовому порядку через суд.

Таким чином, у разі неналежного виконання позичальником зобов'язання за кредитним договором, позовна давність за вимогами кредитора про повернення кредитних коштів та процентів за користування кредитом, повернення яких відповідно до умов договору визначено періодичними щомісячними платежами, повинна обчислюватися з моменту настання строку погашення чергового платежу.

Згідно зі статтею 266 ЦК України зі спливом позовної давності до основної вимоги вважається, що позовна давність спливла і до додаткової вимоги.

Встановлено, що строк дії кредитного договору відповідає строку дії картки. Відповідно до пунктів 3. 1. 1, 5. 4 Правил користування платіжною картою, строк дії картки вказаний на лицевій стороні карти (місяць і рік), і вона діє до останнього календарного дня зазначеного місяця; строк погашення процентів за кредитом визначено щомісячними платежами, а строк погашення кредиту в повному обсязі — останнім днем місяця, указанного на картці.

З матеріалів справи вбачається, що останній платіж за умовами вказаного договору Вишневський О.А. здійснив 27 листопада 2013 року, після чого грошові зобов'язання за договором ним не виконувались, жодного платежу в рахунок погашення заборгованості на підтвердження факту визнання боргових зобов'язань перед позивачем він не вчиняв.

У той же час, з позовом до суду банк звернувся лише в квітні 2017 року, тобто поза межами визначеного ст. 257 ЦК України трирічного строку позовної давності.

Зняття банком у липні та вересні 2014 року грошових коштів з банківської пенсійної картки відповідача на погашення кредитної заборгованості не свідчить про визнання останнім боргових зобов'язань, а отже не перериває строку позовної давності.

З огляду на вищевикладене, позовні вимоги ПАТ КБ «Приватбанк» не підлягають задоволенню, оскільки Банком не надано належних та допустимих доказів, які б вказували на переривання строку позовної давності. Заяв про поновлення позовної давності позивачем до суду не подано. Також не надано жодних доказів на підтвердження факту існування між сторонами у справі договору про збільшення позовної давності позивачем суду не надано.

З цих підстав, колегія суддів прийшла до висновку про скасування рішення місцевого суду та ухвалення нового рішення про відмову ПАТ КБ «Приватбанк» у задоволенні позовних вимог в зв'язку зі спливом позовної давності про застосування якої відповідачем заявлено у суді першої інстанції до ухвалення у справі судового рішення.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 14 лютого 2018 року, справа № 548/599/17)

За результатами розгляду позову Семенка М.А., Сененка В.О. та Сененка В.О. до СгТОУ «Лукім'я» про визнання недійсною додаткової угоди, винесено рішення Оржицького районного суду Полтавської області від 26 квітня 2016 року, яким відмовлено у задоволенні позовів у зв'язку з пропуском строку давності.

Відмовляючи в задоволенні позовних вимог в зв'язку з пропуском строків позовної давності місцевий суд встановив факт, що позивачі після 2012 року отримували орендну плату за оренду земельних ділянок протягом 2012-2015 років, як грошовими коштами, так і натуроплатою (т. 1 а.с. 35-56, 99-110, 230-239), що сторонами не оспорювалась, а до суду звернулися лише в лютому — березні 2016 року, тобто з пропуском строків позовної давності.

Проте, колегія суддів з таким висновком суду не погодилася з наступних підстав.

Відповідно ст. 257, ч. 1 ст. 261 ЦПК України загальна позовна давність встановлюється тривалістю у три роки. Перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Для правильного застосування ч. 1 ст. 261 ЦК України при визначенні початку перебігу позовної давності має значення не тільки безпосередня обізнаність особи про порушення її прав, а й об'єктивна можливість цієї особи знати про обставини порушення її прав .

У позовних заявах позивачі зазначили, що про порушення своїх прав вони дізналися лише влітку 2015 року, отримавши копії спірних договорів. Також вони вказали про ту обставину, що раніше вони дійсно здавали в оренду відповідачу свої земельні ділянки, які своєчасно у відповідача не витребували.

Факт отримання ними орендної плати протягом 2012-2015 років не свідчить про те, що позивачам було відомо про наявність спірних договорів оренди.

У ході судового розгляду справи відповідачами не спростовані доводи позивачів про те, що про порушення своїх прав вони дізналися саме в липні 2015 року отримавши копії договорів.

До суду вони звернулися в межах трирічного строку позовної давності.

За таких обставин, колегія суддів апеляційну скаргу задовольнила, а рішення суду скасувала та ухвалила нове рішення про задоволення позовних вимог.

(Рішення Апеляційного суду Полтавської області від 15 лютого 2018 року, справа № 543/80/16-ц)

Заочним рішенням Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 16 червня 2015 року позов ТОО «Кредитні ініціативи» задоволено.

Стягнуто солідарно з Бут І.С. та Голованової Н.В. на користь ТОО «Кредитні ініціативи» заборгованість за кредитним договором № 1602/0708/88-019 від 18 липня 2008 року станом на 18 серпня 2014 року у сумі 362 120 гривень 12 копійки

Вирішено питання судових витрат. Стягнуто з Бут І.С. та Голованової Н.В. на користь ТОО «Кредитні ініціативи» у повернення сплаченого судового збору по 1 810 гривень 60 копійок з кожного.

Проте, з таким висновком суду першої інстанції апеляційний суд не погодився.

Так, по справі встановлено та не заперечується сторонами, що 18 липня 2008 року між ВАТ «Сведбанк», правонаступником якого є ПАТ «Сведбанк», та Бут І.С. було укладено кредитний договір № 1602/0708/88-019, відповідно до умов якого Бут І.С. одержала кредит в сумі 16 000 00 доларів США зі сплатою 11,9 % річних з кінцевим строком повернення до 10 липня 2018 року шляхом внесення коштів на позичковий рахунок щомісяця через касу Банку згідно Додатку № 1 (Графік погашення кредиту), що є невід'ємною частиною договору.

Того ж дня в забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором між Банком та Головановою Н.В. укладено договір поруки № 1602/0708/88-019-Р-1, за яким остання зобов'язалась відповідати перед Банком, як солідарний боржник, в межах суми основного зобов'язання.

03 лютого 2009 року між Банком та позичальником Бут І.С. було укладено додаткову угоду № 1 до кредитного договору, якою сторони погодили новий графік погашення кредиту, внаслідок відстрочення виконання зобов'язання позичальником на 6 місяців, що призвело до збільшення суми щомісячного платежу по кредиту у доларах США, починаючи з 10 серпня 2009 року.

Додатковою угодою № 2 від 04 вересня 2009 року сторони виклали кредитний договір у новій редакції, п. 3. 1. 1. якого встановили обов'язок позичальника, починаючи з 10

жовтня 2009 року здійснювати погашення кредиту та сплату процентів за період користування кредитом, нарахованих відповідно до п. 3. 2. цього Договору, шляхом здійснення фіксованих платежів (ануїтетних платежів) у сумі 230,26 доларів США, а також встановили порядок змін умов кредитного договору з відповідною зміною відсоткової ставки за користування кредитними коштами шляхом підвищення відсоткової ставки на 1% за кожен факт порушення умов договору боржником (п.п. 8. 4., 8. 4. 1.).

Додатковою угодою № 3 від 04 вересня 2009 року сторони кредитного договору встановили з 10 березня 2010 року суму ануїтетного платежу у розмірі 236,74 доларів США.

Задовольняючи позовні вимоги ТОВ «Кредитні ініціативи» до Голованової Н.В., суд першої інстанції не звернув уваги, що внаслідок зміни зобов'язання боржника за кредитним договором відбулось збільшення відповідальності поручителя, на що Голованова Н.В. згоди не давала.

Відповідно до частини першої статті 559 ЦК України у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності, порука припиняється.

Таке збільшення відповідальності поручителя внаслідок зміни основного зобов'язання виникає у разі підвищення розміру процентів; відстрочення виконання, що призводить до збільшення періоду, за який нараховуються проценти за користування чужими грошовими коштами; встановлення нових умов щодо порядку зміни процентної ставки в сторону збільшення, розширення змісту основного зобов'язання щодо дострокового повернення кредиту та плати за користування ним тощо.

Тобто змінами основного зобов'язання, в результаті яких збільшується відповідальність поручителя, вважаються такі умови і обставини, що тягнуть або можуть потягти негативні наслідки для поручителя, поява для нього інших нових ризиків, відмінних від тих, з якими він попередньо погодився при укладенні договору поруки, погіршення його майнового становища.

Згода поручителя на збільшення обсягу його відповідальності повинна бути очевидною й наданою у спосіб, передбачений договором поруки, тобто у письмовій формі (стаття 547 ЦК).

Договором поруки № 1602/0708/88-019-Р-1 від 18 липня 2008 року визначено відповідальність поручителя Голованової Н.В. за кредитним договором від 18 липня 2008 року в обсязі суми кредиту, сплаті процентів в розмірі 11,9% річних, пені за порушення строків виконання зобов'язання у розмірі подвійної облікової ставки НБУ від простроченої суми за кожний день прострочення та кінцевим строком повернення кредиту – 10 липня 2018 року.

Можливості зміни розміру процентів за основним зобов'язанням в сторону їх збільшення, порядку та строків їх виплати без додаткового повідомлення поручителя та укладення окремої угоди, умов договору поруки Голованової Н.В. не містять.

Отже, відсутність письмової згоди поручителя Голованової Н.В. на встановлення нових умов щодо порядку зміни процентної ставки та її підвищення до 13,9% річних, що призвело до збільшення обсягу її відповідальності, свідчать про припинення поруки.

Виходячи з презумпції припинення поруки у разі зміни основного зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності, позовні вимоги ТОВ «Кредитні ініціативи» до Голованової Н.В. є безпідставними й задоволенню не підлягають.

Враховуючи наведене рішення суду першої інстанції скасовано постановлено нове рішення про відмову у задоволенні позову ТОВ «Кредитні ініціативи» до Голованової Н.В.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 28 лютого 2018 року, справа № 524/8472/14-ц)

За результатами розгляду заяви Лелюхівської сільської ради Новосанжарського району Полтавської області про визнання відумерлою спадщини, винесено рішення Новосанжарського районного суду Полтавської області, ухваленого 13 липня 2004 року, яким заяву задоволено.

Визнано відумерлою спадщину після померлих: Кириленка Якова Наумовича, Бережної Єфросинії Марківни, Смітія Петра Макаровича, Коломійця Григорія Яковича, Куш Настасії Іванівни, Пудло Варвари Андріївни, Куш Ганни Никифорівни, Мих Оксани Михайлівни, Ососової Рімми Іванівни, Біжко Євдокії Михайлівни на право на земельну частку (пай).

Зобов'язано Новосанжарську районну державну адміністрацію Полтавської області скасувати державну реєстрацію сертифікатів на земельну частку (пай) Кириленку Якову Наумовичу, Бережній Єфросинії Марківни, Смітію Петру Макаровичу, Коломійцю Григорію Яковичу, Куш Настасії Іванівни, Пудло Варвари Андріївни, Куш Ганни Никифорівни, Мих Оксани Михайлівни, Ососовій Ріммі Іванівни, Біжко Євдокії Михайлівни та перевести земельні ділянки виділені під дані сертифікати до земель запасу державної власності, що знаходяться на території Лелюхівської сільської ради Новосанжарського району Полтавської області.

Проте колегія суддів не погодилася з таким рішенням суду першої інстанції зважаючи на наступне.

Задовольняючи заяву суд першої інстанції керувався положеннями ст. 1277 ЦК України.

Однак, положення ст. 1277 ЦК України про те, що в разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття, орган місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини зобов'язаний подати до суду заяву про визнання спадщини відумерлою, застосовується лише до спадкоємців, в яких право на спадкування виникло з набранням чинності ЦК України з 01 січня 2004 року (ст. 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України).

У разі відкриття спадщини до 01 січня 2004 року застосовується чинне на той час законодавство, зокрема відповідні правила ЦК Української РСР.

Суд першої інстанції не врахував, що ЦК Української РСР не передбачено визнання спадщини відумерлою.

Заява про визнання майна безхазяйним в порядку ст. 137 ЦК Української РСР не подавалася.

На підставі викладеного, колегія суддів прийшла до висновку про скасування рішення суду першої інстанції та ухвалення нового про відмову в задоволенні заяви.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 21 березня 2018 року, справа № 2-426/2004)

Рішенням Лохвицького районного суду Полтавської області від 13 грудня 2017 року у задоволенні позовних вимог Сидоренко К.Г. до ТОВ «Баришівська зернова компанія» про визнання договору оренди землі недійсним відмовлено за недоведеністю.

Відмовляючи у задоволенні позову, районний суд виходив з того, що факт укладення саме Сидоренко К.Г. договору оренди земельної ділянки у 2015 році з ТОВ «Баришівська зернова компанія» підтверджується показами свідків та іншими доказами по справі, а також вчинення з її боку дій щодо виконання цього правочину, зокрема надання земельної ділянки відповідачу для оброблення, отримання за нього орендної плати, тощо. Також районний суд вважав, що твердження позивача про те, що вона договір оренди землі від 15 грудня 2015 року не підписувала, не підтверджено допустимими доказами.

Колегія суддів не погодилася з таким висновком суду першої інстанції.

Згідно із ч. 1 ст. 202 ЦК України правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Відповідно до ч. 3 ст. 203 ЦК України волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі.

Відповідно до частини першої ст. 215 ЦК України підставою недійсності правочину є недодержання в момент вчинення правочину стороною (сторонами) вимог, які встановлені частинами першою-третьою, п'ятою та шостою ст. 203 цього Кодексу.

Пред'являючи позов, Сидоренко К.Г. посилалась на відсутність волевиявлення під час укладення оспорюваного договору, оскільки її підпис на зареєстрованому договорі є підробленим та посилалась на копію висновку експерта Полтавського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру № 3175 від 28 листопада 2017 року, проведеного на підставі постанови від 16 листопада 2017 року про призначення судової почеркознавчої експертизи, винесеної слідчим СУ ГУНП в Полтавській області в кримінальному провадженні, внесеному до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 120171702300006065 від 02 жовтня 2017 року.

З висновку експерта вбачається, що підписи в договорі оренди землі б/н від 15 грудня 2015 року та акті приймання-передачі земельної ділянки за вказаним договором виконані однією особою, але не Сидоренко К.Г. (а.с. 53-61).

Суду апеляційної інстанції слідчим відділом Лохвицького відділу поліції надана належним чином завірена копія висновку експерта (а.с. 137 -152).

Цивільно-процесуальним кодексом України визначено, що доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються, зокрема, як визначено ст. 76 ЦПК України, висновками експертів.

Належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування (ст. 77 ЦПК). Предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

Позивачем з посиланням на вказаний висновок експерта-почеркознавця доведено, що підпис в спірному договорі оренди їй не належить.

Натомість відповідачем належних та допустимих доказів на спростування вказаного висновку не надано.

Посилання представників ТОВ «Баришівська зернова компанія» на неодноразову виплату Сидоренко К.Г. орендної плати не впливають на оцінку факту укладання договору оренди землі, який позивачем не підписувався.

Крім того, свідчення свідків, які наводить місцевий суд в своєму рішенні, також достовірно не підтверджують підписання спірного договору Сидоренко К.Г. та не спростовують висновки експертизи.

За результатами розгляду справи колегія суддів прийшла до висновку про недійсність договору оренди землі від 15 грудня 2015 року на підставі ч. 3 ст. 203 ЦК України оскільки спірний договір, укладений від імені позивача, підписаний не нею, а іншою особою, що свідчить про відсутність волевиявлення сторони правочину.

Рішення суду першої інстанції скасовано з ухваленням нового рішення про задоволення позовних вимог Сидоренко К.Г.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 28 березня 2018 року, справа №538/898/17)

За результатами розгляду позовної заяви ТОВ «ОТП Факторинг Україна» до Кеди І.М. про стягнення заборгованості за кредитним винесено заочне рішення Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 21 травня 2018 року, яким відмовлено у задоволенні позову.

Рішення оскаржив адвокат Бауман Ю.Т. в інтересах позивача.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції виходив з того, що позивачем не було доведено, що він набув право вимоги за кредитним договором № CL-700/394/2004 від 07 грудня 2004 року.

Колегія суддів не погодилася з такими висновками суду першої інстанції.

Із договору купівлі-продажу кредитного портфелю від 12 листопада 2010 року вбачається, що ПАТ «ОТП Банк» відступило, а ТООУ «ОТП Факторинг Україна» прийняло право вимоги за кредитним договором, укладеними із Кедою І.М.

Статтею 204 ЦК України закріплено презумпцію правомірності правочину та зазначено, що правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним.

Відповідно до статті 76, частини першої статті 77 ЦПК України доказами є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування.

Кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених законом. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Позивачем на підтвердження обґрунтованості позовних вимог подано суду витяг із додатку до Договору купівлі-продажу кредитного портфелю від 12 листопада 2010 року, а також розрахунок заборгованості.

Зазначені обставини не оспорені сторонами по справі і не спростовані належними та допустимими доказами, а тому висновок місцевого суду про недоведеність позовних вимог, на думку колегії суддів, суперечить вимогам процесуального законодавства до надання юридичної оцінки доказів по справі.

Враховуючи наведене, суд апеляційної інстанції вважає, що позивачем доведено право вимоги до відповідача за кредитним договором № CL-700/394/2004 від 07 грудня 2004 року, а також факт невиконання Кедою І.М. зобов'язань за цим договором, внаслідок чого виникла заборгованість, яка підлягає стягненню на користь позивача.

З огляду на наведене, судова колегія прийшла до висновку про задоволення апеляційної скарги і скасування оскаржуваного рішення, ухваливши нове рішення про задоволення позову.

(Постанова Полтавського апеляційного суду від 01 листопада 2018 року по справі № 539/2397/17)

Рішенням Кобеляцького районного суду Полтавської області від 27 серпня 2015 року позовні вимоги Гели Г.А. задоволено.

Визнано за Гелою Г.А. право власності в порядку спадкування за заповітом на житловий будинок з господарськими будівлями та спорудами за адресою: вул. Леніна, 24, с. Шенгури, Кобеляцького району Полтавської області, який належав померлому 30 листопада 2014 року Гелі Б.І.

Не погодившись із вказаним рішенням, його в апеляційному порядку оскаржила особа, яка не брала участі у справі — Ліщинівський психоневрологічний будинок-інтернат в інтересах недієздатного Гели І.Б.

Рішення суду вмотивоване тим, що Гела Г.А. є єдиним спадкоємцем за заповітом померлого Гели Б.І. та прийняла спадщину. У зв'язку із тим, що інших спадкоємців у Гели Б.І. немає, наявні підстави для визнання за позивачем права власності на спадкове майно.

Проте колегія суддів не погодилася з даним висновком виходячи з наступного.

Як вбачається з матеріалів справи, 30 листопада 2014 року помер Гела Б.І. Після його

смерті залишилось спадкове майно, що складається з житлового будинку з господарськими будівлями та спорудами за адресою: вул. Леніна, 24, с. Шенгури, Кобеляцького району Полтавської області.

Згідно заповіту від 20 жовтня 2014 року Гела Б.І. заповів усе належне йому майно своїй дружині Гелі Г.А.

Згідно свідоцтва про народження Гела І.Б. 29 лютого 1964 року народження є сином померлого Гели Б.І.

Рішенням Кобеляцького районного суду Полтавської області від 27 жовтня 2006 року Гелу І.Б. визнано недієздатним і призначено опікуном його батька Гелу Б.І.

Рішенням Кобеляцького районного суду Полтавської області від 07 вересня 2009 року призначено недієздатному Гелі І.Б. другим опікуном адміністрацію Ліщинівського психоневрологічного будинку-інтернату.

Відповідно до ч. 1 ст. 1241 ЦПК України малолітні, неповнолітні, повнолітні непрацездатні діти спадкодавця, непрацездатна вдова (вдівець) та непрацездатні батьки спадкують, незалежно від змісту заповіту, половину частки, яка належала б кожному з них у разі спадкування за законом (обов'язкова частка).

Таким чином, недієздатний син померлого Гели Б.І. — Гела І.Б. має право на обов'язкову частку у спадщині після смерті свого батька.

Таким чином, оскаржуваним рішенням вирішено питання про права та інтереси Гели І.Б., в інтересах якого діє Ліщинівський психоневрологічний будинок-інтернат.

Коло спадкоємців та осіб, що мають право на обов'язкову частку у спадщині після смерті Гели Б.І. місцевим судом не встановлювалось, що призвело до ухвалення помилкового рішення.

Будь-яких доводів щодо того, що Шенгурівською сільрадою було порушено або не визнано права та інтереси Гели Г.А., позивачем не наведено.

У випадку виникнення спору щодо спадкового майна, якими є житловий будинок з господарськими будівлями та спорудами за адресою: вул. Леніна, 24, с. Шенгури, Кобеляцького району Полтавської області, належним відповідачем по справі є Гела І.Б., як особа, що має право на обов'язкову частку в спадщині померлого Гели Б.І.

Виходячи з викладеного, внаслідок порушення судом першої інстанції норм матеріального та процесуального права, ним було ухвалено помилкове рішення про задоволення позовних вимог Гели Г.А., що відповідно до ст. 376 ЦПК України є підставою для його скасування та ухвалення нового рішення.

(Постанова Полтавського районного суду від 12 листопада 2018 року по справі 533/1258/15)

2.3. СКАСУВАННЯ РІШЕНЬ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ З ПІДСТАВ ПОРУШЕННЯ НОРМ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА (Ч. 3 СТ. 376 ЦПК УКРАЇНИ)

Рішенням Гребінківського районного суду Полтавської області від 20 листопада 2017 року позов Кохана П.Є. до ТОВ «Фінансовий дім «Позика» про визнання договорів недійсними та стягнення грошових коштів задоволено частково.

Визнано недійсними договір № 002326 та договір № 0023222, укладені 19 лютого 2016 року між ТОВ «Фінансовий дім «Позика» та Коханом П.Є.

Стягнуто з ТОВ «Фінансовий дім «Позика» на користь Кохана П.Є. грошові кошти в сумі 31 477,02 гривні, інфляційні втрати в розмірі 7 289,26 гривні, а всього на загальну суму 38 766,28 гривні.

Стягнуто з ТОВ «Фінансовий дім «Позика» в дохід держави судовий збір у розмірі 2 080,00 гривень

В іншій частині позову відмовлено.

Проте, дане рішення підлягало скасування зважаючи на наступне.

Відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 376 ЦПК України порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення, якщо справу (питання) розглянуто судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце засідання суду (у разі якщо таке повідомлення є обов'язковим), якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою.

Колегією суддів встановлено, що відповідач не був належним чином повідомлений про дату та час розгляду справи 20 листопада 2017 року, на що посиляється в апеляційній скарзі.

Відповідно до рекомендованого повідомлення про вручення поштового відправлення повістки про виклик у засідання призначене на 20 листопада 2017 року відповідач отримав 21 листопада 2017 року. (т. 2 а.с. 75)

Відтак, вказана обставина є обов'язковою підставою для скасування рішення суду першої інстанції та ухвалення нового по суті справи.

За результатами розгляду апеляційної скарги, апеляційним судом прийнято рішення про часткове задоволення апеляційної скарги, скасування рішення суду першої інстанції. Позов задоволено частково.

Визнано недійсними Договір № 002326 та Договір № 0023222, укладені 19 лютого 2016 року між ТОВ «Фінансовий дім «Позика» та Коханом П.Є.

Стягнуто з ТОВ «Фінансовий дім «Позика» на користь Кохана П.Є. грошові кошти в сумі 31 477,02 гривні, інфляційні втрати в розмірі 7 289,26 гривні, а всього на загальну суму 38 766,28 гривні.

Стягнуто з ТОВ «Фінансовий дім «Позика» в дохід держави судовий збір у розмірі 2 080,00 гривень

В іншій частині позову відмовлено.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 15 січня 2018 року, справа № 528/665/17)

За результатами розгляду позову Забрудського О.І. до Забрудської Л.І. про розірвання шлюбу, винесено рішення Кобеляцького районного суду Полтавської області від 26 червня 2015 року, яким позов задоволено.

Шлюб, зареєстрований 06 травня 2014 року у відділі ДРАЦС реєстраційної служби Кобеляцького РУЮ у Полтавській області, актовий запис № 28, між Забрудським О.І., та Забрудською Л.І. розірвано.

Після розірвання шлюбу присвоєно прізвище відповідачці Забрудській Л.І. «Забрудська».

Задовольняючи скаргу місцевий суд виходив з того, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу є неможливим. Вирішено після розірвання шлюбу присвоїти відповідачці прізвище, яке вона набула у зв'язку з реєстрацією шлюбу.

Проте колегія суддів не погодилася з таким висновком суду першої інстанції виходячи з наступного.

Відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 376 ЦПК України порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового рішення, якщо справу (питання) розглянуто судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце засідання суду (у разі, якщо таке повідомлення є обов'язковим), якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою.

За змістом норм ст.ст. 74,76,169 ЦПК України в редакції кодексу, що діяв на час ухвалення рішення про розірвання шлюбу, сторона повинна бути повідомлена про час та

місце судового розгляду судовою повісткою. У разі неявки однієї із сторін або будь-кого з інших осіб, які беруть участь у справі, про яких нема відомостей, що їм вручені судові повістки, суд відкладає розгляд справи.

У порушення викладених норм процесуального права суд першої інстанції, розглянув справу за відсутності відповідачки, яка не була належним чином повідомлена про судові засідання, оскільки рекомендоване повідомлення про вручення поштового відправлення повернуто до суду з відміткою «за закінчення терміну зберігання».

Отже, районний суд, не повідомивши належним чином відповідачку про час та місце судового розгляду, розглянув справу за її відсутності та вирішив витання щодо присвоєння їй після розірвання шлюбу прізвища, набутого у шлюбі, не з'ясувавши думку відповідачки з цього питання.

Враховуючи викладене, колегія суддів задовольнила апеляційну скаргу та скасувала рішення районного суду в частині присвоєння після розірвання шлюбу прізвища відповідачці, ухвалила в цій частині нове рішення відповідно до вимоги, викладеної в апеляційній скарзі.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 03 квітня 2018 року, справа № 532/580/15-ц)

Заочним рішенням Київського районного суду м. Полтави від 29 жовтня 2014 року позов задоволено частково.

Стягнуто із Максимова О.О. на користь Максимова О.Я. аліменти на його утримання у розмірі 350 гривень, починаючи із 16 вересня 2014 року довічно.

Вирішено питання про судові витрати.

Рішення суду в апеляційному порядку оскаржив Максимов О.О.

Колегія суддів прийшла до висновку про скасування оскаржуваного рішення виходячи з наступного.

Відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 376 ЦПК України порушення норм процесуального права є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення, якщо справу (питання) розглянуто судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце засідання суду (у разі якщо таке повідомлення є обов'язковим), якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою.

Колегією суддів встановлено, що відповідач не був належним чином повідомлений про дату та час розгляду справи 29 жовтня 2014 року, на що посиляється в апеляційній скарзі.

Відповідно до рекомендованого повідомлення про вручення поштового відправлення повістку про виклик у засідання призначене на 29 жовтня 2014 року замість відповідача отримала його мати Максимова А.М. 21 жовтня 2014 року (а.с. 28)

24 жовтня 2014 року до суду першої інстанції надійшло пояснення Максимової А.М. в якому вказала, що отримала повістку на ім'я сина, проте на даний момент її син за зареєстрованою адресою не проживає, оскільки він знаходиться за межами України, його адреса їй не відома.

Тобто, матеріали справи не містять доказів належного повідомлення відповідача, про час і місце судового розгляду, що порушує його права як сторони по справі.

Відтак, вказана обставина є обов'язковою підставою для скасування рішення суду першої інстанції та ухвалення нового по суті справи.

(Постанова Апеляційного суду Полтавської області від 20 вересня 2018 року по справі № 552/5892/14)

§ 3. ПІДСТАВИ СКАСУВАННЯ РІШЕНЬ МІСЦЕВИХ СУДІВ ІЗ ЗАКРИТТЯМ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ АБО ЗАЛИШЕННЯМ ПОЗОВНИХ ЗАЯВ БЕЗ РОЗГЛЯДУ.

Відповідно до ч. 1 ст. 377 ЦПК України судові рішення першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню в апеляційному порядку повністю або частково з закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині з підстав, передбачених статтями 255 та 257 цього Кодексу.

Так, за звітний період судовою палатою з розгляду цивільних справ Апеляційного суду Полтавської області було скасовано із закриттям провадження у справі 29 судових рішень. За період роботи новоствореного Полтавського апеляційного суду з цих самих підстав було скасовано 5 судових рішень.

З підстав, передбачених п. 1 ч. 1 ст. 255, ч. 1 ст. 377 ЦПК України, скасовано рішення Ожтятьбрьського районного суду м. Полтави від 16 серпня 2018 року, яким позов Варданяна С.А. до Залізничного відділу поліції Головного Управління Національної поліції у Львівській області, Прокуратури Львівської області, Територіального сервісного центру № 5341 МВС України про зняття арешту — задоволено повністю. Знято заборону щодо проведення реєстраційних операцій транспортного засобу MAN 10.224 вантажний рефрижератор, номер шасі (кузова, рами) WMAL361496Y049163, об'єм двигуна 6871, рік випуску 1999, колір зелений, який зареєстрований в Полтавському ВРЕР 08.06.2010 року, д.н.з. ВІ 6703 ВЕ, який належить Варданян С.А.

Ухвалюючи рішення про задоволення позову, суд першої інстанції виходив з того, що в діях позивача не встановлено неправомірної поведінки при купівлі автомобіля, майно придбано у законний спосіб, сплачено відповідний податок за проведення перереєстрації вищевказаного транспортного засобу, тобто власність набуто правомірно, тому право власності особи, має бути захищеним шляхом звільнення цього майна з-під арешту.

Однак, колегія суддів не погодилася з таким висновком суду першої інстанції, виходячи з наступного.

У частинах першій та третій статті 2 ЦПК України (у редакції, що діяла на час звернення позивача до суду) передбачено, що цивільне судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, цього Кодексу та Закону України від 23 червня 2005 року №2709-IV «Про міжнародне приватне право». Провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

У порядку цивільного судочинства захист майнових прав здійснюється у позовному провадженні, а також у спосіб оскарження рішення, дії або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби.

Правила визначення компетенції судів щодо розгляду цивільних справ передбачені статтею 15 ЦПК України (у редакції, чинній на час подання заяви та розгляду справи в судах першої та апеляційної інстанцій), згідно з якою суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, що виникають із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин, а також інших правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ проводиться за правилами іншого судочинства.

Спори про право цивільне, пов'язані з належністю майна, на яке накладено арешт, відповідно до статей 15, 16 ЦПК України (у редакції, чинній на час подання заяви та розгляду справи в судах першої та апеляційної інстанцій) розглядаються в порядку цивільного судочинства у позовному провадженні, якщо однією зі сторін відповідного спору є фізична особа, як суб'єкт цивільних, земельних, сімейних правовідносин, крім випадків, коли розгляд таких справ відбувається за правилами іншого судочинства.

За наявності кримінального провадження власник чи інший володілець майна може звернутися до суду за захистом свого порушеного, невизнаного чи оспорюваного права власності у загальному порядку, якщо такий спір є спором цивільним.

У разі, якщо право власності особи порушене у кримінальному провадженні, така особа, навіть за умови, що вона не є учасником кримінального провадження, має право на звернення з клопотанням про скасування арешту та вирішення інших питань, які

безпосередньо стосуються її прав, обов'язків чи законних інтересів, у порядку, передбаченому КПК України.

Вказані правовідносини виникли за дії КПК України від 1960 року.

Порядок накладання арешту на майно та скасування арешту було урегульовано у статтях 126, 234 КПК України від 1960 року.

Таким чином, після набрання чинності КПК України від 2012 року, на час звернення до суду з цивільним позовом позивач мав право захистити свої права відповідно до норм КПК України, у порядку кримінального судочинства.

Таке право передбачене пунктом 9 розділу XI «Перехідні положення» КПК України від 2012 року, а саме, що питання про зняття арешту з майна, накладеного під час дізнання або досудового слідства до дня набрання чинності цим Кодексом, вирішується в порядку, що діяв до набрання чинності цим Кодексом.

Відповідно до пункту 10 розділу XI «Перехідні положення» КПК України від 2012 року кримінальні справи, які до дня набрання чинності цим Кодексом не направлені до суду, розслідуються згідно з положеннями цього Кодексу.

Ця норма узгоджується з вимогами частини першої статті 5 КПК України від 2012 року, що процесуальна дія проводиться, а процесуальне рішення приймається згідно з положеннями цього Кодексу, чинними на момент початку виконання такої дії або прийняття такого рішення.

Тому, оскільки, кримінальне провадження у справі, у якій ухвалена постанова про заборону на проведення реєстраційних операцій (реєстрація, перереєстрація) щодо автомобіля триває, справа не передана до суду на час набрання чинності КПК України від 2012 року, то вирішення питання щодо зняття арешту чи оскарження дій чи бездіяльності слідчого у кримінальному провадженні здійснюються за правилами КПК України від 2012 року.

Згідно зі статтею 174 КПК України від 2012 року інший власник або володілець майна, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, які не були присутні при розгляді питання про арешт майна, мають право заявити клопотання про скасування арешту майна повністю або частково. Таке клопотання під час досудового розслідування розглядається слідчим суддею, а під час судового провадження — судом.

Зазначені вимоги співпадають з положеннями частини четвертої статті 21 КПК України (згідно з якою здійснення кримінального провадження не може бути перешкодою для доступу особи до інших засобів правового захисту, якщо під час його здійснення порушуються права і свободи людини, гарантовані Конституцією і міжнародними договорами України) та статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року, яка передбачає право особи на ефективний засіб правового захисту на національному рівні від порушень прав і свобод, гарантованих цією Конвенцією.

Крім того, відповідно до пункту першого частини першої статті 303 КПК України від 2012 року передбачено право оскарження під час досудового провадження рішення, дії чи бездіяльності слідчого володільцем тимчасово вилученого майна іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

Тобто, чинним кримінальним процесуальним законом передбачено способи захисту прав власника, який не є учасником кримінального провадження і, разом з тим, чинним цивільно-процесуальним законом не передбачена можливість такого захисту у порядку цивільного судочинства.

Посилаючись на те, що позивач є власником автомобіля, на який накладено арешт, а також на ту обставину, що Варданян С.А. не є учасником кримінального провадження, суд першої інстанції дійшов до помилкового висновку про наявність підстав для розгляду питання про усунення перешкод у здійсненні права власності шляхом зняття заборони на проведення реєстраційних дій у порядку цивільного судочинства.

За таких обставин, суд апеляційної інстанції, прийшов до висновку, що суд першої інстанції неправильно застосував норми процесуального права, та не врахував що оцінку правомірності процесуального документа, ухваленого в порядку кримінального

судочинства, не може бути надано у порядку іншого, а саме: цивільного судочинства, оскільки КПК України передбачено порядок оскарження рішень, дій та бездіяльності органу досудового розслідування.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 255 ЦПК України, суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо справа не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Оскільки, розгляд даного питання передбачено в установленому кримінальним процесуальним законом порядку, суд неправильно визначив предметну юрисдикцію спору.

З огляду на викладене, суд апеляційної інстанції прийшов до висновку про закриття провадження у даній справі, оскільки цей спір не підлягає розгляду в судах у порядку цивільного судочинства. При цьому позивачу роз'яснено про його право на судовий захист у встановленому кримінальним процесуальним законом порядку.

З підстав, передбачених п. 3 ч. 1 ст. 255, ч. 1 ст. 377 ЦПК України, скасовано рішення Київського районного суду м. Полтави від 08 листопада 2017 року, яким позов Войтенко О.Б. до ПАТ БК «Букрос» про стягнення компенсації за затримку виплати зарплати в зв'язку з інфляцією — задоволено частково. Стягнуто з ПАТ БК «Букрос» на користь Войтенко О.Б. заборгованість по заробітній платі в сумі 12 842 гривні 92 копійки, завдану моральну шкоду в сумі 5 000 гривень, а всього 17 842 гривні 92 копійки. Вирішено питання про розподіл судових витрат.

Задовольняючи частково позовні вимоги Войтенко О.Б. суд першої інстанції виходив з того, що позов в частині стягнення з відповідача заборгованості по заробітній платі підлягає задоволенню в сумі 12 842 гривні 92 копійки Крім того, суд враховуючи характер негативних наслідків, душевних моральних страждань позивача, яких він зазнав у зв'язку з несвоєчасністю виплати заробітної плати, прийшов до висновку про необхідність стягнення з відповідача на користь позивача моральної шкоди у розмірі 5 000 гривень

Проте, суд апеляційної інстанції не погодився з таким висновком суду першої інстанції, виходячи з наступного.

Частиною 1 ст. 377 ЦПК України визначено, що судові рішення першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню в апеляційному порядку повністю або частково з закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині з підстав, передбачених статтями 255 та 257 цього Кодексу.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 255 ЦПК України, суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо набрали законної сили рішення суду або ухвала суду про закриття провадження у справі, ухвалені або постановлені з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, або є судовий наказ, що набрав законної сили за тими самими вимогами.

Як вбачається з матеріалів справи, що у лютому 2017 року позивач Войтенко О.Б. звертався до Київського районного суду м. Полтави з позовом до ПАТ БК «Букрос» про стягнення на його користь невиключеної проіндексованої заборгованості по заробітній платі в сумі 77 567,83 гривні. За результатами розгляду даного позову Київським районним судом 23.08.2017 року у справі № 552/1074/17 було ухвалено рішення, яким в задоволенні позовних вимог Войтенка Олега Борисовича — відмовлено.

Так, зі змісту вказаного рішення суду вбачається, що Войтенко О.Б. заявлялася аналогічна до теперішньої позовна вимога, з тих самих підстав, про стягнення з ПАТ БК «Букрос» на його користь невиключеної проіндексованої заборгованості по заробітній платі, яка є предметом даного судового розгляду, проте в цій частині йому було відмовлено рішенням Київського районного суду м. Полтави від 23 серпня 2017 року.

Дослідження матеріалів даної цивільної справи вбачається, що дане рішення суду набрало законної сили 05.09.2017 року та в касаційному порядку останнім не оскаржувалося (а.с. 19).

Відповідно до вимог ч. 2 ст. 223 ЦПК України (в редакції №1618-IV від 18.03.2004 року,

чинній на момент винесення рішення) після набрання рішенням суду законної сили сторони не можуть заявляти ту саму позовну вимогу з тих самих підстав а також оспорювати в іншому процесі встановлені судом факти і правовідносини.

Однак, суд першої інстанції вирішуючи позов Войтенка О.Б., обставини справи належним чином не дослідив, не звернув уваги на те, що підстави позовних заяв позивача є аналогічними до тих вимог, які ним заявлялися раніше, а також не взяв до уваги той факт, що існує вже рішення суду з приводу спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав, в результаті чого не застосував положення п. 2 ч. 1 ст. 205 ЦПК України (в редакції №1618-IV від 18.03.2004 року, чинній на момент винесення рішення) та помилково ухвалив рішення про часткове задоволення позовних вимог.

Беручи до уваги викладене, колегія суддів прийшла до висновку, що у вказаній частині провадження у справі слід закрити.

Разом з цим, суд апеляційної інстанції зазначив, що оскільки рішенням Київського районного суду м. Полтави від 23 серпня 2017 року Войтенку О.Б. було відмовлено у задоволенні позовних вимог про стягнення з ПАТ БК «Букрос» проіндексованої заробітної плати, інших порушень трудових прав позивача, судом не встановлено, а тому прийшов до висновку, що в задоволенні позовної вимоги про стягнення моральної шкоди йому також слід відмовити.

З урахуванням викладеного, колегія суддів прийшла до висновку про наявність підстав для часткового задоволення апеляційної скарги публічного акціонерного товариства Бурова компанія «Букрос», скасування рішення Київського районного суду м. Полтави від 8 листопада 2017 року, з ухваленням нового рішення, яким позовні вимоги Войтенка О.Б. в частині вирішення позовних вимог про стягнення з відповідача компенсаційних виплат за затримку оплати праці — закрити, в частині стягнення з відповідача моральної шкоди — відмовити.

З підстав, передбачених п. 4 ч. 1 ст. 255, ч. 1 ст. 377 ЦПК України, скасовано рішення Комсомольського районного суду Полтавської області від 18 жовтня 2017 року, яким позов ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит», правонаступником якого є Яковенко Є.А., до Гуржій Д.Л., Гуржій О.В., Гуржій Л.Ф. про стягнення заборгованості за кредитним договором — задоволено. Стягнуто солідарно із Гуржій Д.Л., Гуржій О.В., Гуржій Л.Ф. на користь ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» заборгованість за кредитним договором від 13.11.2006 № 11/PVN3-11-06 у сумі 545 638 гривень 47 копійок. Вирішено питання судових витрат.

Дане судове рішення було оскаржене в апеляційному порядку представником відповідача Гуржій Д.Л. — адвокатом Мельник Є.А., яка посилаючись в апеляційній скарзі на порушення судом норм матеріального та процесуального права, просила рішення суду першої інстанції скасувати та постановити нове рішення, яким в задоволенні позовних вимог ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» відмовити.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 14 лютого 2018 року в порядку процесуального правонаступництва залучено до участі в справі в якості позивача Яковенка Є.А. — нового кредитора, згідно договору про відступлення прав вимоги від 23 січня 2018 року, за кредитним договором №11/PVN3-11-06 від 13 листопада 2006 року та договорами поруки: № 11/PVNP3-11-06 від 13 листопада 2006 року та № 11/PVNP36-11-06 від 13 листопада 2006 року, укладеними між ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» та Гуржій Д.Л., Гуржій О.В., Гуржій Л.Ф.

Внаслідок вступу у справу, до правонаступника ПАТ «Банк «Фінанси та Кредит» — Яковенка Є.А. перейшли усі процесуальні права сторони позивача, у тому числі право відмови від позову (всіх або частини позовних вимог), встановлене пунктом 1 частини другої статті 49 ЦПК України.

У судовому засіданні представником позивача Яковенко Є.А. — адвокатом Курбала А.В., яка діє від імені позивача в межах наданих їй повноважень угодою на представництво інтересів у цивільній справі від 13 лютого 2018 року, подано заяву про відмову від заявлених позовних вимог до Гуржій Д.Л., Гуржій О.В. та Гуржій Л.Ф. у зв'язку з погашенням заборгованості відповідача перед позивачем та заявлено клопотання про

закриття провадження у справі на підставі пункту 4 частини першої статті 255 ЦПК України.

Відповідно до частини третьої статті 13 ЦПК України учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд.

Згідно частини першої, третьої статті 206 ЦПК України позивач може відмовитися від позову, а відповідач — визнати позов на будь-якій стадії провадження у справі, зазначивши про це в заяві по суті справи або в окремій письмовій заяві.

У разі відмови позивача від позову суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі.

На підставі пункту 4 частини першої статті 255 ЦПК України суд своєю ухвалою закриває провадження у справі, якщо позивач відмовився від позову і відмова прийнята судом.

Судове рішення першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню в апеляційному порядку повністю або частково з закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині з підстав, передбачених статтями 255 та 257 цього Кодексу (частина перша статті 377 ЦПК України).

Оскільки право відмовитися від позову є виключним правом позивача, адвокат Курбала А.В. має відповідні повноваження на відмову від позову та розуміє наслідки вчинення такої процесуальної дії, суд апеляційної інстанції прийшов до висновку, що вказана заява підлягає до задоволення.

З підстав, передбачених п. 5 ч. 1 ст. 255, ч. 1 ст. 377 ЦПК України, скасовано рішення Ожтвбрського районного суду м. Полтави від 10 травня 2018 року, яким позов Зозулі А.М. до Гіріча С.М., третя особа ПАТ «Страхова компанія «Уніка» про стягнення матеріальних збитків та моральної шкоди, заподіяних внаслідок дорожньо-транспортної пригоди — задоволено у повному обсязі. Стягнуто з громадянина Гіріча С.М. на користь Зозулі А.М. 25 959,85 гривні відшкодування матеріальної шкоди, 10 000 гривень моральної шкоди, 2000 гривень витрат на проведення експертних досліджень та судовий збір у розмірі 704,80 гривні.

Ухвалюючи рішення про задоволення позовних вимог позивача, суд першої інстанції виходив з того, що доказами по справі доведений факт заподіяння Гірічем С.М. майнової шкоди Зозулі А.М., яка не була у повному обсязі відшкодована за рахунок страхової виплати, а тому відповідачем має бути відшкодована різниця між фактичною виплатою та реальною майновою шкодою. Окрім того, суд виходив з того, що діями відповідача Зозулі А.М. було заподіяно моральних страждань, які підлягають відшкодуванню.

Не погодившись із вказаним рішенням, його в апеляційному порядку оскаржив Гіріч С.М., просив скасувати його та ухвалити нове рішення, яким у задоволенні позовних вимог Зозулі А.М. відмовити у повному обсязі, посилаючись на порушення судом першої інстанції норм матеріального та процесуального права.

13 серпня 2019 року у судовому засіданні в Апеляційному суді Полтавської області сторонами по справі подано заяву про затвердження мирової угоди та додано текст підписаної Зозулею А.Н. та Гірічем С.М. мирової угоди. Відповідно до мирової угоди Гіріч С.М. сплачує Зозулі А.М. грошові кошти в сумі 27 500 гривень, а Зозуля А.М. повністю відмовляється від заявлених позовних вимог.

Колегія суддів, перевіривши матеріали вказаної справи прийшла до висновку про необхідність затвердження мирової угоди, оскільки умови мирової угоди не суперечать обставинам справи та не порушують прав та інтересів сторін та третіх осіб.

Відповідно до ч. 7 ст. 49 ЦПК України сторони можуть укласти мирову угоду на будь-якій стадії судового процесу.

Відповідно до ч.ч. 1-4 ст. 207 ЦПК України Мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву, на будь-якій стадії судового процесу.

До ухвалення судового рішення у зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди суд роз'яснює сторонам наслідки такого рішення, перевіряє, чи не обмежені представники сторін вчинити відповідні дії.

Укладена сторонами мирова угода затверджується ухвалою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди. Затверджуючи мирову угоду, суд цією ж ухвалою одночасно закриває провадження у справі.

Виходячи з викладеного, мирова угода між Зозулею А.М. та Гірічем С.М. підлягає затвердженню, а провадження у справі закриттю з підстав визначених п. 5 ч. 1 ст. 255 ЦПК України.

Разом з цим, в звітному періоді судовою палатою з розгляду цивільних справ Апеляційного суду Полтавської області скасовано із залишенням заяви без розгляду 11 судових рішень. За період роботи новоствореного Полтавського апеляційного суду з цих самих підстав було скасовано 3 судових рішення.

З підстав, передбачених п. 5 ч. 1 ст. 257, ч. 1 ст. 377 ЦПК України, скасовано рішення Ожтвбрського районного суду м. Полтави від 7 травня 2018 року, яким у задоволенні позовних вимог Петрової Н.Г. до Терлецької Л.І., Гриценко В.А., Касько С.І., Ходирева С.Л. про зміну ідеальних часток у домоволодінні відмовлено за безпідставністю.

Не погоджуючись з вказаним рішенням, Петрова Н.Г. подала апеляційну скаргу з проханням скасувати останнє, посилаючись на порушення судом норм матеріального та процесуального права, не відповідність висновків суду фактичним обставинам.

14.06.2018 року вищевказана справа надійшла на адресу апеляційного суду.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 14.06.2018 року відкрито апеляційне провадження по справі, а ухвалою колегії суддів від 22.06.2018 року справу призначено до розгляду на 03.07.2018 року.

На підставі заяви позивача про зайнятість адвоката та перенесення розгляду справи, колегією суддів відкладено розгляд останньої на 20.08.2018 року.

17.08.2018 року від Петрової Н.Г. на адресу апеляційного суду надійшло письмове клопотання про закриття провадження по справі внаслідок її відмови від апеляційної скарги та відмови від позову.

У самому судовому засіданні, представник позивача — адвокат Кондра Л.С. прохала визнати дане клопотання помилково направленим, не приймати його до відома, натомість конкретизувала позицію свого довірителя, прохаючи залишити її позовну заяву без розгляду.

Згідно п. 1 ч. 3 ст. 13 ЦПК України учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд.

Відповідно до ч. 1 ст. 377 ЦПК України судові рішення першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню в апеляційному порядку повністю або частково з закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду з підстав, передбачених статтями 255 та 257 цього Кодексу.

Згідно п. 5 ч. 1 ст. 257 ЦПК України суд постановляє ухвалу про залишення позову без розгляду якщо позивач до початку розгляду справи по суті подав заяву про залишення позову без розгляду.

Враховуючи, що клопотання про залишення позову без розгляду було заявлено представником позивача до початку розгляду справи в апеляційній інстанції по суті, повноваження адвоката як представника інтересів позивача не містять обмежень щодо обсягу прав, якими наділена сама сторона, вказане клопотання не порушує права та інтереси інших учасників процесу, а відтак підлягає до задоволення.

При обговоренні клопотання про залишення позовної заяви без розгляду, інші учасники

судового засідання не заперечували проти його задоволення, при цьому колегією суддів були роз'яснені процесуальні наслідки вказаної дії.

Згідно ч. 6 ст. 294 ЦПК України, якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.

Так, постановою Полтавського апеляційного суду у складі колегії суддів судової палати з розгляду цивільних справ від 05 листопада 2018 року скасоване рішення Гребінківського районного суду Полтавської області від 16 серпня 2018 року, яким у задоволенні заяви Василенко П.П., заінтересована особа: Гребінківське об'єднане управління Пенсійного фонду України Полтавської області, про встановлення факту постійного проживання у визначеному місці — відмовлено.

Відмовляючи у задоволенні заяви, суд першої інстанції виходив з того, що відсутні підстави для задоволення заяви.

Проте, з таким висновком суду колегія суддів не погодилася, виходячи з наступного.

Згідно ч. 1 ст. 377 ЦПК України судові рішення першої інстанції, яким закінчено розгляд справи, підлягає скасуванню в апеляційному порядку повністю або частково з закриттям провадження у справі або залишенням позову без розгляду у відповідній частині з підстав, передбачених статтями 255 та 257 цього Кодексу.

Згідно ч. 6 ст. 294 ЦПК України якщо під час розгляду справи у порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.

Згідно ч. 4 ст. 315 ЦПК України суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо з заяви про встановлення факту, що має юридичне значення, вбачається спір про право, а якщо спір про право буде виявлений під час розгляду справи, — залишає заяву без розгляду.

Так, при зверненні до суду з заявою про встановлення факту проживання у визначеному місці, заявник Василенко П.П. зазначала, що встановлення цього факту їй необхідно для оформлення пенсії в управлінні Пенсійного фонду України в Рокитнівському районі, оскільки їй було відмовлено цим органом після її звернення з питання оформлення пенсії.

Відмовляючи у задоволенні заяви Василенко П.П., судом першої інстанції не враховано, що у даному випадку виник спір про право, оскільки заявник звернувся до суду з заявою про встановлення факту не з метою захисту, виникнення, зміни або припинення його особистих прав, а з метою встановлення факту, який підлягає доказуванню, та від встановлення юридичного факту безпосередньо майнові права заявника не виникають, а існує спір про право при призначенні пенсії, який має розглядатися за правилами позовного провадження.

Згідно п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. № 5 «Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення» у порядку окремого провадження розглядаються справи про встановлення фактів, зокрема якщо згідно з законом такі факти породжують юридичні наслідки, тобто від них залежить виникнення, зміна або припинення особистих чи майнових прав громадян; встановлення факту не пов'язується з наступним вирішенням спору про право.

Враховуючи викладене, апеляційний суд у складі колегії суддів прийшов до висновку про те, що у суду першої інстанції не було підстав для розгляду заяви Василенко П.П. про встановлення юридичного факту за правилами окремого провадження та відповідно до положень ч. 6 ст. 294 ЦПК України така заява підлягає залишенню без розгляду з роз'ясненням заявнику, що він має право подати позов на загальних підставах.

За таких обставин, судові рішення підлягало скасуванню, а заява про встановлення факту — залишенню без розгляду.

§ 4. РЕЗУЛЬТАТИ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОМ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ УХВАЛ, ПОСТАНОВЛЕНИХ СУДАМИ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2018 РОЦІ.

Протягом 2018 року судом апеляційної інстанції переглянуті 636 цивільних справ за апеляційними скаргами на ухвали місцевих судів, з яких 312 ухвал залишено без змін, 323 ухвали скасовано та 1 ухвалу змінено.

Із загальної кількості ухвал, найбільше оскаржувались ухвали про залишення заяви без розгляду — у 54 справах, про повернення заяви позивачеві (заявникові) — у 45 справах, ухвали про відмову у відкритті провадження у справі — у 25 випадках, ухвали про закриття провадження у справі — 45; з інших підстав були оскаржені — 457 ухвал відповідно.

Предметом апеляційного оскарження в переважній більшості були ухвали, пов'язані із прийняттям справи до судового провадження та її подальшим рухом. Оскільки вирішення цих питань пов'язане із забезпеченням та реалізацією права громадян на судовий захист, в цьому узагальненні більше уваги звернено на апеляційну практику з цих питань. Решта ухвал постановлена з інших процесуальних питань, в тому числі про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України, з питань забезпечення позову та доказів, щодо підсудності, зупинення провадження, тощо.

Звітний період у порівнянні з аналогічним періодом минулих років виявив тенденцію щодо зменшення загальної кількості апеляційних скарг на ухвали про визнання позовної заяви неподаною та її повернення, натомість збільшилась загальна кількість оскаржуваних ухвал про залишення заяви без розгляду.

У звітному періоді переглянуті 45 ухвал про повернення заяв позивачам у порядку ст. 185 ЦПК України. За наслідками їх апеляційного розгляду — 39 ухвал скасовано з направленням справи для продовження розгляду та 6 ухвал залишено без змін.

Значна кількість скасованих ухвал свідчить про недотримання суддями місцевих судів вимог, визначених положеннями ст.ст. 175, 177 ЦПК України.

Судами Полтавської області переважна кількість позовних заяв була залишена без руху, а в подальшому повернута позивачам, з підстав не усунення недоліків, до яких судді відносили — не подання доказів на обґрунтування заявлених вимог, не чітке та не в повній мірі викладення обставин, на які посилається позивач, відсутність чи часткова оплата судового збору, відсутність підтвердження щодо не подання іншого позову до цього ж відповідача.

Так, з підстав невідповідності позовної заяви вимогам ч. 2 п.п. 4,6,10 ст. 175 ЦПК України, а саме: не зазначення способу захисту прав або інтересів, передбачених законом чи договором, який позивач просить суд визначити у рішенні; відсутності відомостей про вжиття заходів досудового врегулювання спору; відсутності підтвердження позивача про те, що ним не подано іншого позову до цього ж відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав, ухвалою судді Ленінського районного суду м. Полтави позовну заяву Горлачова М.В. до СТ "Пролісок" в особі Боберського В.В. про захист прав споживача та відшкодування моральної і матеріальної шкоди- визнано неподаною та повернуто позивачеві.

Скасовуючи вказану ухвалу, колегія суддів зазначила про її невідповідність нормам процесуального права, оскільки позивачем були усунуті визначені судом недоліки. Натомість, на думку суду, невиконаною залишилась вимога щодо відсутності вказівки про те, що позивачем не подано іншого позову до цього ж відповідача з тим самим предметом та з тих самих підстав, яка, в свою чергу, не може розцінюватись як перешкода для конституційного права позивача Горлачова М.В. на звернення за судовим захистом.

Не зазначення такої інформації в змісті позовної заяви само по собі ще не свідчить про її невідповідність вимогам ст. 177 ЦПК Країни, тому її відсутність, при виконанні позивачем інших вимог щодо змісту позовної заяви, не може розцінюватись як недолік, не усунення якого є підставою для повернення заяви .

Прикладом передчасного повернення позовної заяви є наступна справа

Ухвалою Київського районного суду м. Полтави від 16.08.2018 року позовну заяву Котелевської К.О., Котелевського В.М. до територіальної громади в особі Полтавської міської ради про визнання права власності в порядку спадкування — визнано неподаною та повернуто позивачу.

Постановляючи ухвалу, суд виходив з факту не усунення позивачами визначених судом недоліків, а саме — не надання належним чином оформленої довіреності на представництво інтересів, яка б містила відмітку про її легалізацію в Україні.

Так, до позовної заяви позивач, здійснюючи дії в інтересах іншого позивача Котелевського В.М., надала посвідчену нотаріусом Російської Федерації Белгородського нотаріального округу довіреність, відповідно до якої Котелевський В.М. уповноважив Котелевську К.О. бути його представником та вести його справи по всім судовим установам, зі всіма правами, які надані законом позивачу. .

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про міжнародне приватне право» документи, що видані уповноваженими органами іноземних держав у встановленій формі, визнаються дійсними в Україні в разі їх легалізації, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України.

Згідно ст.ст. 1,2 Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах, яка набрала чинності 19 травня 1995 року із внесеними змінами Протоколом від 28.03.1997 року громадяни кожної з Договірних Сторін, а також особи, що проживають на її території, користуються на територіях всіх інших Договірних Сторін у відношенні своїх особистих і майнових прав таким же правовим захистом, як і власні громадяни цієї Договірної Сторони. Громадяни кожної з Договірних Сторін, а також інші особи, що проживають на її території, мають право вільно і безперешкодно звертатися до суду, прокуратури й інших установ других Договірних Сторін, до компетенції яких відносяться цивільні, сімейні і кримінальні справи (далі — установи юстиції), можуть виступати в них, подавати клопотання, пред'являти позови і здійснювати інші процесуальні дії на тих же умовах, що і громадяни цієї Договірної Сторони.

Статтею 13 Конвенції визначено, що документи, що на території однієї з Договірних Сторін виготовлені або засвідчені установою або спеціально на те уповноваженою особою в межах їх компетенції і за встановленою формою і скріплені гербовою печаткою, приймаються на територіях інших Договірних Сторін без якого-небудь спеціального посвідчення.

Документи, що на території однієї з Договірних Сторін розглядаються як офіційні документи, користуються на територіях інших Договірних Сторін доказовою силою офіційних документів.

Надана довіреність скріплена належними гербовими печатками та зареєстрована в реєстрі, і у відповідності до Конвенції про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах приймаються на території України без якого-небудь спеціального посвідчення.

Не пересвідчившись, в належності оформлення вказаної довіреності та її відповідності вимогам законодавства, суд першої інстанції прийшов до передчасного висновку про наявність підстав для повернення позовної заяви.

Крім того, повернувши позовну заяву, суд не звернув увагу на те, що позивачами у справі є дві особи : Котелевська К.О. та Котелевський В.М., а оскаржувана ухвала не містить жодного обґрунтування щодо неможливості розгляду позовної заяви Котелевської К.О.

Встановлені обставини стали підставою для скасування ухвали, з направленням справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Іншим прикладом є справа за позовною заявою Біліченко О.В. до Біліченка О.В. про розірвання шлюбу, яка ухвалою судді Автозаводського районного суду м. Кременчука від 17.09.2018 року було залишено без руху внаслідок невідповідності ст. 175, ч. 1 ст. 177 ЦПК України. Суд вмотивував свої висновки тим, що позивачем не надано відповідного перекладу деяких документів, складених іноземною мовою, що унеможлиблює

здійснення перевірки повноти долучених до позовної заяви документів.

Крім того, посилаючись на положення ст. 28 ЦПК України, суд звернув увагу на те, що в позовній заяві Біліченко О.В. не зазначила про обставини, які б давали їй можливість пред'явити даний позов за своїм місцем проживання.

На виконання вимог вказаної ухвали, позивач подала заяву про усунення недоліків, до якої додала нотаріально завіреним переклад паспорту відповідача та роздруківки про вартість квитків з м. Києва до м. Таллінн.

Вважаючи, що позивачем не надано доказів щодо неможливості виїхати до місця проживання відповідача або звернутись до суду іншими засобами зв'язку, а також відсутності доказів про підтвердження існування між подружжям домовленості про розгляд справи за зареєстрованим місцем проживання позивача, ухвалою Автозаводського районного суду м. Кременчука від 15.10.2018 року позовну заяву Біліченко О.В. визнано неподаною та повернуто позивачу.

Колегія суддів не погодилася з вказаним висновком та зазначила, що вирішуючи питання про залишення позовної заяви без руху для усунення недоліків, суд одночасно увійшов в обговорення питання підсудності справи з огляду на положення ст. 28 ЦПК України, у зв'язку з чим вказав позивачу про необхідність зазначити обставини та поважні причини, в силу яких вона не має можливості виїхати за місцем проживання відповідача для подачі вказаного позову до суду за місцем його реєстрації.

Виконуючи вимоги ухвали про усунення недоліків та надаючи необхідні документи з нотаріально посвідченим перекладом, позивач одночасно приєднала до своєї заяви докази, які свідчать про дорожнечу вартості проїзду до м. Таллінн, відсутності в неї достатніх фінансових можливостей для цього, чим і вмотивувала свою неспроможність приїхати до місця проживання відповідача для вирішення питання розірвання шлюбу.

Погоджуючись з тим, що позивач усунула недоліки та приєднала до позовної заяви необхідні в розумінні ст. 177 ЦПК України документи, суд вказав про відсутність доказів, які б надавали позивачу право скористатись положеннями ч. 2 ст. 28 ЦПК України та пред'явити позов за своїм зареєстрованим місцем проживання.

Таким чином, залишаючи позовну заяву без руху з підстав невідповідності останньої вимогам ЦПК України, суд в своїй ухвалі про повернення позовної заяви фактично повернув останню в зв'язку з порушенням правил територіальної підсудності, а не внаслідок існування неусунутих недоліків.

Взявши до уваги надані позивачем докази щодо свого майнового стану та з метою забезпечення реалізації права позивача на доступ до правосуддя, колегія суддів дійшла висновку про помилковість ухвали місцевого суду про повернення позовної заяви, у зв'язку з чим остання була скасована з направленням матеріалів справи до суду першої інстанції.

Одночасно, вказане узагальнення виявило неоднозначну судову практику в застосуванні положень ч. 3 ст. 177 ЦПК України в частині необхідності зазначати в заяві попередній (орієнтовний) розрахунок суми судових витрат, які позивач поніс і які очікує понести у зв'язку з розглядом справи.

Так, деякі суди відсутність вказаної інформації розцінюють як підлягаючий усуненню недолік та залишають заяви без руху, інші суди при відсутності такого розрахунку в змісті позовної заяви не вимагають його обов'язкового зазначення.

Статтею 32 ЦПК України встановлено недопустимість спорів між судами про підсудність та зазначено, що справа передана з одного суду до іншого в порядку, встановленому статтею 31 цього Кодексу, повинна бути прийнята до провадження судом, якому вона надіслана.

У порушення норм вказаної статті, між судами інколи виникають спори про підсудність.

Одним з прикладів є ухвала Кременчуцького районного суду від 23.03.2018 року, якою справу за позовом ПАТ «Державний ощадний банк України» до Волочай О.О. про стягнення заборгованості за кредитним договором повернуто Болградському районному суду Одеської області за підсудністю.

Постановляючи оскаржувану ухвалу, суд першої інстанції виходив з того, що Болградським районним судом Одеської області справа передана до Кременчуцького районного суду Полтавської області не в порядку, встановленому статтею 31 ЦПК України, оскільки суперечить частині другої вказаної статті.

Відповідно до статті 32 ЦПК України спори між судами про підсудність не допускаються.

Справа, передана з одного суду до іншого в порядку, встановленому статтею 31 ЦПК України, повинна бути прийнята до провадження судом, якому вона надіслана.

Під час перегляду апеляційної скарги, колегією суддів було встановлено, що банк звернувся до суду, вказавши місце реєстрації та проживання відповідача в м. Болград Одеської області, в зв'язку з чим ухвалою Болградського районного суду Одеської області від 05.01.2018 року відкрито загальне позовне провадження.

У січні 2018 року Волочай О.О. звернувся до суду з заявою про передачу справи іншому суду за місцем його проживання, надавши на підтвердження копію паспорта, з якого вбачається, що з 20.06.2017 року місце його проживання зареєстроване за адресою вул. Київська, 10, с. Піщане Кременчуцького району Полтавської області.

Вказані обставини стали підставою для винесення Болградським районним судом ухвали від 05.02.2018 року про направлення цивільної справи для розгляду до Кременчуцького районного суду Полтавської області в порядку, встановленому статтею 31 ЦПК України.

Натомість, Кременчуцький районний суд в порушення норм статей 31, 32 ЦПК України, помилково повернув справу Болградському районному суду, що стало підставою для скасування колегією суддів ухвали та направлення справи для продовження розгляду Кременчуцькому районному суду.

Іншим прикладом є ухвала судді Київського районного суду м. Полтави від 07.08.2018 року, якою справа за позовом Горшкова В.П. до Горшкової І.О. про зменшення розміру аліментів направлено за підсудністю до Шевченківського районного суду м. Києва на підставі п. 1 ч. 1 ст. 31 ЦПК України.

Передаючи справу за підсудністю до Шевченківського районного суду м. Києва, суд першої інстанції виходив з того, що можливість пред'явлення позову про зменшення розміру аліментів за місцем проживання позивача не передбачена ст. 28 ЦПК України, а відповідачка по справі має зареєстроване місце проживання у м. Києві (Шевченківський район).

Перевіряючи доводи апеляційної скарги, апеляційний суд виходить з таких міркувань.

Так, при подачі позову Горшков В.П. посилався, зокрема на статтю 192 СК України, яка регулює питання зміни розміру аліментів, визначеного за рішенням суду або домовленістю між батьками. Тобто заявлений позов не є позовом про стягнення аліментів, оплату додаткових витрат на дитину, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, а тому на спірні правовідносини не розповсюджуються правила альтернативної підсудності, передбачені ст. 28 ЦПК України.

За змістом частини третьої ст. 31 ЦПК України передача справи на розгляд іншому суду відбувається не пізніше п'яти днів після закінчення строку на її оскарження.

Відповідно до п. 9 ч. 1 ст. 353 ЦПК України ухвала про передачу справи на розгляд іншому суду може бути оскаржена в апеляційному порядку окремо від рішення суду.

Згідно ч. 5, ч. 6 ст. 272 ЦПК України якщо судове рішення ухвалене поза межами судового засідання або без повідомлення учасників справи, копія судового рішення надсилається учаснику справи протягом двох днів з дня його складення у повному обсязі рекомендованим листом з повідомленням про вручення. Днем вручення судового рішення є день проставлення у поштовому повідомленні відмітки про вручення копії судового рішення.

З наведених норм процесуального закону вбачається, що, ухваливши рішення про передачу справи на розгляд іншому суду, суддя має забезпечити вручення копії цього судового рішення учасникам спору, отримати дані про вручення його копії і тільки після

цього зі спливом строку на апеляційне оскарження направити справу іншому суду.

Саме таке розуміння і виконання закону відповідає завданню та основним засадам цивільного судочинства.

Натомість матеріали справи не містили поштового повідомлення про вручення Горшкову В.П. копії ухвали від 07.08.2018 року, матеріали позову направлені до Шевченківського районного суду м. Києва 27.08.2018 року, а копію ухвали позивач отримав 29.08.2018 року.

Крім того, місцевий суд не взяв до уваги докази, що підтверджують проживання відповідачки разом із сином на час ухвалення суддею рішення про передачу справи іншому суду фактично у м. Полтаві за адресою, вказаною позивачем у позові, отже, за умови належного виконання вимог процесуального закону, суд мав можливість правильно вирішити питання про підсудність пред'явленого позову.

Таким чином, ухвала судді Київського районного суду була скасована, а справа направлена на розгляд за підсудністю до Київського районного суду м. Полтави.

За 12 місяців 2018 року апеляційним судом розглянуто 25 скарг на ухвали місцевих судів про відмову у відкритті провадження, з яких 11 ухвал залишено без змін, а 14 – скасовано.

Аналіз підстав скасування вказаних ухвал свідчить про типовість помилок, які допускаються місцевими судами при вирішенні питання юрисдикційної підсудності справ, у зв'язку з чим невірно застосовуються положення п. 1 ч. 1 ст. 186 ЦПК України.

Так, ухвалою Оржицького районного суду від 10.09.2018 року відмовлено у відкритті провадження по справі за позовом Департаменту соцзахисту Полтавської ОДА до Дворка В.І. про вилучення автомобіля з чужого незаконного володіння та роз'яснено позивачу його право на звернення до суду в порядку адміністративного судочинства.

Постановляючи ухвалу суд виходив із того, що за своєю правовою природою спір є публічно-правовим і в силу ст. 19 КАС України підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства.

Невірно застосовуючи норми процесуального права, суд не звернув уваги на правову позицію, висловлену Верховним Судом України в постанові від 05.07.2017 року по справі № 6-1094цс17, згідно якої характерною ознакою публічно-правових спорів є сфера їх виникнення – публічно-правові відносини, тобто передбачені нормами публічного права суспільні відносини, що виражаються у взаємних правах та обов'язках їх учасників у різних сферах діяльності суспільства, зокрема пов'язаних з реалізацією публічної влади.

У даному випадку, спір стосувався не публічного права, а мав за мету вирішення майнового спору стосовно вилучення автомобіля з чужого незаконного володіння, що свідчить про цивільну юрисдикцію останнього.

Іншим прикладом помилкової відмови у відкритті провадження у справі є ухвала Полтавського районного суду від 21.09.2018 року якою відмовлено у відкритті провадження за позовом Бровка С.А., Бровка О.М. до ПрАТ СК «Юнівес» про стягнення недоплаченої частини страхового відшкодування на підставі п. 3 ч. 1 ст. 186 ЦПК України.

За змістом наведеної норми суддя відмовляє у відкритті провадження у справі, якщо у справі за позовом, яка перебуває у провадженні суду, і у поданому позові одночасно збігаються сторони, підстави та предмет спору, тобто коли позови повністю співпадають за складом учасників цивільного процесу, матеріально-правовими вимогами та обставинами, що обґрунтовують звернення до суду. Нетотожність хоча б одного із цих чинників не може бути підставою для відмови у відкритті провадження.

Зі змісту ухвали судді першої інстанції вбачається, що предметом спору (матеріально-правова вимога) у справі №545/2297/19 (спір між тими ж сторонами) є вимоги про скасування рішення страховика у частині виплати страхового відшкодування і покладення на страховика обов'язку сплатити страхове відшкодування.

Отже, предмет спору у цій справі є відмінним від предмету спору у цивільній справі № 545/2297/19.

За змістом ст. 187 ЦПК України провадження у справі за поданим позовом розпочинається після ухвалення суддею рішення про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження.

У матеріалах справи відсутні докази про наявність у провадженні Полтавського районного суду справи №545/2297/18. В ухвалі судді також відсутні посилання на джерело отримання інформації щодо наявності відкритого провадження у зазначеній справі.

Ця обставина є істотною, оскільки, якщо станом на 21.09.2018 року в Полтавському районному суді були лише зареєстровані матеріали позовної заяви №545/2297/18 за відсутності ухвали про відкриття або відмову у відкритті провадження, повернення позовної заяви або залишення позову без розгляду, то суддя суду першої інстанції мав ухвалити рішення відповідно до п. 6 ч. 4 ст. 185 ЦПК України.

Встановлені апеляційним судом обставини стали підставою для скасування ухвали з поверненням матеріалів справи до цього ж суду для вирішення питання про наявність підстав для відкриття провадження.

Статті 251 та 252 ЦПК України визначають обов'язок та право суду зупинити провадження у справі, проте інколи суди не досліджують необхідність такого зупинення або приходять до помилкового висновку про зупинення провадження, не обґрунтовуючи вказане та не мотивуючи свій висновок щодо зупинення провадження, не зазначають в чому виражається об'єктивна неможливість розгляду справи до вирішення іншої справи, зважаючи на те, що переважна більшість зупинених проваджень була пов'язана саме з положеннями п. 6 ч. 1 ст. 251 ЦПК України.

Ухвалою Октябрського районного суду м. Полтави від 20.07.2018 року зупинено провадження по справі за позовом ТОВ «Кредитні ініціативи» до Германенко О.В. про звернення стягнення на предмет іпотеки до розгляду справи за позовом Калініна О.А. до ПАТ «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк», ТОВ «Кредитні ініціативи» про визнання правочинів недійсними

Зупиняючи провадження, суд послався на те, що саме під час розгляду вказаної справи за позовом Калініна О.А. будуть встановлені обставини, що можуть вплинути на подання і оцінку доказів у даній справі, в тому числі і факти, які мають преюдиційне значення при її вирішенні.

Колегія суддів не погодилась з вказаним висновком суду і скасувала ухвалу як таку, що постановлена з порушенням норм процесуального права.

Зокрема, судом не враховано роз'яснення Постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 12.06.2009 року «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції», згідно до яких, при визначенні підстав для обов'язкового зупинення провадження у справі, суд повинен враховувати, що така підстава для зупинення провадження у справі — неможливість розгляду цивільної справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, цивільного, господарського, кримінального чи адміністративного судочинства, застосовується у тому разі, коли в цій іншій справі можуть бути вирішені питання, що стосуються підстав, заявлених у справі вимог, чи умов, від яких залежить можливість її розгляду.

Перебування на розгляді у суді іншої справи про визнання недійсними договорів про відступлення права вимоги не впливає на можливість розгляду справи про звернення стягнення на предмет іпотеки, оскільки, в межах цієї справи на підставі відповідних доказів можливо встановити обставини справи та з'ясувати, чи є у ТОВ «Кредитні ініціативи» право вимоги за договором іпотеки, чи перейшло до нього право це право на підставі відповідних договорів відступлення права вимоги та чи є підстави звернути стягнення на предмет іпотеки в рахунок погашення боргу за кредитним договором і в залежності від цього розглянути справу та вирішити спір.

Ці спори є різними за змістом, предметно між собою не пов'язані, а всі доводи Германенко О.В. про зупинення провадження по справі ґрунтуються на його власних

припущеннях, якими не він не вмотивував наявність об'єктивної неможливості розгляду даної справи до вирішення іншої.

З підстав порушення норм процесуального права під час вирішення питання про зупинення провадження, постановою колегії суддів від 06.03.2018 року скасовано ухвалу Київського районного суду м. Полтави від 11.01.2018 року, якою доручено компетентному органу Російської Федерації, надати документи, що підтверджують наявність права власності на нерухоме майно, громадянки Російської Федерації Коваленко А.В. на квартиру №2, що розташована в с. Надеждене, вул. Надежденська, 7, Вуглегірського району, Сахалінської області, Росія та іншу інформацію стосовно належності іншого нерухомого майна Коваленко А.В. Провадження по справі зупинено.

Зупиняючи провадження у справі за позовом Коваленко А.В. до КП "ЖЕО № 2" Полтавської міської Ради, Полтавської міської ради, Управління майном комунальної власності міста ВК Полтавської міської ради, Управління реєстрації та зняття з реєстрації місця проживання фізичних осіб ВК Полтавської міської ради про відшкодування моральної шкоди, заподіяної незаконними діями КП " ЖЕО № 2", про покладення обов'язку розприватизації квартири та покладення обов'язку зареєструвати в даній квартирі та за зустрічним позовом Кочерги Г.В. до Коваленко А.В., ВК Київської районної в місті Полтаві ради про визнання трудових договорів недійсними, визнання недійсним охоронного свідоцтва та визнання особи такою, що втратила право користування квартирою, суд першої інстанції виходив з того, що витребувані судом докази, є важливі для розгляду справи, тому без їх встановлення неможливо продовжувати розгляд справи по суті.

Натомість, колегія суддів дійшла висновку, що у справі, яка переглядається, заявлено кілька позовних вимог, підставою для зупинення провадження у справі став факт витребування відомостей щодо наявності у Коваленко А.В. житла, яке належить останній на праві приватної власності на території Російської Федерації. Проте, вказана інформація не є вирішальною та не перешкоджає суду з'ясувати інші обставини, в межах заявлених позовних вимог, які необхідні для прийняття повного та обґрунтованого рішення у справі.

Крім того, відповідно ч. 3 ст. 210 ЦПК України, провадження у справі на стадії розгляду по суті зупиняється тільки з підстав, встановлених пунктами 1-3 частини першої статті 251 та пунктами 1-3 частини першої статті 252 цього Кодексу. Направлення судового доручення з приводу збирання доказів, не входить до даного переліку.

Відсутність процесуальних підстав для зупинення провадження, безпідставне затягування розгляду справи, що призводить до порушення розумних строків її розгляду, стали підставою для скасування ухвали з направленням справи для продовження розгляду.

Також у 2018 році апеляційним судом переглянуті 54 апеляційні скарги на ухвали судів першої інстанції, постановлених в порядку ст. 257 ЦПК України (залишення позову без розгляду), за результатами розгляду яких 40 ухвал скасовано, 14 залишено без змін.

Вказані статистичні дані свідчать про те, що суди здебільшого вирішують питання залишення позовних заяв без розгляду з порушенням норм процесуального права.

Так, ухвалою Чорнухинського районного суду від 24.07.2018 року позовну заяву ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" до Цись О.М., Цись О.І. про дострокове стягнення заборгованості солідарно залишено без розгляду згідно норм п. 9 ч. 1 ст. 257 ЦПК України з підстав не подання без поважних причин витребуваних судом доказів.

Як вбачається з матеріалів справи, ухвалою Чорнухинського районного суду від 04.07.2018 року задоволено клопотання відповідачів Цись О.М. та Цись О.І. про витребування доказів, у зв'язку з чим витребувано у ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" оригінал кредитного договору та договору поруки, оригінал кредитної справи ФОП Цись О.М. по кредитному договору та договору поруки, з одночасним наданням позивачу строку для подачі вказаних доказів до 18.07.2018 року. Розгляд справи відкладено на 19.07.2018 року.

У зв'язку з поданим представником позивача клопотанням про відкладення розгляду справи на іншу дату, ухвалою Чорнухинського районного суду від 19.07.2018 року розгляд справи відкладено на 24.07.2018 року.

З підстав не подання витребуваних судом доказів, ухвалою Чорнухинського районного суду позовну залишено без розгляду.

Колегія суддів не погодилася з вказаним висновком суду.

Так, п. 9 ч. 1 ст. 257 ЦПК України передбачено, що суд постановляє ухвалу про залишення позову без розгляду якщо позивач без поважних причин не подав витребувані судом докази, необхідні для вирішення спору.

Тобто, нормами вказаної статті передбачено залишення позову без розгляду лише в разі, якщо неподання витребуваних доказів не пов'язане з поважними причинами.

Колегією суддів було встановлено, що після винесення ухвали від 04.07.2018 року про витребування доказів, представником банку було направлено на адресу суду заяву про перенесення розгляду справи та неможливість надати витребувані докази в зв'язку з витребуванням їх з різних структурних підрозділів банку, які знаходяться в різних містах, що вже само по собі потребує значно більше часу, ніж було визначено судом.

Одночасно, з приєднаних до апеляційної скарги документів вбачається, що представником банку здійснювалися дієві заходи щодо витребування необхідних для розгляду справи доказів.

Враховуючи неможливість подати витребувані докази в судове засідання, призначене на 19.07.2018 року, банк подав вмотивовану заяву про відкладення розгляду справи.

Вирішуючи питання про відкладення розгляду справи на 24.07.2018 року, суд направив учасникам справи повідомлення про виклик в судове засідання, яке банк отримав лише 24.07.2018 року, що є порушенням вимоги ст. 128 ЦПК України, яка передбачає завчасне повідомлення особи, яка викликається в судове засідання, але не пізніше ніж за 5 днів до судового засідання.

Між тим, на вказані обставини суд першої інстанції належної уваги не звернув та прийшов до передчасного висновку про відсутність поважних причин для своєчасного надання позивачем витребуваних доказів, що в подальшому стало підставою для скасування ухвали.

Ухвалою Карлівського районного суду від 02.08.2018 року позовну заяву ТОВ «Кредитні Ініціативи» до Пікуля О.О. про стягнення заборгованості за кредитним договором залишено без розгляду, оскільки п. 6 кредитного договору № 500523344, що був укладений 24.10.2014 року між ПАТ «Альфа-Банк» та Пікулем О.О. сторони погодили внести третейське застереження, що в розумінні ст. 12 Закону України «Про третейський суд» є третейською угодою, а отже відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 257 ЦПК України є підставою для залишення позову без розгляду.

Відповідно до пункту 6 частини 1 статті 257 ЦПК України позов залишається без розгляду, якщо між сторонами укладено угоду про передачу спору на вирішення до третейського суду, і від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в суді, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.

Із аналізу процесуальної норми вбачається, що законодавець вказує на врахування судом одночасно не тільки укладену між сторонами угоду про передачу спору на вирішення до третейського суду і заперечення відповідача проти вирішення спору в суді загальної юрисдикції, а також перевірку судом обставин щодо укладеної між сторонами третейської угоди, а саме, що така угода є дійсною, не втратила чинність та може бути виконана.

Перевіряючи дотримання судом першої інстанції вимог процесуального законодавства при вирішенні питання про залишення заяви без розгляду з підстави, передбаченої

пунктом 6 частини 1 статті 257 ЦПК України, колегією судді встановлено наступне.

Так, сторони погодилися внести до кредитного договору застереження, яке є третейською угодою в розумінні ст. 12 Закону України «Про третейські суди», про те, що судовий захист прав та законних інтересів, які мають сторони в зв'язку з кредитним договором та розгляд і вирішення всіх не вирішених сторонами шляхом переговорів спорів, які виникають або можуть виникнути між сторонами з питань виконання, зміни, розірвання ними кредитного договору, не виключний перелік яких визначений розділом № 2 цього договору, відбувається у Постійно діючому Третейському суді при Всеукраїнській громадській організації «Всеукраїнський фінансовий союз» у відповідності до його регламенту, який є невід'ємною частиною цієї третейської угоди та з якими сторони до підписання цього договору ознайомлені та згодні. Сторони також підтверджують, що вони ознайомлені та згодні з положенням про Постійно діючий Третейський суд при Всеукраїнській громадській організації «Всеукраїнський фінансовий союз».

Відповідно до частини другої статті 1 Закону України "Про третейські суди" до третейського суду за угодою сторін може бути передано будь-який спір, що виникає з цивільних, господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом.

Згідно з пунктом 14 частини першої статті 6 Закону України "Про третейські суди" (частину першу цієї статті доповнено пунктом 14 згідно із Законом N 2983-VI) третейські суди в порядку, передбаченому цим Законом, можуть розглядати будь-які справи, що виникають із цивільних та господарських правовідносин, за винятком, зокрема, справ у спорах щодо захисту прав споживачів, у тому числі споживачів послуг банку (кредитної спілки).

Споживачем, права якого захищаються на підставі Закону України "Про захист прав споживачів", є лише громадянин (фізична особа), котрий придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити товари (роботи, послуги) для власних побутових потреб. Цей Закон регулює відносини споживача з підприємством, установою, організацією чи громадянином-підприємцем, які виготовляють та продають товари, виконують роботи і надають послуги, незалежно від форм власності та організаційних форм підприємництва.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 10 листопада 2011 року N 15-рп/2011 у справі за конституційним зверненням щодо офіційного тлумачення положень пунктів 22, 23 статті 1, статті 11, частини восьмої статті 18, частини третьої статті 22 Закону України "Про захист прав споживачів" у взаємозв'язку з положеннями частини четвертої статті 42 Конституції України (справа про захист прав споживачів кредитних послуг) дія цього Закону поширюється і на правовідносини між кредитором та позичальником (споживачем за договором про надання споживчого кредиту), що виникають як під час укладення, так і виконання такого договору.

Аналіз зазначених норм матеріального права дає підстави для висновку, що спори між кредитором та позичальником (споживачем) за договором про надання споживчого кредиту, що виникають як під час укладення, так виконання такого договору, відповідно до пункту 14 частини першої статті 6 Закону України "Про третейські суди", незважаючи на наявність третейського застереження в договорі, не можуть бути предметом третейського розгляду, оскільки Законом N 2983-VI виключено з компетенції третейського суду вирішення спорів щодо захисту прав споживачів, у тому числі споживачів послуг банку (кредитної спілки).

Вищевказана правова позиція відображена в Постанові ВСУ від 27.01.2016 р. у справі №6-2892цс15.

Встановлені обставини свідчать про те, що укладена у договорі про надання споживчого кредиту між ПАТ «Альфа Банк» та Пікулем О.О. (боржником) третейська угода про передання спору на розгляд третейського суду не може бути виконана, оскільки спір у правовідносинах, що виник між ПАТ «Альфа-Банк» та боржником Пікулем О.О. не підвідомчий третейському суду, а відтак і вирішення питання про залишення позовної заяви без розгляду здійснено судом першої інстанції з порушенням норм матеріального та процесуального права.

Непоодинокими є ухвали місцевих судів, у яких останні на підставі норм п. 3 ч. 1 ст. 257 ЦПК України помилково залишають позовні заяви без розгляду внаслідок повторної неявки належним чином повідомленого позивача.

Ухвалою Зінківського районного суду від 19.09.2018 року позовну заяву Качаєнко Н.І. до ТОВ "Бурат-Агро" про визнання недійсною додаткової угоди до договору оренди від 03.03.2009 року та від 01.10.2012 року, скасування державної реєстрації додаткової угоди та зобов'язання повернути земельну ділянку залишено без розгляду з підстав повторної неявки належним чином повідомленого про час та місце судових засідань позивача.

Колегія суддів не погодилася з такими висновками суду з огляду на наступне.

Відповідно до ч. 5 ст. 223 ЦПК України у разі повторної неявки позивача в судові засідання без поважних причин або неповідомлення ним про причини неявки суд залишає позовну заяву без розгляду, крім випадку, якщо від нього надійшла заява про розгляд справи за його відсутності, і його нез'явлення не перешкоджає вирішенню спору.

Разом з тим, п. 2 частини 3 цієї ж статті передбачає, що якщо учасник справи або його представник були належним чином повідомлені про судові засідання, суд розглядає справу за відсутності такого учасника справи у разі: повторної неявки в судові засідання учасника справи (його представника), крім відповідача, незалежно від причин неявки;

Зважаючи на те, що розгляд справи по-суті станом на час винесення ухвали про залишення позову без розгляду судом не призначався, а перебував на стадії підготовчого засідання, районний суд не дав належної оцінки факту неявки позивача в підготовчі судові засідання.

Таким чином, за відсутності повторності неявки позивача без поважних причин у підготовчі судові засідання суд першої інстанції дійшов помилкового висновку про залишення позову без розгляду на підставі п. 3 ч. 1 ст. 257 ЦПК України, хоча ухвала про закриття підготовчого провадження постановлена не була та справа до судового розгляду не призначалась.

Враховуючи вищевикладене, колегія суддів приходить до висновку про скасування оскаржуваної ухвали з направленням справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Іншим прикладом є ухвала Великобагачанського районного суду від 14.03.2018 року якою позовну заяву Карабази О.П. до Пилипенка Н.О. про відшкодування моральної шкоди в порядку регресу залишено без розгляду.

Залишаючи позов без розгляду, суд виходив з того, що сторона позивача тричі не з'явилася в судові засідання, заяв про розгляд справи за відсутності сторони позивача до суду не подавали, заяви представника позивача від 09.02.2018 року, 26.02.2018 року та 19.03.2018 року не розглядалися як такі, що дозволяли суду провести підготовче провадження за відсутності сторони позивача, зважаючи на їхній зміст, який не містить відповідного клопотання про розгляд справи за відсутності сторони позивача, а також, що вказані заяви надіслані на електронну адресу суду, не мають відповідного електронно-цифрового підпису, що виключає відповідну ідентифікацію підписанта, а будь-які інші заяви від сторони позивача підписані та завірени належним чином до суду не надходили.

Натомість матеріалами справи доводиться, що суд виніс ухвалу про залишення позову без розгляду на стадії підготовчого провадження.

Колегією суддів на підставі матеріалів справи було встановлено, що представник позивача адвокат Павелко Р.С. у поданій до суду заяві просив місцевий суд провести розгляд справи у підготовчому засіданні без участі позивача та його участі як представника позивача, проте, суд у порушення вимог п. 3 ч. 1 ст. 257 ЦПК України безпідставно залишив позовну заяву без розгляду, не беручи до уваги те, що представник позивача подав заяву про розгляд справи за їх відсутності, їх нез'явлення не перешкоджало розгляду справи, у суду не було підстав сумніватися у заявах, поданих адвокатом, оскільки суду достовірно відомо про процесуальний статус цього представника, що підтверджено належними доказами по справі.

Вказані обставини стали підставою для скасування ухвали, з направленням справи до суду першої інстанції для продовження розгляду.

Протягом 2018 року апеляційною інстанцією було розглянуто 45 скарг на ухвали судів про

закриття провадження у справі, з яких 23 залишено без змін, відповідно 22 ухвали скасовано.

Ухвалою Миргородського міськрайонного суду від 17.09.2018 року закрито провадження по справі за позовом Карпенка С.В. до ДП ДАК «Хліб України» Миргородський КХП №1 про поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та роз'яснено позивачу право звернення з позовом в порядку господарського судочинства.

Закриваючи провадження у справі, суд виходив з того, що в провадженні Господарського суду Полтавської області знаходиться справа за заявою ТООУ «Центр бізнесу» до ДП ДАК «Хліб України» Миргородський КХП №1 про визнання юридичної особи банкрутом, тому питання про поновлення на роботі посадових та службових осіб боржника має вирішуватися за правилами господарського судочинства.

Проте, колегія суддів вважає даний висновок суду першої інстанції помилковим.

Так, вирішуючи питання про визначення предметної юрисдикції справи за позовом до боржника, щодо якого господарським судом була порушена справа про банкрутство, повинні враховуватися положення пункту 11 розділу Х «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22 грудня 2011 року № 4212-VI з подальшими змінами.

Справи про банкрутство боржника, порушені господарськими судами до 19 січня 2013 року, не впливають на визначення предметної юрисдикції справ про стягнення з боржника заробітної плати та компенсації втрати частини заробітної плати, і їх слід розглядати у порядку цивільного судочинства, якщо станом на 19 січня 2013 року не було прийнято постанову про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

До цих справ не застосовуються положення ч. 4 ст. 10 ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» в редакції Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 22 грудня 2011 року № 4212-VI (який набрав чинності 19 січня 2013 року) і п. 7 ч. 1 ст. 12 ГПК України (у редакції, що діяла до 15 грудня 2017 року), що передбачають юрисдикцію господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, вирішувати всі майнові спори з вимогами до боржника.

Колегією суддів було встановлено, що в провадженні Господарського суду Полтавської області знаходиться справа за заявою ТООУ «Центр бізнесу» до ДП ДАК «Хліб України» Миргородський КХП №1 про порушення справи про банкрутство, а згідно Витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань 29.08.2005 року порушено справу про банкрутство ДП ДАК «Хліб України» «Миргородський КХП № 1», але відповідної постанови про визнання його банкрутом і відкриттям ліквідаційної процедури — господарським судом не приймалось, що свідчить про розгляд справи за правилами цивільного судочинства.

Статтею 207 ЦПК України визначено порядок укладення мирової угоди та дії суду при затвердженні або відмові в затвердженні мирової угоди. Проте інколи, затверджуючи мирову угоду суди допускаються порушень норм вказаної статті.

Прикладом наведеного є ухвала Октябрського районного суду м. Полтави від 16.05.2018 року, якою заяву про затвердження мирової угоди по цивільній справі за позовом Бараннікової Н.І., Обломієва Б.І., Муравенко М.В., Москаленко Ю.О., Москаленко О.В. до Плеханова І.О. про зобов'язання виконання умов договору задоволено в повному обсязі та затверджено мирову угоду, укладену між сторонами, відповідно до якої за умовами мирової угоди за Баранніковою Н.І. визнано право власності на громадський будинок — магазин загальною площею 175 кв.м., за Обломієвим Б.І. визнано право власності на громадський будинок — магазин загальною площею 149,4 кв.м., за Муравенко М.В. визнано право власності на громадський будинок — магазин загальною площею 206,6 кв.м., за Москаленком Ю.О. та Москаленко О.В. визнано право спільної сумісної власності на громадський будинок — магазин загальною площею 154,2 кв.м.

При цьому позивачі відмовилися від будь-яких претензій до Плеханова І.О., в тому числі

й на нерухоме майно, на яке визнається право власності за цією мировою угодою.

Провадження по справі закрито.

Постановляючи ухвалу місцевий суд виходив із того, що вказана мирова угода не порушує права інших осіб, є підставою для здійснення реєстрації прав власності на об'єкти нерухомого майна, а тому наявні підстави для вирішення спору в добровільному порядку.

Вказане судове рішення оскаржила прокуратура Полтавської області, апеляційна скарга якої була задоволена, ухвала місцевого суду скасована як постановлена з порушенням норм матеріального та процесуального права.

Так, з матеріалів справи вбачалось, що згідно п. 2. 1 Договору про надання юридичних послуг від 12.12.2017 року, укладеним між позивачами (замовник) та відповідачем (виконавець), Плеханов І.О. надав останнім різноманітні юридичні і правові послуги.

Вважаючи, що виконавцем не були в повному обсязі виконані всі свої зобов'язання, замовники звернулися до суду з позовом про спонукання до його виконання, в процесі розгляду якого подали суду заяву про затвердження мирової угоди, яку просили визнати та закрити провадження у справі на підставі ст. 205 ЦПК України.

Згідно ч. 1 ст. 207 ЦПК України мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб.

Натомість зі змісту предмету позову та умов затвердженої судом мирової угоди вбачалось, що сторони при її укладенні сторони вийшли за межі позовних вимог, їхнє прохання не відповідало предмету спору, а стосувалось зовсім іншого нерухомого майна, визнання права власності на яке не було пов'язане з характером спірних правовідносин.

При цьому суд першої інстанції не з'ясував, чи не порушують такі умови мирової угоди законні права та інтереси третіх осіб.

Апеляційним судом було встановлено, що згідно рішень Полтавської міської ради, спірні будівлі, право власності на які визнано за позивачами, є стаціонарними тимчасовими спорудами — торгівельними павільйонами, право, на розміщення яких надано Полтавською міською радою.

Проте, місцевим судом при затвердженні мирової угоди був змінений статус спірних об'єктів, а саме, з тимчасових споруд — вже на окремі об'єкти нерухомого майна, безпідставно зазначаючи такі споруди громадськими будинками.

Окрім того, ані Полтавська міська рада як власник земельних ділянок, на яких розміщені відповідні тимчасові споруди, ані особа, яка безпосередньо надавала дозволи на їх розміщення, та ДАБІ України, як особа, уповноважена на надання дозволів про початок будівництва, прийняття забудови до експлуатації, зокрема і самочинної, не були залучені до участі у розгляді даної справи, попри те, що вказана справа стосується їх законних прав та охоронюваних інтересів, що є прямим порушенням місцевим судом норм процесуального права.

Значну кількість оскаржуваних ухвал у 2018 році склали ухвали про забезпечення позову, а також постановлені місцевими судами області з приводу процесуальних питань, пов'язаних з виконанням судових рішень у цивільних справах та в порядку судового контролю за виконанням судових рішень.

До останніх більшою мірою відносяться скарги на дії виконавчої служби, виправлення помилки у виконавчому документі, примусове проникнення до житла, тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України, заміна сторони виконавчого провадження тощо.

З вказаної категорії, протягом 2018 року кількість переглянутих апеляційною інстанцією ухвал склала 457, з них 255 ухвал залишено без змін, 201 скасована та 1 ухвала змінена.

Під час розгляду апеляційних скарг на ухвали про забезпечення позову, відмову в

забезпеченні позову доводами апеляційних скарг були посилення на відсутність обґрунтування необхідності в забезпеченні позову та обрання того чи іншого способу забезпечення позову, посилення на неправильне застосуванням ст. 152 ЦПК України та наводились мотиви як відсутності підстав для забезпечення позову так і порушення принципу співмірності між позовними вимогами та обраним судом виду забезпечення останніх.

Як приклад наводиться ухвала Полтавського районного суду від 05.05.2018 року, якою заяву Павленка А.І. про заміну одного заходу забезпечення позову іншим задоволено, скасовано заборону відповідачу відчужувати квартиру, який був застосований судом відповідно до ухвали Полтавського районного суду від 13.04.2018 року в цивільній справі за позовом Павленка А.І. до Медведєвої В.І. про стягнення грошової компенсації за частку майна бувшого подружжя та обрано захід забезпечення позову до вирішення даної цивільної справи по суті у виді заборони відповідачу відчужувати (продавати, дарити або заключати будь-які угоди) та проводити інші дії на житловий будинок, який належить Медведєвій В.І. на праві власності.

Постановляючи ухвалу про заміну заходу забезпечення позову іншим, місцевий суд, взяв до уваги факт звернення позивача до суду з позовом про стягнення грошової компенсації за частку майна бувшого подружжя та надані відповідачем докази щодо належності предмета забезпечення позову іншій особі — її сину на праві власності та на підставі статей 151, 156 ЦПК України, замінив захід забезпечення позову.

Натомість колегія суддів не погодилася з ухвалою суду в частині заборони відповідачу «проводити інші дії на житловий будинок», оскільки зі змісту вказаного забезпечення позову взагалі не зрозуміло, які саме обмеження суд має на увазі щодо володіння та користування власником належного їй житлового будинку.

Посилання суду на заборону проводити інші дії щодо вказаного будинку є зовсім не конкретними, та фактично свідчать про безпідставне звуження судом першої інстанції прав власника в розумінні положень ст. 319 ЦК України.

Враховуючи, що в частині обрання виду забезпечення позову шляхом заборони відповідачу як власнику нерухомості, проводити інші дії щодо її житлового будинку не ґрунтуються на законі, ухвала місцевого суду в зазначеній частині була скасована та постановлена нова ухвала про відмову в застосуванні вищевказаного способу забезпечення позову.

Ухвалою Полтавського районного суду від 22.08.2018 року заяву Скарги В.С. про забезпечення позову про позбавлення батьківських прав до моменту його подачі до суду задоволено та зобов'язано Койло П.Е. протягом 24 год. з моменту винесення даного рішення суду, а саме: з 16 год. 45 хв. 22.08.2018 року повернути дитину матері Скарзі В.С. за адресою: 38742, Полтавська обл., Полтавський р-н, с. Коломацьке, вул. Шевченка, 62.

Постановляючи оскаржувану ухвалу про зобов'язання відповідача вчинити певні дії з повернення дитини матері за місцем її проживання, суд першої інстанції виходив з того, що невжиття заходів забезпечення позову може призвести до порушення права неповнолітньої особи, проте не зазначив які саме її права буде порушено.

Колегія суддів з такими висновками не погодилася, оскільки не допускається вжиття заходів забезпечення позову, які за змістом є тотожними задоволенню заявлених позовних вимог, якщо при цьому спір не вирішується по суті (ч. 10 ст. 150 ЦПК).

Заходи забезпечення позову застосовуються для того, щоб гарантувати виконання можливого рішення суду і повинні застосовуватись лише у разі необхідності, оскільки безпідставне звернення до даних дій може спричинити порушення прав та законних інтересів інших осіб чи учасників процесу.

Вживаючи заходи забезпечення позову, суд повинен перевірити аргументованість заяви про забезпечення позову і застосовувати такі заходи у разі, коли є реальна небезпека, що невжиття заходів забезпечення позову може призвести до утруднення або навіть неможливості у майбутньому виконати рішення суду, в тому числі, якщо внаслідок цього заявнику може бути завдано шкоди.

Виходячи з викладеного, не може бути задоволено клопотання про забезпечення позову, якщо заявник не надав докази, які б свідчили про те, що невжиття заходів забезпечення позову призведе до наслідків, зазначених в частині другій статті 149 ЦПК України, за винятком випадків, коли такі наслідки безпосередньо випливають із суті рішення, дії.

Зобов'язавши батька повернути малолітню доньку матері в порядку забезпечення майбутнього позову про позбавлення його батьківських прав, за відсутності до того правових та фактичних підстав, суд фактично обмежив відповідача у його правах щодо дитини й у спосіб, не передбачений нормами матеріального та процесуального права, фактично відібрав дитину, не вирішуючи при цьому спір по суті.

Ухвалою Гребінківського районного суду від 22.08.2018 року відстрочено виконання рішення Гребінківського районного суду Полтавської області від 28.11.2016 року по справі за позовом Грабар (Івашини) А.О. до Івашини О.Г. про виселення з житлового будинку на 6 місяців.

Задовольняючи заяву про відстрочення виконання рішення суду, місцевий суд виходив з того, що наявність в одному суді іншої цивільної справи між тими самими сторонами свідчить про поважність причин не виконання раніше ухваленого рішення суду про виселення Івашина О.Г. із будинку.

Натомість апеляційний суд визнав такий висновок помилковим та зазначив, що останній не ґрунтується на положеннях ч.ч. 1, 3 ст. 435 ЦПК України, згідно до яких підставою для встановлення або зміни способу або порядку виконання, відстрочення або розстрочення виконання судового рішення є обставини, що істотно ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим, тобто розстрочка або відстрочка виконання судового рішення допускається у виняткових випадках.

Наведені заявником фактичні обставини не містили підстав, з якими процесуальне законодавство пов'язує можливість допустити відстрочення виконання судового рішення, у зв'язку з чим ухвала місцевого суду була скасована та постановлено нову ухвалу про відмову в задоволенні заяви про відстрочення виконання рішенням суду.

Ухвалою Ленінського районного суду м. Полтави від 23.04.2018 року скаргу Давидова В.В., який діє в інтересах Іваненка М.В. на дії старшого державного виконавця Подільського ВДВС м. Полтави Головного задоволено частково.

Визнано неправомірними дії старшого державного виконавця щодо обчислення та складання розрахунку заборгованості по аліментах згідно в/л 2-587/08 від 08.05.2008 року, скасовано розрахунок заборгованості по аліментах згідно в/л 2-587/08 від 08.05.2008 року, та зобов'язано скласти новий розрахунок у відповідності з вимогами ЗУ "Про виконавче провадження" та "Інструкції з організації примусового виконання рішень".

Часткове задоволення скарги обумовлено відсутністю помісячного розрахунку заборгованості за період до 01.04.2016 року, що унеможливило встановити початок утворення боргу та оцінити правильність розрахунку.

Крім того, вірно взявши при розрахунку заборгованості розмір середньої заробітної плати по м. Полтава у відповідності до вимог ч.ч. 1,2 ст. 195 СК України, вказаний показник державним виконавцем був визначений без урахування податків, обов'язкових платежів та зборів, що підлягають утриманню з заробітної плати, що вплинуло на загальний розмір заборгованості.

Вказані дії державного виконавця на думку суду першої інстанції не відповідали вимогам ст. 71 ЗУ «Про виконавче провадження» та «Інструкції з організації примусового виконання рішень», що слугувало підставою для задоволення скарги боржника.

Колегія суддів не погодилася з вказаними висновками суду.

Так, місцевий суд не дослідив матеріали виконавчого провадження, не пересвідчився в наявності щомісячних розрахунків по обчисленню заборгованості по аліментах,

починаючи з лютого 2008 року та бездоказово погодився з твердженнями самого скаржника про не здійснення державним виконавцем щомісячного обчислення заборгованості та не відображення їх в самій довідці.

Оглянуті колегією суддів матеріали виконавчого провадження спростували висновок суду першої інстанції щодо неправомірності обчислення та складання державним виконавцем розрахунку заборгованості по аліментах станом на 01.10.2017 року з тих підстав, що не містять даних про щомісячне обрахування такої заборгованості за період її утворення .

Крім того, прийшовши до висновку про неправомірність дій державного виконавця, суд першої інстанції суд не деталізував та не розмежував, при здійсненні якого саме розрахунку заборгованості по аліментах останній повинен обчислювати та вказувати таку заборгованість щомісячно — в розрахунку, який здійснюється виконавцем в ході примусового виконання судового рішення в межах виконавчого провадження, чи в розрахунку, який він надає в разі звернення до нього боржника чи стягувача.

У даному випадку, матеріали виконавчого провадження свідчать про те, що державним виконавцем обчислювались всі щомісячні розміри заборгованості аліментів, на підставі яких він склав на вимогу боржника загальний розрахунок заборгованості, що повністю узгоджується з вимогами вищенаведеного законодавства.

Також колегія суддів звернула увагу на невірне застосування судом першої інстанції положень ст. 195 СК України, згідно до якої в разі якщо платник аліментів не працював на час виникнення заборгованості і не працює на час визначення її розміру, вона обчислюється виходячи із середньої заробітної плати працівника для даної місцевості.

Згідно п. 7.13.1 Інструкції з організації примусового виконання рішень, якщо боржник не працює або відсутні інформація про отримання боржником доходів, державний виконавець розраховує заборгованість, виходячи із середньомісячної заробітної плати для відповідної місцевості. Після отримання достовірної інформації про джерела доходів боржника та їх розмір державний виконавець здійснює перерахунок заборгованості та повідомляє про нього стягувача і боржника.

Таким чином, в подібних випадках законодавчо урегульовано необхідність обчислювати заборгованість по аліментам, виходячи з наданих статистичним управлінням даних про середньостатистичну заробітну плату для даної місцевості.

Вказана середня заробітна плата за своєю правовою природою не є доходом, з якого необхідно відраховувати той чи інший податок та здійснювати стягнення обов'язкових платежів, а являється лише статистичною інформацією, яка використовується в передбачених законом випадках, оскільки являє собою узагальнений макроекономічний показник, що обчислюється як середнє арифметичне значення заробітних плат певної групи працівників.

Оскільки розмір середньомісячної заробітної плати, встановлений управлінням статистики є лише статистичними даними, а не доходом отриманим боржником, що унеможливило утримання з нього податку, обов'язкових зборів та платежів, суд першої інстанції прийшов до помилкового висновку про необхідність державному виконавцю обраховувати податок та інші обов'язкові платежі при обчисленні щомісячного розміру заборгованості по аліментам не працюючого боржника, тобто з середньостатистичної заробітної плати.

Враховуючи встановлені судовою колегією обставини, ухвала місцевого суду була скасована з постановленням нової ухвали про відмову в задоволенні скарги.

Ухвалою Октябрського районного суду м. Полтави від 17.08.2018 року надано дозвіл на примусове входження державного виконавця до будинку № 125а по вул. Європейській в м. Полтаві, що належить Гончаренку Ю.Г.

Задовольняючи подання старшого державного виконавця місцевий суд виходив з того, що виконавче провадження відносно Гончаренка Ю.Г. тривалий час перебуває на примусовому виконанні у державній виконавчій службі, однак останній не вжив заходів до самостійного виконання рішення суду, тому для виконання рішення суду державному

виконавцю необхідно здійснити опис належного боржнику майна.

Ухвалюючи постанову про скасування ухвали місцевого суду та відмову в задоволенні подання, апеляційний суд на підставі норм Конституції України, ЦК України, статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, якими передбачена недоторканість житла дійшов висновку, що проникнення у житло, як обмеження конституційного права особи на недоторканість житла, має виступати виключним засобом забезпечення примусового виконання судового рішення та бути виправданим.

Крім того, законом передбачено, що рішення суду про проникнення в житло боржника має бути вмотивоване. Це свідчить про те, що суду мають бути надані переконливі докази, які б свідчили про те, що державний виконавець вичерпав всі можливості виконати рішення без примусового проникнення до житла, проте це не дало результатів.

Враховуючи, що державним виконавцем не було надано суду належних доказів ухилення боржника від виконання рішення суду та перешкоджання ним державному виконавцю у здійсненні виконавчих дій, висновки суду першої інстанції про наявність підстав для надання дозволу на примусове проникнення до житла боржника є передчасними та такими, що не ґрунтуються на матеріалах справи.

Крім того, надаючи дозвіл на примусове проникнення до житла, місцевий суд належним чином не з'ясував якою частиною в будинку володіє боржник і чи не будуть порушуватись таким чином права інших осіб на недоторканість житла.

§ 5. ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ ТА ПРАКТИКИ ЄСПЛ ПРИ ПЕРЕГЛЯДІ СУДОВИХ РІШЕНЬ МІСЦЕВИХ СУДІВ В АПЕЛЯЦІЙНІЙ ІНСТАНЦІЇ

При перегляді судових рішень місцевих судів Полтавської області положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практика ЄСПЛ у 2018 році були застосовані у 108 постановках. У деяких випадках, їх застосування було спричинене порушеннями чи неврахуванням відповідних норм судами першої інстанції під час постановлення ухвал та ухвалення рішень. Саме такі випадки підлягають аналізу.

5.1. ПОРУШЕННЯ МІСЦЕВИМИ СУДАМИ ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ ТА НЕВРАХУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ПІД ЧАС УХВАЛЕННЯ РІШЕНЬ

Практика розгляду справ судами першої та апеляційної інстанцій Полтавської області вказує на те, що судді, під час обґрунтування мотивів прийнятого рішення, посилаються на рішення ЄСПЛ «Руїс Торіха проти Іспанії» (Ruiz Torija v. Spain) від 9 грудня 1994 року, заява № 18390/91, в частині того, що: «...суд повторює, що згідно з його усталеною практикою, яка відображає принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються. Хоча пункт 1 статті 6 Конвенції зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною в залежності від характеру рішення...». Аналогічні положення визначені й в інших рішеннях ЄСПЛ, наприклад, SERYAVIN AND OTHERS v. UKRAINE, № 4909/04, § 58, ЄСПЛ, від 10 лютого 2010 року, Проніна проти України, № 63566/00, § 23, ЄСПЛ, від 18 липня 2006 року.

Проте, місцеві суди допускають надто довільне тлумачення такої практики ЄСПЛ, що тягне за собою ухвалення недостатньо обґрунтованих рішень, що суперечить вимогам ст. 263 ЦПК України.

Так, постановою Полтавського апеляційного суду від 29 листопада 2018 року було скасоване рішення Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 21 вересня 2018 року у справі № 524/10030/16 за позовом Друзя Д.С. до Точиліна І.П. про витребування майна із чужого незаконного володіння та відшкодування моральної шкоди.

Апеляційним судом встановлено, що мотивуючи рішення, місцевий суд лише обмежився переліченням обсягу робіт, визначеного в листі-замовленні № 190 від 29 вересня 2014 року та зазначив про надання позивачем матеріалів, як доказу придбання будівельних

матеріалів для виконання робіт. При цьому, оцінки наданих доказів з конкретизуванням кожного окремо, судом не надано. Так само, рішення суду не містить оцінки показам свідків, які були допитані під час розгляду справи.

Зауважено, що при визначенні меж обґрунтованості судового рішення, слід враховувати практику ЄСПЛ.

Так, в п. 58 рішення ЄСПЛ у справі «Серявін та інші проти України» від 10 лютого 2010 року, заява № 4909/04, Європейський суд повторює, що згідно з його усталеною практикою, яка відображає принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються. Хоча пункт 1 статті 6 Конвенції зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною в залежності від характеру рішення (див. рішення у справі «Руїс Торіха проти Іспанії» (Ruiz Torija v. Spain) від 9 грудня 1994, п. 29). Хоча національний суд має певну свободу розсуду щодо вибору аргументів у тій чи іншій справі та прийняття доказів на підтвердження позицій сторін, орган влади зобов'язаний виправдати свої дії, навівши обґрунтування своїх рішень (див. рішення у справі «Суомінен проти Фінляндії» (Suominen v. Finland), заява № 37801/97, п. 36, від 1 липня 2003 року). Ще одне призначення обґрунтованого рішення полягає в тому, щоб продемонструвати сторонам, що вони були почуті. Крім того, вмотивоване рішення дає стороні можливість оскаржити його та отримати його перегляд вищестоящою інстанцією. Лише за умови винесення обґрунтованого рішення може забезпечуватись публічний контроль здійснення правосуддя (див. рішення у справі «Гірвісаарі проти Фінляндії» (Hirvisaari v. Finland), заява № 49684/99, п. 30, від 27 вересня 2001 року).

Октябрським районним судом м. Полтави було ухвалене рішення від 07 вересня 2018 року (справа № 554/5076/18), яким у задоволенні позовних вимог Лейко І.М. до Полтавського об'єднаного управління Пенсійного фонду України Полтавської області про стягнення грошових коштів відмовлено.

Рішення суду вмотивоване тим, що відповідач на виконання судового рішення здійснив перерахунок пенсії, проте виплата доплати є неможливою через відсутність відповідного фінансування.

Відповідно до рішення ЄСПЛ у справі «Кечко проти України» заява № 63134/00 від 08 листопада 2005 року, п. 26, органи державної влади не можуть посилатися на відсутність коштів як на причину невиконання своїх зобов'язань. Відповідно до рішення ЄСПЛ у справі «Терем ЛТД, Чечеткін та Оліус проти України» від 18 жовтня 2005 року, заява № 70297/01, п. 48, відсутність бюджетних коштів не може виправдати бездіяльність держави та не є підставою для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання.

Відповідні положення відображені і в національному законодавстві (ст. 625 ЦК України), проте також були залишені поза увагою суду.

Рішенням Октябрського районного суду м. Полтави від 27 серпня 2018 року (справа № 554/10333/17) відмовлено в задоволенні позовних вимог Каленбета К.В. до Каленбет А.В. про відібрання дитини від матері без позбавлення батьківських прав та визначення місця проживання дитини з батьком. Вказане рішення було скасоване постановою Полтавського апеляційного суду від 12 грудня 2018 року та ухвалено нове рішення про задоволення позовних вимог Каленбета К.В.

Під час розгляду справи в суді апеляційної інстанції встановлено, що мати дитини має хворобу, потенційно небезпечну для оточуючих, при цьому вона, усвідомлюючи таку загрозу для здоров'я своєї дитини, тривалий час за відсутності об'єктивних перешкод ухиляється від лікування і проходження обстежень. Розуміючи підстави заявленого позову, не вжила заходів за для виконання приписів лікарів та усунення таким чином загрози для здоров'я дитини.

Місцевим судом було залишено поза увагою, що рівність прав батьків щодо дитини є

похідними від прав та інтересів дитини, зокрема права на гармонійний розвиток, належне виховання і утримання. При вирішенні спору щодо дитини, у тому числі і про її місце проживання, у першу чергу мають бути забезпечені інтереси самої дитини, а вже тільки потім — інтереси батьків (ст. 7, ст. 141, ст. 161 СК України, ст. 8 ЗУ «Про охорону дитинства», ч. 1 ст. 3, ч. 1 ст. 18, ч. 1 ст. 27 Конвенції про права дитини, рішення ЄСПЛ від 11 липня 2017 року у справі «М.С. проти України», заява № 2091/13, параграф 76; рішення ЄСПЛ від 07 грудня 2006 року у справі «Хант проти України», заява № 31111/04, параграф 54).

Окрім того, істотним у забезпеченні пріоритету інтересів дитини при вирішенні питань опіки над нею є подолання (викорінення) гендерних стереотипів щодо ролей, які приписуються жінкам і чоловікам у сім'ї. Презумпція чи принцип переваги матері у питаннях опіки заперечується. Отже, встановлення місця проживання малолітніх (неповнолітніх) дітей з батьком не є розлученням із матір'ю (рішення ЄСПЛ від 03 грудня 2009 року у справі «Цаунеггер проти Німеччини», заява № 22028/04, параграф 46; Постанова Парламентської асамблеї Ради Європи № 2079 (2015) щодо «Рівності і спільної батьківської відповідальності: роль батька»).

Скасувавши рішення місцевого суду, апеляційним судом було змінено акценти у бік встановлення дійсних інтересів дитини.

Місцевим судам важливо взяти до уваги практику ЄСПЛ, яка заперечує презумпцію переваги матері у питанні опіки над дитиною. Єдиною апіорною обставиною під час розгляду справ про визначення місця проживання дитини є перевага інтересів дитини над інтересами батьків.

Постановою Полтавського апеляційного суду від 10 грудня 2018 року під час перегляду рішення Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 25 вересня 2018 року (справа № 541/1036/18 за позовом Яворської Г.Д. до Савинцівської сільської ради про визнання права на земельну частку (пай) в порядку спадкування за законом), з поміж іншого зауважено, що відповідно до ст. 1 Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожна фізична або юридична особа має правомірно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Поняття власності чи «майна» за ст. 1 Першого Протоколу Конвенції тлумачиться дуже широко, охоплює цілу низку інтересів економічного характеру. Так, відповідно до пунктів 32-35 рішення ЄСПЛ «Stretch v. United Kingdom» від 24 червня 2003 р., майном, у значенні ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав і основних свобод людини, вважається законне та обґрунтоване очікування набути майно або майнове право.

Таким чином, право на земельну частку (пай) та його спадкування підлягає судовому захисту на рівні із правом власності, яке, відповідно до ст. 321 ЦК України є непорушним.

Місцеві суди, відмовляючи у задоволенні позовних вимог посилаються на помилково обраний позивачем спосіб захисту своїх прав. Проте, наявні випадки, коли суди першої інстанції залишають поза увагою, що судам належить зважати й на його ефективність з точки зору статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція). У §145 рішення від 15 листопада 1996 року у справі «Chahal v. the United Kingdom» (заява №22414/93, [1996] ECHR 54) Європейський суд з прав людини (далі — ЄСПЛ) зазначив, що згадана норма гарантує на національному рівні ефективні правові способи для здійснення прав і свобод, що передбачаються Конвенцією, незалежно від того, яким чином вони виражені в правовій системі тієї чи іншої країни. Таким чином, суть цієї статті зводиться до вимоги надати особі такі способи правового захисту на національному рівні, що дозволили б компетентному державному органу розглядати по суті скарги на порушення положень Конвенції й надавати відповідний судовий захист, хоча держави-учасники Конвенції мають деяку свободу розсуду щодо того, яким чином вони забезпечують при цьому виконання своїх зобов'язань. Крім того, ЄСПЛ указав на те, що за деяких обставин вимоги статті 13 Конвенції можуть забезпечуватися всією сукупністю способів, що передбачаються національним правом.

У статті 13 Конвенції гарантується доступність на національному рівні засобу захисту, здатного втілити в життя сутність прав та свобод за Конвенцією, у якому б вигляді вони не забезпечувались у національній правовій системі. Таким чином, стаття 13 вимагає, щоб норми

національного правового засобу стосувалися сутності "небезпідставної заяви" за Конвенцією та надавали відповідне відшкодування, хоча Держави-учасниці мають певну свободу розсуду щодо способу, у який вони виконують свої зобов'язання за цим положенням Конвенції. Зміст зобов'язань за статтею 13 також залежить від характеру скарги заявника за Конвенцією. Тим не менше, засіб захисту, що вимагається статтею 13, має бути "ефективним" як у законі, так і на практиці, зокрема у тому сенсі, щоб його використання не було ускладнене діями або недоглядом органів влади відповідної держави (§ 75 рішення ЄСПЛ у справі «Афанасьєв проти України» від 05 квітня 2005 року (заява № 38722/02)).

Іншими словами, ефективний спосіб захисту повинен забезпечити поновлення порушеного права, а у разі неможливості такого поновлення — гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування. Тим більше, що пріоритет норм міжнародного права за наявності колізій з внутрішнім законодавством надає судам України досить широкі повноваження при обранні джерела права задля вирішення конкретного спору.

Саме з цих підстав рішення Карлівського районного суду Полтавської області від 05 червня 2018 року (справа № 531/1270/15-ц за позовом Бебес Л.О. до Зінченка В.С. про стягнення коштів шляхом накладення стягнення на нерухоме майно) було скасоване постановою Апеляційного суду Полтавської області від 20 вересня 2018 року. Апеляційним судом зазначено, що висновки суду першої інстанції про передчасність позовних вимог у зв'язку з відсутністю доказів щодо відмови спадкоємця Зінченка В.С. від задоволення вимог кредитора саме одноразовим платежем, не відповідають обставинам справи та нормам права, оскільки сам факт звернення до суду з вимогою про стягнення коштів шляхом накладення стягнення на спадкове майно вже свідчить про те, що вимога кредитора про повернення боргу одноразовим платежем не виконана, а обраний позивачем спосіб захисту своїх прав є ефективним та співмірним дійсним правовідносинам.

Виходячи з викладеного, особливу увагу місцевими судами має бути приділено практиці ЄСПЛ щодо обґрунтованості судового рішення. Відповідна практика не може тлумачитися в контексті звільнення суду від обов'язку обґрунтовувати мотиви прийняття рішення. («Ruiz Torija v. Spain» від 9 грудня 1994 року, «Серявін та інші проти України» від 10 лютого 2010 року, «Суомінен проти Фінляндії» від 1 липня 2003 року, «Гірвісаарі проти Фінляндії» від 27 вересня 2001 року)

5.2. ПОРУШЕННЯ МІСЦЕВИМИ СУДАМИ ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ ТА НЕВРАХУВАННЯ ПРАКТИКИ ЄСПЛ ПІД ЧАС ПОСТАНОВЛЕННЯ УХВАЛ

Стаття 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі.

Ключовими принципами статті 6 Конвенції є верховенство права та належне здійснення правосуддя. Ці принципи також є основоположними елементами права на справедливий суд.

Під доступом до правосуддя згідно зі стандартами Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) розуміють здатність особи безперешкодно отримати судовий захист як доступ до незалежного і безстороннього вирішення спорів за встановленою процедурою на засадах верховенства права.

У справі «Беллет проти Франції» (рішення ЄСПЛ від 04 грудня 1995 року) Європейський суд з прав людини зазначив, що стаття 6 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним з аспектів яких є доступ до суду. Рівень доступу, наданий національним законодавством, має бути достатнім для забезпечення права особи на суд з огляду на принцип верховенства права в демократичному суспільстві. Для того, щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чітку практичну можливість оскаржити дії, які становлять втручання у її права.

Як свідчить позиція ЄСПЛ у багатьох справах, основною складовою права на суд є право доступу, в тому розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання, і що з боку держави не повинні чинитись правові чи практичні

перешкоди для здійснення цього права.

Відповідні положення не завжди повною мірою враховуються місцевими судами при вирішенні питання про відкриття провадження у справі.

Так, ухвалою Решетилівського районного суду Полтавської області від 11 вересня 2018 року (справа № 546/945/18) у відкритті провадження за позовною заявою Коваленка Я.В. до Шевченківської сільської ради Решетилівського району Полтавської області, третя особа ГУ Держгеокадастру у Полтавській області, про визнання права власності на земельну ділянку у порядку спадкування — відмовлено.

Відмовляючи у відкритті провадження у даній справі, суд першої інстанції виходив з того, що з того, що до винесення нотаріусом постанови про відмову у вчиненні нотаріальної дії законні права, свободи чи інтереси Коваленка Я.В., як спадкоємця, не є порушеними, а тому прийшов до висновку, що позовна заява Коваленка Я.В. не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

У постанові від 06 грудня 2018 року Полтавський апеляційний суд звернув увагу на те, що суд першої інстанції, відмовляючи у відкритті провадження у справі позбавив позивача права на справедливий та своєчасний розгляд справи за його позовною заявою та практично обмежив доступ до правосуддя, що є порушенням вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Підставою звернення позивача до суду стало письмове повідомлення нотаріуса № 246/01/16 від 21 лютого 2018 року про неможливість видачі свідоцтва про право на спадщину та йому запропоновано звернутися до суду. Місцевий суд, до відкриття провадження у справі, прийняв рішення щодо відсутності порушення прав та інтересів позивача, що є неприпустимим.

Стаття 6 Конвенції визначає і право на рівність у засобах захисту своїх інтересів, порушення якого допускаються місцевими судами.

Так, ухвалою Лубенського міськрайонного суду від 26 квітня 2018 року (справа № 548/1883/16-ц) позов Цівини В.І. до Тузенка Ю.Г. про стягнення боргу за договором позики залишено без розгляду.

Судове рішення вмотивоване тим, що належним чином повідомлений про час та місце судового засідання позивач Цівина В.І. повторно не з'явився до суду без поважних причин, що є підставою для залишення позову без розгляду.

Постановою Апеляційного суду Полтавської області від 20 серпня 2018 року встановлено, що позивачем Цівиною В.І. та його представником Олійником О.А. 27 березня 2018 року та 26 квітня 2018 року подано заяви про відкладення судового засідання та про участь в наступних судових засіданнях в режимі відеоконференції, що мотивовано неможливістю прибути до суду в м. Лубни через захворювання спини у позивача, а також зайнятість адвоката Олійника О.А. в іншому судовому процесі.

У рішенні від 26.07.2018 року у справі «Bartaia v. Georgia» Європейський суд з прав людини відзначив, що коли сторона просить перенести слухання на підставі відсутності адвоката, стверджуючи, що це є завадою для захисту, очікується, що національний суд розгляне прохання й відреагує на нього. Суд не погоджується з тим, що зайнятість адвоката в іншому слуханні не є вагомою причиною для відстрочення. Такий надмірно формальний та негнучкий підхід суперечить принципу належної обачності, який повинні застосовуватися національні суди для забезпечення ефективного здійснення прав, гарантованих ст. 6 Конвенції. У світлі викладеного ЄСПЛ дійшов висновку, що право заявника на ефективну участь у розгляді та право на рівність у засобах захисту своїх інтересів було обмежене, що несумісно з принципами §1 ст. 6 Конвенції.

За таких обставин, місцевим судом не було забезпечено ефективне здійснення прав, гарантованих ст. 6 Конвенції.

Аналогічні зауваження були здійснені і у постанові Полтавського апеляційного суду від 11 грудня 2018 року справа № 524/9601/16.

Надважливим для суду є дотримання балансу між правом на доступ до правосуддя та принципом юридичної визначеності і правом на справедливий суд.

Так, в рішенні ЄСПЛ «Пономарьов проти України» від 3 квітня 2008 року, заява № 3236/03, Суд визначив, що вирішення питання щодо поновлення строку перебуває в межах дискреційних повноважень суду, однак такі повноваження не є необмеженими. Від судів вимагається вказувати обґрунтовані підстави для такого поновлення.

У рішенні ЄСПЛ «Устименко проти України» від 29 жовтня 2015 року, заява № 32053/13, Судом було наголошено на тому, що безпідставне поновлення процесуальних строків Судом є протиправним, порушує принцип юридичної визначеності та право на справедливий суд (ст. 6 Конвенції ООН «Про захист прав людини та основоположних свобод»).

Всупереч зазначеному, ухвалою Октябрського районного суду м. Полтави від 12 грудня 2017 року (справа № 554/378/13-ц) заяву ПАТ КБ «ПриватБанк» про видачу дублікату виконавчого листа задоволено та видано дублікат виконавчого листа. Поновлено строк пред'явлення до виконання виконавчого листа № 554/378/13.

Постановою Апеляційного суду Полтавської області від 03 серпня 2018 року встановлено, що позивач звернувся із вимогами про видачу дублікату документа та про поновлення строку для його виконання через 42 місяці після того як сплив строк для пред'явлення його до виконання, не обґрунтувавши поважність пропуску відповідного строку. Заявник, подаючи заяву про видачу дублікату виконавчого листа, а також поновлення строку для його пред'явлення, не дотримався вимог національного законодавства в частині надання відповідних доказів, тому відсутні підстави для задоволення вказаної заяви.

Виходячи з викладеного, вирішуючи питання, пов'язані з відкриттям провадження у справі та рухом справи, місцеві суди мають враховувати необхідність забезпечення права осіб на доступ до правосуддя, їх право на справедливий суд та принцип юридичної визначеності. («Беллет проти Франції» від 04 грудня 1995 року, «Bartaia v. Georgia» від 26 липня 2018 року, «Пономарьов проти України» від 3 квітня 2008 року, «Устименко проти України» від 29 жовтня 2015 року)

Розділ VI. АНАЛІЗ ПІДСТАВ СКАСУВАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ МІСЦЕВИХ СУДІВ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

§ 1. АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ

1.1 КІЛЬКІСТЬ СПРАВ (ПРОВАДЖЕНЬ) ЗА АПЕЛЯЦІЙНИМИ СКАРГАМИ НА ВИРОКИ, ЩО НАДІЙШЛИ НА РОЗГЛЯД ДО АПЕЛЯЦІЙНОГО СУДУ.

Як вбачається зі статистичних звітів, протягом 2018 року в провадженні апеляційного суду перебувало 888 кримінальних проваджень за апеляційними скаргами на вироки за КПК в ред. 2012 року, (в тому числі враховано залишок кримінальних справ станом на 01.01.2018 року) та 19 справ з апеляційними скаргами на вироки (КПК в ред. 1960) року та всього — 1262 кримінальних провадження (справи).

Так, за звітний період апеляційним судом розглянуто 501 кримінальне провадження за апеляційними скаргами на вироки, або 56,4% від загальної кількості кримінальних проваджень (справ), які перебували в провадженні апеляційного суду (з них 7 вироків за КПК 1960 р.)

Окрім цього, по 17 кримінальним провадженням було прийнято рішення про відмову у відкритті апеляційного провадження, по 38 провадженням прийнято рішення про повернення скарги особі, яка її подала, 61 апеляційне провадження закрито в зв'язку з відмовою апелянтів від апеляційних скарг.

1.2. ЯКІСТЬ ПОСТАНОВЛЕНИХ МІСЦЕВИМИ СУДАМИ ВИРОКІВ ЗА НАСЛІДКАМИ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПЕРЕГЛЯДУ.

Згідно з ч.ч.1, 2 ст. 407 КПК України за наслідками апеляційного розгляду за апеляційною

скаргою на вирок суду першої інстанції суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити вирок без змін;
- 2) змінити вирок;
- 3) скасувати вирок повністю чи частково та ухвалити новий вирок;
- 4) скасувати вирок і закрити кримінальне провадження;
- 5) скасувати вирок і призначити новий розгляд у суді першої інстанції.

За наслідками апеляційного розгляду за скаргою на вирок суду на підставі угоди суд апеляційної інстанції, крім рішень, передбачених пунктами 1-5 частини першої цієї статті, має право скасувати вирок і направити кримінальне провадження:

- 1) до суду першої інстанції для проведення судового провадження у загальному порядку, якщо угода була укладена під час судового провадження;
- 2) до органу досудового розслідування для здійснення досудового розслідування в загальному порядку, якщо угода була укладена під час досудового розслідування.

Згідно зі статистичними даними, в 2018 році апеляційною інстанцією перевірено вироки місцевих судів відносно 437 осіб. Із них:

- скасовано вироки щодо 79 осіб або 18% з числа розглянутих (в тому числі 1 вирок в ред. КПК 1960 р.), з яких:
 - з направленням справи на новий розгляд — щодо 35 осіб, або 8% (від загальної кількості скасованих вироків);
 - з закриттям провадження по справі — щодо 6 осіб, або 1,4%;
 - з постановленням нового вироку — щодо 36 осіб, або 8,2%;
- змінено вироки щодо 81 осіб, або 18,5% (в тому числі 1 вирок в ред. КПК 1960 р.);
- вирок залишено без зміни щодо 277 осіб, або 63,4% (в тому числі 4 вироки в ред. КПК 1960 р.)

Результати апеляційного перегляду вироків (у особах)

		КПК 1960 р.		КПК 2012 р.	
скасовано вирок		1	0,2%	79	18%
з них	скасовано угоду та вирок за нею із направленням			-	-
	з них до органу досудового розслідування			-	-
	до суду 1-ї інстанції для розгляду			-	-
	з направленням на додаткове розслідування	-	-		
	з направленням справи на новий розгляд	-	-	35	8%
	з закриттям провадження по справі	-	-	6	1,4%
	з постановленням нового вироку	-	-	36	8,2%
змінено вирок		1	0,2%	81	18,5%
вирок залишено без змін		4	0,9%	277	63,4%

Більш детально інформація щодо результатів апеляційного перегляду по судам області.

	Розглянуто	Без змін	Змінено	Скасовано				Якість	
				всього:	з них:				
					д.р.	н.р.	закр.		н.вир.
Автозаводський	41	26	8	7		1	2	4	63,4%
Великобагачанський	6	4	1	1			1		66,6%
Гадяцький	25	15	6	4		1		3	60%
Глобинський	9	6	1	2	-	1	-	1	66,6%
Гребінківський	3	1	1	1	-	-	-	1	33,3%

	Розглянуто	Без змін	Змінено	Скасовано					Якість
				всього:	з них:				
					д.р.	н.р.	закр.	н.вир.	
Диканський	6	5	1	-	-	-	-	-	83,3%
Зіньківський	13	4	6	3	-	-	-	3	30,8%
Карлівський	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Київський	42	30	2	10	-	4	2	4	71,4%
Кобеляцький	10	10	-	-	-	-	-	-	100%
Козельщинський	5	3	2	-	-	-	-	-	60%
Комсомольський	33	22	7	4	-	2	-	2	66,6%
Котелевський	9	3	5	1	-	1	-	-	33,3%
Кременчуцький	9	5	1	1	-	1	-	-	55,5
Крюківський	25	14	2	9	-	4	-	5	56%
Ленінський	16	10	3	3	-	1	-	2	62,5%
Лохвицький	0	-	-	-	-	-	-	-	-
Лубенський	29	22	4	3	-	2	-	1	75,9%
Машівський	2	-	-	2	1	1	-	-	0%
Миргородський	16	7	5	4	-	1	-	3	43,7%
Новосанжарський	17	7	6	4	-	4	-	-	41,2%
Октябрський	39	28	6	5	-	4	-	1	71,8%
Оржицький	1	1	-	-	-	-	-	-	100%
Пирятинський	1	-	-	1	-	-	-	1	0%
Полтавський	31	23	2	6	-	2	1	3	74,2%
Решетилівський	1	-	1	-	-	-	-	-	0%
Семенівський	9	3	3	3	-	3	-	-	33,3%
Хорольський	6	4	2	-	-	-	-	-	66,6%
Чорнухинський	3	2	-	1	-	-	-	1	66,6%
Чутівський	2	2	-	-	-	-	-	-	100%
Шишацький	7	4	3	-	-	-	-	-	57,1%
Інші суди	21	16	1	4	-	3	-	1	76,2%
ВСЬОГО	437	277	81	79	1	34	3	29	63,4%

Як вбачається з наведеної таблиці, якість роботи 11 судів нижче середньо-обласного показника.

Без змінених та скасованих вироків у 2018 році спрацювали лише Кобеляцький районний суд Полтавської області — на розгляді апеляційної інстанції перебувало тільки 10 проваджень, Оржицький районний суд Полтавської області, на розгляді апеляційної інстанції перебувало тільки 1 провадження та Чутівський районний суд за результатами перегляду лише 2 проваджень.

Серед гірших, що спрацювали нижче за середньообласні показники якості розгляду опинилися місцеві суди: Машівський, Пирятинський, Решетилівський — 0%; Гребінківський, Котелевський, Зіньківський — 30,8%, Семенівський — по 33,3%; Новосанжарський — 41,2%; Чутівський, Кобеляцький, Миргородський — 43,7%.

Вище середньообласного показника стабільності (63,4%) спрацювали такі районні суди: Глобинський, Комсомольський, Хорольський, Чорнухинський — по 66,6%; Київський — 71,4%; Октябрський — 71,8%, Полтавський — 74,2%; Лубенський — 75,9%; Диканський — 83,3%.

Найменування суду	Розглянуто	Без змін	Змінено	Скасовано					Якість	
				Усього	з них			із пост. нової ухвали		
					із признач. нового суд. розгляду	із закриттям провадження	із пост. нової ухвали			
							повністю	частково		
Шишацький	1	-	-	1	-	-	-	-	0%	
Інші суди	15	7	1	7	2	-	5	-	46,6%	
УСЬОГО	238	149	3	86	40	2	43	-	62,6%	

Отже, з наведеної таблиці вбачається, що якість роботи 7 судів є нижчою від середньо-обласного показника.

Так, зокрема, дещо нижче середнього якість ухвал (від 33,3% до 50%) у Автозаводському районному суді м. Кременчук Полтавської області, Гадяцькому районному суді Полтавської області, Київському, Октябрському районному суді м. Полтава, Комсомольському міському суді Полтавської області, Лубенському міськрайонному суді Полтавської області, Семенівському районному суді Полтавської області.

Водночас якість роботи Великобагачанського, Зінківського, Лохвицького, Решетилівського, Хорольського, Чорнухинського, Шишацького районних судів взагалі становить 0%.

Також можна проаналізувати кількість проваджень які перебували на розгляді в апеляційному суді за скаргами учасників процесу на ухвали місцевих судів за їх видами.

Більш детальна інформація міститься в наведеній нижче таблиці.

№ з/п	Види ухвал	Усього розглянуто	Ухвалу залишено без змін	Ухвалу змінено	Усього скасовано ухвал	Ухвали скасовано		
						із призначенням нового судового розгляду	із закриттям провадження	із постановленням нової ухвали
1	Про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів медичного характеру	4	2	1	1	1	-	-
2	Про застосування чи відмову у застосуванні примусових заходів виховного характеру	0	-	-	-	-	-	-
3	Про закриття кримінального провадження	12	6	-	6	5	-	1
4	Про повернення скарги	0	-	-	-	-	-	-
5	Про відмову у відкритті провадження	0	-	-	-	-	-	-
6	Про повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру	22	6	-	10	16	-	6
7	Про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні	3	1	-	2	-	-	2
8	Про вирішення питань, пов'язаних з виконанням вироку	183	129	2	52	17	2	33
9	Про наслідки кримінального провадження за нововиявленими обставинами	9	3	-	6	6	-	-
10	Інші	5	2	-	3	1	-	1

11	УСЬОГО	238	149	3	86	40	2	43
----	---------------	-----	-----	---	----	----	---	----

Отже, з наведеного, вбачається, що найбільше до апеляційного суду надійшло кримінальних проваджень за скаргами на ухвали районних судів про вирішення питань, пов'язаних з виконанням вироку, які становлять 76,9% від загальної кількості даної категорії, а також на ухвали про повернення обвинувальних актів, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, що становить 9,2%.

§ 2. ПІДСТАВИ СКАСУВАННЯ ВИРОКІВ СУДІВ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Як вбачається з вищенаведеного та статистичних звітів, за наслідками апеляційного перегляду вироків місцевих судів у протягом 2018 року апеляційним судом було скасовано вироків стосовно 79 осіб.

Підставами для скасування вироків були:

- невідповідність висновків суду фактичним обставинам справи — 10;
- істотне порушення кримінального процесуального закону — 28;
- неправильне застосування кримінального закону — 27;
- невідповідність призначеного судом покарання ступені тяжкості злочину та особі засудженого — 5.

Аналізуючи наведені дані видно, що найбільше допущено було випадків порушення норм процесуального права.

2.1. НЕВІДПОВІДНІСТЬ ВИСНОВКІВ СУДУ, ВИКЛАДЕНИХ У ВИРОКУ, ФАКТИЧНИМ ОБСТАВИНАМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ (СТ. 409 КПК УКРАЇНИ)

За змістом ст.409 КПК України невідповідність висновків суду, викладених у вирокі, фактичним обставинам кримінального провадження є однією з підстав для скасування вироку. Така невідповідність, згідно зі ст.411 КПК України має місце в тому числі тоді, коли висновки суду не підтверджуються доказами, дослідженими в судовому засіданні, а також коли суд не взяв до уваги докази, які могли істотно вплинути на його висновки.

Відповідно до п.3 ч.1 ст. 420 КПК України апеляційний суд скасовує вирок суду першої інстанції та постановляє свій вирок у випадку скасування необґрунтованого виправдувального вироку суду першої інстанції.

Так, вироком Полтавського районного суду Полтавської області від 10 травня 2018 року Калашнікова Н.О. визнана невинуватою та виправдана в зв'язку з недоведеністю участі у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст.185 КК України.

Під час перегляду даного вироку в апеляційному порядку колегія суддів дійшла до висновку про те, що винуватість Калашнікової Н.О. у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.185 КК України, підтверджуються сукупністю доказів, а саме: показами обвинуваченої Калашнікової Н.О., наданими нею в засіданні суду апеляційної інстанції, свідка Змайло М.В. та потерпілого Змайла В.М., протоколом огляду від 28 жовтня 2016 року, а також висновком експерта про вартість викраденого майна. При цьому колегія суддів зазначила що висновок суду першої інстанції про недопустимість вказаного висновку експерта як доказу не ґрунтується на вимогах закону, оскільки зазначений висновок складено на підставі постанови слідчого експертом-оцінювачем, який володіє спеціальними знаннями, пройшов відповідну підготовку, включений до Державного реєстру оцінювачів та суб'єктів оціночної діяльності та має право здійснювати оцінку майна. Крім того, вказаний висновок відповідно до ч.2 ст.102 КПК України містить інформацію про те, що експерт попереджений про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. Тому підстав для визнання цього доказу недопустими колегія суддів не вбачає.

З огляду на викладене, вироком Полтавського апеляційного суду від 22 листопада 2018 року Калашнікова Н.О. визнана винуватою та засуджена за ч.2 ст.185, ст.71 КК України на 3 роки 3 місяці позбавлення волі.

2.2. Істотне порушення вимог кримінального процесуального закону (ст. 412 КПК України)

З підстав істотного порушення вимог процесуального закону скасовано вироки стосовно 28 осіб.

Як свідчить практика розгляду справ в апеляційній інстанції, з вказаної підстави і в минулі роки скасовувалися вироки місцевих судів, не дивлячись на те, що про такі причини скасування вироків суддями систематично надається відповідна інформація. Здебільшого, мали місце випадки розгляду кримінальних проваджень за відсутності осіб, участь яких була обов'язковою.

Так, вироком Київського районного суду м. Полтава від 9 березня 2017 року Бондарчук О.М. засуджений за ч.2 ст.15 та ч.1 ст.115 КК України на 7 років позбавлення волі.

Під час перегляду вказаного вироку суду в апеляційному порядку, колегією суддів встановлено порушення права обвинуваченого Бондарчука О.М. на захист, оскільки під час розгляду кримінального провадження, незважаючи на подані захисником обвинуваченого заяви про відкладення судового засідання та ознайомлення з матеріалами провадження, місцевий суд не надав захиснику можливості ознайомитися з вказаними матеріалами провадження в повному обсязі.

Також встановлено, що під час судового засідання 18 січня 2017 року на момент вступу захисника у справу без належного ознайомлення з матеріалами кримінального провадження, суд першої інстанції проводив безпосереднє дослідження доказів, зокрема здійснював допит свідків сторони обвинувачення.

При цьому, колегією суддів враховано положення ч.2 ст.317 КПК України, за змістом якої головуєчий повинен забезпечити учасникам судового провадження можливість ознайомитися з матеріалами кримінального провадження, якщо вони заявлять клопотання.

З огляду на викладене, апеляційний суд дійшов до висновку про те, що суд першої інстанції порушив процесуальні права сторони захисту, направлені на здійснення ефективного захисту.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 24 січня 2018 року скасовано вирок Октябрського районного суду м. Полтава від 22 листопада 2017 року щодо Дружиніна В.С. та призначено новий розгляд кримінального провадження в суді першої інстанції.

Підставою для скасування вказаного вироку стало порушення місцевим судом вимог п.1 ч.1 ст.415 КПК України, оскільки потерпілі у кримінальному провадженні не приймали участь в жодному судовому засіданні, свою позицію щодо розгляду провадження за їх відсутності не висловили і судом не було вжито заходів з метою їх належного повідомлення. При цьому, наявні в матеріалах кримінального провадження розписки з датами судових засідань не містять підписів потерпілих, а тому відповідно до положень КПК України, не є підтвердженням належного їх повідомлення про місце та час розгляду кримінального провадження.

З аналогічних підстав Апеляційним судом Полтавської області 31 січня 2018 року скасовано вирок Октябрського районного суду м. Полтава від 26 червня 2017 року щодо Шамшева М.І. за ч.1 ст.191 КК України.

Іншим прикладом скасування вироку місцевого суду у зв'язку з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону є ухвала Апеляційного суду Полтавської області від 24 січня 2018 року, якою скасовано вирок на підставі угоди про визнання винуватості Машівського районного суду Полтавської області від 17 листопада 2017 року щодо Пилипенка В.І. та призначено новий розгляд в суді першої інстанції.

В обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів зазначила, що затверджуючи угоду,

суд першої інстанції, в порушення вимог ст.475 КПК України призначив Пилипенку В.І. не узгоджене сторонами покарання та таке, що суперечить вимогам кримінального закону (ст.70 КК України).

Так суд, спочатку призначив Пилипенку В.І. покарання за ч.1 ст.309 КК України та звільнив від відбування цього покарання на підставі акта амністії, після чого призначив покарання за інший злочин, передбачений ч.1 ст.316 КК України, і потім звільнив обвинуваченого від відбування призначеного покарання з випробуванням на підставі ст.75 КК України.

Проте, призначаючи таке покарання місцевий суд не врахував, що чинним законодавством не передбачено можливості звільнення особи від покарання і одночасно призначення покарання за інший злочин.

Також місцевий суд залишив поза увагою приписи ч.1 ст.70 КК України, за змістом якої при сукупності злочинів, призначивши остаточне покарання (основне і додаткове) за кожний злочин окремо, суд визначає остаточне покарання шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим або шляхом повного чи часткового складання призначених покарань.

Відповідно до роз'яснень Пленуму Верховного Суду України в п.23 постанови №7 від 24 жовтня 2003 року «Про практику призначення судами кримінального покарання», у разі визнання особи винною у вчиненні кількох злочинів рішення про її звільнення від відбування покарання з випробуванням приймається тільки після визначення на підставі ч.1 ст.70 КК України остаточного покарання, виходячи з його виду й розміру.

Крім того, суд не врахував, що за змістом Закону України «Про застосування амністії в Україні» та Закону «Про амністію в 2016 році» амністія не може бути застосована за окремими епізодами злочинів.

Також місцевий суд залишив поза увагою те, що відповідно до п. «б» ст.9 Закону України «Про амністію у 2016 році» амністія не застосовується до осіб, яких засуджено за незаконне публічне вживання наркотичних засобів.

Враховуючи наведене, колегія суддів дійшла до висновку про необхідність скасування даного вироку у зв'язку з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону та неправильним застосування закону України про кримінальну відповідальність з призначенням нового розгляду у суді першої інстанції.

Ще одним прикладом скасування вироку місцевого суду у зв'язку з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону є ухвала Апеляційного суду Полтавської області від 16 квітня 2018 року, якою скасовано вирок на підставі угоди про примирення Гадяцького районного суду Полтавської області від 1 лютого 2018 року щодо Коваленка В.В. та призначено новий розгляд в суді першої інстанції.

Мотивуючи прийняте рішення колегія суддів звернула увагу на те, що під час досудового розслідування між представником потерпілого ДП «Гадяцьке лісове господарство» — Тіцькою Н.М. та обвинуваченим Коваленком В.В. була укладена угода про примирення, в тексті якої відсутні дані щодо узгодження між потерпілим та обвинуваченим застосування спеціальної конфіскації трактора «BELARUS» д.н.з. 120-89 ВІ з навантажувачем та причепом днз 067-84 ВІ.

Не зважаючи на те, що питання спеціальної конфіскації, яка згідно з Розділом XIV КК України є іншим заходом кримінально-правового характеру, в угоді про примирення не вирішувалося, суд за наслідками її розгляду, всупереч наведеним вимогам закону, затвердив угоду про примирення та водночас застосував спеціальну конфіскацію належного обвинуваченому трактора з навантажувачем і причепом.

Крім того, суд під час розгляду провадження не дотримався приписів ч.5 ст.474 КПК України та п.16 вказаної постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ не з'ясував в обвинуваченого, зокрема, чи повністю він розуміє вид покарання й інші заходи, які будуть застосовані до нього у разі затвердження угоди судом. Хоча негативна відповідь на поставлене запитання зобов'язує суд дати відповідні роз'яснення, а якщо після такого роз'яснення обвинувачений

заперечуватиме проти затвердження угоди, її не може бути затверджено.

З огляду на викладене, апеляційний суд дійшов до висновку про необхідність скасування вироку на підставі угоди про примирення у зв'язку з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону з призначенням нового розгляду в суді першої інстанції.

Також істотні порушення вимог кримінального процесуального закону судом першої інстанції встановлені колегією суддів Апеляційного суду Полтавської області в ухвалі від 15 травня 2018 року, якою скасовано вирок Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 27 грудня 2017 року, яким Шуварикова Д.М. виправдано за ч.2 ст.307 КК України, та призначено новий розгляд в суді першої інстанції в іншому складі суду.

Мотивуючи прийняте рішення, апеляційний суд врахував приписи ч.1 ст.337 КПК України, за змістом якої судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуте обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта, крім випадків, передбачених цією статтею.

Крім того, врахував положення ч.3 ст.374 КПК України, відповідно до якої у мотивувальній частині вироку зазначаються у разі визнання особи виправданою формулювання обвинувачення, яке пред'явлене особі і визнане судом недоведеним, а також підстави для виправдання обвинуваченого з зазначенням мотивів, з яких суд відкидає докази обвинувачення.

Водночас, як вбачається з обвинувального акта, органом досудового розслідування Шувариков Д.М. обвинувачувався у незаконному придбанні, зберіганні з метою збуту і незаконному збуті особливо небезпечного наркотичного засобу «канабісу». Тобто, об'єктивна сторона інкримінованого йому злочину складалася з таких альтернативних видів злочинних дій як: придбання з метою збуту; зберігання з метою збуту, а також незаконного збуту наркотичного засобу.

Проте, як вбачається з мотивувальної частини вироку, місцевий суд, всупереч наведеним вимогам закону, взагалі не розглядав висунутого Шуварикову Д.М. обвинувачення в частині незаконного придбання та зберігання з метою збуту особливо небезпечного наркотичного засобу «канабісу». При цьому суд у вирокі не формулював обвинувачення, яке пред'явлене в цій частині Шуварикову Д.М. та не визнавав його недоведеним.

З огляду на викладене, недодержання положень ст.337 КПК України щодо меж судового розгляду колегія суддів визнала істотним порушенням кримінального процесуального закону.

Іншою причиною для скасування вироків місцевих судів у зв'язку з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону стало порушення процедури розгляду кримінального провадження на підставі ч.3 ст.349 КПК України.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 14 березня 2018 року скасовано вирок Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 22 грудня 2017 року щодо Голиша К.А. та Карваш С.В. за ч.2 та ч.3 ст.185 КК України.

Мотивуючи прийняте рішення колегія суддів зазначила про те, що суд першої інстанції, роз'яснюючи положення ч.3 ст.349 КПК України обмежився лише загальними фразами, які в повній мірі не дають змоги особі усвідомити зміст зазначеної норми закону. При цьому, факт наявності в матеріалах провадження письмової розписки обвинуваченого про роз'яснення йому положень ч.3 ст.349 КПК України не усуває обов'язок суду особисто роз'яснити зазначені положення закону.

З аналогічних підстав ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 14 березня 2018 року скасовано вирок Семенівського районного суду Полтавської області від 11 серпня 2017 року щодо Негматзянової В.Ю. за ч.2 ст.125 КК України; ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 15 березня 2018 року скасовано вирок

Октябрського районного суду м. Полтава від 20 вересня 2017 року щодо Ігнатовича Є.Г. за ч.1 ст.185 КК України; ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 19 березня 2018 року скасовано вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 7 грудня 2017 року щодо Криворотько О.М. за ст.395 та ч.3 ст.185 КК України.

Відповідно до п.3 ч.1 ст.415 КПК України суд апеляційної інстанції скасовує вирок суду і призначає новий розгляд у суді першої інстанції, якщо судове рішення ухвалено чи підписано не тим складом суду, який здійснював судовий розгляд.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 8 травня 2018 року скасовано вирок Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 14 серпня 2017 року щодо Михайловського О.О. за ч.2 ст.187, ч.2 та ч.3 ст.289 КК України та призначено новий розгляд у суді першої інстанції. Мотивуючи прийняте рішення, колегія суддів звернула увагу на те, що в матеріалах провадження наявний оригінал оскаржуваного вироку суду, у якого відсутні останні сторінки. При цьому, остання сторінка викладена не українською, а російською мовою з підписом перекладача та містить підписи двох суддів колегії. При цьому підпис головуючого судді відсутній.

2.3. ПОРУШЕННЯ ВИМОГ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНУ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В МЕЖАХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 20 березня 2018 року скасовано вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 12 жовтня 2017 року щодо Зубрицького М.С. за ч.2 та ч.3 ст.185 КК України в частині вирішення цивільного позову потерпілого Вагідова А.В. про відшкодування моральної шкоди та призначив в цій частині новий розгляд в суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства.

В обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів дійшла до висновку про те, що суд першої інстанції, розглядаючи цивільний позов потерпілого Вагідова А.В. в частині стягнення моральної шкоди не зазначив, якими нормами матеріального права він керувався при ухваленні рішення про відмову, не навів мотивів та обґрунтування прийнятого рішення, всебічно не з'ясував усіх обставин, що мають значення для правильного вирішення цивільного позову.

З аналогічних підстав ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 21 березня 2018 року скасовано вирок Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 21 грудня 2016 року щодо Николаєнка О.М. в частині вирішення цивільного позову та призначено в цій частині новий розгляд в суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства.; ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 3 квітня 2018 року скасовано вирок Київського районного суду м. Полтава від 29 вересня 2017 року щодо Довженка В.В. в частині вирішення цивільного позову та призначено в цій частині новий розгляд в суді першої інстанції в порядку цивільного судочинства.

2.4. НЕПРАВИЛЬНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Як вбачається з судової статистики, протягом 2018 року неправильне застосування закону про кримінальну відповідальність стало причиною скасування вироків щодо 27 осіб.

Найбільшу кількість помилок місцеві суди допускали при призначенні покарань за сукупністю злочинів та сукупністю вироків.

Так, вироком Апеляційного суду Полтавської області від 18 січня 2018 року скасовано вирок Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 30 червня 2017 року, яким Рожко В.А. засуджений за ч.2 ст.185, ч.1 та ч.4 ст.70, ч.1 ст.71, ст.75 КК України на 3 роки 6 місяців позбавлення волі із звільненням від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком 2 роки з покладенням певних обов'язків, передбачених ст.76 цього Кодексу, а Грудій А.В. — за ч.3 ст.185, ст.75 КК України на 3 роки позбавлення волі із звільненням від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком 1 рік з покладенням певних обов'язків,

передбачених ст.76 цього Кодексу.

В обґрунтування прийнятого рішення апеляційний суд зазначив, що звільняючи Рожка В.А. від відбування остаточно призначеного за сукупністю вироків покарання, суд першої інстанції унеможливив виконання реального покарання за вироком Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 17 лютого 2017 року, згідно з яким останній засуджений за ч.1 ст.185 КК України до штрафу в розмірі 850 грн., що є неприпустимим.

При цьому врахував, що згідно з вимогами ст.71 КК України, якщо засуджений після постановлення вироку, але до повного відбуття покарання вчинив новий злочин, суд до покарання, призначеного за новим вироком, повністю або частково приєднує невідбуту частину покарання за попереднім вироком.

Водночас, частиною четвертою цієї статті визначено, що остаточно покарання за сукупністю вироків, крім випадків, коли воно визначається шляхом поглинення одного покарання іншим, призначеним у максимальному розмірі, має бути більшим від покарання, призначеного за новий злочин, а також від невідбутої частини покарання за попереднім вироком.

З огляду на викладене, колегія суддів дійшла до висновку про необхідність скасування вироку суду в частині призначення покарання в зв'язку з неправильним звільненням обвинуваченого від відбування покарання та вважали за необхідне призначити обвинуваченому покарання у виді реального позбавлення волі.

Вироком Апеляційного суду Полтавської області від 23 січня 2018 року скасовано вирок Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 14 червня 2017 року, яким Дяденко Є.В. засуджений за ч.3 ст.191, ч.4 ст.70, ст.75 КК України на 3 роки позбавлення волі із звільненням від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком 3 роки з покладенням певних обов'язків, передбачених ст.76 цього Кодексу.

Мотивуючи прийняте рішення колегія суддів звернула увагу на те, що санкцією ч.3 ст.191 КК України передбачено покарання у виді обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на строк від трьох до восьми років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Тобто, у даному випадку позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю як додаткове покарання в санкції ч.3 ст.191 КК України вказане як обов'язкова додаткова міра покарання.

При цьому, мотивів не призначення обвинуваченому Дяденку Є.В. додаткового покарання судом першої інстанції у вироку не наведено, підстав для застосування положень статті 69 КК України також не наведено.

З огляду на викладене, колегія суддів дійшла до висновку про те, що суд першої інстанції при призначенні покарання безпідставно не призначив обвинуваченому Дяденку Є.В. додаткового покарання, передбаченого ч.3 ст.191 КК України, тим самим не застосував закон, який підлягав застосуванню.

Вироком Апеляційного суду Полтавської області від 6 березня 2018 року скасовано вирок Гадяцького районного суду Полтавської області від 31 травня 2017 року, яким Верніковський Є.О. визнаний винуватим та засуджений за ч.1 ст.309, ч.4 ст.70, ст.75 КК України на 2 роки позбавлення волі із звільненням від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком 1 рік з покладенням певних обов'язків, передбачених ст.76 цього Кодексу.

В обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів звернула увагу на те, що обвинувачений вчинив злочин у період іспитового строку, а тому остаточно покарання мало бути призначене за сукупністю вироків за правилами ст.71 КК України.

З огляду на викладене, вирок суду в частині призначення покарання за сукупністю злочинів на підстав ч.4 ст.70 КК України та подальше звільнення обвинуваченого від відбування покарання на підставі ст.75 цього Кодексу суперечить вимогам закону

З аналогічних підстав вироком Апеляційного суду Полтавської області від 21 березня 2018 року скасовано вирок Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 25 квітня 2017 року стосовно Дашенка Р.А.; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 6 квітня 2018 року скасовано вирок Київського районного суду м. Полтава від 19 червня 2017 року стосовно Найдьона Я.С. за ч.3 ст.185 та ст.360 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 24 травня 2018 року скасовано вирок Київського районного суду м. Полтава від 20 вересня 2017 року стосовно Бабаєвського Ю.В. за ч.2 ст.185 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 15 червня 2018 року скасовано вирок Комсомольського міського суду Полтавської області від 15 грудня 2017 року стосовно Голобородька Є.О. за ч.2 та ч.3 ст.185 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 14 серпня 2018 року скасовано вирок Зіньківського районного суду Полтавської області від 1 червня 2018 року щодо Циблі Л.І. за ч.2 ст.185 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 4 вересня 2018 року скасовано вирок Гадяцького районного суду Полтавської області від 4 січня 2018 року за ч.1 ст.122 КК України.

2.5. НЕОБҐРУНТОВАНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СТ.69 КК УКРАЇНИ.

Вироком Гадяцького районного суду Полтавської області від 10 липня 2017 року Каплій А.В. визнаний винуватим та засуджений за ч.2 та ч.3 ст.185, ч.3 ст.15 та ч.2 ст.185, ч.2 ст.289, ст.69, ч.3 ст.15 та ч.3 ст.185, ч.1 ст.70 КК України на 3 роки 1 місяць позбавлення волі.

За наслідками перегляду вказаного вироку в апеляційному порядку колегією суддів Апеляційного суду Полтавської області 22 травня 2018 року скасовано вказаний вирок та ухвалено новий, яким Каплія А.В. засуджено за ч.2 та ч.3 ст.185, ч.3 ст.15 та ч.2 ст.185, ч.2 ст.289, ч.1 ст.70 КК України на 5 років 1 місяць позбавлення волі без конфіскації майна.

В обґрунтування прийнятого рішення апеляційним судом враховано приписи ст.69 КК України, відповідно до якої призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом можливе за наявності кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину та з урахуванням особи винного.

З огляду на викладене, колегія судді дійшла до висновку про безпідставне визнання обставиною, що пом'якшує покарання, добровільне відшкодування обвинуваченим завданої майнової шкоди потерпілим, оскільки з матеріалів провадження вбачається, що шкода обвинуваченим не була добровільно відшкодована, а потерпілим частково повернуті вилучені під час досудового розслідування речі.

Крім того, застосовуючи положення ст.69 КК України суд першої інстанції не в повній мірі врахував дані про особу обвинуваченого, який неодноразово притягувався до кримінальної відповідальності за вчинення корисливих злочинів та раніше уже був засуджений до покарання із застосуванням ст.69 КК України. Крім того, в даний час стосовно нього здійснюється досудове розслідування за підозрою у вчиненні тяжкого корисливого злочину.

2.6. ПРОТЯГОМ ВКАЗАНОГО ПЕРІОДУ МАЛИ МІСЦЕ ВИПАДКИ БЕЗПІДСТАВНОГО ЗАСТОСУВАННЯ СТ.75 КК УКРАЇНИ.

Наприклад, вироком Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 2 листопада 2017 року Кравченко Я.А. визнаний винуватим та засуджений за ч.3 ст.185, ст.75 КК України на 5 років позбавлення волі із звільненням від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитивим строком 3 роки з покладенням певних обов'язків, передбачених ст.76 цього Кодексу.

Вироком Апеляційного суду Полтавської області від 21 березня 2018 року вказаний вирок місцевого суду скасовано та ухвалено новий вирок, яким Кравченка Я.А. засуджено за ч.3 ст.185 КК України на 5 років позбавлення волі.

Мотивуючи прийняте рішення колегія суддів зазначила, що суд першої інстанції,

приймаючи рішення про звільнення Кравченка Я.А. від відбування покарання з випробуванням, не в повній мірі дотримався загальних засад призначення кримінального покарання, зокрема принципів законності, справедливості, обґрунтованості та індивідуалізації покарання, неналежно оцінив обставини, які мають значення для вирішення цього питання, без належного урахування цього особистості, внаслідок чого прийшов до помилкового висновку про можливість звільнення Кравченка Я.А. від відбування покарання з випробуванням.

Крім того, апеляційний суд врахував також те, що Кравченко Я.А. раніше притягувався до кримінальної відповідальності, у тому числі за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів проти власності, належних висновків для себе не зробив, на шлях виправлення не став, натомість, діючи повторно, за попередньою змовою групо осіб вчинив 12 епізодів таємного викрадення чужого майна, поєднаного з проникненням у житло та інше приміщення, заволодівши майном потерпілих на загальну суму 315653 грн., а відшкодована ним лише частково. При цьому, обвинувачений почав вчиняти злочини одразу ж після звільнення його за амністією 2014 року.

З огляду на викладене, колегія суддів дійшла до висновку про те, що застосування у даному випадку до обвинуваченого звільнення від покарання з випробуванням негативно впливатиме на досягнення мети кримінального покарання відповідно до ст.50 КК України.

З аналогічних підстав вироком Апеляційного суду Полтавської області від 27 березня 2018 року скасовано вирок Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 15 березня 2017 року щодо Зозулі В.В. за ч.1 ст.121 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 27 березня 2018 року скасовано вирок Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 7 листопада 2017 року щодо Коваленка С.В. за ч.3 ст.185 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 29 березня 2018 року скасовано вирок Ковпаківського районного суду м. Суми від 14 липня 2017 року щодо Опанасенка А.О. за ч.3 ст.186 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 26 квітня 2018 року скасовано вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 20 березня 2017 року щодо Зубара О.В. за ч.3 ст.309 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 19 червня 2018 року скасовано вирок Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 13 грудня 2017 року щодо Капрана Я.Е. за ч.1 та ч.2 ст.190 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 2 липня 2018 року скасовано вирок Полтавського районного суду Полтавської області від 19 квітня 2018 року щодо Погорелова О.Л. за ч.1 ст.185 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 10 липня 2018 року скасовано вирок Полтавського районного суду Полтавської області від 28 вересня 2017 року щодо Пархомчука Р.О. за ч.2 ст.286 КК України; вироком Апеляційного суду Полтавської області від 25 вересня 2018 року скасовано вирок Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 23 травня 2018 року щодо Лепи В.А. за ч.1 ст.263 та ч.1 ст.309 КК України; вироком Полтавського апеляційного суду від 20 листопада 2018 року скасовано вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 31 січня 2018 року щодо Синяговського І.О. за ч.1 ст.263 та ч.2 ст.309 КК України.

2.7. НЕПРАВИЛЬНЕ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З АМНІСТІЄЮ.

Вироком Київського районного суду м. Полтава від 3 жовтня 2017 року Попенко В.Ю. засуджена за ч.2 ст.309, ст.71 КК України на 2 роки 1 місяць позбавлення волі.

Відповідно до п. «в» ст.1 Закону України «Про амністію у 2016 році» Попенко В.Ю. звільнено від відбування покарання.

Вироком Апеляційного суду Полтавської області від 29 березня 2018 року вирок місцевого суду в частині призначеного покарання скасовано та ухвалено новий, яким Попенко В.Ю. засуджено за ч.2 ст.309, ст.69, ст.71 КК України на 1 рік 1 місяць позбавлення волі.

Відмовлено Попенко В.Ю. у застосуванні Закону України «Про амністію у 2016 році».

В обґрунтування прийнятого рішення апеляційний суд звернув увагу на положення п. «е» ст.9 Закону України «Про амністію у 2016 році», за змістом якого амністія не

застосовується до осіб, яких засуджено за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту при обтяжуючих обставинах (ч.2 і ч.3 ст.309 КК України 2001 р.).

З огляду на те, що Попенко В.Ю. засуджена за ч.2 ст.309 КК України за повторне, незаконне придбання та зберігання наркотичних засобів без мети збуту, до обвинуваченої не застосовується амністія, а отже суд першої інстанції неправильно звільнив її від відбування покарання.

Водночас, з огляду на те, що обвинувачена має на утриманні трьох малолітніх дітей, вчинила злочин середньої тяжкості, повністю визнала вину та щиро розкаялась, активно сприяла розкриттю злочину, відсутність обставин, що обтяжують покарання, колегія суддів дійшла до висновку про можливість застосування до обвинуваченої приписів ст.69 КК України.

Іншим прикладом є вирок Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 7 травня 2018 року, яким Борисова А.В. засуджено за ч.1 ст.309 КК України до штрафу в розмірі 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто 850 грн.

На підставі п. «в» ст.1 Закону України «Про амністію у 2016 році» Борисова А.В. звільнено від відбування призначеного покарання.

Вироком Апеляційного суду Полтавської області від 7 травня 2018 року вирок місцевого суду в частині звільнення Борисова А.В. від відбування покарання на підставі Закону України «Про амністію у 2016 році» скасовано.

При цьому, колегією суддів враховано приписи ст.5 Закону України «Про застосування амністії в Україні» дія закону про амністію поширюється на злочини, вчинені до дня набрання ним чинності включно і не поширюється на триваючі або продовжувані злочини, якщо вони закінчені, припинені або перервані після набрання законом про амністію чинності.

Як вбачається з матеріалів кримінального провадження, Борисов А.В. обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст.309 КК України, який був розпочатий на початку серпня 2017 року та був припинений 15 лютого 2018 року, тобто після набрання чинності Закону України «Про амністію у 2016 році».

З огляду на викладене, апеляційний суд дійшов до висновку про безпідставне застосування до Борисова А.В. амністії, оскільки зазначеним вище Законом передбачена пряма заборона для звільнення від відбування призначеного покарання осіб, які вчинили продовжуваний злочин, якщо його було закінчено, припинено або перервано після набрання законом про амністію чинності.

Загалом, майже по всіх справах даної категорії вбачаються однакові проблеми, які можливо пояснити неуважністю при застосуванні кримінального закону та хибними сподіваннями на бездоганне знання норм матеріального права.

§ 3.. ПІДСТАВИ ЗМІНИ ВИРОКІВ СУДІВ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Загалом, як вбачається з ухвал апеляційного суду, що були проаналізовані, переважна більшість вироків змінено через невідповідність призначених покарань засадам, визначеним у ст. 65 КК України, а тому найбільшу питому вагу має зміна вироків з пом'якшенням призначеного покарання, яке за своєю суворістю не відповідає тяжкості правопорушення та особі обвинуваченого.

Досить часто, при призначенні покарань, суди не завжди в достатній мірі враховують дані про особу обвинуваченого, характер та ступінь суспільної небезпечності вчинених злочинів, обставини, що обтяжують та пом'якшують покарання, як це передбачено ст. 65 КК України. При призначенні покарання не завжди суди звертали увагу на наявність підстав передбачених ст. 69 КК України, та допускали помилки при призначенні покарань за сукупністю злочинів та сукупністю вироків, ст.ст. 65, 69, 70, 71 КК України, нерідко плутаючи ці інститути.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 25 січня 2018 року змінено вирок Гребінківського районного суду Полтавської області від 27 лютого 2017 року щодо Северіної О.О. за ч.2 ст.15 та ч.2 ст.185 КК України та пом'якшено призначене обвинуваченій покарання. Мотивуючи прийняте рішення колегія суддів врахувала дані про особу обвинуваченої, яка в повному обсязі визнала вину у вчиненому злочині, щиро розкалася, активно сприяла його розкриттю та має молодий вік.

З аналогічних підстав Апеляційним судом Полтавської області змінено вирок Октябрського районного суду м. Полтава від 28 лютого 2018 року щодо Кузьменка О.А.

Іншим прикладом є ухвала Апеляційного суду Полтавської області від 7 лютого 2018 року, якою змінено вирок Комсомольського міського суду Полтавської області від 24 жовтня 2017 року щодо Воронова В.А. за ч.1 та ч.2 ст.185 КК України та звільнено його від відбування призначеного покарання з випробуванням на підставі ст.75 КК України. При цьому, колегією суддів враховано особу обвинуваченого, який на підставі ст.89 КК України є таким, що не має судимості, є інвалідом III групи, задовільно характеризується, а також враховано обставини кримінального провадження, а саме — щире каяття та активне сприяння розкриттю злочинів, відсутність обставин, що обтяжують покарання, повне відшкодування заподіяної шкоди на момент апеляційного розгляду кримінального провадження, а також думку потерпілої, яка просила не позбавляти обвинуваченого волі.

З аналогічних підстав ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 6 березня 2018 року змінено вирок Шишацького районного суду Полтавської області від 30 серпня 2017 року щодо Бублика Р.М. за ч.1 ст.309 та ч.2 ст.307 КК України та призначено йому покарання за ч.2 ст.307 КК України із застосуванням ст.69 цього Кодексу у виді позбавлення волі нижче від найнижчої межі, передбаченої санкцією вказаної статті; ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 24 квітня 2018 року змінено вирок Великобагачанського районного суду Полтавської області від 2 лютого 2018 року щодо Штанька О.А. за ч.2 ст.286 КК України та звільнено його від відбування основного покарання з випробуванням на підставі ст.75 КК України; ухвалою Полтавського апеляційного суду від 6 грудня 2018 року змінено вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 21 вересня 2018 року щодо Хмури О.В. за ч.3 ст.185 КК України та призначено йому покарання за вказаний злочин із застосуванням ст.69 КК України; ухвалою Полтавського апеляційного суду від 12 грудня 2018 року змінено вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 18 вересня 2018 року щодо Волошина М.М. за ч.2 ст.307 та ч.2 ст.309 КК України, призначено йому покарання за вказані злочини на підставі ст.70 КК України за сукупністю злочинів із застосуванням ст.69 цього Кодексу та на підставі ст.75 КК України звільнено від відбування покарання з випробуванням.

Іншою підставою для зміни апеляційним судом вироку місцевого суду стало безпідставне призначення додаткового покарання.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 26 квітня 2018 року змінено вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 15 серпня 2017 року, яким Тарасову М.В. засуджено за ч.1 та ч.2 ст.307, ч.1 ст.70, ст.75 КК України на 4 роки 6 місяців позбавлення волі з конфіскацією майна, що є її власністю, із звільненням від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком 2 роки з покладенням певних обов'язків, передбачених ст.76 цього Кодексу.

Мотивуючи прийняте рішення, колегія суддів врахувала положення, що містяться в п.19 постанови Пленуму Верховного Суду України №7 від 24 жовтня 2003 року «Про практику призначення судами кримінального покарання», за змістом якого якщо додаткове покарання у виді конфіскації майна за санкцією статті (санкцією частини статті) є обов'язковим, то у разі прийняття рішення про звільнення особи від відбування покарання з випробуванням воно не застосовується, оскільки статтею 77 КК України передбачено вичерпний перелік додаткових покарань, що можуть бути призначені у такому випадку, серед яких конфіскація майна відсутня.

Також, не зважаючи, на те що у попередні роки неодноразово зверталася увага суддів місцевих судів на необхідність вивчення більш детально кримінального провадження і в частині вирішення питання щодо цивільних позовів, судді й надалі припускаються помилок.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 22 січня 2018 року змінено вирок Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 24 жовтня 2017 року щодо Якуші С.Ю. за ч.1 ст.286 КК України в частині вирішення цивільного позову про стягнення моральної шкоди на користь потерпілого Шатрова Д.М.

Мотивуючи прийняте рішення колегія суддів зазначила про те, що місцевим судом не було дотримано вимог статей 23, 1167, 1168 ЦК України, ст.ст.127-129 КПК України та рекомендацій, що містяться у постанові Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 року №4 «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової шкоди)».

З аналогічних підстав ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 23 квітня 2018 року змінено вирок Октябрського районного суду м. Полтава від 19 лютого 2018 року щодо Лисенка О.П. за ч.1 ст.286 КК України; ухвалою Полтавського апеляційного суду від 20 листопада 2018 року змінено вирок Оржицького районного суду Полтавської області від 13 жовтня 2017 року щодо Дуната В.С. за ч.1 ст.122 КК України.

Крім того, підставою для зміни апеляційним судом вироків місцевих судів протягом вказаного періоду стало, зокрема, допущення помилок при вирішенні питання про наявність в діях обвинувачених сукупності злочинів.

Так, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 19 квітня 2018 року змінено вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 10 серпня 2017 року щодо Бескова С.В. за ч.2 ст.185 КК України.

Мотивуючи прийняте рішення, колегія суддів звернула увагу на те, що суд першої інстанції після призначення остаточного покарання на підставі ч. 4 ст. 70 КК України у виді 4 років 6 місяців позбавлення волі зайво послався на ч. 1 ст. 70 КК України, згідно з якою Бескову С.В. визначено знову остаточне покарання у виді 4 років 6 місяців позбавлення волі, оскільки покарання на підставі ч. 1 ст. 70 КК України повинно бути визначено тоді, коли суд, призначає покарання за кожний злочин окремо. У даному випадку Бесков С.В. визнаний винним за ч.2 ст. 185 КК України, а отже, сукупність злочинів, передбачена ч.1 ст. 70 КК України відсутня.

Враховуючи вищевикладене, колегія суддів прийшла до висновку про необхідність визначити покарання спочатку за ч. 2 ст. 185 КК України, а оскільки обвинувачений вчинив злочини до ухвалення вироку Автозаводського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 13.05.2017 року при призначенні остаточного покарання застосувати положення ч. 4 ст. 70 КК України.

Іншим прикладом є ухвала Полтавського апеляційного суду від 13 листопада 2018 року, якою змінено вирок Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 13 липня 2018 року, яким Білоусова Я.М. засуджено за ч.2 ст.185, ч.1 ст.186, ч.2 ст.15 та ч.3 ст.185, ч.1 ст.70, ч.1 ст.71 КК України.

Обґрунтовуючи прийняте рішення, колегія суддів звернула увагу на те, що Білоусов Я.В. був раніше засуджений вироком Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 26 квітня 2017 року за ч.1 ст.186, ст.75 КК України на 2 роки позбавлення волі із звільненням від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 1 рік.

Вироком цього ж суду від 13 липня 2018 року Білоусов Я.В. засуджений за злочин, вчинений до постановлення вироку від 26 квітня 2017 року, а також за злочини, вчинені в період іспитового строку, встановленого цим вироком.

Отже, враховуючи наведені вимоги закону, суд повинен був після призначення покарання за злочин, передбачений ч.1 ст.186 КК України, вчинений до постановлення вироку Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 26 квітня 2017 року, призначити обвинуваченому покарання за сукупністю цих злочинів, як того вимагає ч.4 ст.70 КК України, а потім — за сукупністю злочинів, вчинених після постановлення першого вироку; і остаточно — за сукупністю вироків.

§ 4. ПІДСТАВИ СКАСУВАННЯ УХВАЛ СУДІВ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Загалом, у 2018 році апеляційною інстанцією скасовано ухвали місцевих судів стосовно 86 осіб, що становить 36,1% від загальної кількості тих, які були предметом перегляду в апеляційному порядку.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 10 січня 2018 року скасовано ухвалу Ленінського районного суду м. Полтава від 30 листопада 2016 року, якою задоволено подання начальника ПВК УДПТС України в Полтавській області (№64) та встановлено адміністративний нагляд строком на 1 рік щодо засудженого Масича С.О., та призначено новий судовий розгляд в суді першої інстанції.

Підставою для скасування вказаної ухвали та призначення нового судового розгляду стало відповідно до п.3 ч.1 ст.409 КПК України істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, оскільки подання начальника ПВК УДПТС України в Полтавській області (№64) було розглянуте без участі засудженого та його захисника, внаслідок чого порушено право Масича С.О. на захист.

При цьому, колегією суддів враховано приписи ч.3 ст.5 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», за змістом якої у судове засідання викликається особа, щодо якої внесено подання про встановлення адміністративного нагляду, а за її клопотанням — і захисник.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 31 січня 2018 року скасовано ухвалу Комсомольського міського суду Полтавської області від 27 вересня 2016 року про скасування звільнення від відбування покарання з випробуванням щодо Михайлика Д.В. та направлення його для відбування покарання у виді позбавлення волі, та призначено новий розгляд у суді першої інстанції.

Мотивуючи прийняте рішення, колегія суддів звернула увагу на порушення місцевим судом вимог ч.5 ст.539 КПК України та дійшла до висновку про те, що судові провадження за поданням начальника Комсомольського МВ КВІ УДПТС України в Полтавській області було здійснено за відсутності засудженого та без належного повідомлення його про день, час та місце розгляду подання.

З аналогічних підстав ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 6 березня 2018 року скасовано ухвалу Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 12 грудня 2017 року щодо Хоменка О.Ю.; ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 2 квітня 2018 року скасовано ухвалу Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 22 грудня 2017 року щодо Лагуновського В.В.; ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 17 квітня 2018 року скасовано ухвалу Полтавського районного суду Полтавської області від 5 жовтня 2017 року щодо Кубаєнко Ю.В.; ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 3 травня 2018 року скасовано ухвалу Київського районного суду м. Полтава від 10 лютого 2016 року щодо Самойленка С.А.

Відповідно до п.7 ч.2 ст.412 КПК України однією з підстав, за наявності якої судові рішення у будь-якому разі підлягає скасуванню, є відсутність у матеріалах провадження журналу судового засідання або технічного носія інформації, на якому зафіксовано судові провадження в суді першої інстанції.

Вказані порушення кримінального процесуального закону були встановлені колегією суддів Апеляційного суду Полтавської області в ухвалі від 2 травня 2018 року, якою

скасовано ухвалу Ленінського районного суду м. Полтава від 22 березня 2018 року про умовно-дострокове звільнення засудженого від відбування покарання.

При цьому апеляційним судом встановлено, що учасники провадження будучи належним чином повідомленими про час та місце розгляду судом подання про умовно-дострокове звільнення засудженого від відбування покарання, просили провести судові засідання без участі засудженого та представника виправної колонії.

Водночас, зі змісту оскаржуваної ухвали вбачалось, що судовий розгляд був проведений у відкритому судовому засіданні з участю прокурора, проте в матеріалах кримінального провадження відсутній журнал судового засідання та технічний носій інформації, на якому зафіксовано судові провадження в суді першої інстанції.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 23 квітня 2018 року скасовано ухвалу Київського районного суду м. Полтава від 27 лютого 2018 року, згідно з якою Дністряк М.М. звільнений від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч.1 ст.286 КК України, на підставі ст.47 цього Кодексу з передачею на його поруки колективу Полтавської філії міських електромереж ПАТ «Полтаваобленерго».

Переглядаючи вказану ухвалу в апеляційному порядку колегія суддів звернула увагу на приписи ст.286 та ст.288 КПК України, за змістом яких якщо під час здійснення судового провадження щодо провадження, яке надійшло до суду з обвинувальним актом, сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого, суд має невідкладно розглянути таке клопотання в загальному порядку, передбаченому цим Кодексом, із особливостями, встановленими ст.288 цього Кодексу.

При цьому суд зобов'язаний з'ясувати думку потерпілого щодо можливості звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності.

Водночас, з аудіозапису та журналу судового засідання вбачається, що під час кримінального провадження щодо Дністряка М.М. місцевий суд, в порушення вимог ст.344 КПК України, взагалі не оголошував складу суду, прізвища прокурора, потерпілого, обвинуваченого, захисника, секретаря судового засідання та не роз'яснював учасникам судового провадження, порушуючи їх права, право відводу і не з'ясував, чи заявляють вони кому-небудь відвід.

Також головуючий, всупереч ст.345 цього Кодексу, не з'ясував у обвинуваченого та інших осіб, які беруть участь у судовому розгляді, чи зрозумілі їм їх права та обов'язки та не роз'яснював їх. Крім того, відповідно до журналу судового засідання, місцевий суд після виходу до нарадчої кімнати, повернувся та відновив з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження.

Проте, після закінчення їх з'ясування, порушуючи приписи ст.288 КПК України та права потерпілого, без з'ясування думки Байви В.Б. закрити кримінальне провадження та звільнив обвинуваченого Дністряка М.М. від кримінальної відповідальності.

Також суд залишив поза увагою роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, викладені в п.2 постанови від 23 грудня 2005 року №12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності», та ухвалив рішення про звільнення Дністряка М.М. від кримінальної відповідальності не з'ясувавши наявності його згоди на закриття справи з відповідної підстави.

Протягом 2018 року найбільша кількість скарг, що надійшли до апеляційного суду, стосувались питань, пов'язаних з виконанням вироків, а саме — умовно-дострокового звільнення засуджених від відбування покарання.

Основною причиною скасування ухвал даної категорії є не правильний висновок суду першої інстанції про виправлення засудженого, не врахування даних про його поведінку, ставлення до праці та інше.

Так, ухвалою Полтавського апеляційного суду від 12 листопада 2018 року скасовано

ухвалу Ленінського районного суду м. Полтава від 31 липня 2018 року, якою відмовлено у задоволенні спільного подання начальника Державної установи «Полтавська виправна колонія (№64)» та голови спостережної комісії Подільської районної ради м. Полтава про звільнення засудженого Шумака від відбування покарання умовно-достроково.

При цьому, колегія судді дійшла до висновку про те, що засуджений Шумак М.М. поведінкою та ставленням до праці довів своє виправлення, оскільки за місцем відбування покарання характеризується позитивно, був працевлаштований днювальним відділенням СПС на безоплатній основі, на даний час працює робітником їдальні, до праці ставиться сумлінно, з поставленими завданнями справляється вчасно, за час перебування у виправній колонії порушень вимог режиму тримання не допускав, заходи стягнення не накладались. Натомість, до засудженого було застосовано три заходи заохочення.

З аналогічних підстав скасовано ухвалу Ленінського районного суду м. Полтава від 21 липня 2017 року щодо Губи Р.С., ухвалу Полтавського районного суду Полтавської області від 20 грудня 2017 року щодо Кириченко С.О., ухвалу Автозаводського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 27 вересня 2017 року щодо Дубовика А.С., ухвалу Полтавського районного суду Полтавської області від 26 жовтня 2017 року щодо Борисенка С.П., ухвалу Полтавського районного суду Полтавської області від 5 липня 2018 року стосовно Дуная О.Р., ухвалу Полтавського районного суду Полтавської області від 27 червня 2018 року щодо Чижик О.І., ухвалу Полтавського районного суду Полтавської області від 10 грудня 2018 року щодо Слєпченка О.С., ухвалу Ленінського районного суду м. Полтава від 23 квітня 2018 року щодо Сімакова Р.С. та інші.

На розгляді в апеляційній інстанції також перебували і скарги прокурорів та інших учасників провадження на ухвали місцевих судів, якими було повернуто обвинувальні акти у кримінальних провадженнях прокурорам.

Так, ухвалою Лохвицького районного суду Полтавської області від 21 листопада 2017 року обвинувальний акт у кримінальному провадженні щодо Галич С.М. за ч.2 ст.307, ч.2 ст.309, ч.2 ст.317 КК України повернуто прокурору для усунення виявлених порушень. В обґрунтування прийнятого рішення місцевий суд зазначив про невідповідність обвинувального акта вимогам п.9 ч.2 ст.291 КПК України.

За наслідками перегляду вказаної ухвали в апеляційному порядку, ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 10 січня 2018 року скасовано ухвалу місцевого суду та призначено новий судовий розгляд в суді першої інстанції. Мотивуючи прийняте рішення, колегія суддів зазначила про те, що обвинувальний акт стосовно Галич С.М. відповідає вимогам ст.291 КПК України, зокрема, містить виклад фактичних обставин злочину, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію та формулювання обвинувачення. Крім того, колегія суддів звернула увагу на те, що надаючи оцінку викладеним в обвинувальному акті відомостям, що стосуються викладу фактичних обставин злочину, та зазначаючи про неконкретизованість формулювання обвинувачення, місцевий суд вийшов за межі своєї компетенції у підготовчому судовому засіданні, оскільки така оцінка може бути надана лише після дослідження наданих доказів за результатами судового розгляду у рішенні по суті кримінального провадження.

З аналогічних підстав ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 27 березня 2018 року скасовано ухвалу Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 24 січня 2018 року про повернення прокурору обвинувального акта щодо Кривенка О.А. за ч.2 ст.125 КК України; ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 25 червня 2018 року скасовано ухвалу Решетилівського районного суду Полтавської області від 31 травня 2018 року про повернення прокурору обвинувального акта щодо Кальницької Р.В. за ч.2 ст.364, ч.2 ст.366 КК України, Проценка С.О. за ч.5 ст.27, ч.2 ст.364, ч.5 ст.27, ч.2 ст.366 КК України та Пивовар Н.М. за ч.2 ст.364 КК України; ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 18 липня 2018 року скасовано ухвалу Гадацького районного суду Полтавської області від 25 січня 2018 року про повернення прокурору обвинувального акта щодо Алексеєва Р.В. за ч.2 ст.186 КК України; ухвалою Полтавського апеляційного суду від 1 листопада 2018 року скасовано ухвалу Ковпаківського районного суду м. Суми від 14 липня 2017 року про повернення прокурору обвинувального акта щодо Зайченка

О.О. за ч.2 ст.306, ч.2 та ч.3 ст.307 КК України, Рувинського А.О. за ч.2 ст.306, ч.2 та ч.3 ст.307, ч.2 ст.309 КК України, Тимченка Ю.С. за ч.2 та ч.3 ст.307 КК України, Кулака Я.Ю. за ч.3 ст.307 КК України та Дятленка С.В. за ч.2 ст.307 КК України.

§ 5. ПІДСТАВИ ЗМІНИ УХВАЛ СУДІВ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ.

Протягом 2018 року апеляційною інстанцією було змінено, зокрема ухвалу Полтавського районного суду Полтавської області від 11 жовтня 2018 року, якою частково задоволено клопотання засудженої Попової Н.І. та зараховано строк її попереднього ув'язнення період з 29 вересня 2017 року по 30 жовтня 2017 року в строк відбування покарання у виді позбавлення волі на підставі ч.5 ст.72 КК України в редакції Закону № 838-VIII з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі.

Ухвалою Полтавського апеляційного суду від 27 грудня 2018 року вказану ухвалу місцевого суду змінено та зараховано строк її попереднього ув'язнення у строк покарання згідно з ч.5 ст.72 КК України в редакції Закону № 838-VIII з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі період з 26 липня 2017 року по 30 жовтня 2017 року.

При цьому, колегія суддів врахувала положення п. г) ч. 5 ст. 72 КК України, в редакції Закону № 838-VIII, за змістом якого у строк попереднього ув'язнення включається строк перебування особи, яка відбуває покарання, в установах попереднього ув'язнення для проведення слідчих дій або участі у судовому розгляді кримінального провадження.

З огляду на те, що ухвалою Рубіжанського міського суду Луганської області від 26 липня 2017 року Попову Н.І., засуджену вироком 29 квітня 2015 року Рубіжанським міським судом Луганської області, тимчасово залишено в Державній установі «Харківська установа виконання покарань (№27)» для розгляду Рубіжанським міським судом Луганської області, кримінального провадження по обвинуваченню у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 309 КК України, тобто провадження, в межах виконання вироку по якому, засуджена звернулася з даним клопотанням, колегія суддів дійшла до висновку про необхідність зарахування вказаного строку попереднього ув'язнення в строк відбування покарання у виді позбавлення волі на підставі ч.5 ст.72 КК України в редакції Закону № 838-VIII з розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі.

Загалом, місцевими судами області ще допускається багато помилок при застосуванні норм матеріального та процесуального законів, суди не завжди роблять правильні висновки при оцінці доказів, які надавалися сторонами кримінального провадження при їх розгляді. Мало місце безпідставне звільнення винних осіб, які вчинили тяжкі злочини від відбування покарання, та призначення таким особам вочевидь несправедливих вироків через їх м'якість. Поряд із тим суди не завжди враховували вимоги ст. 65 КК України та зокрема обставини, які пом'якшують покарання, через що призначали занадто суворі покарання, що призводило до зміни вироків, також безпідставно повертали обвинувальні акти прокурорам, неналежно вивчали особові справи засуджених при вирішенні питань щодо умовно-дострокового їх звільнення та інше. Причиною зміни судових рішень, як видно із аналізу, були й помилки при визначенні юридичної кваліфікації дій винних осіб, а також окремі порушення норм процесуального закону.

Всі ці помилки місцевих судів колегіями суддів апеляційного суду за апеляціями сторін кримінального провадження були своєчасно виправлені шляхом внесення у судові рішення місцевих судів відповідних змін, та постановлення нових рішень.

У той же час виявлені помилки зобов'язують суддів місцевих судів постійно їх вивчати, аналізувати та вживати заходів до їх усунення, забезпечення неухильного дотримання норм Кримінального та Кримінального процесуального закону, застосування на практиці положень Європейської конвенції з прав людини, рішень Європейського суду, та роз'яснень з приводу застосування законодавства вищими судовими органами України.

Розділ VII. АНАЛІЗ ПІДСТАВ СКАСУВАННЯ ТА ЗМІНИ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ

За змістом положень чинного КПК, основним призначенням слідчого судді є здійснення судового захисту прав і законних інтересів осіб, які приймають участь в кримінальному процесі,

забезпечення законності і обґрунтованості обмеження конституційних прав і свобод людини на досудових стадіях кримінального провадження.

До компетенції слідчого судді суду першої інстанції належить прийняття рішень про застосування заходів кримінально-процесуального примусу, запобіжних заходів, що обмежують конституційні права людини, розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора.

§ 1. АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ

Як вбачається із статистичної інформації, наданої ТУ ДСА України в Полтавській області, протягом 2018 року до місцевих судів надійшло 37 317 клопотань, скарг, заяв, які розглядаються слідчим суддею під час досудового розслідування, залишок нерозглянутих проваджень на початок звітного періоду складає — 701. За 2018 рік розглянуто 37 225, що у відсотковому значенні складає 97,9 %, з яких задоволено 32 451, тобто 87,1 %.

Залишок нерозглянутих проваджень на кінець звітного періоду становить 793, або 2,1 %.

Указом Президента України № 452/2017 року «Про ліквідацію апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах» ліквідовано Апеляційний суд Полтавської області та утворено Полтавський апеляційний суд в апеляційному окрузі, що включає Полтавську область, з місцезнаходженням у місті Полтаві.

З огляду на це у 2018 року в провадженні апеляційної інстанції перебувало 754 провадження за апеляційними скаргами на ухвали слідчих суддів місцевих судів області, що стосуються судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні.

З них до Апеляційного суду Полтавської області протягом 1 січня по 1 жовтня надійшло 543 провадження з урахуванням залишку на початок звітного періоду, що складає 38 проваджень, а з 2 жовтня по 29 грудня 2018 року на розгляд до Полтавського Апеляційного суду надійшло 211 проваджень.

Із загальної кількості апеляційних скарг, які знаходились на розгляді апеляційного суду протягом 2018 року розглянуто 641 апеляційну скаргу (490 — Апеляційним судом Полтавської області, 151 — Полтавським апеляційним судом) що становить 85 %, подану на ухвали слідчих суддів області, а саме:

- залишено ухвал без змін — 341 провадження (265- Апеляційним судом Полтавської області, 76 - Полтавським апеляційним судом), що становить 53,2 %;
- скасовано ухвал із постановленням нової ухвали — 159 проваджень (117- Апеляційним судом Полтавської області, 42 — Полтавським апеляційним судом), що становить 24,8 %;
- відмовлено у відкритті провадження — 61 провадження (50 проваджень — Апеляційним судом Полтавської області; 11 — Полтавським апеляційним судом), що становить 9,5 %;
- повернуто апеляційних скарг — 32 провадження (20 проваджень- Апеляційним судом Полтавської області, 12 — Полтавським апеляційним судом), що становить 5 %;
- закрито апеляційний розгляд — 48 проваджень (38 проваджень — Апеляційним судом Полтавської області, 10 — Полтавським апеляційним судом), що становить 7,5%.

Залишок нерозглянутих проваджень на кінець звітного періоду Апеляційного суду полтавської області складає 53 провадження, або 7 %; Полтавського апеляційного суду складає - 60 проваджень, або 8 %.

За результатами перевірки ухвал слідчих суддів за поданими апеляційними скаргами усього розглянуто 500 ухвал, прийнятих по суті. З них:

- залишено ухвал без змін — 341 ухвала, що становить 68,2 % від загальної кількості переглянутих в апеляційному порядку ухвал слідчих суддів;
- скасовано ухвал із постановленням нової ухвали — 159, що становить 31,8 %.

Для порівняння, впродовж 2017 року апеляційним судом переглянуті 515 ухвал за поданими

апеляційними скаргами, з яких:

- залишено ухвал без змін –336 ухвал, що становить 65,2 % від загальної кількості переглянутих в апеляційному порядку ухвал слідчих суддів;
- скасовано ухвал із постановленням нової ухвали — 179, що становить 34,8 %.

Загалом, порівнюючи з попереднім звітним періодом, показник якості розгляду проваджень за результатами перевірки ухвал слідчих суддів протягом 2018 року піднявся на три відсотки та у відсотковому значенні складає 68,2 % від загальної кількості переглянутих в апеляційному порядку ухвал слідчих суддів.

Більш детальна інформація по результатам :

№ з/п	Апеляційну скаргу подано на ухвалу про	Усього розглянуто (сума граф 2-3)	Ухвалу залишено без змін	Скасовано ухвалу і постановлено нову ухвалу
1	відмову в наданні дозволу на затримання	3		3
2	застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою	131	117	14
3	відмову в застосуванні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою	50	41	9
4	продовження строку тримання під вартою	24	22	2
5	відмова в продовженні строку тримання під вартою	2		2
6	застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту	13	10	3
7	направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи	1		1
8	арешт майна	82	45	37
9	відмову у арешті майна	29	26	3
10	тимчасовий доступ до речей і документів	1		1
11	відсторонення від посади	3	3	
12	відмова у відстороненні від посади	1	1	
13	відмову у задоволенні скарги на постанову слідчого про закриття кримінального провадження	29	10	19
14	відмову у задоволенні скарги на постанову прокурора про закриття кримінального провадження	2	1	1
15	повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора	42	19	23
16	відмову у відкритті провадження по скарзі на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора	39	24	15
17	застосування екстрадиційного арешту	3	2	1
18	інші	45	20	25
19	УСЬОГО (сума рядків 1-18)	500	341	159

Слід зазначити, що найбільша кількість ухвал слідчих суддів, які перевірялися апеляційним судом за поданими апеляційними скаргами учасників процесу протягом 2018 року, надходили із Октябрського та Київського районних судів м. Полтава, Крюківського та Автозаводського районних судів м. Кременчук Полтавської області.

Більш детальна інформація по результатам :

№ з/п	Найменування суду	Усього розглянуто (сума граф 2-3)	Ухвалу залишено без змін	Скасовано ухвалу і постановлено нову ухвалу	Якість розгляду справ за результатами перегляду протягом 2018р	Якість розгляду справ за результатами перегляду протягом 2017р
1	Автозаводський м. Кременчука	26	16	10	61,5%	73,8 %
2	Великобагачанський	1	1	-	100%	100%
3	Гадацький	9	9	-	100%	77,8%
4	Глобинський	8	5	3	62,5%	75%
5	Гребінківський	3	3	-	100%	100%
6	Диканський	6	4	2	66,7%	66,7%
7	Зіньківський	3	2	1	66,7%	33,3%
8	Карлівський	-	-	-	-	33,3%
9	Київський м. Полтави	58	40	18	68,9%	72,2%
10	Кобеляцький	14	9	5	64,3%	59%
11	Козельщинський	-	-	-	-	75%
12	Комсомольський	7	7	-	100%	83,3%
13	Котелевський	5	4	1	80%	100%
14	Кременчуцький	-	-	-	-	-
15	Крюківський м. Кременчука	26	21	5	81%	61,1%
16	Ленінський м. Полтави	-	-	-	-	66,7%
17	Лохвицький	5	3	2	60 %	83,3%
18	Лубенський	22	16	6	72,7 %	78%
19	Машівський	4	2	2	50 %	33,3%
20	Миргородський	18	11	7	61,1%	50%
21	Новосанжарський	2	2	-	100 %	50%
22	Октябрський м. Полтави	262	172	90	65,6 %	66%
23	Оржицький	3	2	1	66,7 %	0%
24	Пирятинський	9	7	2	77,8 %	0%
25	Полтавський	1	-	1	0%	0%
26	Решетилівський	1	1	-	100%	80%
27	Семенівський	1	-	1	0 %	100%
28	Хорольський	2	1	1	50%	75%
29	Чорнухинський	-	-	-	-	50%
30	Чутівський	-	-	-	-	100%
31	Шишацький	4	3	1	75 %	83,3%
	Інші суди	-	-	-	-	-
	УСЬОГО	500	341	159	68,2 %	65,2%

Слід зазначити, що у порівнянні з 2017 року, протягом звітної періоду прослідковується покращення показників якості розгляду справ за результатами перевірки апеляційною інстанцією ухвал слідчих суддів області у наступних судах: Гадацькому, Зіньківському, Кобеляцькому, Машівському, Новосанжарському, Оржицькому, Пирятинському, Решетилівському районних судах, Крюківському районному суді м. Кременчук Полтавської області, Комсомольському міському суді Полтавської області та Миргородському міськрайонному суді Полтавської області.

Разом з тим, помітні погіршення таких показників якості проглядаються у Глобинському, Котелевському, Лохвицькому, Семенівському, Хорольському, Шишацькому районних судах,

Лубенському міськрайонному суді, Автозаводському районному суді м. Кременчук Полтавської області, Київському та Октябрському районних судах м. Полтава.

Стабільними показниками з поміж інших судів області слід відмітити Великобагачанський, Гребінківський, Диканський районні суди Полтавської області.

З наведеного вбачається, що якість розгляду справ за результатами перевірки апеляційною інстанцією ухвал слідчих суддів області протягом 2018 року становить 68,2 %, що на 3% більше від даного показника за 2017 рік, який становить 65,2%.

Порівнюючи динаміку середньо обласних показників якості розгляду справ за результатами перевірки апеляційною інстанцією ухвал слідчих суддів області за попередні роки, можна зробити висновок, що в цілому якість розгляду справ слідчими суддями покращилась.

§ 2. ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ.

Запобіжні заходи — це заходи забезпечення кримінального провадження, застосування яких супроводжується обмеженням конституційних прав і свобод (свободи пересування та вільного вибору місця перебування) осіб, які підозрюються, обвинувачуються у вчиненні кримінальних правопорушень.

Згідно із ст. 176 КПК до запобіжних заходів віднесено: особисте зобов'язання, особисту поруку, заставу, домашній арешт, тримання під вартою.

Тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи, яке застосовується з підстав та в порядку, визначеному ст. 187 КПК.

Для визначення співвідношення запобіжних заходів за критерієм ступеня їх тяжкості слід керуватися ст. 176 КПК, в якій такі заходи розміщено від більш м'якого до найбільш тяжкого: особисте зобов'язання; особиста порука; застава; домашній арешт; тримання під вартою. Отже, найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, а найбільш тяжким — тримання під вартою.

Слід зазначити, що при вирішенні питання покладення додаткових обов'язків, слідчі судді не вправі покладати обов'язки, які не зазначені у клопотанні, оскільки ініціативу покладення того чи іншого обов'язку на підозрюваного, обвинуваченого повинен виявляти прокурор. Згідно з ч. 5 ст. 194 КПК слідчий суддя, суд зобов'язує підозрюваного, обвинуваченого виконувати один або кілька обов'язків, необхідність покладення яких була доведена прокурором.

Обов'язок доводити визначені законом підстави і обставини, встановлення яких є імперативною вимогою для застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу, покладено КПК на сторону обвинувачення. При цьому, у випадку, якщо ці підстави і обставини не доведені стороною обвинувачення, слідчий суддя, суд зобов'язаний постановити ухвалу про відмову в застосуванні запобіжного заходу.

Приймаючи рішення, за результатами розгляду клопотання про застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу, слідчий суддя зобов'язаний враховувати підстави та обставини, передбачені ст.ст. 177 і 178 КПК, та навести їх в мотивувальній частині ухвали. Також необхідно враховувати, врегульовані спеціальними нормами, особливості застосування того чи іншого запобіжного заходу, дотримуватись вимог щодо змісту ухвали, які нормативно закріплені в ст. 196 КПК.

При здійсненні повноважень щодо застосування менш суворого запобіжного заходу ніж того, який зазначено у клопотанні відповідно до ч. 4 ст. 194 КПК слідчим суддям слід зазначати у резолютивній частині ухвали про обрання запобіжного заходу певного виду. При цьому у мотивувальній частині необхідно вказати, чому суд вважає недоведеними обставини, що свідчать про обґрунтування застосування запобіжного заходу, про застосування якого звернувся слідчий, прокурор.

2.1. ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Частиною 2 ст. 29 Конституції України передбачено, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та порядку, встановлених законом.

Відповідно до ч.1 ст. 183 КПК України — тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 цього Кодексу, крім випадків, передбачених частиною п'ятою статті 176 цього Кодексу.

Відповідно до ч. 2 ст. 177 КПК України підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті. Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, передбачених цим Кодексом.

Досить поширеною є практика коли слідчі судді не виконують вимоги ст. 194 КПК України, відповідно до якої під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які свідчать про:

- наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення;
- наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених статтею 177 цього Кодексу, і на які вказує слідчий, прокурор;
- недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні.

Незважаючи на те, що ч. 3 ст. 176 КПК України визначає запобіжний захід у вигляді тримання під вартою як найсуворіший із передбачених кримінальним процесуальним законом, статистичні дані свідчать про те, що кількість клопотань, поданих слідчими та прокурорами про застосування до підозрюваних саме такого запобіжного заходу є досить значною.

Аналізом постановлених ухвал про відмову в задоволенні клопотань про застосування до підозрюваних запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою встановлено, що підставами, з яких слідчі судді виходили приймаючи такі рішення, було недоведеність слідчими, прокурорами наявності у кримінальному правопорушенні наступних обставин:

- обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним кримінального правопорушення;
- хоча б одного із ризиків, передбачених ст. 177 КПК України;
- недостатності застосування до підозрюваного для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні більш м'якого запобіжного заходу ніж тримання під вартою.

ПІДСТАВИ СКАСУВАННЯ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ.

Відповідно до п.1 ч.1 ст. 178 КПК України при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків, зазначених у статті 177 КПК, слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності із іншими обставинами також і вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення.

Згідно з нормою п.1 ч.1 ст. 194 КПК України під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які свідчать про наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення.

Тобто кримінальний процесуальний закон чітко вказує на обов'язок слідчого судді або суду

встановлювати наявність обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення, а при оцінці сукупності обставин у справі, необхідно враховувати вагомість наявних доказів про вчинення кримінального правопорушення.

Виходячи з позиції, наведеної у рішенні Європейського суду з прав людини у справі Нечипорук та Йонкало проти України від 21 квітня 2011 року, то слідчий суддя (суд) оцінюючи докази на предмет доведеності обставин, передбачених п.1 ч.1 ст. 194 КПК України, повинен виходити з того, що термін «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення (також рішення від 30 серпня 1990 р. у справі «Фокс, Кемпбелл і Гартлі проти Сполученого Королівства» (Fox, Campbell and Hartley v. The United Kingdom), п. 32, SeriesA, № 182).

Траплялися випадки безпідставного застосування найсуворішої міри запобіжного заходу - тримання під вартою.

- Неврахування слідчим суддею недоведеності стороною кримінального провадження обставин, які свідчать про недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні (п.3 ч.1 ст. 194 КПК України)

Ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 26 січня 2018 року задоволено клопотання старшого слідчого СУ ГУНП в Полтавській області та застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк 60 днів щодо В.

Ухвалюючи вказане рішення слідчий суддя вказав, що надані слідчим докази доводять обставини наявності обґрунтованої підозри відносно В. у вчиненні нею кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст. 307 КК України, стороною обвинувачення доведено наявність ризиків, передбачених п.п. 1,2,3,5 ч.1 ст. 177 КПК України, та не вбачав підстав для застосування більш м'якого запобіжного заходу.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 19.02.2018 ухвалу слідчого судді скасовано та постановлено нову ухвалу, якою клопотання слідчого задоволено частково. Застосовано до підозрюваної В. запобіжний захід у вигляді цілодобового домашнього арешту поклавши на неї відповідні обов'язки.

В обґрунтування прийнятого рішення колегія суддів зазначила, що В. раніше не судима, має постійне місце проживання, місце роботи, родину, що свідчить про міцність соціальних зв'язків.

Під час апеляційного розгляду, прокурором не доведено що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти встановленим ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України, а тому підстави для застосування найсуворішого запобіжного заходу відсутні (11-сс/786/91/18).

З огляду на наведений приклад, слідчим суддям необхідно ретельно перевіряти викладені у клопотанні доводи, якими слідчі обґрунтовують необхідність тримання підозрюваного під вартою, перевіряти відповідність цих доводів доданим до клопотання документам.

Так, відповідно до ст. 178 КПК України при вирішенні питання про обрання запобіжного заходу, крім наявності ризиків, зазначених у статті 177 КПК, слідчий суддя, суд на підставі наданих сторонами кримінального провадження матеріалів зобов'язаний оцінити в сукупності всі обставини, у тому числі:

- 1) вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення;
- 2) тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується;
- 3) вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого;
- 4) міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців;
- 5) наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання;
- 6) репутацію підозрюваного, обвинуваченого;

- 7) майновий стан підозрюваного, обвинуваченого;
- 8) наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого;
- 9) дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше;
- 10) наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення;
- 11) розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини.

Слідчий суддя, суд має зважати, що слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу за відсутності для цього підстав, передбачених ст. 177 КПК. Тому в разі розгляду відповідного клопотання, не підкріпленого визначеними у КПК метою та підставами, останнє має бути відхилено.

При розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя повинен звертати увагу на обґрунтованість заявленого клопотання та докази, які відповідно до ч.5 ст. 132, ч.3 ст. 184 КПК України повинні бути надані до клопотання, враховувати положення ст. 183 КПК України, відповідно до ч.1 якої тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор не доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст. 177 КПК України та обов'язково перевірити певні обставини на їх відповідність критеріям, визначеним ч.2 ст. 183 КПК України для застосування виняткового запобіжного заходу.

- Неврахування слідчим суддею положень ч.2 ст. 183 КПК України, що призвело до необґрунтованого застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Так, ухвалою слідчого судді Київського районного суду м. Полтава від 15 січня 2018 року задоволено клопотання слідчого відділення поліції №1 Полтавського ВП ГУНП в Полтавській області та застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк 60 днів щодо С.

Ухвалюючи вказане рішення слідчий суддя зазначив, що в матеріалах провадження містяться достатні дані щодо обґрунтованої підозри С. в інкримінованому йому злочині, тяжкість покарання яке йому загрожує в разі визнання винуватим. Враховано наявність ризиків, які дають підстави вважати, що підозрюваний С. може переховуватись від органів досудового розслідування та суду, не має особи, яка б могла поручитися за нього, відсутність коштів для внесення застави з метою забезпечення виконання ним покладених на нього обов'язків. Крім того, враховано те, що фактичне проживання С. знаходиться за межами м. Полтава, що утруднить контроль за дотриманням вказаного запобіжного заходу.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 29.01.2018 встановлено, що слідчий суддя не дотримався вимог ст.183 КПК України щодо необхідності доведення прокурором необхідності застосування щодо підозрюваного виняткового запобіжного заходу та не обґрунтувавши чому, на його думку, жоден з більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим ст.177 КПК України застосував щодо С. запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Так, поза увагою слідчого судді залишилися наступні обставини, а саме : С. має постійне місце проживання, де мешкає разом з матір'ю, що свідчить про міцність його соціальних зв'язків співпрацює зі слідством і раніше не судимий.

За таких обставин колегія суддів ухвалу слідчого судді скасувала та постановила нову ухвалу, якою апеляційну скаргу захисника задовольнила та обрала відносно підозрюваного С. запобіжний захід у виді домашнього арешту цілодобового з покладенням відповідних обов'язків (11-сс/786/67/18).

Відповідно до положень ч. 4 ст. 183 КПК України при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою слідчий суддя, враховуючи підстави та обставини, передбачені ст.ст. 177, 178 КПК, має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні:

- 1) щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування;
- 2) щодо злочину, який спричинив загибель людини;
- 3) щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею.

Незважаючи на вимоги вище приведеної статті КПК України на практиці Апеляційного суду Полтавської області продовжують траплятися випадки скасування ухвал слідчих суддів області з підстав необґрунтованості визначення розміру застави при наявності підстав, визначених ч. 4 ст. 183 КПК.

- Неврахування слідчим суддею положень ч.4 ст. 183 КПК України, що призвело до необґрунтованого визначення розміру застави у кримінальному провадженні

Слідчий суддя Оржицького районного суду Полтавської області від 20 квітня 2018 року своєю ухвалою, за клопотанням слідчого, застосував до підозрюваного К. за підозрою у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст. 121 КК України запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк 60 днів та одночасно визначив розмір застави у сумі 35240 гривень, із покладенням обов'язків, передбачених ст.194 КПК України.

При апеляційному перегляді ухвали слідчого судді, якою щодо К. застосовано запобіжний захід у виді тримання під вартою, встановлено, що рішення слідчого судді в частині визначення розміру застави не в повній мірі відповідає вимогам кримінального процесуального законодавства.

На переконання колегії суддів, слідчий суддя обираючи додатково заставу та визначаючи її розмір, належним чином не врахував, що К. підозрюється у вчиненні злочину із застосування насильства та який відноситься до тяжких злочинів. Відтак, визначення розміру застави є недостатнім засобом для забезпечення належної процесуальної по віденки К.

На підставі чого, ухвалою колегії суддів апеляційного суду обрано щодо К. запобіжний захід у вигляді тримання під вартою строком на 60 днів без визначення застави. (11-сс/786/249/18)

Водночас трапляються випадки порушення слідчими суддями вимог ч.3 ст. 183 КПК, що призводить до скасування судових рішень.

- Неврахування слідчим суддею положень ч.3 ст. 183 КПК України, що призвело до необґрунтованого не визначення розміру застави у кримінальному провадженні

Ухвалою слідчого судді Пирятинського районного суду Полтавської області від 25 вересня 2018 року застосовано до підозрюваного С. запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на строк 60 днів.

Задовольняючи подання слідчого, слідчий суддя взяв до уваги дані про особу підозрюваного С., який маючи не зняту та не погашену в установленому законом порядку судимість вчинив кримінальне правопорушення, тяжкість злочину, який йому інкримінується, наявність ризиків, визначених п.п.1,3,5 ч.1 ст. 177 КПК України, які є доведеними слідчим і прокурором.

При апеляційному перегляді ухвали встановлено, що слідчий суддя прийшовши до правильного висновку про необхідність тримання підозрюваного С. під вартою всупереч положенням ч.3 ст. 183 КПК України не визначив розміру застави.

При цьому колегія суддів звернула увагу, що ухвалюючи рішення про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою, без визначення розміру застави, слідчий суддя лише вказав про наявність такого права у відповідності до п.2 ч.4ст.183 КПК України, проте не навів жодних мотивів такого рішення в цій частині, що на думку колегії суддів є помилковим.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 25.09.2018 ухвалу слідчого судді скасовано із постановленням нової ухвали про обрання запобіжного заходу С. у вигляді тримання під вартою із визначенням застави відповідно до положень ч. 3 ст. 183 КПК України (11-сс/786/431/18).

Відповідно до ч.5 ст. 182 КПК України із змінами, внесеними згідно із Законом № 1774-VIII від 06.12.2016 розмір застави визначається у таких межах:

- 1) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, - від одного до двадцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 2) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні тяжкого злочину, - від двадцяти до вісімдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 3) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні особливо тяжкого злочину, - від вісімдесяти до трьохсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У виключних випадках, якщо слідчий суддя, суд встановить, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, що підозрюється, обвинувачується у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена у розмірі, який перевищує вісімдесят чи триста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб відповідно.

Разом з тим ч. 4 ст. 182 КПК України встановлює, що розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків, передбачених статтею 177 цього Кодексу. Розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непромірним для нього.

За результатами аналізу причин скасування ухвал слідчих суддів встановлено, що трапляються випадки визначення розміру застави, який не був достатнім для забезпечення виконання підозрюваним обов'язків, передбачених КПК.

- Визначення слідчим суддею альтернативного запобіжного заходу у вигляді застави завідомо непромірного для підозрюваного розміру.

Так, ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 19 червня 2018 року на підставі клопотання слідчого обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою щодо П. строком на 60 днів та визначено заставу в розмірі 80 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що становить 140 960 гривень.

Встановивши, що визначення розміру застави в максимальному розмірі, передбаченому п.2 ч.5 ст. 185 КПК України є завідомо непромірним для підозрюваного враховуючи майновий стан останнього та конкретні обставини злочину, колегією суддів Апеляційного суду Полтавської області ухвалою від 25 червня 2018 року ухвалу слідчого судді скасовано в частині визначення розміру застави та визначено розмір застави у розмірі 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що становить 52 860 гривень (11-сс/786/373/18).

- Визначення слідчим суддею альтернативного запобіжного заходу у вигляді застави у недостатньому розмірі, без урахування положень ч. 4 ст. 182 КПК України

Так, ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 12 вересня 2018 року на підставі клопотання слідчого обраний запобіжний захід у вигляді тримання під вартою щодо Я. строком на 60 днів та визначено заставу в розмірі 70480 гривень.

При апеляційному перегляді ухвали слідчого судді встановлено, що визначаючи розмір застави слідчий суддя не врахував фактичні обставини вчиненого кримінального правопорушення, тяжкість кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється Я., існуючі для досудового слідства ризики, особу правопорушника, який на момент інкримінованих дій перебував на посаді державного службовця категорії «Б». Тому розмір визначеної слідчим суддею застави у сумі 70480 грн. є явно недостатнім для забезпечення виконання підозрюваним обов'язків, передбачених ст.194 КПК України, враховуючи ті ризики, що визнані ухвалою як обґрунтовані.

Колегія суддів вважає, що застава в розмірі 80 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що становить 140960 грн., з покладення обов'язків, передбачених ч.5 ст.194 КПК України, є достатньою у співставленні з існуючими ризиками та даними про особу підозрюваного.

Визначаючи розмір застави колегія суддів враховує, що визначена судом сума застави буде вагомим стримуючим фактором, який забезпечуватиме належну процесуальну поведінку Я. є посилюючою для підозрюваного та його родини.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 19.09.2018 ухвалу слідчого судді скасовано із постановленням нової ухвали про обрання запобіжного заходу Я. у вигляді тримання під вартою. Визначено Я. заставу розміром 80 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, що становить 140 960 грн. (11-сс/786/506/18).

ПІДСТАВИ СКАСУВАННЯ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ МІСЦЕВОГО СУДУ ПРО ВІДМОВУ У ЗАСТОСУВАННІ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ

Відмовляючи в застосуванні до підозрюваних запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою з вищевикладених підстав, слідчі судді в переважній більшості випадків застосовували до підозрюваних більш м'які запобіжні заходи, передбачені ч. 1 ст. 176 КПК України і лише встановивши відсутність у кримінальному провадженні жодного з ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, слідчими суддями постановлялися ухвали про відмову в задоволенні клопотання в повному обсязі.

Разом з цим, на практиці апеляційного суду траплялися випадки необґрунтованої відмови слідчими суддями у задоволенні клопотання про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

- Неврахування слідчим суддею наявності достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених ст. 177 КПК України і на які вказував слідчий, прокурор

Ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 22 березня 2018 року відмовлено в задоволенні клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою відносно К. та обраний запобіжний захід домашній арешт з заборонаю цілодобово залишати місце проживання.

Відмовляючи у задоволенні клопотання слідчий суддя зазначив, що слідчим і прокурором не доведено необхідність застосування найбільш суворого запобіжного заходу для запобігання ризикам, зазначеним в клопотанні.

Колегія суддів не погодилась із такими висновками слідчого судді, оскільки вони суперечать змісту кримінального процесуального закону.

Встановлено, що К. після повідомлення про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч.2 ст.186 КК України, переховувався від органів досудового розслідування та був оголошений у розшук. В подальшому, після обрання слідчим суддею запобіжного заходу у виді домашнього арешту, порушив його умови, не проживає за адресою, визначеною слідчим суддею, що підтвердила мати підозрюваного. Наведені обставини, на думку колегії суддів, свідчать про те, що обраний слідчим суддею запобіжний захід не зміг запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 цього Кодексу, зокрема, спробам переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду.

Відтак ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 22 березня 2018 року було скасовано, задоволено клопотання слідчого про обрання К. запобіжного заходу у виді тримання під вартою (11-сс/786/201/18).

Розмір застави відповідно до ст. 183 КПК встановлюється за результатами розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Водночас це питання не вирішується при розгляді клопотання про продовження строку застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Розмір застави у такому випадку залишається незмінним.

Вимоги ч. 4 ст.194 КПК України зобов'язують слідчого суддю в ухвалі про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою визначити дату закінчення її дії.

У той час відповідно до вимог ч.1 ст. 197 КПК України строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою не може перевищувати шістдесяті днів.

Сукупний строк тримання під вартою підозрюваного під час досудового розслідування не повинен перевищувати: шести місяців — у кримінальному провадженні щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості, та дванадцяти місяців — у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. Слідчий суддя зобов'язаний визначити в ухвалі про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою дату закінчення її дії в межах строку, встановленого ст. 197 КПК.

Вирішуючи питання про продовження строку тримання під вартою слідчий суддя не повинен виходити за межі строку досудового розслідування.

У ході аналізу ухвал даної категорії було виявлено порушення вимог ч.1 ст. 197 КПК України щодо строку дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою.

Ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 15 грудня 2017 року застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою на 60 днів щодо Х. тобто до 20:15 год. 13.02.2018.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 18 січня 2018 року в порядку ст. 404 КПК України уточнено строк дії запобіжного заходу у виді тримання під вартою щодо Х. визначивши його до 11 лютого 2018 року включно з огляду на положення ч.1 ст. 197 КПК України, тому 60-денний строк дії ухвали закінчується о 20:15 год. 11 лютого 2018 року (11-сс786/26/18).

2.2. ДОМАШНІЙ АРЕШТ.

Домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби.

Проведене узагальнення засвідчило, що при застосуванні такого заходу забезпечення кримінального провадження, як домашній арешт слідчі судді загалом дотримуються вимог КПК. Водночас мають місце порушення слідчими суддями норм КПК, що стало підставою для скасування судових рішень.

Під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту суд має з'ясувати місце проживання підозрюваного, обвинуваченого.

Слідчому судді, суду при обранні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту слід звертати увагу, що вжите законодавцем у ч. 5 ст. 181 КПК словосполучення "житло цієї особи" охоплює випадки, коли підозрюваний, обвинувачений: 1) є власником (співвласником) такого житла; 2) зареєстрований у такому житлі; 3) постійно або тимчасово проживає у такому житлі без реєстрації тощо.

Правильною слід вважати практику тих слідчих суддів, які застосовують цей запобіжний захід у згаданих випадках, з'ясувавши при цьому думку власника житла (якщо він відомий) та оцінивши усі обставини в сукупності, у тому числі: міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання; наявність у нього родини й утриманців (місце їх фактичного проживання); достатність застосування такого запобіжного заходу для запобігання ризикам, визначеним у ст. 177 КПК, зокрема спробам підозрюваного, обвинуваченого переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду тощо.

Суду слід мати на увазі, що при виконанні такої ухвали у судовому провадженні орган внутрішніх справ зобов'язаний негайно повідомити суд про взяття на облік особи, стосовно якої застосовано домашній арешт.

Підстави скасування ухвали слідчих суддів про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

- Неврахування слідчим суддею положень ст. 178 КПК України, зокрема даних про особу підозрюваного

Так, ухвалою слідчого судді Машівського районного суду Полтавської області від 11

жовтня 2018 року відмовлено в задоволенні клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою щодо С. та застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту з покладенням відповідних обов'язків. Ухвалюючи таке рішення, слідчий суддя вказав, що прокурором доведено обґрунтованість підозри у вчиненні С. злочину, передбаченого ч.1 ст. 121 КК України та наявність ризику, передбаченого п.5 ч.1 ст. 177 КПК України, проте не доведено наявність ризиків, передбачених п.п. 1,3 ч. 1 ст. 177 КПК України.

Проте слідчим суддею не враховано те, що підозрюваний С. вчинив злочин із застосуванням насильства, який спричинив загибель людини. Колегією суддів Полтавського апеляційного суду встановлено, що в ухвалі слідчого судді не підтверджено, що С. характеризується позитивно, неодноразово судимий, має психічні та поведінкові розлади внаслідок вживання алкоголю, не має міцних соціальних зв'язків і постійного місця роботи, тому прийшла до висновку про застосування щодо підозрюваного С. запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою без застосування застави, оскільки більш м'який запобіжний захід, у вигляді домашнього арешту, не зможе забезпечити його належну процесуальну поведінку. Крім того, стороною обвинувачення належним чином наявність ризиків передбачених ст. 177 КПК України(11-сс/814/73/18).

§ 3. ЗАХОДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Порядок та підстави застосування заходів забезпечення кримінального провадження визначені в главах 11 — 18 розділу II КПК України.

У відповідності до ч. 2 ст. 131 КПК України, заходами забезпечення кримінального провадження є:

- виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід;
- накладення грошового стягнення;
- тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- відсторонення від посади;
- тимчасовий доступ до речей і документів;
- тимчасове вилучення майна;
- арешт майна;
- затримання особи;
- запобіжні заходи.

Необхідно відзначити, що кожному із вищезазначених заходів забезпечення кримінального провадження законодавцем приділено окремі норми, якими регулюються порядок та підстави їх застосування і лише в ст. 132 КПК України визначені загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Так, згідно ч.3 ст. 132 КПК України, застосування заходів забезпечення кримінального провадження допускається лише в разі доведення слідчим, прокурором того, що:

- 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора;
- 3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.

Положення коментованої норми кримінального процесуального закону слід застосовувати в системному зв'язку з положеннями, які містяться в главах 11–18 КПК України щодо кожного окремого заходу забезпечення кримінального провадження.

3.1. ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ.

Підстави та порядок застосування слідчим суддею такого заходу забезпечення кримінального провадження як тимчасовий доступ до речей і документів, а також наслідки

невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів, регламентовані ст.ст. 159–166 КПК України.

Згідно ст. 159 КПК України тимчасовий доступ до речей і документів полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх (здійснити їх виїмку).

Протягом 2018 року до Апеляційного суду Полтавської області оскаржено лише 1 ухвалу про задоволення клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, яка були скасована в апеляційному порядку.

Відповідно до ч. 5 ст. 163 КПК України слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, якщо сторона кримінального провадження у своєму клопотанні доведе наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи: перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні; не становлять собою або не включають речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

Разом з тим ч. 6 ст. 163 КПК України надає слідчому судді право на надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження, крім обставин, передбачених частиною п'ятою цієї статті, доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів.

Згідно з п. 4 ч. 2 ст. 160 Кодексу, у клопотанні зазначаються, підстави вважати, що речі і документи перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної і юридичної особи.

Підстави скасування ухвал слідчих суддів місцевого суду про надання тимчасового доступу до речей і документів.

- Не врахування слідчим суддею положень п.1 ч.5 ст.163 КПК України, що призвело до надання доступу до документів, ще не перебувають у володінні відповідної юридичної особи

Так, саме у зв'язку з наданням тимчасового доступу до тих документів, які не перебувають у володінні СП ТОВ «Ф-Матіс» ухвалою колегії суддів апеляційного суду від 3 серпня 2018 року скасовано ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 05 липня 2018 року про тимчасовий доступ до речей і документів та частково задоволено клопотання слідчого тимчасовий доступ до оригіналів документів, які містять вільні зразки підпису засновника товариства, виконаних нею до липня 2016 року, зокрема у трудовій книжці, автобіографії, заявах, договорах, додаткових угодах, деклараціях, накладних, квитанціях, відомостях, касових ордерах, довірених, чеках, блокнотах, документах ділового листування, наказах про призначення керівника і звільнення, які знаходяться у володінні СП ТОВ «Ф-Матіс» з можливістю вилучення.

Колегією суддів прийшла до висновку про необхідність часткового задоволення поданого клопотання встановивши, що частина документів, вказаних і клопотанні слідчого, а саме оригінал договору дарування частки у статутному капіталі СП ТОВ «Ф-Матіс» від 07.07.16 року, статуту СП ТОВ «Ф-Матіс» в редакції 23.07.16 року та протоколу №2307/16 від 23.07.16 року загальних зборів учасників СП ТОВ «Ф-Матіс» з усіма додатками до нього, перебуває у володінні прокуратури Житомирської області, а відтак не перебувають у володінні відповідної юридичної особи відстінні обставини, які б слугували обґрунтованими підставами для застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження (11-сс/786/4009/18).

Таким чином, слідчим суддям слід враховувати всі підстави для застосування заходу забезпечення кримінального провадження, який полягає у надання тимчасового доступу до речей і документів, оскільки відсутність цих умов, може свідчити про неможливість застосування такого

заходу забезпечення кримінального провадження.

3.2. АРЕШТ МАЙНА.

Також слід зупинитися на проблемних питаннях, пов'язаних із застосуванням слідчими суддями заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді арешту майна.

Арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому цим Кодексом порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом злочину, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Арешт майна скасовується у встановленому цим Кодексом порядку.

У статті 170 КПК України, чітко закріплені цілі накладення арешту на майно: збереження речових доказів; можливість спеціальної конфіскації; конфіскація майна як виду покарання чи заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи; відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

При цьому обов'язок доведення необхідності застосування цього засобу забезпечення та цілі накладення арешту на майно перед слідчим суддею покладено на прокурора, слідчого.

Застосування заходу забезпечення кримінального провадження у виді арешту майна є видом втручання у право на мирне володіння майном, що повинно мати законні підстави та мету, а також бути пропорційним публічному інтересу.

Арешт може бути накладено на нерухоме і рухоме майно, майнові права інтелектуальної власності, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковому вигляді, цінні папери, корпоративні права, які перебувають у власності підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, і перебувають у нього або в інших фізичних, або юридичних осіб з метою забезпечення можливої конфіскації майна або цивільного позову.

Заборона на використання майна, а також заборона розпоряджатися таким майном можуть бути застосовані лише у випадках, коли їх незастосування може призвести до зникнення, втрати або пошкодження відповідного майна або настання інших наслідків, які можуть перешкодити кримінальному провадженню.

Метою застосування арешту майна є забезпечення можливості конфіскації майна або цивільного позову. При цьому слід пам'ятати, що сторона кримінального провадження, яка подає клопотання про арешт майна зобов'язана навести підстави, у зв'язку з якими потрібно здійснити арешт майна (правову кваліфікацію правопорушення, яке передбачає покарання у вигляді конфіскації майна, докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди). У свою чергу, слідчий суддя, задовольняючи клопотання про накладення арешту на майно, зобов'язаний навести ці підстави у рішенні.

Враховуючи зазначену мету арешту майна, вартість майна, яке належить арештувати з метою забезпечення цивільного позову, має бути співмірною з розміром шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, або ж, якщо метою арешту майна є забезпечення конфіскації, то вартість арештованого майна має узгоджуватись із санкцією статті, яка передбачає покарання за злочин, у вчиненні якого підозрюється чи обвинувачується особа.

Слідчим суддям при накладенні арешту на майно слід детально з'ясувати та застосовувати найменш обтяжливий спосіб арешту майна, оскільки встановлюючи заборони будь-яким чином розпоряджатися таким майном та користуватися ним існує ризик зупинення або надмірного обмеження правомірної підприємницької діяльності особи, або інших наслідків, які суттєво можуть

вплинути на інтереси інших осіб.

ПІДСТАВИ СКАСУВАННЯ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ МІСЦЕВОГО СУДУ ПРО АРЕШТ МАЙНА

- Необґрунтоване застосування найбільш обтяжливого способу арешту майна

Так, ухвалу слідчого судді Автозаводського районного суду Полтавської області від 07 червня 2018 року задоволено клопотання старшого слідчого Кременчуцького ВП ГУНП в Полтавській області погоджене з прокурором про арешт майна, а саме накладено арешт на автомобіль марки «Audi A6 2.5 TDI», чорного кольору, д.н.з. АТ1424АЕ, номер кузова WAUZZZ4B32N016208, вилучений під час огляду місця події 25.05.2018 року

Вважаючи доводи клопотання слідчого про необхідність накладення арешту на автомобіль, який має ознаки речових доказів у кримінальному провадженні переконливими, врахувавши конкретні обставини кримінального провадження, прийнявши до уваги, що з вилученим речовим доказом в ході досудового розслідування необхідно провести ряд експертних досліджень та слідчих дій, колегія суддів прийшла до висновку, що клопотання слідчого підлягає частковому задоволенню - наклавши арешт на автомобіль «Audi A6 2.5 TDI», чорного кольору, д.н.з. АТ1424АЕ, номер кузова WAUZZZ4B32N016208, шляхом заборони його відчуження та розпорядження.

Також, колегія суддів ухвалила повернути автомобіль марки «Audi A6 2.5 TDI», чорного кольору, д.н.з. АТ1424АЕ, номер кузова WAUZZZ4B32N016208, Н., поклавши на нього обов'язок за першою вимогою слідчого надати вказаний автомобіль з двигуном, на якому було виявлено підробку номерного позначення, для проведення слідчих дій та експертних досліджень.

Такий спосіб арешту майна, на думку колегії суддів, є найменш обтяжливим способом, який суттєво не позначиться на інтересах володільця вилученого майна та інших осіб. (11-сс/786/346/18)

Проведеним аналізом встановлено, що слідчі судді продовжують допускати помилки при вирішенні питання про арешт майна, зокрема, це стосується неналежної перевірки підстав для арешту тимчасово вилученого майна.

- Неврахування слідчим суддею відсутності правових підстав для накладення арешту на майно, визначених ст. 170 КПК України

Ухвалою слідчого судді Кобеляцького районного суду Полтавської області від 7 серпня 2018 року, задоволено клопотання прокурора Кобеляцької місцевої прокуратури З. Накладено арешт на кошти, які знаходяться на рахунку підприємства ТОВ "І." відкритий у ЦВ ПАТ "МАРФІН БАНК" (ПАТ «МТБ БАНК») та зупинено проведення усіх видаткових операцій по ним. Арештовані кошти на вказаному рахунку передано на відповідальне зберігання службовим особам ЦВ ПАТ "МАРФІН БАНК" (ПАТ «МТБ БАНК»).

Ухвалою апеляційного суду від 11.09.2018 судові рішення скасовано. Постановлено нову ухвалу, якою у задоволенні клопотання прокурора про арешт майна відмовлено.

Колегія суддів Апеляційного суду Полтавської області зазначила, що прокурором у клопотанні про накладення арешту на майн не доведено наявності законних підстав для накладення арешту, оскільки до ЄРДР не внесено жодних відомостей про вчинення посадовими особами ТОВ «І» кримінального правопорушення, передбаченого ч.2 ст. 367, а санкція цієї статті взагалі не передбачає такого додаткового виду покарання як конфіскація майна. Тому відсутні всі умови передбачені ч.2 ст. 170 КПК України для накладення арешту на майно. (11-сс/786/450/18)

- Неврахування слідчим суддею даних, що зазначене в клопотанні слідчого майно не відповідає критеріям, зазначеним у ст. 98 КПК України

Ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 10 серпня 2018 року, задоволено клопотання слідчого У ГУ НП в Полтавській області С. поновлено пропущений строк подання клопотання про накладення арешту на майно та накладено арешт на майно, яке було вилучене 3 серпня 2018 року під час проведення обшуку.

Задовольняючи клопотання, слідчий суддя зазначив, що арешт накладений з метою

збереження речових доказів, оскільки вилучене під час обшуків технічне обладнання може бути використане як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Колегія суддів Апеляційного суду Полтавської області встановила, що вилучене технічне обладнання не відповідає критеріям, встановленим нормою ст.98 КПК України, оскільки вилучене технічне обладнання не було підключене до електричної мережі, а лише зберігалось у вказаних приміщеннях і ухвалою від 29.08.2018 скасувала ухвалу слідчого судді у зв'язку з невідповідністю висновків суду, викладених у судовому рішенні, фактичним обставинам кримінального провадження та постановила нову ухвалу, якою відмовила в задоволенні клопотання слідчого.(11-сс/786/469/18)

Внаслідок неправильного застосування норм КПК України, мали місце випадки і безпідставного не накладення арешту на майно.

ПІДСТАВИ СКАСУВАННЯ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ ПРО ВІДМОВУ В ЗАДОВОЛЕННІ КЛОПОТАННЯ ПРО НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО

- Неврахування слідчим суддею даних, що зазначене в клопотанні слідчого майно відповідає критеріям, зазначеним у ст. 98, ч.3 ст. 170 КПК України

Так, ухвалою слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 26 червня 2018 року відмовлено у задоволенні клопотання прокурора відділу прокуратури Полтавської області Перехреста Р.В. про накладення арешту на майно в межах кримінального провадження, внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за №12018170160000132 від 7.06.2018 року за ознаками вчинення злочину, передбаченого ч. 4 ст.190 КК України.

Ухвалою Апеляційного суду Полтавської області від 20.07.2018 ухвала слідчого судді скасована, постановлена нова ухвала якою клопотання прокурора задоволено, накладено арешт на майно - зерно соняшнику органічного у кількості 86760 кг., виявленого під час проведення огляду з адресою: вул. Полтавська, 4а, смт. Диканька, Полтавської обл., у приміщенні складу №3 ТОВ «Укролія», заборонивши до завершення досудового розслідування та судового розгляду у кримінальному провадженні розпоряджатися ним.

При цьому колегія суддів зазначила, що судом не враховано те, що вказане у клопотанні зерно соняшнику органічного у кількості у кількості 86760 кг визнано речовими доказами з дотриманням вимог ст. 98 КПК України згідно постанови слідчого від 23.06.2018, а тому є підстави для арешту майна для використання як доказу у кримінальному провадженні.

Також колегія зазначила, що накладення арешту є необхідним для подальшого проведення досудового розслідування, проведення судових експертиз з метою підтвердження чи спростування поставки, кількісних і якісних характеристик зерна.

За таких обставин, колегія суддів прийшла до висновку, що прокурором доведена необхідність застосування арешту майна, оскільки надані ним матеріали дають достатні підстави вважати, що зазначене майно є безпосереднім предметом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 190 КК України та речовими доказами по справі та з метою збереження речового доказу.(11-сс/786/380/18)

§ 4. АНАЛІЗ ІНШИХ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ

4.1. ПРИЧИНИ СКАСУВАННЯ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ, ПОСТАНОВЛЕНИХ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РОЗГЛЯДУ СКАРГ НА РІШЕННЯ ПРО ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.

Аналіз відповідної судової статистики свідчить, що скарги на рішення слідчих, прокурорів про закриття кримінального провадження займають досить значний відсоток від усіх скарг, які надходять на розгляд слідчим суддям.

Суб'єктами закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування, відповідно до ч. 3 ст. 284 КПК України, є слідчий та прокурор.

Прийняття рішення про закриття кримінального провадження стало одним із найпопулярніших процесуальних рішень під час досудового розслідування. До того ж, як показує

практика, такі рішення слідчих та прокурорів не завжди є законними та обґрунтованими.

Так, ст. 283 КПК України визначає, що однією з форм закінчення досудового розслідування є закриття кримінального провадження, а ст. 284 КПК передбачає підстави та порядок такого закриття.

Відповідно до п.п.3,4 ч.1 ст. 303 КПК України на досудовому провадженні можуть бути оскаржені рішення слідчого про закриття кримінального провадження та рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи.

Порядок розгляду слідчим суддею скарги на постанову про закриття кримінального провадження є загальним та здійснюється відповідно до ст.306 КПК України. Для розгляду скарги на рішення про закриття кримінального провадження законом встановлено п'ятиденний строк.

Слідчий суддя, розглядаючи в судовому засіданні скаргу на постанову про закриття кримінального провадження, має з'ясувати, чи усі вимоги ст. 284 КПК виконані особою, що винесла постанову, а саме: постанову про закриття кримінального провадження має містити відомості про дату і місце її винесення, посаду, прізвище, ініціали особи, що її винесла, назву і номер кримінального провадження; результат проведеного досудового розслідування з вказівкою даних про осіб, стосовно яких здійснювалося кримінальне переслідування; мотиви закриття кримінального провадження з посиланням на отримані під час розслідування докази; пункт, частина, стаття КПК, на підставі якої прийнято рішення про скасування запобіжних заходів, а також про скасування накладення арешту на майно, та вирішення питання про речові докази і порядок оскарження постанови. Недотримання цих вимог є безумовною підставою для скасування слідчим суддею постанови про закриття кримінального провадження.

Також під час розгляду аналізованого виду скарг слідчі судді повинні враховувати положення ч. 2 ст. 9 КПК, яка встановлює, що прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Враховуючи те що процесуальне рішення про закриття кримінального провадження має істотне значення для кримінального провадження, слідчі судді при розгляді скарги на відповідні постанови повинні з'ясовувати питання дотримання вимог щодо всебічності та повноти дослідження, оскільки така неповнота може призвести до прийняття необґрунтованого рішення про закриття кримінального провадження.

Правова природа аналізованого виду оскарження процесуального рішення слідчого та прокурора передбачає необхідність перевірки не лише дотримання процесуального порядку закриття кримінального провадження посадовими особами органів досудового розслідування, а й підстав його закриття.

Недотримання відповідних вимог зумовлює прийняття слідчими суддями рішень про скасування постанов слідчого, прокурора.

Вирішуючи питання про законність та обґрунтованість оскарженого рішення про закриття кримінального провадження, суддя, виходячи зі змісту ст. 307 КПК, може прийняти одне з таких рішень: скасувати постанову про закриття кримінального провадження; відмовити у задоволенні скарги. Це рішення має бути виражене у формі ухвали.

Статті 284, 306 КПК України не передбачають підстав для скасування постанови про закриття кримінального провадження. Проте, такими підставами слід вважати неповноту та односторонність проведеного досудового розслідування, неправильне застосування кримінального та істотне порушення кримінального процесуального закону, коли постанову про закриття кримінального провадження винесена некомпетентною особою та з порушенням процесуальної форми; якщо підстави, за якими закрито провадження, не ґрунтуються на доказах, зібраних під час досудового розслідування або зібраних доказів недостатньо. Крім того, підставою для скасування

постанови про закриття кримінального провадження є невиконання слідчим обов'язкових для нього письмових вказівок керівника органу досудового розслідування, прокурора.

Поряд з цим, мають місце випадки, коли слідчі судді в недостатній мірі звертають на чисельні помилки та недоробки слідчого чи прокурора та їх передчасні висновки про можливість винесення постанови про закриття кримінального провадження.

Таким чином, основною причиною скасування ухвал слідчих суддів місцевих судів продовжує залишатися:

- Неналежна перевірка слідчими суддями постанов слідчих про закриття кримінального провадження на предмет повного всебічного і неупередженого дослідження кримінального провадження та дотримання слідчим вимог ч. 2 ст.9 КПК України

Так, колегія суддів апеляційного суду скасовуючи ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтава від 14 лютого 2018 року та постанову слідчого від 23 грудня 2017 року про закриття кримінального провадження № 4201717010000139 в своїй ухвалі від 10 серпня 2018 року зазначила про неповноту досудового розслідування. Так, незважаючи на великий обсяг проведеної слідчим роботи, слідчим не допитано заявника Г., головного лікаря 4-ї міської клінічної лікарні м. Полтава К., також немає посилок слідчого на проведені під час досудового розслідування слідчі дії, що свідчить про неповноту досудового розслідування і прийняття слідчим необгрунтованого рішення про закриття кримінального провадження.(11-сс/786/154/18)

Слідчий суддя, розглядаючи скаргу, має з'ясувати, чи усі підстави впродовж розслідування були спростовані, чи усі можливості збирання додаткових доказів вичерпані і недоведеність участі особи у вчиненні кримінального правопорушення обгрунтована.

Поряд з цим, мають місце випадки, коли слідчі судді в недостатній мірі звертають на чисельні помилки та недоробки слідчого чи прокурора та їх передчасні висновки про можливість винесення постанови про закриття кримінального провадження.

Трапляються випадки коли слідчі судді допускають істотне порушення вимог кримінального процесуального закону.

Так, мали місце випадки розгляду слідчими суддями скарг на постанову слідчого про закриття кримінального провадження без належного повідомлення скаржника та його захисника про дату та час розгляду скарги.

Наприклад: Скасовуючи ухвалу слідчого судді Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 04 вересня 2018 року про залишено без розгляду скарги на постанову слідчого про закриття кримінального провадження, апеляційний суд у ході перевірки матеріалів даного провадження встановив допущення слідчим суддею під час розгляду скарги порушення положень КПК України, яке полягало у неналежному повідомленні учасників про дату й час розгляду скарги, що стало перешкодою для її всебічного розгляду. Крім того, судові рішення не відповідає вимогам ст. 370 КПК України. Слідчий суддя постановляючи ухвалу про залишення скарги Ш. на постанову про закриття кримінального провадження без розгляду, слідчий суддя вийшов за межі ч.2 ст. 307 КПК України та ухвалив рішення про залишення скарги без розгляду, що стало причиною для скасування ухвали та направлення матеріалів провадження за скаргою Ш. до місцевого суду для розгляду по суті.(11-сс/786/42/18)

Поряд з цим, мають випадки незабезпечення належного фіксування судового провадження.

Так, підставою для скасування ухвали слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 06 вересня 2017 року слугувало відсутність у матеріалах провадження журналу судового засідання у суді першої інстанції. Колегія суддів зазначила, що згідно журналу судового засідання в засіданні був присутній прокурор, тому, посилання на положення ст. 107 КПК України слідчим суддею є помилково, оскільки вказаною статтею передбачена можливість не фіксування судово засідання, виключно у разі неприбуття в судові засідання всіх осіб, які беруть участь у судовому провадженні, чи в разі, якщо відповідно до положень цього Кодексу судові провадження здійснюється судом за відсутності осіб.

З огляду на це, колегія суддів ухвалу слідчого судді скасувала та постановила нову ухвалу, якою призначила новий розгляд за клопотанням прокурора в суді першої інстанції. (11-сс/814/1/18)

4.2. ПРИЧИНИ СКАСУВАННЯ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ ПРО ПОВЕРНЕННЯ СКАРГИ НА РІШЕННЯ, ДІЇ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА

Під час проведеного узагальнення встановлені складності під час вирішення питання дотримання строків звернення зі скаргою на постанову про закриття провадження.

Відповідно до ч. 1 ст. 304 КПК скарга на рішення слідчого чи прокурора може бути подана особою протягом 10 днів з моменту прийняття рішення. Якщо рішення слідчого чи прокурора оформлюється постановою, строк подання скарги починається з дня отримання особою її копії.

Однак у судовій практиці частими є випадки, коли копія постанови про закриття кримінального провадження надсилається особі у спосіб, який унеможливує встановлення дати отримання, наприклад, в разі надсилання копії постанови звичайним, а не рекомендованим листом.

У таких випадках за відсутності чітких документальних підтверджень пропуску встановленого строку слідчим суддям доцільно розглядати скарги на постанови про закриття кримінального провадження по суті й уникати визначення моменту початку перебігу строку оскарження датою винесення постанови.

Разом із тим результати аналізу ухвал слідчих суддів свідчать про те, що висновок щодо пропуску встановленого процесуального строку не завжди належним чином підтверджується матеріалами відповідних скарг.

Основними причинами скасування апеляційною інстанцією ухвал слідчих суддів про повернення скарг на постанову про закриття кримінального провадження слідчого, прокурора продовжують залишатися :

- передчасне повернення скарг через помилковість висновку слідчих суддів про подачу скарг після закінчення строку, передбаченого ч. 1 ст. 304 КПК; (п.3 ч.2 ст. 304 КПК)

Ухвалою слідчого судді Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 3 серпня 2018 року повернуто скаргу потерпілого К. на постанову слідчого про закриття кримінального провадження від 27 грудня 2017 року .

Таке рішення слідчий суддя мотивував тим, що скарга подана до суду поза межами строку на оскарження і не порушує питання про поновлення цього строку.

Під час апеляційного перегляду встановлено, що скажчик К. подав скаргу на постанову слідчого про закриття кримінального провадження від 27 грудня 2017 року до слідчого судді 3 серпня 2018 року, оскільки отримав оскаржувану постанову 31.07.2018, що підтверджується поштовим конвертом. Тобто, звертаючись до місцевого суду 3 серпня 2018 року К. оскаржив постанову слідчого у строки, передбачені ч. 1 ст. 304 КПК України. Таким чином, слідчий суддя не переконавшись в доводах адвоката безпідставно повернула вказану скаргу. (11-сс/786/448/18)

Аналіз ухвал слідчих суддів засвідчує помилковість висновків останніх з питання недотримання заявниками строків оскарження рішень певних посадових осіб в порядку ст. 303 КПК України у зв'язку із тим, що заявник, як отримувач поштової кореспонденції, не має змоги довести дату отримання ним оскаржуваної постанови, а судді не звертають уваги на докази, які пов'язанні з розв'язанням даного питання (супровідні листи, конверти, поштові повідомлення та ін.), судді не витребують матеріали кримінального провадження, з огляду яких можливо з'ясувати питання щодо направлення оскаржуваного рішення та його отримання заінтересованою особою, що свідчить про неповне з'ясування суддями даних обставин, наслідком чого є скасування постановлених рішень.

При розгляді проваджень з приводу рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора, слідчим суддям з метою з'ясування дотримання заявником строку на оскарження необхідно звертати увагу чи виконують органи досудового розслідування вимоги ч. 5 ст. 284 КПК України

стосовно направлення заявнику, потерпілому, його представнику, підозрюваному, захиснику прийнятого рішення та враховувати, що в більшості випадках листування слідчого чи прокурора з громадянами відбувається простою кореспонденцією, що ускладнює доведення заінтересованою стороною дати і отримання оскаржуваного рішення. За наявності даних обставин та враховуючи вимоги, передбачені ст. 370 КПК України щодо законності, обґрунтованості і вмотивованості судового рішення, слідчі судді повинні (приймати заходи з метою перевірки вказаних обставин. Практика направлена на прийняття до розгляду подібних скарг, що знаходиться у площині дотримання прав громадян на оскарження процесуального рішення та доступу до правосуддя.

Предметом апеляційного оскарження є ухвали слідчих суддів про повернення скарги та про відмову у відкритті провадження за скаргою, тобто рішення, постановлені без розгляду порушеного перед слідчим суддею питання по суті. У більшості випадків суд апеляційної інстанції, встановивши, що прийняте слідчим суддею рішення про повернення скарги або відмову у відкритті провадження за нею, не відповідає вимогам законодавства, приймає рішення про направлення відповідної скарги на розгляд слідчому судді, а не розглядає таку скаргу по суті.

- помилковість висновку слідчих суддів про те, що скарги не підлягають розгляду у цьому суді (п.2 ч.2 ст. 304 КПК)

Ухвалою слідчого судді Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області від 21 вересня 2018 року скаргу Л. подану у порядку ст. 303 КПК повернуто скаржнику посилаючись на те, що скарга не підсудна слідчому судді Крюківського районного суду м. Кременчука Полтавської області, оскільки досудове розслідування у кримінальних провадженнях, в ході проведення яких Л. подав клопотання про вручення повідомлення про підозру посадовим особам Кременчуцького міжрайонного правління водного господарства та свідкам Г. та Я., здійснюється СВ Кременчуцького ВП ГУНП у Полтавській області, тобто органом досудового розслідування, який знаходиться на території Автозаводського району м. Кременчука Полтавської області та на яку поширюється територіальна юрисдикція Автозаводського районного суду м. Кременчук.

Колегія суддів з такими висновками слідчого судді не погодилася з таких підстав.

Л. оскаржує не дії органу досудового розслідування, яке проводить досудове розслідування у кримінальних провадженнях, а дії прокурора Кременчуцької місцевої прокуратури Полтавської області, який знаходиться за адресою: м. Кременчук, пр-т Свободи, 4-А. Відповідно даних ВК Кременчуцької міської ради Полтавської області Кременчуцька місцева прокуратура розташована в Крюківському районі міста, що залишилося поза увагою слідчого судді

Виходячи з викладеного, ухвала слідчого судді скасована з постановленням нової ухвали, якою матеріали скарги Л. направлено у Крюківський районний суд м. Кременчука Полтавської області для розгляду по суті. (11-сс/814/36/18)

4.3. ПРИЧИНИ СКАСУВАННЯ УХВАЛ СЛІДЧИХ СУДДІВ ПРО ВІДМОВУ У ВІДКРИТТІ ПРОВАДЖЕННЯ ПО СКАРЗІ НА РІШЕННЯ, ДІЇ АБО БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА.

Відповідно до ч. 4 ст. 304 КПК України слідчий суддя відмовляє у відкритті провадження у разі, якщо скарга подана на рішення, дію чи бездіяльність слідчого, прокурора, що не підлягає оскарженню.

У контексті питання щодо причин скасування ухвал слідчих суддів про відмову у відкритті провадження досить часто такою причиною було:

- Неправильне тлумачення положень ч. 1 ст. 303 КПК в частині визначення переліку рішень, дій чи бездіяльності, які є предметом оскарження під час досудового розслідування

Так, відмовляючи у відкритті провадження за скаргою П. - на бездіяльність слідчого СВ ВП №1 Полтавського ВП ГУ НП в Полтавській області П. під час досудового розслідування слідчий суддя вказав, що скаржник оскаржує рішення, дію чи бездіяльність слідчого, прокурора, що не підлягає оскарженню в порядку, передбаченому ч.1 ст.303 КПК України. Своєю ухвалою колегія суддів скасувала ухвалу слідчого судді про відмову у відкритті провадження посилаючись на те, що слідчий всупереч вимог ст. 220 КПК України не повідомив заявника про результати розгляду клопотання і не вчиняв

відповідних слідчих дій, чим вчинив бездіяльність, оскарження якої допускається відповідно до п.1 ч.1 ст.303 КПК України. Відтак слідчий суддя, отримавши скаргу, повинен був перевірити чи подана вона в строк, передбачений законом і в разі своєчасного подання, розглянути по суті. Таким чином, провадження за скаргою було повернуто на новий судовий розгляд в суд першої інстанції. (справа № 11-cc/786/364/18)

Відповідно до визначених повноважень суду апеляційної інстанції зміна апеляційним судом ухвал слідчих суддів не передбачена, що повинно стимулювати слідчих суддів до більш ретельного підходу щодо розв'язання питань, які відносяться до їх повноважень.

Підсумовуючи вищевикладене слід відзначити, що враховуючи статистичні дані про кількість оскаржуваних в апеляційному порядку ухвал слідчих суддів в співвідношенні із скасованими ухвалами, можна дійти висновку про те, що слідчі судді місцевих судів Полтавської області досить відповідально ставляться до питань застосування заходів забезпечення кримінального провадження і в переважній більшості вирішують ці питання з дотриманням вимог кримінального процесуального закону.

Поряд з цим, за результатами проведеного узагальнення встановлено наявність розповсюджених та типових помилок, допущених слідчими суддями місцевих судів Полтавської області.

Умовою належного судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, запобігання порушенню прав громадян є точне й неодмінне застосування слідчими суддями кримінального процесуального законодавства.

З огляду на те, що запобіжний захід у виді тримання під вартою пов'язаний з обмеженням свободи громадянина, що в свою чергу посилює суспільний інтерес до зазначених питань, слід рекомендувати слідчим суддям більше приділяти уваги вивченню положень КПК України, які регулюють питання з приводу застосування запобіжних заходів, підвищення свого професійного рівня.

Як видно із проведеного аналізу, місцевими судами області допускається багато помилок при застосуванні норм матеріального та процесуального права, слідчі судді припускаються помилок при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування, що призводить до скасування судових рішень. Правильне застосування положень чинного КПК України є умовою належного судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні під час досудового розслідування

Водночас, право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності посадових осіб у кримінальному провадженні і, зокрема рішення слідчого, прокурора про закриття кримінального провадження, є однією з найважливіших гарантій захисту відповідними зацікавленими особами своїх прав і свобод від їх порушення з боку органів і посадових осіб, які здійснюють кримінальне провадження.

Розділ VIII. Підстави скасування та зміни рішень у справах про адміністративні правопорушення

Відповідно до статистичних даних, протягом звітного періоду у провадженні місцевих судів Полтавської області перебувало 24 804 справи про адміністративні правопорушення (у тому числі, 22 839 справ надійшли протягом 2018 року, а 1 965 — залишок нерозглянутих справ на початок звітного періоду), з них 4 575 справ було повернуто, а 18 530 справ — розглянуто з винесенням постанови (74,71 %).

До апеляційної інстанції за апеляційними скаргами учасників судового провадження в 2018 році надійшло 604 справи про адміністративні правопорушення з постановами. 3-поміж них, 175 апеляційних скарг на постанови суддів місцевих судів було повернуто з різних підстав.

На кінець звітної періоду не знайшли свого розгляду 170 скарг на постанови суддів місцевих судів по справам про адміністративні правопорушення.

Отже, з загальної кількості оскаржених судових рішень перевірено законність 429 постанов у справах про адміністративне правопорушення із них:

- 250 постанов — залишено без змін, тобто 41,39 %.
- 41 постанова — змінено, тобто 6,8 %
- 138 постанов — скасовано, тобто 22,8 %.

За аналогічний період 2017 року, до апеляційної інстанції надійшло 408 рішень по справам про адміністративні правопорушення, з яких:

- 242 постанови — залишено без зміни, тобто 59,31 %,
- 23 постанов — змінено, тобто 5,64 %
- 143 постанови — скасовано, тобто 35,05%

Тобто з вказаного вбачається, що якість розгляду справ про адміністративні правопорушення судьями місцевих судів у порівнянні з попереднім роком покращилася.

№	Найменування судів	Перебувало в провадженні (в т.ч. залишок на початок звітної періоду)	Повернуто з різних підстав	Розглянуто усього	Залишено без змін	Змінено	Скасовано				Залишок апеляційних скарг на кінець звітної періоду
							усього	із закриттям провадження у справі	у т.ч. через відсутність події складу правопорушення	з прийняттям нової постанови	
1	Автозаводський м. Кременчук	84	16	42	33	2	7	5	0	2	26
2	Великобагачанський	11	0	9	6	1	2	2	0	0	2
3	Гадяцький	20	6	8	2	3	3	3	2	0	6
4	Глобинський	25	12	5	5	0	0	0	0	0	8
5	Гребінківський	8	2	5	3	0	2	2	2	0	1
6	Диканський	12	2	8	4	0	4	4	3	0	2
7	Зіньківський	10	4	4	2	0	2	1	1	0	2
8	Карлівський	4	3	1	0	0	1	1	1	0	1
9	Київський м. Полтава	105	16	73	43	11	19	16	9	3	16
10	Кобеляцький	6	4	2	2	0	0	0	0	0	0
11	Козельщинський	6	2	2	2	0	0	0	0	0	2
12	Комсомольський	9	5	1	0	0	1	0	0	1	3
13	Котелевський	9	6	0	0	0	0	0	0	0	3
14	Кременчуцький	36	21	8	4	1	3	3	1	0	7
15	Крюківський м. Кременчука	75	11	47	29	2	16	12	8	4	17
16	Ленінський м. Полтава	58	6	45	33	2	10	9	6	1	7
17	Лохвицький	2	0	2	2	0	0	0	0	0	0
18	Лубенський	31	2	22	12	0	10	7	0	3	7
19	Машівський	11	2	7	3	0	4	4	4	0	2
20	Миргородський	21	5	11	7	1	3	3	2	0	5
21	Новосанжарський	13	1	6	3		3	3	3	0	6
22	Октябрьський м. Полтава	114	19	70	26	14	30	25	18	5	25
23	Оржицький	4	0	1	1	0	0	0	0	0	3
24	Пирятинський	11	3	8	6	1	1	0	0	1	0

№	Найменування судів	Перебувало в провадженні (в т.ч. залишок на початок звітного періоду)	Повернуто з різних підстав	Розглянуто усього	Залишено без змін	Змінено	Скасовано				Залишок апеляційних скарг на кінець звітного періоду
							усього	із закриттям провадження у справі	у т.ч. через відсутність події складу правопорушення	з прийняттям нової постанови	
25	Полтавський	47	11	22	13	0	9	8	7	1	14
26	Решетилівський	9	4	4	3	0	1	1	1	0	1
27	Семенівський	4	0	4	2	1	1	1	1	0	0
28	Хорольський	8	4	1	0	0	1	1	0	0	3
29	Чорнухинський	3	2	1	0	0	1	1	1	0	0
30	Чутівський	12	5	6	2	2	3	3	3	0	1
31	Шишацький	6	2	4	2	1	1	0	0	1	0
УСЬОГО:		604	175	429	250	41	138	116	92	22	170

Можливість оскарження постанов органів, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, є важливою умовою захисту прав громадян і посадових осіб, запобігання правопорушенням, забезпечення законності в діяльності цих органів, ефективним засобом виховання поваги до закону, прав і свобод, честі та гідності інших людей.

Місцеві суди, в основному, належним чином здійснювали розгляд провадження у справах про адміністративні правопорушення. Водночас вони ще припускаються помилок при розгляді справ, що призводить до перегляду винесених постанов.

За статистичними даними апеляційного суду:

Як показує практика найбільш оскаржуваними рішеннями у справах про адміністративне правопорушення, які були переглянуті апеляційною інстанцією у звітному періоді, є справи щодо:

- керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 130 КУпАП) — 251 постанова;
- порушення правил дорожнього руху, що спричинило пошкодження транспортних засобів, вантажу, автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, дорожніх споруд чи іншого майна (ст. 124 КУпАП) — 55 постанов;
- пов'язаних з корупцією (ст. 172-6 КУпАП — 19 постанов, ст. 172-7 КУпАП — 3 постанови, ст. 172-5 КУпАП — 3 постанови) — всього 25 постанов;
- вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування (ст. 173-2 КУпАП) — 18 постанов;
- дрібного хуліганства (ст. 173 КУпАП) — 7 постанов;
- порушення митних правил (ст. 483, ст. 472 МК України) — 18 та 4 постанови відповідно.

З наведеної вище таблиці вбачається, що 429 постанов, переглянутих апеляційною інстанцією, змінено (41 постанова) та скасовано (138 постанови). Так, з кількості розглянутих постанов найбільше скасовано та змінено рішень по справах про адміністративні правопорушення:

- Октябрському районному суду м. Полтава — 62,9 % (з 70 переглянутих постанов 14 змінено, 30 скасовано), якість становить 37,1 %
- Лубенському міськрайонному суду Полтавської області — 45,5 % (з 22 переглянутих постанов 10 скасовано), якість становить 54,5 %
- Київському районному суду м. Полтава — 41,1 (із 73 переглянутих постанов 11 змінено, 19 скасовано), якість становить 58,9 %
- Крюківському районному суду м. Кременчук — 38,3% (з 47 переглянутих постанов 2

- змінено, 16 скасовано), якість становить 61,7 %
- Ленінському районному суду м. Полтава — 26,7 % (з 45 переглянутих постанов 2 змінено, 10 скасовано), якість становить 73,3 %

Слід відмітити, що із п'яти переглянутих постанов Глобинського районний суд Полтавської області, які були оскаржені до апеляційної інстанції, усі п'ять залишені без змін.

У той же час, апеляційною інстанцією переглянуті по одній справі Карлівського районного суду Полтавської області, Комсомольського міськрайонного суду Полтавської області, Хорольського районного суду Полтавської області, Чорнухинського районного суду Полтавської області. За результатами апеляційного розгляду постанови суддів зазначених місцевих судів були скасовані.

У переважній більшості постанов суддів місцевого суду, які апеляційною інстанцією скасовані із закриттям провадження через відсутність події і складу адміністративного правопорушення, мало місце неналежне з'ясування обставин правопорушення, наприклад:

Постановою судді Гребінківського районного суду Полтавської області від 16.05.2018 (Федорак Л.М.) Яненка В.Г. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП України та накладено на нього адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в сумі 10200 грн. на користь держави, за те, що Яненко В.Г. керував скутером Хонда Ріо з явними ознаками алкогольного сп'яніння про що свідчить нечітка мова, різкий запах алкоголю з порожнини рота та від проходження медичного огляду на стан сп'яніння відмовився в присутності двох свідків..

22.06.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Маліченко В.В.) постанову судді Гребінківського районного суду Полтавської області від 16.05.2018 щодо Яненко В.Г. скасовано та закрито на підставі п. 1 ч.1 ст. 247 КУпАП провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо Яненка В.Г. за відсутністю події та складу адміністративного правопорушення.

Таке рішення суд апеляційної інстанції мотивував тим, що, з відеозапису з нагрудної камери, який було додано до протоколу працівниками поліції, вбачається, що патрульні поліцейські не пропонували Яненку В.Г. пройти огляд на стан сп'яніння, не висловлювали підозри у вживанні алкоголю Яненком В.Г., не намагалися з'ясувати, чи вживав він алкогольні напої, а лише обговорювали відсутність реєстрації скутера та мотошолома. На відео не зафіксована відмова Яненка В.Г. від проходження огляду у присутності понятих Роспутняка М.В. та Сотніченка Р.П..

Також, суд апеляційної інстанції зазначив, що у своїй постанові суддя місцевого суду, посилаючись на пояснення понятих безпідставно не звернув увагу на те, що із змісту пояснень неможливо встановити особи понятих Роспутняка М.В. та Сотніченка Р.П., їхнє місце проживання, а самі пояснення відрізняються один від одного; не зазначено, хто відбирав пояснення у понятих, тобто кому вказані особи надавали пояснення.

Іншими причинами для скасування та закриття провадження через відсутність події і складу адміністративного правопорушення, апеляційна інстанція були:

- відсутність належних та допустимих доказів вчинення правопорушення, наприклад:

Постановою судді Гадяцького районного суду Полтавської області від 13.02.2018 (Максименко Л.В.) Чирва О.М. визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП та накладено на нього адміністративне стягнення у виді штрафу в сумі 10200 грн. з позбавленням права керування транспортними засобами на 1 рік, за те, що Чирва О.М. керував автомобілем в стані алкогольного сп'яніння.

02.04.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Костенко В.Г.) постанову судді місцевого суду щодо Чирва О.М. скасовано, а провадження по справі закрито у зв'язку з відсутністю події і складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП.

Своє рішення суддя апеляційної інстанції мотивував тим, що Чирва О.М. був оглянутий

лікарем з використанням газоаналізатора, проте відповідно до записів лікаря у висновку щодо результатів медичного огляду та даних акта медичного огляду №104 від 29 грудня 2017 року, спеціальний технічний засіб вимірювальної техніки та обладнання не містить відомостей щодо дати перевірки, тобто відсутній сертифікат відповідності та свідoctв про перевірку робочого засобу вимірювальної техніки. Через це суд апеляційної інстанції дійшов висновку, що виданий на підставі акта №104 від 29 грудня 2017 року, висновок про результати огляду на стан сп'яніння Чирви О.М. не є належним і допустимим доказом.

Крім того, Апеляційний суд Полтавської області дійшов висновку, що протокол про адміністративне правопорушення є недопустимим доказом, оскільки не містить даних про наявність підстав для проведення огляду в закладі охорони здоров'я (незгода водія на проведення огляду поліцейським з використанням спеціальних технічних засобів або незгода з його результатами) і складений без свідків.

- порушення вимог чинного законодавства при складанні протоколу про адміністративне правопорушення, наприклад:

Постановою судді Крюківського районного суду м. Кременчук Полтавської області від 24.05.2017 (Сьоря С.І.) Голобородько М.К. визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП з накладенням адміністративного стягнення у виді штрафу в розмірі 10200 грн. з позбавленням права керування транспортними засобами на 1 рік, за те, що він керував автомобілем з ознаками наркотичного сп'яніння та від проходження огляду на стан сп'яніння відмовився, в порушення п.2.5 Правил дорожнього руху України.

30.03.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Герасименко А.М.) постанову судді місцевого суду щодо Голобородька М.К. скасовано, а провадження по справі закрито у зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП.

Своє рішення суддя апеляційної інстанції мотивував тим, що протокол про адміністративне правопорушення складений з участю свідків Мильничука В.Ю. та Осташка С.В., підписи яких в протоколі відсутні, у судові засідання свідки неодноразово не з'явилися з невідомих причин незважаючи на заходи впливу. Окрім того з показань свідка Плакущої К.С. та долученого до матеріалів справи відеозапису, працівники поліції для засвідчення відмови Голобородька М.К. від проходження огляду на стан сп'яніння, запросили лише одного свідка, який під час складання протоколу присутнім не був.

З огляду на допущені порушення процедури складання протоколу про адміністративне правопорушення щодо Голобородька М.К., апеляційний суд прийшов до висновку, що такий протокол та зазначені в ньому відомості, не можуть бути враховані при визначенні винуватості Голобородька М.К. у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП, а інших відомостей, які б достовірно свідчили про вчинення цього правопорушення Голобородьком М.К. матеріали справи не містять.

За наслідками апеляційного перегляду провадження закривалися:

- через закінчення строків накладення адміністративного стягнення, наприклад:

Постановою судді Октябрського районного суду м. Полтава від 11.09.2018 (Бугрій В.В.) Таранушенка І.В. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст.172-6 КУпАП з накладенням адміністративного стягнення у виді штрафу в розмірі 50 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, що становить 850 грн.

19.11.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Полтавського апеляційного суду (Нізельковською Л.В.) постанову судді місцевого суду щодо Таранушенка І.В. скасовано, а провадження у справі щодо нього закрито на підставі п.7 ч.1 ст. 247 КУпАП у зв'язку з закінченням строків накладення адміністративного стягнення.

Таке рішення суд апеляційної інстанції мотивував тим, що відповідно до ч.3 ст.38 КпАП України адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією, може бути накладено протягом трьох місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення.

Оскільки, 03.04.2018 в.о. прокурора Полтавської області звернувся до НАЗК із повідомленням про те, що Таранушенко І.В., який працював на посаді прокурора в Полтавській місцевій прокуратурі Полтавської області, після звільнення не подав декларацію за 2017 рік. Тобто, цього дня стало відомо про вчинення Таранушенком І.В. правопорушення. Отже, моментом виявлення правопорушення є 03.04.2018. Відповідно, на час розгляду справи у суді першої інстанції закінчився строк накладення адміністративного стягнення.

Згідно з п.7 ч.1 ст.247 КпАП України провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю у разі закінчення на момент розгляду справи про адміністративне правопорушення строків, передбачених статтею 38 цього Кодексу.

Наведене суддя місцевого суду залишив поза увагою і дійшов помилкового висновку про необхідність притягнення Таранушенка І.В. до адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, а тому постановою судді скасована, а провадження в справі — закрито.

- через малозначність діяння, наприклад:

Постановою судді Октябрського районного суду м. Полтава від 21.12.2017 (Чуванова А.М.) Жигилія Р.С. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.2 ст.172-6 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 1700 грн на користь держави, за те, що він обіймаючи посаду начальника планово-фінансового відділу управління фінансів та стаціонарних установ Департаменту соціального захисту населення Полтавської ОДА з 7.09.2016 по 17.09.2016, тобто являючись державним службовцем, у порушення вимог п. «в» п. 1 ч. 1 ст. 3, ч. 2 ст. 52 Закону України «Про запобігання корупції» після придбання 7.09.2016 квартири, загальною вартістю 469 849 грн., розмір якої перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених для працездатних осіб на 1 січня 2016 року, і є суттєвою зміною в майновому стані Жигилія Р.С., упродовж 10 днів з моменту придбання письмово не повідомив про це Національне агентство з питань запобігання корупції, шляхом подання відповідного електронного повідомлення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції.

27.06.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Корсун О.М.) постановою судді місцевого суду щодо Жигилія Р.С. скасовано, на підставі ст. 22 КУпАП звільнено Жигилія Р.С. від адміністративної відповідальності за ч.2 ст. 172-6 КУпАП, обмежившись усним зауваженням.

Таке рішення Апеляційний суд Полтавської області мотивував тим, що Жигилію Р.С. вперше притягується до адміністративної відповідальності, щиро розкався, і це визнано обставиною, що пом'якшує його відповідальність, позитивно характеризується по місцю роботи, вчинене адміністративне правопорушення у даному випадку не становить великої суспільної небезпеки, а також те, що цим адміністративним правопорушенням не було завдано збитків державним чи суспільним інтересам, адміністративне правопорушення не містить корисливих мотивів та на час розгляду справи усунуто.

- на підставі ст. 303 КУпАП, наприклад:

Постановою судді Київського районного суду м. Полтава від 07.09.2004 (Шиян В.М.) Гриценко В.Ф. визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КУпАП, накладено на нього стягнення у вигляді позбавлення права керування транспортними засобами на строк один рік.

19.06.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Корсун О.М.) постановою судді місцевого суду щодо Гриценка В.Ф. скасовано, а провадження по справі закрито на підставі ст. 303 КУпАП.

При цьому суд апеляційної інстанції обґрунтував своє рішення тим, що постановою судді місцевого суду є такою, що не підлягає виконанню, оскільки постановою більше 13 років не була звернута до виконання, посвідчення водія у Гриценка В.Ф. не вилучалося і він з дня постановлення рішення, а саме з 2004 року продовжував безперешкодно керувати транспортним засобом.

- із передачею матеріалів на розгляд трудового колективу для застосування заходів громадського впливу, наприклад:

Постановою судді Київського районного суду м. Полтава від 25.04.2018 (Шиян В.М.) Гранюк О.М. визнаний винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП та призначено адміністративне стягнення у виді штрафу у розмірі 10200 грн з позбавленням права керування транспортними засобами строком на 1 рік, за те, що Гранюк О.М. в порушення п. 2.9а ПДР, керував транспортним засобом в стані алкогольного сп'яніння.

29.05.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Корсун О.М.) постанову судді щодо Гранюка О.М. скасовано, а провадження закрито. Матеріали справи про адміністративне правопорушення, передбачене ч.1 ст. 130 КУпАП щодо Гранюка О.М. направлено на розгляд трудового колективу «ТОВ «Обрій-2016».

Своє рішення суддя апеляційної інстанції обґрунтував тим, що Гранюк О.М. вперше за 18 років притягується до адміністративної відповідальності, у вчиненому щиро розкався і від його дій тяжких наслідків не настало, на його утриманні знаходяться дві неповнолітні дитини та дружина у відпустці по догляду за дитиною до трьох років, згідно наданих під час апеляційного розгляду документів Гранюк О.М. є менеджером в оптовій торгівлі ТОВ «Обрій-2016», має позитивну службову характеристику, його робота пов'язана із керуванням транспортним засобом, те, що на загальних зборах трудового колективу цього підприємства одностайно прийнято рішення про звернення до апеляційного суду з клопотанням про передачу Гранюка О.М. на поруки трудового колективу з одночасним застосуванням до нього заходів громадського впливу.

- з інших підстав, наприклад:

Постановою судді Диканського районного суду Полтавської області від 8.06.2017 (Гвоздик А.Є.) Іванова В.Я. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП та застосовано адміністративне стягнення у виді штрафу на користь держави в розмірі 10 200 грн., за те, що Іванов В.Я. керував транспортним засобом в стані алкогольного сп'яніння

18.05.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Герасименко В.М.) постанову судді місцевого суду скасовано, а провадження в справі закрито на підставі п.3 ч.1 ст. 247 КУпАП у зв'язку з неосудністю Іванова В.Я..

Своє рішення суддя Апеляційного суду Полтавської області мотивував тим, що відповідно до акта судово-психологічного експерта № 51 від 30.01.2018 Іванов В.Я. під час затримання його працівниками поліції та складання відносно нього протоколу про адміністративне правопорушення за ч.1 ст. 130 КУпАП страждав на хронічне психіатричне захворювання у вигляді шизофренії параноїдної форми, яке позбавляло його здатності усвідомлювати свої дії та керувати ними.

22 постанови суддів скасовано з постановленням нової постанови, в тому числі:

- Октябрському м. Полтава — 5;
- Крюківському м. Кременчук — 4;
- Лубенському — 3;
- Київському м. Полтава — 3;
- Автозаводському м. Кременчук — 2;
- Комсомольському, Ленінському м. Полтава, Пирятинський, Полтавському і Шишацькому — по одній.

Наприклад:

1) Постановою судді Пирятинського районного суду Полтавської області від 20.10.2017 (Нагорна Н.В.) Кочур С.І. визнаний винуватим у вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених ч.1 ст. 130, ст. 124, ст. 122-4 КУпАП та підданий адміністративному стягненню у вигляді адміністративного арешту строком на 10 діб.

18.01.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Томилком В.П.) постанову судді місцевого суду щодо Кочура С.І. скасовано. Постановлено нову постанову, якою Кочура С.І. визнано винуватим у вчиненні адміністративних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 130, ст. 124, ст. 122-4 КУпАП та на підставі ст. 36 КУпАП застосовано адміністративне стягнення у виді адміністративного арешту строком на 10 діб з позбавленням права керування транспортними засобами строком на 1 рік.

Таке рішення Апеляційний суд Полтавської області мотивував тим, що Кочур С.І. вчинив три адміністративні правопорушення, тому при призначенні йому покарання застосовуються положення ст. 36 ч. 2 КУпАП, а саме накладення стягнення в межах санкції, встановленої за більш серйозне правопорушення з числа вчинених, тому суд першої інстанції, при накладенні стягнення за вчинені адміністративні правопорушення, прийшов до правильного висновку про те, що найбільш сувора санкція із числа вчинених Кочуром С.І. правопорушень є санкція ст. 122-4 КУпАП. Однак, поряд з цим, суддя місцевого суду припустився помилки, тобто врахувавши характер вчинених правопорушень, те, що дії Кочура С.І. характеризуються умисною формою вини, складають підвищену суспільну небезпечність, становлять небезпеку дорожньому руху та несуть загрозу для його учасників, не приєднав додаткове стягнення, передбачене ч. 1 ст. 130 КУпАП — позбавлення права керування транспортними засобами.

2) Постановою судді Октябрського районного суду м. Полтава від 20.02.2018 (Андрієнко Г.В.) Плішівого А.Г. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 124 КУпАП та накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 340 грн. за те, що він 19.01.2018 в м. Прилуки в світлий час доби, керуючи автомобілем під час виникнення перешкоди, яку був об'єктивно спроможний виявити, не вжив заходів для зменшення швидкості аж до зупинки транспортного засобу, здійснив наїзд на перешкоду у вигляді снігового порогу, в якому знаходилися клумби, в результаті чого автомобіль отримав механічні пошкодження.

02.04.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Герасименко В.М.) постанову судді місцевого суду щодо Плішівого А.Г. скасовано. Постановлено нову постанову, якою провадження в справі про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 124 КУпАП відносно Плішівого А.Г. закрито за відсутністю події та складу адміністративного правопорушення.

Таке рішення Апеляційний суд Полтавської області мотивував тим, що в даному випадку відсутня суб'єктивна сторона правопорушення, передбаченого ст. 124 КУпАП, а саме вина Плішівого А.Г. у вчиненні цього правопорушення, як у формі умислу, так і необережності, оскільки, згідно показань Плішівого А.Г., які підтверджуються доданою до протоколу про адміністративне правопорушення схемою місця вчинення дорожньо-транспортної пригоди, на ділянці дороги де було вчинено ДТП, відсутні будь-які дорожні знаки, які б обмежували чи забороняли рух транспортних засобів та, враховуючи об'єктивні умови та обстановку, в яких діяв Плішивий А.Г., тобто те, що останній перебував у новому для нього місті, природні перешкоди, снігові намети, через що він не міг та не повинен був передбачити настання шкідливих наслідків своїх дій.

Тобто апеляційний суд дійшов висновку, що в ситуації, яка склалася, має місце так званий казус або випадок, що виключає відповідальність особи.

Як зазначалось вище, апеляційною інстанцією була змінена 41 постанову суддів місцевих судів, наприклад:

1) Постановою судді Октябрського районного суду м. Полтава від 10.11.2017 (Струков О.М.) Аташа Б.Ф. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 124 КУпАП та піддано адміністративному стягненню у вигляді позбавлення права керування транспортним засобом строком на 1 рік, за те, що він, керуючи автомобілем, при виїзді на нерегульоване перехрестя, в порушення п.п. 16.11 ПДР України та дорожнього знаку 2.1, не надав переваги в русі автомобілю, який рухався по головній дорозі та здійснив з ним зіткнення.

27.04.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Гонтар А.А.) постанову судді місцевого суду щодо Аташа Б.Ф.

змінено в частині накладення адміністративного стягнення та накладено на Аташа Б.Ф. адміністративне стягнення за ст. 124 КУпАП у виді штрафу в розмірі 20 неоподаткованих мінімальних доходів громадян, що складає 340 гривень. В іншій частині постанову залишено без змін.

Таке рішення Апеляційний суд Полтавської області мотивував тим, що суддя місцевого суду передчасно дійшов висновку про необхідність накладення максимального покарання, оскільки Аташа Б.Ф. визнає свою вину, до адміністративної відповідальності раніше не притягувався, є приватним підприємцем, робота якого пов'язана з керуванням транспортними засобами, тому дійшов висновку, що стягнення у виді штрафу буде достатнім з метою виховання Аташа Б.Ф. в дусі додержання законів України та запобігання вчиненню нових правопорушень, як самим правопорушником, так і іншими особами.

2) Постановою судді Гадацького районного суду Полтавської області від 29.12.2017 (Заколюдажна О.А.) Попович П.М. визнано винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.1 ст. 130 КУпАП та накладено на нього адміністративне стягнення у виді штрафу на користь держави в розмірі 600 неоподаткованих мінімумів доходів громадян в сумі 10200 грн. з позбавленням права керувати транспортними засобами строком на 1 рік, за те, що він керував транспортним засобом в стані алкогольного сп'яніння.

16.03.2018 суддею Судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Полтавської області (Гонтар А.А.) постанову судді місцевого суду щодо Поповича П.М. змінено. Скасовано постанову судді в частині стягнення з Поповича П.М. судового збору в сумі 320 грн. В іншій частині постанову залишено без змін.

Таке рішення Апеляційний суд Полтавської області мотивував тим, що поза увагою судді залишитися те, що Попович П.М. є інвалідом 3-ї групи та інвалідом війни. Тобто, він є особою прирівняною до інвалідів Великої вітчизняної війни, які у відповідності до п.8 Закону України «Про судовий збір» звільняються від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях.

З проведеного узагальнення вбачається, що місцеві суди, при винесенні постанов у справах про адміністративне правопорушення, не завжди виконували вимоги ст. 280 КУпАП щодо встановлення під час розгляду справи всіх необхідних обставин, особу правопорушника, ступінь його вини, характер вчиненого адміністративного правопорушення, обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність.

Досить часто справи про адміністративні правопорушення суддями, в порушення вимог, передбачених ст. 268 КУпАП, розглядалися за відсутності осіб, які притягувалися до адміністративної відповідальності, при цьому в матеріалах справ не було даних про повідомлення останніх про час судового розгляду.

Адміністративні матеріали не завжди якісно оформляються працівниками поліції, досить часто не містять достатніх відомостей про особу правопорушника, обставини його вчинення та інші докази, які підтверджують винуватість особи у вчиненому, а наявні матеріали не відповідають вимогам чинного законодавства. Натомість суди, внаслідок порушення вимог щодо своєчасного, всебічного, повного та об'єктивного з'ясування обставин кожної справи не завжди реагують на вказані факти.

Іноколи у судах допускалася однобічна оцінка наявних у справі доказів винуватості особи, що тягне неправильну кваліфікацію.

Суддями місцевих судів допускалися й інші помилки, які були результатом поверховості та неповноти судового розгляду даної категорії справ.

Слід звернути увагу, що переважна більшість суддів постанови про притягнення до адміністративної відповідальності складали відповідно до вимог ст. 283 КУпАП, однак допускали при цьому і певні недоліки. У деяких постановках обставини правопорушення викладено вкрай стисло, не зазначено час і місце його вчинення, не наведено пояснення особи, яка притягається до

відповідальності і ставлення її до вчиненого правопорушення, пояснення свідків та інші докази вини правопорушника, мотивовані висновки суду, а лише одним реченням зазначаються ознаки правопорушення.

З проведеного узагальнення вбачається, що суддям місцевих судів необхідно більш ретельно відноситися до судового розгляду справ про адміністративне правопорушення, неухильно дотримуватися чинного законодавства та забезпечити якісне і оперативне здійснення правосуддя справ про адміністративні правопорушення.

ПІСЛЯМОВА

Як видно, проблема здійснення судочинства, оперативності та якості розгляду справ є багатоаспектною, залежить не тільки від діяльності судді, але й від учасників процесу, суспільної ситуації в державі. Її вирішення можливе перш за все завдяки добросовісному виконанню усіма особами, що беруть участь у справі, своїх обов'язків, які при цьому, безумовно, повинні забезпечуватись дієвим механізмом впливу.

Суди, здебільшого, дотримуються вимог Конституції, кримінально-процесуального закону, норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та позицій, викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини. Більшість справ розглядаються судами в розумні строки, з дотриманням визначених Конституцією та Законами прав людини, зокрема й на свободу та особисту недоторканність.

У той же час, місцевими судами області ще допускається багато помилок при застосуванні норм матеріального та процесуального законів, суди не завжди роблять правильні висновки при оцінці доказів, які надавалися сторонами про розгляді справ. Інколи суди допускають неповноту судового розгляду, що іноді призводило до грубих помилок при постановленні судових рішень та до їх скасування. У розрізі справ в порядку кримінального судочинства, через це мали місце безпідставні звільнення винних осіб, які вчинили тяжкі злочини від відбування покарання, та призначення таким особам вочевидь несправедливих вироків через їх м'якість. Поряд із тим суди не завжди враховували вимоги ст. 65 КК України та зокрема обставини, які пом'якшують покарання, через що призначали занадто суворі покарання, що призводило до зміни вироків, також безпідставно повертали обвинувальні акти прокурорам, неналежно вивчали особові справи засуджених при вирішенні питань щодо умовно-дострокового їх звільнення та інше.

У той же час виявлені помилки зобов'язують суддів місцевих судів постійно їх вивчати, аналізувати та вживати заходів до їх усунення, забезпечення неухильного дотримання норм матеріального та процесуального Законів, застосування на практиці положень Європейської конвенції з прав людини, рішень Європейського суду, та роз'яснень з приводу застосування законодавства вищими судовими органами України.

Підсумовуючи практику розгляду справ місцевими судами Полтавської області, можна зробити висновок, що суди в цілому дотримуються вимог статей 3, 5, 6 Конвенції, однак не достатньо готові до практичного впровадження підходів і позицій Європейського суду з прав людини.

Досить поширеними є посилання суддів на Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини лише шляхом згадування окремих статей чи судових рішень без чіткого посилання на правові позиції ЄСПЛ з окремих аспектів застосування та тлумачення Конвенції.

Застосовуючи практику ЄСПЛ, суди не завжди чітко й однозначно розуміють, у чому полягає правовий зміст такого застосування. Тому досить поширеним у діяльності судів є абстрактне посилання на практику ЄСПЛ без вказівок на конкретне рішення міжнародного судового органу. Часто в судових рішеннях місцевих судів міститься посилання на конкретне рішення ЄСПЛ, але без зазначення співвідносності його з нормами національного права й обставинами конкретної справи. Ще однією проблемою є відсутність єдиних критеріїв застосування практики ЄСПЛ.

З огляду на зазначене судам при здійсненні судочинства необхідно ширше застосовувати

норми міжнародного права. Зважати, що обов'язковим є не тільки врахування рішень ЄСПЛ, постановлених щодо України, а й застосування поряд із нормами національного законодавства України норм Конвенції та практики ЄСПЛ і щодо інших країн – учасниць Конвенції з метою недопущення порушення прав людини та основоположних свобод. Ухвалюючи рішення у кримінальних справах (провадженнях), з метою недопущення неправильного тлумачення та застосування норм Конвенції у контексті кожної конкретної справи свої висновки підтверджувати практикою ЄСПЛ, викладеною у його рішеннях.

**В.о. голови Полтавського
апеляційного суду**

Ю.В. Дряниця

**Виконавці:
колектив Полтавського апеляційного суду**